

БИБЛИОТЕКА
МАТИЦЕ СРПСКЕ

22219

ЛЮДЕВИТА ШТУРА

КЊИГА

О

НАРОДНИМЪ ПЕСМАМА

И

ПРИПОВЕДКАМА СЛАВЕНСКИМЪ.

СЪ ЧЕШКОГА ПРЕВО

ІОВАНЪ БОШКОВИЧЪ.

У НОВОМЪ САДУ

У ПЕЧАТЊИ ДРА ДАНИЛА МЕДАКОВИЧА

1857.

P. 14

~~P III 14~~

P₁₉ Op. III 27.4

714

ЛЮДЕВИТА ШТУРА

КНЪИГА

О

НАРОДНИМЪ ПЕСМАМА

И

ПРИПОВЕДКАМА СЛАВЕНСКИМЪ.

СЪ ЧЕШКОГА ПРЕВО

ІОВАНЪ БОШКОВИЊЪ.

У НОВОМЪ САДУ

У ПЕЧАТЊИ ДРА ДАНИЛА МЕДАКОВИЊА.

1857.

БИБЛИОТЕКА
МАТИЦЕ СРПСКЕ

22219

12/19

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ

УЧЕБНИК

НАВОДНИКЪ ИЛИ

ПРИМЕРЫ

ИЛИ

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ

УЧЕБНИК

ИЛИ

1893

МАТИНТЕ ОРЛОК
БНПНОТЕКА

22219

ПРЕДГОВОРЪ.

Ево и србскога превода штурове кнѣиге *о славенской народной поезіи*, кои є одавно готовъ, али кои изъ различныхъ узрока не могаше изаћи на светъ до сада.

У обзиру на езикъ у овоме преводу имамъ приметити своимъ читательима, нека изволе за сва она значеня речій и све изразе, кои су имъ необични или имъ се не свиде, пре него што надъ њима изреку пресуду, погледати найпре у „Српски рјечникъ“, за сада единый помоћникъ у такимъ стварима; — тако ће се уверити, да самъ се я служю богатствомъ говора свега србскогъ народа.

Осимъ тога, сама стварь и високій стиль сачинителѣвъ учинили су одъ потребе јошъ два помоћна извора, а ти су:

Прво, аналогія закона о постаню речій. У колико пакъ я при томъ истинито или лажно аналогисахъ, то ће показати компетентанъ судія на користь и мени и другоме.

Друго, старія ризница народнога блага — у тако названимъ Србуляма — старіи народный и кнѣижевный езикъ нашъ, или исторія србскога езика. Одатле су узете речи као што є на пр. суштаство и т. д.

По себи се разуме, да самъ употреблявао и сва она значеня и изразе изъ данашнѣга кнѣижевногъ езика нашегъ, кои, лексикално и граматично (у изложеноме смислу), несу противни свойствама србскога езика.

Правонисъ, коимъ є преводъ овай писанъ, ние мое уверенъ, него є уветъ за неволю. Я мислимъ да ћу га довольно означити ако га назовемъ београдскимъ. Онъ се одъ београдскога само по томе разликуе, што се по њму пише на пр. стари-іой место: стари-ой, кое є противъ организма србскога езика, и што се по

нѣму пише на пр. броио (бројио) место: броіо, кое се може дво-
яко читати.

У гдекоима русинскимъ и словенскимъ песмама може бити да ће се наћи и по коя грубля погрешка; али то се само у онима може догодити, одъ коихъ не моглохъ ни одъ куда добити дотичне зборнике, него ихъ преписахъ изъ штуровога списка, кои е печатао чешкій музей, али кои е, у томе смотреню, пунъ погрешака.

Правописъ у русинскимъ песмама гледао самъ, ради онихъ читателя кои несутъ вични русинскоме езику, колико толико да изедначимъ, а гдекоє самъ слоґове писао управо србскимъ правописомъ место великорускимъ — на пр. нѣе, се и т. д. — да не бы многи читатели, не знаюћи великорускога правописа, читали противно русинскоме изговору.

Словачке, чешке, моравске и лужичко-србске песме печатане су овде безъ акцената: едно, што мы, редовно, не употребляемо акценте, па намъ е лакше безъ нѣихъ читати; а друго, што печатня не имаше дотичнихъ слова. Али е при томъ учинѣна погрешка што се ние употреблявало і са надметнутимъ о вакимъ ' знакомъ, кое умекшава предходна слова, ерѣ е овако оставлѣно читателю да погађа хоће ли *ni, li, ti*, читати: *ни, ли, ти*, или *њи, љи, ћи*, и т. д.

Тако е у бугарској песми употреблѣно е место *Ѧ*, коега знака печатня нема изъ ситнихъ слова.

На последку ћу јошъ у обште да покажемъ читателѣма своимъ польскій правописъ, као најнепознатіи. По нѣму а валя читати као *он* крозъ носъ (или као старо славенско *Ѧ*); е као *ен* крозъ носъ (или као старо славенско *Ѧ*); у, по околностима, часъ као *и*, а часъ као руско *ы*; о као *у*; *ie, ia, ie, ia, io*, као *ѣи* и т. д.; *sz* као *ч*; *sz* као *ш*; *l* као *л*; *l* као *лѣ*; *rz* (рѣ) најближе као *ж*; *ć* (или *ci*) као *ћ*; *ś* (или *si*) као средній гласъ између *ш* и *с*; *ź* (или *zi*) као средній гласъ између *ж* и *з*; *dzie* као *ѣе*; *dzi* као *ѣи*; *dzu* као *ѣи*. Остало се чита као и кодъ другихъ западныхъ Славена.

У Новомъ Саду о Божићу 1857.

Преводацъ.

С А Д Р Ж А Н Ъ .

	Стране
Славенске песме	IX
Залюблѣнѣ Славена у спевъ	1
Значенѣ спева	2
Разасутость славенскога спева	3
Расуда о различнимъ вештинама	4
Поезія врхъ одъ вештина	6
Поезія симболичка	8
Поезія класичка	9
Поезія романтичка	12
Любавъ	14
Верность	15
Часть	15
Тайность и аентурованѣ	16
Новіа векъ, противность романтизму	17
Груба нѣгова телесность	18
Найновіа поезія	18
Байронъ	18
Расуда о славенскимъ песмама	20
Славенска поезія довршенѣ преѣашнихъ	21
Славенскій погледъ на светъ: штованѣ природе	22
Сасвимъ човечна расуда старихъ Славена	22
Расуда о славенскимъ земляма	24
Начинѣ живота давнашнихъ Славена	25
Свеза Славена съ природомъ у народнимъ песмама	26
Природа учестица людскихъ сладостей и страдания	28
Природни появи проричу	29
Славенинѣ се и самъ дружи съ природомъ	30
Конь верный другъ славенскога ратника	31
Животинѣ верни помоѣници людій	35

Друженъ Славена и съ неживотнимъ тварима	37
И неживотна вештаства узиаю на се личность	41
Смешне свадбе	45
Невештаствене силе бываю особе	48
Пореженъ съ природомъ	49
Песме алегорійске	53
Параболе	54
Предметъ и помисао безъ унутрашиъ свезе	55
Воленъ особитихъ тварій и боя	56
Славяниъ годишнихъ времена	58
Претваранъ човечіе	59
Проклетство	62
Одношан къ човештву	65
Къ породици	65
Оставлянъ завичая	66
Тужба за своимъ	70
Згледанъ	72
Породична нажня	80
Любавъ къ родителыма	82
Любавъ братска	85
Казанъ наводителя	92
Растанакъ са завичаемъ и породицомъ	93
Милія смръть одъ мрска женика	98
Обичаи о погребу	99
Сирочады	100
Очухъ и маія	104
Любавъ кодъ Славена	106
Претежня породица одъ сполне любви	107
Добродетель основа породичной свези	110
Смръть изъ любви	113
Подчинѣность любви	114
Груба телесность у огаду	117
Народне игре	118
Попевке у друштву	120
Побратимство и посестримство	122
Одношеня къ туѣимъ особама	123
Біенъ родителя	127
Награда за добра дела	128
Невезаный животъ авентурничкій	129
Хайдуштво	129
Козаштво	132
Отачбина	134

Юначке песме	135
Любавь къ отачбини	154
Законъ	162
Пластичность у славенскимъ песмама	164
Простота беседе у славенскимъ песмама	166
Размеръ славенскихъ народныхъ песама	170
Певанъ ныхово	171
Заєдничкій характеръ славенскихъ песама	172
Жалостный засенакъ ныховъ	173
Славенске народне приповедке	174
Природа постае особомъ	175
Клетве и претвори	175
Буйни створови уображениа	176
Узроци и начини проклетия	178
Ослобаѣанъ проклетихъ	179
Трагови давнашиѣ митологіе	180
Епика и лирика славенске народне поезіе	181
Характеръ песама поединихъ славенскихъ народа	182
Зборници славенскихъ песама	184

172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200

201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240

X

Pieśni słowiańskie, jednej matki córę,
Odmienne licem, barwą rozmaite,
Lecz w jednej wielkiej przeszłości powite
Na śnieżnym grzbiecie starowioecznej góry,
Gdzie orłów gniazda, gdzie gromy a chmury,
Tysiąc was ludzi zrodziło czynami,
Oblicze wasze wypieściła sława;
Pieśni słowiańskie, s waszemi falami
Grzmiała i cichła mężów czynna wrzawa,
I wy ście w życiu stały jak poranek,
W śmierci jak jasny mogilny kaganek.

I były czasy, gdy przy jednym stole
Wszystkie ście ludy zabawiały razem,
I w umysł ciężki trudem i żelazem
Lały wesołość, rozkosz i swawole,
Złocili dobrą, gromili złą dolę;
Byłyście dziewie weselném westchnieniem,
Starców wieczorem i domów ogniskiem,
Szumiących wojów tarczą i ramieniem,
Pelotem konia i strzały połyskiem,
I kwiatem życia i czarem i cudem,
I świętą religią na obradach ludem.

Pieśni słowiańskie, cóż na wielkiej ziemi
Jest wam obcego! — W której świata stronie
Na wasze dźwięki oblicze nie płonie?
Gdzież was nie przyjmą piersi bijącemi?
Piękne pielgrzymki, łany szerokimi,
Od świata wschodu do świata zachodu
Drogę wam stara gościnność okryśli,
A od naroda idząc do narodu
Wszędzie znajdziecie pobratymcze myśli,
Dla was sny dziewic, biesiada wesoła,
Prace dorosłych i tańczących kola.

A w waszój gęźbie, jak w mowie przyrody
 Jest całość jedna a rozlicność tonów,
 Szumią w niej bory odwieczne i wody,
 I wiatr co kłosa kołysze zagonów,
 I co warkocze rozwał dziewczki młodej,
 I co w wojenną chorągiewkę dzwoni.
 I co roztrząsa mogily piołuny;
 Dniepr w niej swe dumy ukraińskie roni;
 Słychać w niej także polskiej lutni struny,
 I śpiewnych Czechów piosenki pieściwe,
 I ruskie dumki, kukulki tęskliwe.

I szelest skrzydeł orłów Czarnogóry,
 Sokołów Serbii miłosne kwilenie,
 I mężki klekot bojowemi pióry,
 I głos Dalmata pomorski, ponury,
 Mile poranne Kroata marzenie,
 I pieśń Słowaka cichą i domową,
 Pieśni słowiańskie jako letnie noce
 Wnikacie w duszę pogodą majową,
 Ducha chwytnacie, niby wyższe moce,
 W kraj czarodziejski powieści przeszłości,
 A serca wstęgą łączycie miłości.

Szczeńny poeta, kto was wszystkie razem
 W gorącój piersi wykocha, wypieści,
 I duszę waszym nastroi obrazem,
 Nie darmo wielką pieśnią zaszeleści!
 Jest komu śpiewać olbrzymie powieści,
 Jest gdzie wyciągnąć głos długi, szeroki,
 I żagle lotu porozpinać dumnie,
 Jak sęp co niebios przepływa obłoki —
 Bo do téj pieśni serca biją tłumnie,
 Od mórz zachodnich do północy morza
 Zabrznią jej echem obszerne przestworza!

J. Dunin-Borkowski.

Нема народа на свету кои више спевава одъ славенскога. Имаю и други народи песама, чую се и тамо певаня, али нигде ихъ нема у той множини ни тако краснихъ као кодъ насъ. Што годъ искочи изъ коловоза свакидашнѣга живота, што се годъ подигне выше обичнога у животу, све то прелази кодъ Славена у песму и у нъой одече тимъ яче и узвишеніе, што су необичниі появи кои тичу у душу и изазиваю песму. У песни говори Славенинъ къ свету, съ колена на колено; у песни су му саставлѣна найтоплиа осећаня, наймилиі створови нѣговогъ уображеня и савъ духъ нѣговъ. Народи индѣйско-европски, коима е Славенинъ наймлађій братъ, изявлюю свакій на свой начинъ оно, што у себи скрива и што га одушевљава. Индѣянацъ зградама великихъ храма, Персіянацъ светимъ кнѣигама, Мисирацъ пирамидама, обелисцима и големимъ тайностнимъ лабиринтима, Гркъ у прекраснимъ статуама, Римляни (Романи) у байномъ живопису, Немци у приятной музици, а Славени излише душу свою у приповедкама песамама и севима дирљивимъ. Све што тимъ народима живляше у нѣховимъ делима, то кодъ Славена живи у песамама и севима. Гете е рекао, да су статуе окаменѣни тонови, у насъ Славена дакле грађевине статуе и живописи предходнога света растворише се у тонове гласове и песме. Нема по површности славенске землѣ ни тесанихъ зграда индѣйскихъ, ни мисирскихъ грађевина; рука славенска нити е резала грчке статуе, нити е кичицомъ писала римске живописе; него е духъ славенскій прешао у песму и у нъой се исказао. Све што е у душу славенску живлѣ дирнуло, изразило се у песни и у речи тога народа, одъ коєга, као што рекохъ, нема разговорнѣга ни кои више спевава! И зато се праведно и значайно народъ нашъ назвао славенскимъ

(словѣнскимъ), то ѣсть народомъ речитимъ (словнимъ), „спевнимъ“ (1). Речь (слово) има у славенскомъ животу и друго дубоко значенъ. Добру речь (добро слово) прима Славенинъ за свашта као накнаду са захвалношћу, и речю могу се кодъ нѣга изванредне ствари учинити. Као годъ што се исказуе, тако се и отвора срце и душа славенска речю и песмомъ; одъ оте нема къ нъой поузданіега приступа.

У самой природи стое створеня гласомъ обдарена и у органскоме устројству выше, него ли неме твари. Као што видимо у природи, тако е и у духовноме свету. Найсавршеніи и найчовечніи начинъ, саобштити другоме што лежи у души, што е заузима и забавля, естъ речь, а найкраснѣ и найдражестнѣ представля се она у песни. Народъ словный или спевный, речитый народъ, кои е по томе свойству самъ себи дао име словенскій, стои у томе обзиру выше све свое браће индійско-европске, кои духомъ своимъ у човештву горняче. Они се исказаше на различне, одъ славенскога, начине: зградама, грађевинама, статуама, живописомъ; а Славени се исказаше речю, и у спевима изявише душу и наравъ свою. И зато што су Славени тай найчовечніи начинъ исказиваня изабрали и облюбили, мора да имъ е и душа човечнѣя и у нъой да е више него кодъ другихъ тога светогъ жара. Речь и песма нъихово е найприличнѣе свойство, шта више народна вештина; и будући да имъ се душа у свой својой пунини на овај начинъ исказала и овамо се обратила свомъ силомъ својомъ, то, я мислимъ да, бадава неки наши люди гледи да уђу у трагъ особитој славенској вештини у архитектурѣ, у скульптури и у живопису. Вештина зиданя, коя се само труди да угоди обштимъ потребама, као што су станови за породицу, не може се у томе обзиру у расуду узети, као ни скульптура и живопись, кое у потребномъ подражаваню предмета закржлявише. Што има кодъ Славена врстнѣу архитектурѣ и живопису, то е, я мислимъ, пренето одъ туђихъ народа, а у поменимъ вештинама наеме е подражаванъ византійскихъ и немачкихъ узора. Несу се споменуте вештине на нашемъ полю раз-

(1) Слово (речь) значи кодъ Славена и песма, на пр. „Слово о плькоу Игоревъ.“

виле, него се на нѣму одомаѣла и расцветала речъ и песма, и постале су народномъ нашомъ вештиномъ.

Противници Славенства реѣи ће ми ямачно, да су намъ песме и спевы само посебно несповно комаѣе, да одъ нѣихъ ние постала никаква вештачка целостъ, те тако да у обште не вреде много човештву. Цела в истина, да Славенство нема ни едне кнѣиге, у којой би духъ славенскій, онакавъ као што е, првобытно изложенъ быо; нема ти Славенство ни индѣйскихъ Рамайна и Махабарата, ни персѣйске Зендавесте, ни еврейскихъ свѣтихъ кнѣига, ни грчке Иліаде; али све то ние ни мало на штету високој цени славенскихъ песама. Славенство, одъ старине раскинуто и раскомадано, не могаше произвести чинѣницу, коя бы потресла духъ целога далеко распространѣногъ народа и извела песму коя бы е прославила; дела нѣгова, такоѣеръ у раскомаданымъ племенима, више су мимовольна и пасивна него активна и спадаю у оно време, кадъ су, збогъ европске просвете коя продираше съ различныхъ страна у славенскій свѣтъ, критика и рефлексія имале непосредну превагу надъ необузданимъ уображенѣмъ, кое е одъ преке потребе къ песмотворнимъ народнимъ делима. Али и кодъ Славена ние да нема поединихъ (просто-) народнихъ поема кое се до вештачкога савршенства подижу; имаю Чеси свой неиспореѣеный кральдворскій рукописъ и на име узвишену песму о Забою и Славою; имаю Руси своега Игора Светославиѣа, Срби цео низъ народнихъ юначкихъ песама, кое правимъ певачкимъ духомъ дишу; има Козаштво свое прекрасне „думе“, кое поетичкомъ ценомъ далеко превазилазе сличне умотворине другихъ народа, на пр. немачке Нибелунге. У овимъ песамама и у нѣиховомъ нескуплѣномъ друштву у различныхъ славенскихъ племена, може видети и познати ко хоѣе, шта е проста, чиста и неизопачена душа славенска. Бднога свенароднога спева, као што рекохъ, нема кодъ Славена; еръ ние было свенародне чинѣнице, а кадъ се таква дела появе на свѣтъ, я мислимъ, да ће ихъ и спевы прославити истина не више простонародни, него расудливо вештачки. То ће быти, ако да Богъ, накнада за донкошній недостатакъ!

Кавву важность приписуемъ славенскимъ песамама и спев-

вима, може се видети отуда, што самъ ихъ назвао славенскомъ народномъ вештиномъ. Вештина е у обште една одъ найплеменитѣхъ страна човештва; у нѣой, где се примила, явля се больй део човека и народа. Нѣоме се изражава одъ стране и поединога човека и народа тежня да се на угледъ стави и као предметъ постави нешто божанствено у човештву, и зато е свака вештина служила поглавито Богу, познаваню и поштованю нѣговомъ, па онда различнимъ духовнимъ добитима у обште. Она на тай начинъ опоминѣ свагда човештво на нѣговъ постанакъ, на нѣгову одъ светскога вештаства вышу страну — кое има у себи ту истину, съ кое нигда на свету не бы требало да смеѣ очію. Оне народе, кодъ коихъ никаква вештина нити е поникла нити се одомаѣила, видимо где заостаю у суровости и плахую нечовечно и гнусно на овоме свету, на пр. све народе монголске, као што су Татари, Турци или Чуди; а напротивъ у народа, кодъ коихъ се вештина развила и усавршила, видимо и животъ човечанъ и сталну непрекидну трудбу къ нѣговомъ усавршиваню и спореню. То вреди за народе индійско-европске кои горяче у човештву, и веѣиномъ за народе симовске, кои се у исторіи съ овима успоређую.

Вештина опредѣлно изложивши естъ ставляѣ на угледъ духа у предмету, у овомъ или у ономъ вештаству. Представляѣ тога споеня мора бити таково, да изъ целога вештаства просяе духъ, кои га као носи. Где таково споенѣ испадне, ту постае вештачкій створъ. Вештаства пакъ, у којима се духъ на угледъ ставля, могу бити различна, па по томе има и различнихъ вештина.

Найпростія а скупа и найстарія вештина естъ архитектура (неимарство), коя гради одъ камена необичне зграде или истесуе у стенама големе храмове, као индійска архитектура. Али у (кршнимъ) гредама или у каменимъ саставцима не да се на угледъ ставити никакавъ духъ, па зато и неимарство ние постигло идею вештине, коя зато башъ као да трепти око нѣговихъ створова. Заостаюѣи иза идее, архитектура хоѣе то да накнади величиномъ своихъ зграда, као у Инди и Мисиру, или пенадномъ чудноватостѣ и суморношћу, као готски храмове. Томъ величиномъ

или чудношћу и суморношћу грађевине хоће архитектура да поразити поединога духа и да га натера на смерност предъ вышимъ духомъ, кои као око нѣнихъ зграда трепти. — Идею, кою архитектура не може да стави на угледъ, ставля е савршенія одъ нѣ вештина, скульптура, представляюћи е у резанимъ статуама, обличю човечіемъ, изражаваюћи у нѣима поедине силе духовне, као: мудрость, моћ, гнѣвъ и т. д. То су грчки богови, кои на првѣй погледъ показую, шта се у нѣима представля. Силе савсимъ природне, као што е Еолъ и т. д. нигда несу Грци у статуама представляли, него тимъ више Аполона, Зевса, Паладу Атину и т. д. Али се и у статуама текъ поедине силе духа, па в те само становно, представити могу; главно пакъ што подъ душома разумемо, осетљива моћ духа, не да се у статуама изразити, еръ се на каменимъ киповима изразъ душе, то естъ очи не даю живо представити. Неда се у нѣима изразити на пр. любовъ, сажалѣнѣ, молосрђе, савладанѣ самога себе у страдаю и т. д.; него то може представити живопись, по томе савршенія вештина одъ преѣашнѣ. Живопись е прва хришћанска вештина и силе духа, око коихъ представля она се поглавито бави, есу хришћанске добродетельи. Бесконачна любовъ матерня што се свое особе одриче, кою хришћански живопись представля у майци божиюй, — излазакъ у чистой светости са земль, представлянѣ у Спасителю нашемъ, или нѣгово страданѣ на крсту и савладанѣ тога таково, да се страданѣ губи а изъ нѣга се евестна победа надъ светомъ славно подиже, — или светѣй жаръ апостола за божию науку, кои живопись представля у св. Петру и Павлу, и слично, беяху а и данасъ су найзгоднѣй предметъ хришћанскога живописа.

Али ако живопись и ставля на угледъ определѣно духовне силе и гибанѣ душе, онъ ихъ текъ представля безъ далѣга хода и развитка. А къ томе ни саму различность тога душевнога гибаня ни е кадаръ изразити. Него ходъ и развитакъ душевнихъ гибаня, нѣихову силу коя садъ клоне а садъ се опетъ подигне, нѣихово теченѣ и таласанѣ представля савршенія одъ живописа вештина, то естъ музыка, коя то іошъ преимућство има, да баръ издалека на различность тога духовнога гибаня гласомъ сво-

имъ навести може. Друго е заиста жртвованъ самога себе за човештво у обште, као Христово, а друго е за отачбину, као Муциево или чіе друго; другчія е гроза у злочинаца, кои знаю да су криви, одъ страшнаго суда, а другчія е страва одъ суда светскога. Али, као што е речено, и музика текъ издалека на различность тихъ гибаня духа навести може; сву пуность и дубльину гибаня као и ходъ њиховъ не може сасвимъ измерити, на ни на угледъ ставити.

Сву пакъ дубльину духа, свако гибанъ његово, и ходъ тога гибаня у најразличнімъ променама исцрпсти и представити кадра е едина само поезія, по томе одъ свію најсавршенія вештина и врхъ њиховъ. А то е сасвимъ природно; еръ архитектурни и скульптури стои на служби маса, било камена метална или друга каква, која нѣма будући не може никадъ подпуно изразити оно, што се вештакъ труди да и одъ себе врліе у ню унесе, а много коешта се у ню и не може унети; слично ни бое у живопису ни гласови у музици несу кадри исказати жаръ духа у целоме пространству, кои дае предметъ вештини, и окрете његове у различномъ положаю и најразличнімъ видовима живота. Цела е истина да то њима бива савршеніе него грубомъ и неотесаномъ масомъ, али све надвисуе у поезіи творљива фантазія, која лако различне появе духа у најразличнімъ положаима уписуе, и говоръ, кои іой служи къ споляшиѣмъ окружаваню тога, кои богатствомъ и важношћу своихъ речій најболъ може представити живе створове гибкога уображеня. У колико е дакле беседа најзгоднія за црпенъ целе дубине и пуности духа, у толико е и поезія савршенія одъ сваке друге вештине.

Суштаственыи знакъ поезіе као и сваке друге вештине, састои се, као што споменухъ, у ставляню на угледъ духа у предмету или у природи, тако, да то преставлянъ духа свакии самъ одъ себе спазити може. Вештаство, кое у поезіи споменуто споенъ обективуе, естъ, као што рекохъ, говоръ, кои готове створове фантазіе споляшиѣ представля. Да песма заиста буде оно, што треба да е, мора у ньой бити споенъ духа съ предметношћу подпуно, проведено, тако, да врховна идея проникне у предметность те е као креѣе. Нема ли у песми тако-

вогъ споеня, она укопни и ние успешанъ створъ. Къ савршенству дакле песме необходимо е потребно споенъ выше реченихъ двою стихія, одъ коихъ ни една сама собомъ не може быти твориво песни.

Идея, безъ завоя у предметность пренета, есть чиста мисао, а та е или законъ, или наука, правило или беседа или слично штогодъ; а предметность, природа представлѣна безъ идее, коя би е покретала, есть самотворна маса безъ праве красоте. Она може быти саразмерна, правилна и т. д. али красна заиста ние. Ни чисти описи предметности, као такове безъ дублѣга значени, на пр. пролећа, лета и другихъ природнихъ поява или друге какве матеріялности на пр. градова, станова и т. д., несутъ никакве поеме, еръ су сами по себи безъ идее. Найпосле и средство то или вештаство, у коемъ се споенъ духа съ предметности у песни споляшнѣ представля, то есть беседа, треба цѣли своіой у томе погледу да приликуе, и да е жива и угледна. Речи тако назване абстрактне, кое изражаваю голе пойме (понятія) безъ слика, или неугледне говорне честице, кое само одну речъ за другу везую, найманъ приликую песни, и прави вештаци редко да ихъ кадъ, осимъ где су необходимо, у беседи употребляваю. У песни треба и речи да су слике. Што е човекъ ближи природи, што она веѣма веѣе духъ земальскихъ синова тайностнимъ своимъ животомъ, то имъ е и уображенъ веѣе и неприпуѣненіе, и сама беседа угледнѣя и тако реѣи цветнастія. Напротивъ што е далъ одъ природе, то е теѣе и даровитоме вештаку завести се у првобытно сматранъ, тимъ веѣма и идея губи одеѣу и излази мисао, па зато се и вештакъ тимъ веѣма трудити мора, да се угледность неизгуби, и трагови расуде да се затру. У наше доба не ѣе нико више сачинити Иліяде, нити исчарати песме дальне наше стародревности, кое намъ се явише у кральодворскомъ рукопису.

У своію индійско-европскихъ и осталихъ народа налази се поезіе, али различне по различномъ положаю поменутихъ необходимыхъ стихія

Кадъ предметность или природа има подлуну превагу надъ идеіомъ, а идея или духъ текъ се тамно слуѣенъ у природи види

и синовима земальскимъ на угледъ ставля, тада постае поезія симболичка, зато тако названа, што е ту природа единый и непрекидный симболъ тога тамно слушенога духа или божанства. У првинама тихъ развитака човештва природа е дакле обожена на узъ то религія природна, али зато е управо и човекъ, кои се само духомъ подићи може, а о нѣму іошъ незна, и у природи га тамно слуги, пониженъ, животомъ природе пораженъ и тимъ већма притиснутъ, што е животъ природе на истоку величанственъ и огроманъ. Те тако човекъ, кои се ние извіо на томе ступню ни до какве слободне личности, не може бити предметъ симболичке поезіе, осимъ може бити у подчинѣнимъ и служевнимъ околностима; предметъ заиста достоянъ те поезіе всть едино божанство обучено у природу. Па као што е една само природа, тако е и само едно божанство; зато, што се годъ у природи меня, остае ипакъ свагда едно исто, у различнимъ само сликама и приликама. Погледи ови являю се у целой источной поезіи, а особито у индійской. Индійска поезія, на пр. у спевима Рамаянъ и Махабарата, бави се око спеваваня дела божиныхъ, али будући да се божанство, као што рекохъ, индійскомѣ погледу у природи явля, а природа се непрестано меня и предази изъ еднога вида у другій: зато у той поезіи влада некаква забуна и вртоглавица. У тимъ песмама може се видети на пр. горе и брегови где се уздигну, па се одъ нѣихъ начине богови, кои се упусте у бой између себе; бой е жестокъ, кадъ до мало не види се ништа, све изчезне до брегови и стрме горе кое се наново укажу. Симболичка поезія на узвишеный начинъ показуе намъ се и у еврейской поезіи, а на име у псалмима. Истина у еврейству се не обожава природа, еръ е тамо Богъ одъ нѣ одвоенъ и неисказано выше нѣ узвишенъ, али ипакъ цела природа явля Бога, коя е само хальина славе нѣгове. Богъ кадъ хоће да се покаже у свомъ величанству, облачи се у природу те тако явля моћ и силу свою. Сви псалми сведоче о овомъ погледу, на пр. утешный псаламъ 103.: „Благосиляй душо моя Господа. Господе Боже мой, великій си веома, у славу и красоту обукао си се. Обукао си светлостъ као хальину, разапел небеса као чадоръ. Покрїо си водомъ висине свое, облаке чинишъ да су ти

„кола, идешъ на крилима ветрнимъ“ и т. д., или у псалму 88. „Ты владашъ надъ силомъ морскомъ; кадъ се уздигну вали нѣгови ты ихъ укроѣвашъ . . . Твоя су небеса, твоя е и земля; ты си основао васелѣну и што е годъ у нѣой“ и т. д. И шумъ Ливана, и уянѣ река и морске воде являю волю божію, нѣгове намере, нѣговъ гнѣвъ и т. д. Али као што у символичкой поезіи у обште, тако у еврейской где се цела важность полагае на идею, човекъ е, ако и больма стои на ногама него далъ на истоку, предъ славомъ и моѣу божію само пораженный, притиснутый црвъ и прахъ. „Ево съ педи дао си ми дане, и векъ е мой као ништа предъ тобомъ. Башъ е ништа свакій човекъ живъ. Ты си светъ и остаешъ слава израильва . . . а я самъ црвъ а не човекъ, подсмехъ людма и ругъ свету“ и т. д.

Символичка поезія съ првобытнимъ своимъ погледомъ налази се веѣиномъ у најстариој славенской поезіи, у народнимъ нашимъ приповедкама, о којима е дояко мало расуѣивано; но о томе ниже обширнѣе.

Кадъ идея съ предметношѣу долази у саразмерность, у подпуну равнотежу, допуњујући една другу и чинећи скупа неразделну еднину зачинѣ се поезія класичка. Предметность или природа ту више ние да надъ идеіомъ онако високо горнячи, као на истоку а слично и у поезіи нѣговой, него е важна показателка духа, кои се съ нѣомъ налази у еднакомъ положаю, у саразмерности. У томъ се састои пластичка вештина у обште. Грчкій кипъ ние греда камена, нити какавъ големъ створъ, кои валя да занима своіомъ величиномъ, него у изрезаномъ на пр. Зевсу или Аполону на првый погледъ показуе се, да изъ онога моѣа а изъ овога мудрость, духовне дакле силе, треба да просяю. Али премда се цела природа гѣба и трае не сама собомъ него нечимъ вишимъ, другимъ, што е и грчкоме свету познато было, кои е на той основи на пр. у тайный животъ природе радознало прислушкѣвао и на нѣму своя прорицаня и т. д. основао: опетъ найвиднѣи е духъ и нѣгова радия на свету у човеку, и зато се управо у духа пунихъ Грка богови представляю у людскимъ приликама. Ту дакле ние тамно слуѣенѣ духа, као на преѣашнѣмъ источномъ гледишту, него се яено види онъ, нѣгова

цель и радня у приликама тимъ боголюдемъ, кое су истина іошъ природнимъ духомъ одевене. Тимъ пакъ, што богови узимаю на се людска обличя, и люди се приближую боговима, биваю силни и смели, постаю слободне личности, а природно излазе и изъ пузльиве источне служевности, было предъ божанствомъ или према заповести човечиіой. Но као што се ту божіе прилике являю у природной маси и у хальни одъ нѣ начинѣной: тако и народи, кои подъ нѣиховимъ окрилѣмъ стое, чине и раде божански или болѣ людски, духу сходно, не изъ познаваня духа, нѣговогъ определѣня и позива, не изъ моралнихъ начела, изъ познатихъ дужностей, него сасвимъ изъ природнога нагона, изъ тренутнога осеѣаня, изъ наклоности, изъ оданости кою природность производи. Такій е животъ грчкій а на томъ полю цвета и класичка поезія, коя укратко рекавши ние ништа друго, до славлѣнѣ раднѣ и чинѣня човечиегъ изъ природнихъ мотива. Ахилъ иде предъ Трою, не изъ некакве дужности према увреѣеноме грчкомъ народу, него што му е тако воля, што хоѣе да покаже свою снагу и свое юнаштво предъ войничкимъ редовима; кадъ га Агамемнонъ увреди ода се сасвимъ природноме свомъ нагону, гиѣву, и удалы се одъ боя, а кадъ се напуни жалашћу надъ мртвимъ теломъ Патрокла, наймилига пріятеля свога, лати се наново оружя и полети као помаманъ у полѣ. У самомъ бою доѣе наипосле и до Ектора, одъ коега руке паде му найдражій пріятель, надвлада га и пошлѣ у Адъ, и у лотини своіой везавши мртво тело коню за репъ потезаше га око целе Трое; а кадъ после у ноѣ доѣе му у око (таборъ) Пріямъ, екторовъ отаць, старина, отаць лишень найзнатнѣга сина, дике свое и троянске, опомене се, заборава на гиѣвъ, прими старца улудно, посади га и угости, и изда му мртво тело нѣговога наймилиегъ сина. Све то Ахилъ чини не изъ човечиѣ дужности веѣъ што му е жао старца юнака, и што му при томъ на умъ пада и нѣговъ отаць, кои исто тако не зна хоѣе ли икадъ видети сина свога жива. — Одисей завади се око оружя ахиловогъ, кои е погинуо био, съ Аяксомъ, кои оружѣ то присваяше себи као споменъ одъ Ахила, коме е онъ после Патрокла био найбільій пріятель, и кадъ Грци после забране, у којой Одисей ние тако изи-

грао, као што е радо преварио Аякса, пресуде оружъ то Одисею, разлюћеный Аяксъ самъ се у помами прободѣ мачемъ, кое кадъ чуше Агамемнонъ и грчкій советъ, шѣху му одрећи погребну почастъ, али Одисей, опоменувши се светогъ обичая и напунѣвъ жалощу за юнакомъ, кон тако прође и бедно погибе, одапре се противъ тога, и беседомъ своіомъ наврати Грке да юнака пристойно погребу. Ни Одисей не мисли ту на човека и дужность ка ближнѣму, него што му тако каже да чини светый обичай и и жалость за славнимъ юнакомъ. — Антигона зна, да е мучна смръть очекуе, ако погребѣ милога свогъ брата Полиника, кои е дигао быо оружъ на место своѣга рођеня, свою отачбину, али мучна смръть ние кадра заплашити е да не учини што е наумила и она сахрани милога брата, свршуюћи тако дужность човечію, али не што зна за ню, већъ што е за одбаченога веже природна свеза одъ крви, што е онъ милый братъ нѣзинъ. — Тако и приятельи заиста неразделни, Орестъ и Пиладъ, кои хоће еданъ за другога предъ олтаромъ на крвавѣ жртву да се даду, отимаю се силомъ еданъ за другога у смръть, само зато, што одъ детиньства притегнути будући неодолетномъ природномъ наклоношћу, еданъ у другога као да су се уживели, што су еданъ другога одъ чести по обличю, одъ чести по нагонима, обичаима и свакимъ диханѣмъ душе замиловали, те кадъ еданъ падне и другога быће вене и губи се. — На тай начинъ класичка поезія окреће се око онихъ одношеня, у којихъ се видети може животъ узвишеніи, човечій, на основи природнихъ нагона, као што су; породична пажня, лично юнаштво, приятельство, оданость отачбини и т. д. Као у осталомъ, тако и у породици влада на истоку више грубость него лепе нарави (обичаи), и то съ едче стране сурова строгость, а съ друге плашљива подчинѣность; у Грчкой пакъ веже породицу узаймична пажня. Личнога юнаштва немъ на истоку никако; тамо нико не иде у бой драге волѣ, нити коме пада на умъ да се одликуе на бойномъ полю своіомъ храброшћу и одважношћу; у Грчкой опетъ е на противъ. Онамо се силомъ гони на бой множина, да бысе броемъ накнадіо недостатакъ одважности и храбрости кодъ поединога; а у Грка шака людій често е довольна да порази неброене гомиле Персеянаца. Нико не ће

одрицати, да къ юнаштву треба духа, одважности и смелости, само што ту духовну силу подпомаже природна снага, као у Иракла, Ектора, Ахила и т. д. шта више безъ нѣ у грчкомъ свету юнаштва не бы могло ни быти. Грчко пријатељство не постае изъ истовѣтности начела и еднакости намера међу савезницима, него као што е едномъ већъ наведено, изъ личне наклоности. И грчка оданостъ отачбини ние любавъ козмополитска, него любавъ къ сроднима и свойтби, кои еднимъ ѣзикомъ говоре, кои живе по еднимъ обичаима, наклоностима и наравима, едномъ речю, она е више расширена породична пажня. Па и отачбине грчке више су на общтине ограничене, и народъ грчкій ние се нигда могао подићи къ едной, великой отачбини; Гркъ башъ као да е морао имати свою отачбину свакій данъ предъ очима, и не бы се сасвимъ споразумео съ онимъ, што се данасъ на западу разуме подъ речю „статъ“ (држава), у коемъ се не обзире на природне и живе свезе, него где изъ поузданихъ начела изведена правила крећу све што къ нѣму припада. Далъ одъ Грка на истоку не може быти о пријатељству, любави къ отачбини и осталима сличнимъ появима у изложеномъ смислу ни спомена. Саразмерность и равнотежа, у којой се у грчкомъ свету налазе природа и духъ, тако да човекъ радећи людски чини то изъ природнога нагона, при томъ пагъ не држи то за прописану дужность, где дакле духъ јошъ не познае цело пространство и потребность онога, што мы подъ дужностима човечимъ у общте разумемо, и тако ние свакій часъ у неприлици съ таковихъ изискиваня, но где при томъ природность као да своевольно стои подъ владомъ духа, све се дакле непринуђено и лако извршуе, естъ найпосле узрокъ, што у грчкомъ животу и класичкой поезіи влада она простота, ясность и миръ, кое намъ у грчкимъ делима онако мило годи. Бадава бысмо се окретали за тимъ у свету кои наступа за класичкимъ векомъ.

Престане ли та саразмерность међу природомъ и духомъ, кое бива, кадъ духъ дође до подиуногъ познаваня свое висине, дубине и пространства, а човекъ къ савршеномъ знаню своихъ дужностей у свакомъ и найманѣмъ догађаю, и съ тога природность, не могући се на томе гледишту съ нѣмъ више мерити,

подпада подъ нѣга, духъ дакле самъ на выше остае: то постае поезія романтичка, која е описиванѣ раднѣ духовне изъ нагона кои су изъ нѣга самогъ црпени, безъ обзира на природность, шта више обилазећи ню. До тога познаваня духа дошло е човештво наукомъ Христовомъ, која чини границу између старога и новогъ света, па тако вештина романтичка у обште, као што горе при живопису и музици наговестихъ, а наиме романтичка поезія развја се нарочито подъ унливомъ науке хришћанске. Наука е хришћанска човека неисказано подигла и великимъ начинила, ерѣ самъ синъ божій узе на се обличѣ човечіе, чимъ е човеку дана учестъ у царству божіемъ; да бы се пакъ овога удостоио и одржао свою висину, мора свимъ силама стаяти на томъ, да оно, чимъ е добыю ону учестъ, то естѣ духа, доведе къ подпуномъ владаню и надъ собомъ и надъ светомъ. И заиста видимо у народа кои настуцаю пошто е настало хришћанство, и у романскихъ и у немачкихъ, нечувене трудбе на тай начинѣ, коме на челу стои сама чувадарка науке хришћанске, то естѣ црква, а иза нѣ сва она поедина и заедничка усиљаваня, која примаху гласъ нѣнъ къ срцу и поставляху себи за дужность, поравнявати науци божијой путъ по свету, дакле пустиништво, иночки (монашки) а наскоро и витешки редови, па и само прво светско витештво. Али свуда и при свакомъ готово кораку испречуе се природность томе проицаню духа у свакидашній животъ, ние дакле чудо, што та усиљаваня, која изабраше тако великъ и тежакъ задатакъ, удараю на ту сталну сметню своѣга задатка, шта више у ревности својой проглашую е за ништаву и скрозъ рѣаву, трудећи се свомъ снагомъ, како бы е силно покорили и са себе стресли. Познати су калуђерски завети: одрицати се свое вољѣ и држати се неограничене послушности, одрицати се света и свию угодностей нѣговихъ, изборъ сиромаштва, одрицати се свеца, кое людство за најсретнѣе на свету држи, но кое се на природности осниваю, то естѣ женидбеногъ станя. Позната су такођеръ многа къ укроћаваню телесности прописана средства као постови и т. д., шта више при труђеню томъ видимо и фананатичко усиљаванѣ къ уманьиваню телесности, као бити се бичемъ и т. д.

Мирніе и блаже влада се у томе обзиру светско витештво, у коемъ е управо оно, што се подъ романтикомъ разуме, процветало. Нѣму припада найпре любовъ, тако звана романтичка. Као што е човекъ у обште дошао хришћанствомъ до пристойнога нѣму права и важности, тако е до нѣга дошла и жена, коя е на истоку јошъ робъ а у грчкоме свету стои много јошъ ниже мужа, и управо е нѣгова само помоћница. Къ ослобођењу и равноправности жене знаменито е помогло и то, што е жена была мати сина човечіегъ, кои умре на крсту да искупи човештво. Узрокъ, за кои жена на истоку забачена беше и заробљена, то е нѣна природна слабостъ и нежностъ, по сматраню кое е хришћанство изменило, а романтика позніе одгаила, служію јој е на користъ, то е къ већој пажњи и блажемъ съ нѣоме поступаню. На мисао и начинъ овај витештво много држи, казујоћи га као јдну одъ главнихъ своихъ намера. Но управо та нежностъ и мекостъ женина неисказано привлачи и мами онога, кои е по природи својој грубљи и тврђи, а то е човекъ. Буде ли обузета и проникнута природа ова више одъ оне мекше, то постае любовъ романтичка и оно сливенъ душа, кое као да јднимъ духомъ дишу. У любви той природностъ ние одбачена, него е ублажена и облагорођена, а любовъ сама као одушевљена. Зато е и любовъ та дубока а особе кое она захвата цѣлый светъ. Особа та постави себе и све остале на ню, и прекине ли се неугасна чежня нѣна каквомъ годъ незгодомъ, све остало изгуби за ню цену; ништа јој више ние ни животъ, ни светъ! Угинути после са својомъ чежњомъ јдина јој е тежня. Любовъ ову пева трубадурство и минесенгерство, а видимо е и узорито представљену у шекспировомъ Ромеу и Юліи, у гетовомъ Клавигу и у шилеровомъ Донъ Карлу и т. д. О овакой любви незна старый светъ ништа. Антигона у Софокла вели, да оно, што е учинила за брата противъ изречне заповести поглаварове и чимъ е себи осуду на смртъ зготовила, не бы нигда учинила за мужа, као што е и доиста ради побожнога свогъ дела, кое брату учини, пустила Емона, съ коимъ беяше верена. А и Емонъ каже оцу, владаоцу неумолитомъ, да му женидба нигда не ће быти тако важна, као што му е важна мудра пресуда, кою бы требало издати. Правоме е

романтику Антигона беседа груба и неизобразена, ерѣ любовь у негоvimъ очима све превазилази. Отуда су у романтичкомъ свету онолика очаяня и самоубійства съ неодзиваня на ню. —

Другій появъ романтизма, чега се овај на своимъ висинама чврсто држи, есть верность или добивенѣ задате речи при буди каквимъ незгодама, башѣ и унаточѣ своіой или земальской угодности и користи. У верности овой изражено е то, да особа коя е обећава више цени свою едномъ на што одређену волю, него ма какве добити, више дакле да се обзире на духа него на светске матеріалности. То бы се могло назвати и друштво основано на еднакимъ али високимъ начелима и целима, коега се свакій одъ савезника држи, ма га шта при томъ сметало. Романтичку верность видимо узорито представлѣну у Танкреду и у Сиду, одъ коихъ првый остае веранъ господару и савезнику своме Бульону, у свима сметняма и незгодама до смрти, премда и онъ могаше, као што други чиняху, освяти добра и иманя на као и они гдегодъ на граду угодно и господски живовати; другій опетъ држи верность своме кралю и онда, кадъ е кодъ нѣга у немилость пао, нити съ тога одустае одъ боя противъ невернихъ Арапа. Па и кадъ е у немилости кодъ краля, и онда му предае народъ ключеве одъ своіу одъ Арапа отетихъ градова. Та идея верности много помаже постаяню и узрасту романскихъ и германскихъ држава, и нигде ние у той мери као ту огађено и осуђено нѣно одрицанѣ или издая, коя е заиста и у скорашнѣ доб а кодъ тихъ народа много ређа него иначе гдегодъ.

Треће е на чему се романтизамъ оснива, часть или држанѣ на себи, како на своемъ духу, тако и на ономъ што га споля явля и где стануе, то есть телу. Ни у едну одъ отихъ суштаственихъ честій човека не сме нико бесчаштно дирнути, ни речю ни деломъ, а осрамоти ли ихъ когодъ, мора изићи на бой, кое е постанѣ познатоме кодъ споменутихъ народа удвою. Найвећа е срамота укоръ нежкости, ерѣ неячь, као и роблѣ, не уме метнути и жертвовати тело свое за нешто выше, за духовну имовину. Удвоємъ доказуе осрамоћеній, да духа предпоставля телу своемъ, кое излаже опасности, да не заслужуе срамоте и да не допушта

къ себи бесчаштно приступити; а срамотителъ да треба да е ка-
жнѣнъ за свою поругу. Ову идею части не познае старѣи светъ,
а ни мы Славени у своіой првобытности. Омирови юнаци често
се люто кошкаю, шта више често се и погрѣую али ипакъ, ако
се на махъ и учини раздоръ па и еданъ на другога у лютини
устане, опетъ никадъ не долази до удвоя. Исто е тако и у насъ.
Романтичкому свету чини се то просто, а нами се нѣгово чи-
нѣнъ види поношлѣиво, маловажно и суетно, као што у обште
мишлѣнѣ и начинѣ нѣговъ носи на себи нешто више племиѣско,
и што одбѣя, него ли людско. То е произашло изъ витештва, кое
су те идее управляле. Мы предпоставлямо да е Богу милѣ, тр-
пети и погинути за едрѣе што и веѣе, него себи за любовъ.

И на свакоме другомъ полю, на коемъ излази духъ роман-
тичкѣи, было на религѣиномъ, државномъ или на другомъ коемъ
стало му е поглавито до тога да покаже свою висину, више да
победи са своіомъ идеіомъ, него до нѣ саме. То е суштаственѣи
и свеобштѣи карактеръ романтике. Тако раде германски юнаци
шекспирови, тако гетови и т. д. Смераню овомъ природанъ е
поносъ, али пошто му се често не да да изврши оно што хоѣе, а
овамо се у себе сувише узда, отуда е у романтици онолико стра-
даня, гнѣва, очаяня и размирице са самимъ собомъ. А што е
духъ ту къ себи обраѣнъ, духъ пакъ у обште е бесконачанъ и
непостижанъ, мимо то, што е у веку кадъ е романтизамъ цветао
кругъ света слабо јошъ расширенъ, светъ дакле веѣиномъ не-
познатъ: то све придае романтизму, и у обште Среднѣму Веку
некѣи тайностнѣи и суморнѣи карактеръ, неке тежнѣ на чудно-
ватостъ, необичностъ и особитостъ. Оваи карактеръ носе на себи
јвне германске зграде Среднѣга Века, тако звани готски хра-
мови; а таи карактеръ опажа се и у предузеѣима одъ друге вр-
сте, на коя се векъ таи одавао, на пр. у крстоноснимъ походима,
кои посташе изъ мисли више лепе и дивне него спасоносне. Сла-
вени, осимъ нешто мало Чеха кои се изъ дужности удружише,
немаху учести у крстоноснимъ походима. Осимъ тога и на дру-
гѣи е начинъ светъ таи пунъ необичнихъ догаѣая, тако назва-
нихъ авентура, око коихъ поглавито витештво се савѣя. Манѣи
такови необични догаѣаи у животу служе за предметъ особитоѣи

врети романтичке поезіе, тако названимъ баладама и романсама.

Али, ма се човекъ колико трудіо да буде само духъ, опетъ увекъ остае духъ и тело, и нигда не може быти самъ чистъ духъ, нити се може одъ природности сасвимъ отргнути и ослободити. Не може се танти, да су ти за времена Среднѣга Века и романтизма учинѣни покушаи были велики и високи; али ипакъ остаю напоследку залудни покушаи, кои се не могу уделотворити. Среднѣй Векъ и романтизамъ, свршивши те покушае и дошавши напоследку после силнога труда до уверења, да е све то напразно, као да е наглошћу пао са свое висине и то управо у опаку противность, дакле у природность и телесность, која е особито у новіе доба по кусу потомака онихъ народа, кои сачиняваху векъ хришћанско-романтички. Као што се у другимъ круговима, не изузимаюћи ни црквений, опадъ тай іошъ у последњимъ столѣћима Среднѣга Века у свему являше, те велику уку и различне трудбе чиняше: тако захваћа онъ и вештину наиме и поезію романтичку, особито у најновіе доба. А кадъ се те висине живота несу сачувале одъ опада, тимъ се манъ одржао свакидашній животъ, што обично едно съ другимъ еднако корача. Потомцима именованихъ народа, и у обште садашњемъ нараштаю, чине се у опаду нѣиховомъ не само трудови него и тежиѣ, съ којима се светъ хришћанско-романтички у Среднѣмъ Веку бавіо, смешне и у правомъ смислу речи чудне; што пакъ не служи никако за доказъ осуђеня нѣинога, него е само сведочанство покварености садашнѣга нараштая. Опадъ овај узорито се представя у најразмишлѣніемъ певачкомъ делу гетовомъ у Фаусту. Фаустъ, мученъ неодолетномъ тежњомъ да докучи последню тайну света и да схвати васелѣну, ода се на ученъ свию наука, мислећи, да ће поцрпенимъ изъ нѣихъ знанѣмъ доћи најпосле до тога, да нађе ключеве одъ тайне целога света; видећи пакъ после силнога труда да се преварио, баца се у раскошъ, у томъ учини уговоръ съ ђаволомъ, владоцемъ надъ овимъ деломъ света, и буде му верный другъ и помоћникъ. Ђаво, веранъ своему позиву, съ радошћу угађа раскошничкомъ плахованю своега новогъ питомца, води га изъ раскоша у раскошъ, а Фаусту то

неко време неисказано прия, али што далъ, то е све сити тога, некадашня за време раскоша стишаша досадность опетъ га спопадне, и тада замоли ђавола, да га изведе изъ тога тумараня и управи у светъ одъ красоте и идеяла. И то се збуде по нѣговой вољи, тамо угледа Елену, и привиденю томъ спопадне га нагонъ телесности, али не могавши желю свою задовольити, оде зловольно далъ, самъ са собомъ у борби, раздртъ, неспокоянъ. Тако се јошъ мути свуда по свету, али нигде више да нађе мира, шта више садъ опетъ узбуђуюћи се у нѣму боля странка починъ га мучити за учинѣне грехе и зла дела. Огрезнувши тако у мукама, све већма гриженъ одъ савести приближуе се ка краю своєга пута, къ последнѣму часу, уочи коега, желећи баръ мало да му се јдна душа смири, обраћа се опетъ Богу и стане се каяти. У томе сконча, и получи милости пуно опроштенъ у Бога.

Што ту на певачкой особи проведено видимо, то се извршуе на свему романтичкомє свету. Као Фаустъ тако е пао (особито у последнѣ доба) са пресилнога труда и тежнѣ да проникне у непостижну бесконачность, у блато телесности и раскоша, па мисли, да е садъ нашао правый путъ. Садашня вештина тога света носи на себи приметне и очевидне знаке тога опада и те покварености. Поезја му стои у томе обзиру на првомъ месту. Као прелазъ съ негдашнѣ висине къ томе опаду може се узети поезја байронова, права романтика у претераномъ смислу. Нѣму никадъ ние стало до моралне идее, никадъ особито до людске цели, то бејаше Байрону угаженъ путъ и утреникъ, нѣму е требало засяти нечимъ новимъ и необичнимъ, и зато свагда и свуда иде на то да у најнеобичнѣима, најизмишлѣвнѣимъ, најчуднѣимъ и противнѣимъ положаима представи радню и победу духа. То е великачакъ поносъ, шта више байронова е поезја права апотеоза самовольства, добра за чудновате люде и очайнике, а не за оне, коима светле сѣинѣ звезде. Али кадъ е можно удалити се съ пута моралнихъ идея, ако и не съ нечастнимъ намерама, као што то о Байрону никако тврдити не ђу; кадъ се само у излаганю необичности, новости и своевольства све састои: шта ће бити после отргнућа у ту новію, необичнѣю и оригиналнѣю реку више противности свію онихъ идея, кое некадъ вештини наиме поезји

светляху, выше противности моралнихъ идея, кое управляю човештво и непрестано треба да управляю! Подпуна распуштеностъ и у породичноме кругу и у обштини, одметанъ и одуста-янъ одъ вере, ради хитрихъ речій, суеверне гомиле, а озамо подизанъ свакидашнѣга уживанъ и раскоша као врховный идолъ, подпуна угодность живота, деоба иманя, тако звана еманципація жена, любовъ телесна, како се у женидби обе стране праварише, неверность и съ едне и съ друге стране и т. д., то су те оригиналне идее, кое уређую књижевность и поезію запада достойну. До душе то су „пикантне“ ствари, а за таковима западъ чезне, ерѣ пресильный и претрвеный кусъ нѣговъ, као свуда другде, тако и у књижевности само пикантности захтева, не бы ли іошѣ осећао, и на махъ се окрепио. Такове пикантне идее, подъ предводительствомъ Евг. Сья, Ъ. Санда и т. д. у пратњи стотине подражателя нѣховихъ, поплавили су Француску књижевность а већиномъ веѣъ и немачку и другихъ западныхъ народа у виду романа и новела, поезіе прозаичке, ерѣ тамо о чистой поеми по свой прилици не може быти ни разговора. Романъ и новела, кои по суштаству свомъ припадаю романтичкой поезіи, и коихъ е првобытна цель, радню (горе наведенихъ) вишихъ романтичкихъ мотива, у живописаню свакидашнѣга, друштенога живота да проведу, за кои узрокъ и видъ прозаичкога являня бираю, згодни су врло за величанъ простихъ и коекаквихъ онихъ целій, трудова и дела на западу, и зато е сва готово западна књижевность прибегла садъ къ самимъ романима и новелама. Романи и новеле у књигама, романи у часописима и новинама, романи свуда. Па и данашня западна драматика удара таковимъ духомъ. Тихъ се стварій држи садъ западъ, али заиста оне га не ће окрепити. Па е ли чудо, кадъ се тамо свакидашнѣ уживанъ и раскошъ толико слави и као идолъ сматра, што се тамо едно за другимъ сретамо съ делима и появима кои сваку племенитію мисао далеко одбѣяю. Е ли чудо, што тамо видимо где се люди одричу самихъ себе одбациванѣмъ свакога племенитіегъ осећаня, где ниечу све болъ трудова и цели, па се даю на услужну покорность и пузливость за любовъ ништавихъ онихъ добара. Е ли чудо, што тамо кодъ такога станя видимо обшту ослабљеность и последицу тога

гадну служевностъ, која е тимъ грѣа, што никако не долази до познаваня и искусства болѣга? . . . Но западу што драго, само кадъ не бы многи одъ нашега света гледали у нѣму подражавани достойне прилике! Али многи не слушаюћи гласа нашега света зају тамо као слепи, напое се тога кала па га пренесе къ нама у своима књижевнимъ делима, вернимъ отисцима западне покварености. И нѣма су споменуте вође и нѣихово друштво узоръ вештачкога савршенства! Ядни и слепи люди! Прођите се болестнихъ сила животнихъ; друго треба нашемъ свету, а не што му вы доносите съ данашнѣга запада!

Одвративши съ досадамъ очи одъ отихъ указиваня послѣднѣга времена на западу, обратимо ихъ сада на нашъ светъ, шатъ ихъ тамо обрадую радостнии появи! Широкий и великий светъ тай зуй одъ песама по целоме своемъ пространству, и прастаре приповедке иду по нѣму. А шта гласаю и славе те песме и о чему причаю старинске те приповедке?

Човеку ние дато да уништи свою природностъ, а и не треба. Кадъ бы се то збыти могло, човекъ бы престао быти человекомъ па бы се прометнуо у выше некакво створецъ, али тако бы престаала и победа нѣгова надъ природомъ, на што е найпосле позванъ. И у природи коя га окружава, друге нѣгове одъ Весне до Моране, може и треба човекъ да остане веранъ позиву, кои е у обште одъ духа примію; не валя му е и не може е са себе стрести, одбацити е, врѣа и потрти, ерѣ управо нѣномъ помоћу треба да очитуете узвишеностъ и выше свое определѣнѣ; ние она тако зла, као што ю е Средный Векъ огласію, него напротивъ она може служити къ побуђиваню духа кои е подобанъ къ приманю доброга, едномъ речю, човекъ треба да се према нѣой постави тако, да бы се и она у нѣму и онъ у нѣой славили и све што е створено у радостной побуђености показивало: „гле човека!“ Тай положай човека у природи слави песма славенска.

Симболичка е поезія, судећи о ствари съ моего гледишта, више игра уображеня съ природомъ, у којой е духъ іошъ притиснутъ; — у класичкой стое природа и духъ у подиуной саразмерности, али тако, да осимъ природноморалнихъ одношеня дальій и бесконачный обимъ духа ние у нѣой іошъ изнаѣенъ и познатъ,

човекъ е ту іошъ едностранъ и несавршенъ човекъ, човекъ само у породици, у приятельству изъ наклоности, у жертвованю себе драговољно за родъ свой или отачбину; али ние іошъ човекъ у многостручномъ полагаю къ човеку у обште, ка ближнѣму, у пажњи и бранѣню правде у обште и кое му драго свете ствари; — у романтичкѣй поезіи горвачи духъ надъ природношћу, кои више гледа да покаже свою моћ и височанство, него да правди у обште приправи победу, и често више се држи своихъ измишляваня и беспослица, него главнихъ истина; — а у славенской поезіи познаће свакій кои дубль у ню погледа, да се ту духъ, моралне, човечне идее, кое е законъ божія явію, обширно появлюю у животу по нагону природне наклоности, чиме славенска поезія постае завршакъ и довршиванъ свою предходнихъ, и зато е управо поезія особита и самостална. Самосталность іој е присудію и Боѣанскій у своемъ спису: „О народной поэзіи славянскихъ племенъ,“ и то праведно. Као што се изъ опредѣлѣня славенске поезіе види, природа ние у нѣой одбіена, забачена, него е управо съ духомъ у свези и друштву; она му е свихъ страна тайно шапуће, опоминъ га, а найвише дае му знакове и пристае узанъ. Нѣно е полъ у славенской поезіи широко, како у песмама тако и у приповедкама народнимъ, у којима башъ високо горвачи. Приповедке су те најстаріи створови славенскога духа, у којима е у нашега народа, кои е у оно време дѣтинній векъ свой проводію, уображенъ далеко претезало расуду нѣгову, и зато е у нѣима природа најпространии предметъ првобытнога нѣговогъ уображеня кое се игра. То велико учешће природе у простонародной нашей поезіи тумачили су нашинци изъ велике любви Славена къ нѣой, кое е тумаченъ истинито, само што е у обште и површно. Ни боѣансково тумаченъ у напоменутомъ делу, кои тврди, да любовь Славена къ природи произлази отуда што радо теже землю, ние довольно, еръ и сама та наклоность тежити землю само е еданъ одъ излива те любви, а не нѣнъ узрокъ. Правый дакле узрокъ мора се другде гледати, онъ се састои у сагласію ономъ, у коемъ се, као кодъ старихъ Слина, налази духъ съ природомъ у расуди славенской и у најстаріимъ предѣтавама и погледима нашега народа. Нема песама, а особито приповедака

нашихъ одъ юче, макаръ форму и поедина представляя различно промениле: кое по основи не допиру зачеткомъ и главнимъ погледомъ своимъ до найстаріихъ векова, и тай найстаріи погледъ на светъ нашего народа, као што за то имамо стотину доказа у песмама, а особито у приповедкама нашимъ, ние другій него чисто штованъ природе. Народъ нашъ, о чему међу знаоцима нема више ни найманъ сумнѣ, порекломъ е изъ Индіе, колевке и одгаительке те културе. Изъ тога погледа потекоше најпре презанимљиве приповедке наше, а тай истій погледъ, ако и подъ најразличніимъ утицаима векова већиномъ лишенъ свое живости и колорита, явля се и у народнимъ нашимъ песмама. Изъ тихъ врела извире и любовъ нашего народа къ природи, коя нѣму самомъ ние доста позната, али е увекъ иста, непроменита.

Горе самъ рекао, да духъ славенскій ние произвео никакве друге вештине, нитиможе другу кою своіомъ називати, до поезію; али у ню е удунуо сву силу свою, ерѣ она е чежню нѣгову највећма задовољавала. Поезія е пакъ, као што доказахъ, врхъ свіо вештина, и најпристойни, најразумни и најчовечни начинъ за народъ, да искаже оно, што мисли да е лепо и високо; а народъ, кои се на тай начинъ и у подпуно людскомъ духу исказуе, мора имати у срдцу и души своіой највише тога високога жара. И самъ истиній животъ Славена, кадъ се добро уважи, дае о томе поуздано сведочанство. У томе обзиру морамо погледнути у прошлостъ нашу и опоменути се, да у давнашњима нашимъ обштинама, по изречномъ сведочанству иностранихъ писаца, не беяше немалаца и остављеника, да у нѣима владаше подпуна гостолюбивостъ и према своме и према туђину, да свакій туђинацъ, путникъ по нашимъ краевима, стаяше подъ обраномъ свіо и вођенъ одъ домаћихъ изъ обштине у обштину уживаше свуда подпуно безбедностъ и снабдеванъ са свакомъ потребомъ; валя намъ се сетити и тога, да туђинци кои се населяваху у наше краеве примани беху свуда съ любовношћу и съ некаквимъ одликованѣмъ, а најпосле и сврхъ свега, да заробљеници у рату, као што о томъ иностранци съ удивљѣнѣмъ приповедаю, бяху временомъ одъ предака нашихъ или пуштени

на слободу и къ своима, или међу нѣхъ у породице примлѣни и т. д. Уваживши ово слободно тврдимъ, да се тако човечнихъ црта не може нигде ни у еднога народа наћи, еръ ма се у осталомъ други народи и изедначили съ нашимъ предцима, премда управо несу сасвимъ еднаки: ипакъ е свакій другій народъ у рату ухаћене неприятель, кои му иђаху о глави, бацао у робство и поступао съ нѣма и нѣховомъ потомцима найсамовольнѣ. И уређенѣ старихъ нашихъ обштина, какво јошъ и данасъ налазимо у Русіи, и какво е у старо време ямачно кодъ свою Славена было, доказуе, да е Славенинъ човека у обште држао за ближнѣга, и по томе признавао му еднако право ма съ коимъ другимъ. Заиста се неvaraю они, кои тврде, да за оно има валянихъ узрока, што Славени онако драговольно примаху хришћанство, законъ любви ка ближнѣму, и што се то онако наглимъ коракомъ у нѣхъ распространило, изузимаюћи само оне краеве, у коима имъ се наметаше гвожђемъ и где подъ покриваломъ хришћанства предци наши приморавани бываху къ великимъ теретима. Па и данасъ, макаръ што су насъ векови туђихъ уплива прешли и неугодни примери ние да несудили безъ учина и на наша племена, макаръ да се у некихъ нашихъ Славена првобытнѣй карактеръ нѣховъ у нечемъ покваріо и што е народъ славенскій у обште подъ лютимъ судьбомъ премного патіо: опетъ Славенинъ, было изъ свести или изъ природне наклоности, веранъ будући старимъ нашимъ наравима, не да у пажнѣи и любви ка ближнѣму никоме преда се, и заиста гласъ людскій нигде топлѣга одзива не ће наћи, него што ће у души неизопаченога Славенина. И сама исторія нашихъ племена показуе намъ обилно суштествену ту црту славенскога карактера, на пр. походъ Поляка съ кралѣмъ Собѣскимъ предъ Бечъ, скопчанъ съ najveћомъ опасношћу и невољама, походъ своевольнѣй, изъ чисте наклоности ка хришћанству безъ икаквихъ изискиваня; или улазакъ Руса съ царемъ Александромъ (I.) у Паризъ — столицу онога народа, кои кадъ упаде у Русію, Руси предадоше огню свою матушку Москву, срце одъ отачбине — и Александрово и нѣговихъ Руса човечно и племенито поступанѣ са французскимъ народомъ, безъ помисли на освету и т. д. Я овде не

обожавамъ Славене, знаюћи добро, да се и противне раднѣ налази како у нижемъ животу тако и у исторіи нѣиховой; али то е карактеръ нашего народа, што премда у раздражености своіой и до крайности дотера, опетъ у коначной одлуци победи наново боля страна духанѣговогъ. У томъ се скупа састои, по моемъ мишлѣнью, и морално одгаянѣ нашего народа, то естѣ навести га речю и деломъ, да се уме чувати едѣ крайностей; а за успехъ емчи намъ сила, кою крайности несу порушили и коя свагда наипосле на болю страну претеже. У осталомъ све чинѣнице нашихъ племена, потврдоме моемъ увереню, само су првине будућима већимъ и знаменитимъ делима; — на што е народъ нашъ у исторіи човештва позванъ, то ће текъ будућность показати.

Къ одгаеню простонародне славенске поезіе, онакове као што е, заиста много е помогла и земля, где Славени станую. Предели на Дунаву, понайвише равни, гдешто узвишеньима посеяни, кое текъ у Бугарской пресеца выше насмо гора, обдарени свуда раскошномъ климомъ, и подобни за прораиће свакога рода, мораху и любовъ къ природи знаменито подпомоћи и уображенѣ приятно распалити. Краѣве татранске обколяваю истина брда коя се на некимъ местима високо испишю, али коя се већиномъ све више угнута вию међу неплоднимъ долинама, и коя наипосле прелазе у преродне, одъ угледнога Дунава и другихъ великихъ река преоране, равнице, краѣви ти, велимъ, даю тако рећи станове мира, умилнога сниваня, и побуђую къ сентиментальной чезнѣ. А и високе мало часъ споменуте горе, несу никако стрме, вечно снеговите, неприступне Алпе, него су више везане за низу, те пре занимаю и подижу духа него што га поражаваю. Околинне на Морави и Лаби еднога су готово карактера съ татранскимма, само што су маиѣ величанствене, а више спосне и отворене, и съ тога придаю духу узѣ умильный хуморъ и нагонъ на радню, и више отвораю полъ за ню. А предели за Татрама, кои се распростиру по непрегледнимъ и као море расталасанимъ равницама, у обите роднима, не несковитимъ, и многоструко испресецима одъ река и брзихъ и кои се важно таласаю, — кои къ югу добываю управо раскошну одећу южне климе, а овамо су отворени и силноме чинѣнью природнихъ сила, као сунцу

и ветру и т. д., што уобште ние шкодливо, — запалюу у дражестной и буйной живости и у огромности своіой яко уображенъ, уливаюу у душу сентименталну и бесконачну чежню, и отвораюу полъ къ отважнимъ и силенимъ делима. Само далъ къ северу узимаюу на се равнице те карактеръ едностранности и северне потмурности, што се и на певачкимъ производима найсевернихъ тихъ краєва познати може, кои се у обште манъ занимаюу природомъ, сиромашномъ и хладномъ, те тако манъ доносе шарене бое и потмурниі су.

Къ поставку најпосле поезіе те, такове као што е, знаменито е помогао и самъ начинъ живота нашихъ старихъ. Познато е изъ писама туђихъ списателя, а уверавамо се о томъ и данасъ іошъ на многимъ странама у Славенству, да предци наши несу живели у скупу на едномъ месту, него растркано и напосе, чега се народъ нашъ и данъ данашній, само где му може бити, съ некаквомъ облюбомъ држи. У полю стои усамљенъ домъ, у нѣму живи породица, и у той осами човекъ, коєга обколява сама природа, съ коіомъ одъ почетка у скупу живи и осимъ кое мало се съ кимъ дружи, принуђенъ е обратити се къ нѣой: съ друге стране му е опетъ потреба прилюбити се тимъ срдачніе породици, што му е она едино людско друштво у той самотињи. У дугомъ биванюу у скупу човекъ се обикне на природу, они се тако рекавши узаямно споразумеюу, одкуда произлази и велико познаванъ природе кодъ нашега света, и велико нѣгово нагинянъ къ нѣой. У усамљеной пакъ природи стои му само домъ нѣговъ, станъ породичинъ, и отуда е у народа нашега и у поезіи нѣговой она силна, непрестана, неугасна тежња надомъ и завичай, и она любовъ къ „широкоме (ширему) полю“ кое се у славенскимъ песмама онако често споминъ и сјевава.

Али пређимо већъ на само широко и цветасте полъ наше народне поезіе, коя часъ се таласа лукама и хумовима, часъ прибегава кућама, становима породица, часъ се нагинъ къ модримъ горама, за кое само чежња носи а не око, а часъ се опетъ утаюе у сеновитимъ гаєвима и чарнимъ горама, часъ обколява езера и бурне реке а часъ гиздаве юнаке кои се замишљиво по нѣима возе, или беже хитно на далеко.

Човекъ Славенинъ, везанъ съ природомъ свезомъ нераздрешномъ, обзире се на ню непрестано, налази у нъой положай душе свое уписанъ, появе нѣне узима као знакъ своєга станя и догађая кои се нѣга тичу, а природа узаймице нука га да се съ нъомъ и съ гибанѣмъ нѣнимъ споразуме, и на нѣима испише себи станѣ свое и осеђаня свое душе. У той свези стое едно према другоме, и разумею се обоє добро и безъ изразнихъ речій као стари знанци и приятели. Такова свеза налази се у песмама славенскимъ у обште, и я ћу ихъ неколико ево навести као потврду за то.

С Л О В А Ч К Е:

Hory, hory, čierne (1) hory,
 Šak nad vami smutno stojí!
 Sestra bratu hlavu myje,
 Do vojny ho vypravuje:
 Hoj braček moj premileny,
 Kedy že ty prideš z vojny?
 Sestra moja premilena
 Pridi ty von (2) po tri rána (3).
 Prve rano von vyzrela,
 Biele zore uvidela:
 Hoj Bože moj premileny,
 Už je brat moj pripraveny;
 Druhe rano von vyzrela,
 Červene zore videla:
 Hoj Bože moj premileny,
 Už je brat moj v prudkom ohni;
 Tretie rano von vyzrela,
 Čierne zore uvidela:
 Hoj Bože moj premileny
 Už je brat moj dorubany (4) и т. д.

Горе застрте сетомъ предсказую сестри жалость за милимъ братомъ кои иде на войску, а зора іой свакій путъ показуе шта се съ нѣиме у дальнини збыва.

Или: Zabučaly hory, zahučaly lesy,
 Kam ste sa podely, moje mlade časy!
 Moje mlade časy nezažily krasu,

(1) У словачкимъ, чешкимъ и польскимъ песмама читай: „ie“ и „ia“ као је ја. (2) ванъ, на полѣ. (3) ютро. (4) посеченъ.

Moje mlade leta nezažily sveta.
 Mladost' moja mladost', kam si sa podela,
 Ako by som kamen do vody hodila :
 Ešte sa ten kamen v tej vode obrati,
 Ale moja mladost' viacej sa nevrati.

Шуштанъ гора, као неко жалостно уздисанъ нѣихово, изма-
 млюе и изъ срца тужанъ уздахъ, и како шуштанъ брзо мине и
 тамо се негде губи, тое уздисай тай жалость за прошлосту која
 е одлетела. — Тако у песми „Venček“ момакъ кои се съ дра-
 гомъ опрашта оставя юй венчићъ, кои ће юй являти, шта ће
 съ нѣимъ быти:

Ked' on bude zvädly (1), to som dorubany,
 A ked' bude suchy, to som dostrielaný,
 Ked' sa nepremeni, vedz (2) že som ja zdravý и т. д.

Песма „Beneš Hermanov“ у краљодворскоме рукопису
 (3) починъ одмахъ:

Ai ty slunce, ai slunečko!
 Ty-li si žalostivo,
 Čemu ty svietiš na ny,
 Na biedne ludi?

као да и сунце треба да се сневесели на јаднике; или у песми „Za-
 boj, Slavoj, Luděk“:

Huče diva řeka,
 Vlna (4) za vlnu sie vale,
 Hučechu vši voi skok na skok,
 Vše sie hnaše přes buřiacu řeku,
 Vody uchvatichu mnoství cizích (5),
 I přenesechu své zviesty na druhý břeh.

распознае река свое знанце одъ туђина; ове хвата а онъ пре-
 носи на другий брегъ.

У песми „Opuštěna“:

Ach vy lesi, tmavi lesi,
 Lesi Miletinsti!
 Čemu vy sie zelenate
 V zimě lětě rovně?

срди се девојка, што се тамне шуме и зими и лети еднако зелене,
 и што су кодъ сете свое весела лица; и она бы волела да тако

(1) увео. (2) знай. (3) одъ кога имамо преводе: Златовића и
 Трискога (послед. лат. слов.). (4) валъ, таласъ. (5) туђъ.

люто и непрестано не тужи, али ране су нѣне дубоке, ерѣ ѣ изгубила и оца и майку, па и драгога јој узеше, а нема ни сестре ни брата.

У „Любушиномъ суду“:

Ai Vletavo, ĉe mutiši vodu,
 Će mutiši vodu strebropienu?
 Za (1) te luta rozvlajaše bura,
 Sesypavši tuĉu šira neba,
 Oplakavši glavy gor zelenych,
 Vyplakavši zlatopiesku glinu?
 Kako bych jaz vody nemutila,
 Kegdy se vadita rodna bratry,
 Rodna bratry o dediny otnie (2).
 Vadita se kruto mezu sobu

— — — — —
 Oba bratry, oba Klenovica
 Roda stara Tetvy Popelova,
 Jenže prine s pleky (3) s Ćechovymi
 V sěže žirne vlasti (4) přes tri řeky и т. д.

Река Влтава на питањ, зашто мутѣ воду, одговара, да то чини ради сваднѣ два рођена брата око очевине, за коѣ тимъ већѣј узрокъ има, што су завађена браћа одъ старе лозе Тетве Попелова, кои са самимъ праоцемъ Чехомъ дође у ове родне краеве; при свему томе пакъ еданъ одъ браће, као што песма далъ прича, иде на издаю те землѣ и своихъ, хотећи, да имъ се суди по туђему праву. Ову приповедку о братској свађи доноси и ластавица една на Вишеградъ, где „běduje i nagikaје mutno,“ и тамо разумею нѣно нарицанѣ.

РУСИНСКА:

Шумитъ, шумитъ дубровонька,
 Тужитъ, тужитъ дивчинонька,
 Тужитъ, тужитъ и думаетъ,
 На недолью (5) нарикаетъ:
 Ахъ недолью, всимъ немила,
 Чомжесь мене не втопила?
 Лучше було утопити,
 Нижъ зъ миленикомъ розлучити и т. д.

(1) зарѣ. (2) отачка баштина. (3) плѣкъ, пукъ. (4) родне землѣ.
 (5) несрећа, неволя.

БУГАРСКА:

Ойле горо зелена!

Што си горо повѣнжала,

Повѣнжала, посъхнжала?

Да ли тѣ е, горо, слана узнобила?

Е ли тѣ е, горо, пожаръ опържилъ?

Нито мѣ е слана ознобила,

Нито мѣ е пожаръ опържилъ,

Току (1) ми е срце изгорѣло:

Вчера проидохъ три синджира робе:

Пръвы синджиръ съ млади дѣвойки Гръкинъки,

Кату (2) идѣхъ и плачахъ:

Дѣ е наше богатство?

Вторы синджиръ се чрънооки Влахинъки,

Идѣхъ и плачахъ; мили-те Влашки жльтици.

Треты се млади невѣсти Български,

Идѣхъ и плачахъ: мило-то наше отъчство,

Мили-те наши мжшки дѣчица!

Гора е дакле увенула и осушила се са жалости Гркиня и Влахиня, кое оплакую губитакъ своега иманя, и съ яда Бугаркиня, кое ядикую за своіомъ отачбиномъ и своіомъ децомъ.

Появи у природи предсказую поуздано истине и будуће ствари:

С Л О В А Ч К А:

Zaspievalo ptača (3) na kosodrevine (4):

Čo komu sudene, to ho ver neminie.

Или:

Leteli havrani, leteli nad nami:

Rane večny Bože, čo to bude s nami!

Гаврани су у славенскомѣ погледу птице, кое особито знаю и проричу.

Jasne hviezdíčky (5) svielia,

Už moje husky letia,

Letia mi z druhej strany,

S dobrými novínami.

У юначкомѣ слеву „Слово о плъкоу Игоревѣ“:

Дивѣ кличетъ врѣхоу дрѣва.

(1) него. (2) кое. (3) птиче, тиѣъ. (4) криво дрво. (5) звездице.

Дивъ, неподоба некаква, прориче кликомъ своимъ несрећу а у свима нашимъ песмама спотицанъ конѣво значи исто тако несрећу и т. д. Съ овимъ погледомъ у природу стои у свези обште, у незнабожачкомъ закону нашихъ предака, погађанъ за плату изъ поява природнихъ, коѣ ни данасъ јошъ сасвимъ ние угинуло кодъ нашега народа. И изъ обичнихъ, а камо ли изъ необичнихъ природнихъ догађая погађаю се и данасъ јошъ будуће ствари. Исто тако и иза сна.

РУСКА:

Вечеръ то мнѣ, матушка, малымъ мало спалось,
 Какъ привидѣлась мнѣ, матушка, крута гора во снѣ,
 Что на крутой горѣ бѣлъ горючъ камень лежитъ,
 А на камнѣ выросталъ часть ракитовой кустъ (1),
 Какъ на кустикѣ сидитъ птица младъ сизой (2) орелъ,
 Во когтяхъ (3) своихъ онъ держитъ черна ворона.
 Что разговоритъ родная ея матушка:
 Ты дитя мое, дитя милое,
 Я тебѣ дитя сонъ этотъ разсужу:
 Что крута гора, то каменна Москва,
 Бѣлъ горючъ камень, то нашъ Кремль городъ,
 А ракитовъ кустъ, то кремлевской дворецъ,
 Сизой орелъ, то нашъ батюшка (4) православный Царь,
 А черной воронъ, то Шведской король;
 Побѣдитъ нашъ государь землю шведскую,
 И самага короля во полонъ (5) возьметъ.

Тако и у премногимъ славенскимъ песмама. Али природа ние да прориче само и да дав знаке, него се Славенинъ дружи съ ньоме, као да ѣ жива и разумна, и она съ ньимъ узаймице, осећаюћи, радујући се, трпећи и гинући съ ньимъ заедно у несрећи.

СЛОВАЧКА:

Ked' sme sa my s milym rozlučovat' mali,
 Aj ta zem plakala, čo sme na nej stali;
 Ked' sme sa lučili pod zelenym stromom (6),
 Tie plačky plakaly, čo sedely na ňom.

Или:

Skala, mila skala (7), čo si neplakala?
 Ked' som sa s tým milym rozlučovat' mala и т. д.

(1) шибъ. (2) сивый. (3) канце. (4) отаць. (5) пленъ. (6) древе- томъ. (7) стена.

V širom poli hruška stojí,
 Pod tou hruškou tabor leži,
 Vseskym panom kone hrali,
 Len (1) mileho smutne stojí,
 Hore, hore! konik vrany
 Pod ten kašiel murovany,
 Tam budeš mať stajeň (2) teplu,
 Ja budem mať pannu peknu (3).
 Netreba mne stajeň tepla,
 Ani tebe panna pekna,
 Keď ty budeš jesti, piti,
 Mne nema kdo dati žrati,
 Keď ty budeš spať vo zlate,
 Ja budem stať v hnoji (4) v blate. —
 Ej koničku sivovrany,
 Čo si taky nahnevany?
 Či t'a t'aži ta zbroj (5) moja,
 Či šablička ocelova?
 Neťazi mňa ta zbroj tvoja,
 Ani šabla ocelova,
 Leš ma t'ažia tve ostrožky (6),
 Čo pichaju (7) moje bočky,
 Kde ma kolvek popichaju,
 Všade krvou zalievaju,
 Ta ma vyved' na travniček,
 Vezmi so mňa kantariček (8),
 Nech ma straky, vrany zedia,
 Mrcha (9) p'nom na znamenia.

Наликъ на ову има и русинска и Србска.

РУСИНСКА:

Дубъ на дуба похыливъ (10) ся,
 Коникъ на козака засмутивъ ся...
 Ой коню, мой (11) коню смутный, невеселый,
 Чомъ ты до мене, коню, не говоришь?
 Чи ти докучило (12) седло мое,
 Чи ти докучила зброя (13) моя,
 Чи я ти докучивъ, козакъ молоденькый?
 Ни мя докучило седло твое,

- (1) само. (2) конюшницу. (3) лепу. (4) гной. љубре. (5) оружъ.
 (6) острога, оструга, мамуза. (7) боду. (8) узду. (9) злимъ.
 (10) овде се „л“ прет ара у „в“ (у) као кодъ насъ у „о.“ — нагнао.
 (11) „о“ ч. у русинскимъ песмама као: и. (12) додјало. (13) оружъ.

Ни мя докучила зброя твоя,
 Ни ты мя докучивъ, козакъ молоденькій;
 Но ми докучила корчма твоя:
 Ай куда идешь, корчмы не минаешь,
 А куда ходишь — ишь, піешь, гуляешь (1).
 А о мене воронъ копя твоего тай не дбаешь (2).
 А до гори идешь, подтинаешь (3).
 А якъ зъ гори идешь, не стримаешь;
 Черезъ луги идешь, не попасаетъ.
 Черезъ Дунай идешь, не паповаетъ.

СРБСКА:

Коњ јунака оставио
 На злу месту у Косову
 Јунак коњу говорио:
 Ој коњицу, добро моје!
 Зашто мене ти остави
 На злу месту у Косову?
 Шта је теби додијало?
 Или ти је додијало
 Бојно седло шимширово?
 Или ти је додијала
 Тешка узда искићена?
 Или су ти додијали
 Чести пути на далеко? —
 Коњ јунаку говорио:
 Није мени додијало
 Бојно седло шимширово,
 Нити ми је додијала
 Тешка узда искићена,
 Нити су ми додијали
 Чести пути на далеко;
 Веће су ми додијали
 Чести пути у меану:
 Мене свежеш за меану,
 А ти идеш у меану,
 У меани три девојке . . .
 Ти се играш с девојкама,
 А ја коњиц жедан, гладан,
 Копам земљу до колена,
 Гривем траву до корена,
 Пијем воду са камена.

(1) любишь. (2) маришь. (3) хладуешь.

Знаменита е та сличность словачке, русинске и сръбске песме.

У другой опетъ сръбской подкива драга коня, и то сребромъ и оловомъ, и обећава му да ће, ако свой посао добро сврше, и нъой и нѣму быти добро; онъ ће добyti добру храну и у награду іошъ

„Дан да једеш а два да се играш,“
а ако имъ стваръ зло испадне, да ће му горка быти храна іошъ
къ отоме

„Дан да једеш а два да болујеш.“

Девойка у разговору съ рибомъ.

СРЪБСКА:

Дјевојка сједи крај мора,
Пак сама себи говори:
Ах мили Боже и драги!
Има л' што шире од мора?
Има л' што дуже од поља?
Има л' што брже од коња?
Има л' што слађе од меда?
Има л' што драже од брата?
Говори риба из воде:
Дјевојко, луда будало!
Шире је небо од мора,
Дуже је море од поља,
Брже су очи од коња,
Слађи је шећер од меда,
Дражи је драги од брата.

РУСИНСКА:

Сивый коню, сивый коню
Шчо ты задумавъ (1) ся?
Немашъ мои дивчиноньки
Шчо я въ ни кохавъ (2) ся.
Сивый коню, сивый коню,
Наиджъ (3) ся оброку;
Поженемъ ся за дивчиноу (4)
У землю глбоку.
Сивый коню, сивый коню,
Тяжко на тя буде,

(1) замислио. (2) залюбио. (3) навиди. (4) девојкомъ.

Поидемо разомъ (1) зъ витромъ,
Попасу не буде.

Бигай коню, бигай коню,
Бо вже (2) вечеріе;

Ой тамъ сидить моя мила
Де зъ лиса (3) зоріе,

Виджу милу, виджу любку,
Дивить ся въ в-окоце (4);

Хоть (5) якъ темно, хоть не видно,
Свитить ся якъ сонце.

Конь тужи надъ убіенимъ Козакомъ и гине одъ яда.

РУСИНСКА:

Ой три лита и неділи,
Якъ Козака въ лиси вбили;
Подъ яворомъ зелененькимъ,
Лежить Козакъ молоденькій;
На нимъ тило почорнило,
А в-одъ витру струпишило (6),
Надъ нимъ коникъ зажуривъ ся (7),
По колина въ землю вбивъ ся.
Не стой коню надо мною,
Виджужь бо я шчирость (8) твою,
Бигай коню дорогою (9),
Вдаръ въ ворота головою.
Ой выйде братъ, утишить ся;
Выйде мати засмутить ся:
Ой десь коню пана скинувъ,
Може твоій панъ въ войни згинувъ?
За мной Турки надигнали,
Пана мого зъ мене зняли;
Ой цятъ, мати, не жури ся,
Ой вже твоій сынъ оженивъ ся,
Взавъ в-ошь собі за женочку
Зеленую муравочку (10);
Возми мати, писку жменю (11),
Посій его на каменю,
Якъ той, мати писокъ зыйде,
Втоди твоій сынъ зъ войны прійде.

(1) заедно. (2) „уже“, веѣъ. (3) шума. (4) прозоръ. (5) „хотя“, макаръ. (6) окорело. (7) протужію. (8) срдачность. (9) путемъ. (10) бусеницу. (11) шаку.

Сличнога садржая.

РУСИНСКА:

Умеръ Козакъ, умеръ Козакъ и Козачка мова (1),
 А лешивъ ся (2) кѡнь вороный и ясная зброя.
 Ой зыйшли ся Козаченьки до одной хати (3),
 Ввели раду (4) козачкою, кому коня дати.
 Сотникови коня дати, хетманови зброю,
 Щобъ позволивъ поховати (5) козака зъ стрилбою.
 Тило везуть, коня ведутъ, кѡнь головку клонить,
 А дивчина за Козакомъ били ручки ломить и т. д.

МОРАВСКА:

Pod Slavkovem pod tu horu

Rozstavil Rus svu armadu,

Minuleho dña druheho

Pobil Francus Rusa mnoho.

Minuleho dña třetiho,

Ptal se jeden na druheho.

Neviděl-s li brata meho?

Ptali se jeden druheho.

Tvůj bratříček už tam leží,

Krev mu z obu boku beží

Vrany kůň stojí u něho,

Hrabe nožku (6), lituje ho (7),

Že už pozbyl (8) pana sveho,

Co mu dával oves, seno.

И у сръбскимъ песмама Шарацъ, верный конь кралъвиѣна Марка, предвидѣши блиску смръть свога господара, рони сузе.

У песни „Zbyhon“ (у кральодворскомъ рукопису), юнакъ за своіомъ отетомъ драгомъ и голубъ за голубицомъ заедно ядуо и едно съ другимъ држе, и юнакъ ослободивши драгу робства, пушта и голубицу изъ града на слободу.

Шта више живе твари помажу людма своевольно у ньиховимъ пословима и извршую имъ волю.

РУСИНСКА:

Тамъ на горойци

Три панъенойцы

Ячминъ жнутъ:

Хей милый же Боже!

Ктожь имъ допоможе?

Не выжнутъ!

(1) тужна. (2) клонуо. (3) колиби. (4) веће, саветь. (5) погребсти.
 (6) гребе пожицомъ. (7) жали га. (8) изгубіо.

Соньенько ниско,
Вечерейко блиско,
Не выжнутъ.

Пташеньки литають,
Спопойки знашають,
Не знесуть;

Хей милый же Боже!
Ктожь имъ допоможе?
Не знесуть!

Соньенько ниско,
Вечерейко блиско,
Не знесуть.

Сивый соколейко
Копойки складае (1),
Не зложитъ;

Хей милый же Боже!
Ктожь му допоможе?
Не зложитъ!

Соньенько ниско,
Вечерейко блиско,
Не зложитъ.

Зазуляйка (2) куе,
Копойки рахуе (3),
Не зличитъ (4);

Хей милый же Боже!
Ктожь ей допоможе?
Не зличитъ!

Соньенько ниско,
Вечерейко блиско
Не зличитъ.

У прицоведкама нашимъ помажу путницима, особито кои иду у име божіе да сврше людма пробитачну, богоугодну, службу, различна створеня, као: коньи, рибе, и съ пьима се придружую у горама на путу мишеви, зецови, медведи, лавови, и т. д., молећи сами, да ихъ путникъ поводе са собомъ, „еръ ће му быти у помоћи.“

РУСИНСКА:

Ой изза горы за зеленои

Выходитъ же намъ чорна хмаронька (5),

Але не е то чорна хмаронька,

Але но е то напередовець (6),

Напередовець красный молодець.

Заперезавъ се черноу ожиноу (7),

За тоу ожиноу та три трубоньки:

Перша трубонька, та роговая,

Друга трубонька, та золотая,

Трета трубонька, та зубровая (8).

Та якъ затрубитъ та въ роговою:

Та радуе се вся звирь у поли;

Та якъ затрубитъ та въ золотую:

Та радуе се вся рыба въ мори;

Та якъ затрубитъ та въ зубровую:

То радуе се весь миръ на земли.

(1) слаже у крстине. (2) кукавица. (3) брѣн. (4) не ће изброити. (5) црнъ облакъ. (6) вођа. (7) запрегао се, опасао се, ситомъ. (8) одъ биволяче.

РУСИНСКА:

Выйди Ганупенько молоденькая,

Подиви ся всюдененько:

Чи не стоить твоѣй батенько (1)

У котрого порожейка?

Ой знаюжь бо я знаю,

Же батейка не маю;

Пошлю ворону

Въ чужу сторону

По свою родинуйку;

Пошлю зазулю

Въ серую землю

По своего батейка.

Ворона летить,

Висти приносить,

Буде ту родинуйка;

Зазуля летить,

Висти приносить,

Не буде ту твоѣй батейко и т. д.

Друженѣ ово быва у (просто-) народной славенской поези не само са живимѣ створеньима, него и съ неживотнимѣ тварима, кое као и оне стое людма на служби.

у словенской (краньской) песни жена Вида, коя се дала да е прекоморацѣ одведе у Шпаньолску за дойкиню ка кральвићу шпаньолскомѣ, оставивши на дому мужа и неяко дете, овако после у дальини, савладана боломѣ, чезне за мужемѣ и дететомѣ:

Вида з јутреј је згодеј устала,

Згодеј устала, пер (2) окни стала,

Гори приде то ромено сонце,

Пак је рекла сонцу лепа Вида:

Кај те прашам (3), ти ромено сонце!

Кај детеце моје бољно дела?

Сонце прави (4): кај бо zdeј делало!

Рано zdeј со свечо держали,

Твој стар мож па, се по морји вози,

Се по морји вози, тебе ише (5),

Ии (6) се по теби, Вида, мило јока (7). —

(1) отацѣ. (2) при. (3) што те питамѣ. (4) вели. (5) иште, тражи. (6) и. (7) ядикуе

Такрат ше бољ се је зајокала,
 Беле роке сирота је ломила,
 И звечер је спет (1) пер окни стала.
 Гори приде та пресвитла луна.
 Кај те прашам, ти пресвитла луна!
 Кај детеце моје бољно дела!
 Луна прави: кај бо zdeј делало!
 Равно zdeј со ти га закопали;
 Твој стар оче се по морји вози,
 Се по морји вози, тебе ише,
 Ии се по теби, Вида, мило јока и т. д. (2)

У приповедкама нашимъ исто су тако путницима, кои иду да сврше какво добро дело, и реке, и ветрови и дрвета, и мостићи, и т. д. у помоћи.

Съ томъ тако любљномъ природомъ и съ нѣнимъ предметима, кадъ или нестаетъ, или кадъ се мора съ нѣима било за време, било на веки растати, не може души славенској другче него преболно пасти.

С Л О В А Ч К А :

Zo'ali (3) brezu, už ju vezu,
 Už na ňu chlapci (4) nepolezu.
 Už sa ta breza vyvalila,
 Čo vela (5) ludi ochladila.
 Ej ochladila, kym hor stala,
 Kym ju sekera nezot'ala.
 Už sa ta breza nezelená,
 Už je i z tade odvezena.
 Plakali chlapci i dievčata,
 Že je ta breza už zo'tata.

С Л О В А Ч К А :

Ej lučka, lučka, lučka zelena!
 Kdo t'a bude lučka kosit',
 Ked' ja budem šablu nosit',
 Ej lučka, lučka, lučka zelena!
 Ej hora, hora, hora zelena!
 Kdo t'a bude hora rubat' (6),
 Ked' ja budem maširuvat',
 Ej hora, hora, hora zelena! и т. д.

(1) опетъ. (2) песме словенске, бао јужнославенске, не хтехъ печатати латинскимъ словима. (3) посекоше. (4) момци. (5) много, (6) сећи.

СЛОВЕНСКА. Юнакъ ослобађа девојку Брицу, као што се изъ садржая песме види своју сестру, која е допала была турскога робства, па е доноси кући на конџицу, и одуздавши га иде у вртъ:

Мило њему се стори (1),
 Он на верт гре (2) зелени,
 Там отерга јабелко,
 Прав рудечо јабелко,
 Ин тако ле говори,
 Ко те сад в руках держи:
 Јаблан, јаблан, јабланца!
 Боди сречно ти дома!
 Ко сим јес ше побич биу
 Тебе сим скербно садиу!
 Спет се мило му стори,
 Поток солз му гре з очи:
 Се на коњича захвити,
 Ин на Дунај (3) одлети,
 Тер тако ше говори:
 Јес цесарја служиу бом
 Вечно пустин љуби дом.

МОРАВСКА:

Proč, kalino, proč nerodiš,
 A zda-li (4) se sucha bojiš? —
 Co bych se ja sucha bála (5)
 Šak 'sem jinda (6) rodivala.
 Šak 'sem jinda rodivala
 Červenyma kalinama.
 Vršky ptaci obzobali,
 Spodek chlapei oblamali,
 Vršky ptaci na hnizdečka,
 Spodky chlapei na perečka;
 Panny sobě na voničky (7),
 Malym dětom na ručičky.

РУСКА: Въ полъ лебедушка кликала,

Во теремъ Хавронюшка плакала:
 Богъ суди родимаго батюшку!
 Молоду въ чужи люди отдаеть;

(1) чини. (2) гре, иде. (3) Бечъ. (4) еда ли. (5) бояла. (6) друга.
 (7) китица (цвећа) за мирисањ.

Остаетъ ся зеленъ садъ (1) безъ меня,
 Завянутъ все цвѣточки во саду:
 Аленькій мой, бѣленькій цвѣтокъ,
 Голубый, лазоревый мой василѣкъ.
 Накажу своему батюшкѣ родному:
 Вставай ты, мой батюшко, раненько,
 Поливай все цвѣтики частенько,
 Утренней, вечерней зарею.

И у смерти жели быти украшенъ дарима природе.

С Л О В А Ч К А :

Odkážte mojej milence,
 Nech mi odošle dva vence,
 V zelenom budem viseti,
 V ružovom budem ležati и т. д.

На ни после смерти непрекида се дружба съ ньоме.

Р У С И Н С К А :

Тамъ на гори стоятъ явѣръ, явѣръ зелененькій,
 Загибае на чужини Козакъ молоденькій:
 Загибаю, загибаю, прійде часъ вмерати,
 Прошу тебе, моя мила, дай матиньци знати. —
 Пришла мати, пришла мати, пришла матиночка,
 Обернула биле лице напротивъ сыночка:
 Ото видишь, мой сыночку, мое любе дитя,
 Не слухаешь отца, матки, такъ е твое житя. —
 Прошу мати, прошу мати, красно поховати (2)
 Щобы въ дзвоны задзвонити, въ органы заграти;
 Нехъ же мене не ховають ни попы ни дяки.
 Ино мя най поховають украиньски Козаки.
 Сыште брата, сыште брата, високу могилу,
 Нехай (3) каждый о томъ знае шчо зъ коханя (4) гину;
 Посадить ми, мои сестры, въ головахъ калину,
 Нехай каждый о томъ знае, шчо зъ коханя гину;
 Будуть пташки прилитати, калиноньку исти (5),
 Будуть мени приносити в-ѣдъ милои висты.

На томъ се оснива она велика наклоность нашего света къ тако реченимъ мртвачкимъ стиховима, у коима се преминулимъ меѣ у уста праштанѣ са своимъ милима, и кодъ отогъ уображеня нашего народа, кое све оживлява ние чудо што намъ про-

(1) вртъ. (2) погребсти. (3) нека. (4) любляня. (5) ести.

стий светъ веруе друженъ съ умрлима и духове. Кодъ Чеха у некимъ краєвима веруе простый народъ, да онай кои є последний на гроблѣ изнесенъ, стои тамо на стражи докле други не дође.

Али не само ради побуђеня людій дружи се съ нѣима естаство, него и саме неличне твари и неживотни предмети узимаю на се личность, друже се єдни съ другима, осећаю, у невольи туже заєдно, у добримъ догађаима се веселе, и у обште раде по начину умнихъ створеня.

С Л О В А Ч К А :

Hora, hora, biela hora,
Na tej hore biela skala,
Na tej skale holub sedi,
Blizi sa mu strelec mlady.

Ach ty strelec nestrielaj ma,
Malý osov (1) vezmeš zo mňa.
Nožičky mi zmeravely (2),
Kriedelka (3) mi opršaly.

Krev mi v žilach zmedenela,
Uchly všetky kosti tela,
Smutok zomdlel všetku silu,
Bo som stratil (4) moju milu.

С Л О В А Ч К А :

Ej javor, javor zeleny,
Čo si tak smutny v jeseni? —
Ako bych nemal smutny byt',
Keď spadol se mňa kvet i list.

У кральодворскомъ рукопису, „Zezhulice“ (кукавица):

V širem poli dubec stojí,
Na dubci zezhulice,
Zakukaše, zaplakaše,
Že nenie vezdy jaro (5) и т. д.

РУСИНСКА:

Закладавъ ся орелъ зъ конемъ
А за тїя криниченьки (6):
Ой чи скорійшь ты добижишь
Мени крылця повтинаешь (7)! —
Ой ты скорійшь та долетишь

(1) користь. (2) укочиле. (3) крилца. (4) изгубіо. (5) лето. (6) изворъ. (7) одсећи.

Мени ноги повтинаешь!
 Ой кѣнь бижить — земля дрижить (1),
 Орель летить — широ дзвенить;
 Ой кѣнь бижить — все ярами,
 Орель летить — все лугами,
 Кѣнь до воды прибигае,
 Орла брата выглядает;
 Орель летить и не сміе,
 Кони брата не пѣзнае:
 Даруй, коню, крылечками,
 А хто ходить нѣжечками.

РУСИНСКА:

Ой въ лузи береза стояла,
 А на берези зазуля ковала,
 Пытала ся зазуля берези:
 Ой березенько, чомъ ты не зелена? —
 Ой якъ я маю зелена быти,
 Коли (2) пѣдо мною Татары стояли,
 Мечами биле обтинали,
 А ясенькѣи огни розкладали,
 Крипичкой (3) воды доставали,
 Кристалевы флашки паливали,
 Самборивцы шапочки (4) зносили,
 Тай гулатая живцемъ на палъ (5) вбили.

РУСИНСКА У почетку песме излази девойка на гору,
 те тамо тужи за своимъ драгимъ, своимъ соколићемъ, когед
 „могила“ покрива. На то могила излази у песни:

Хей въ полю могила
 Зъ витромъ говорила:
 Хей повій ты витре,
 Хей повій буйненьки,
 Шчо бымъ ся змнила.
 И витерь не віе,
 Сонце допикае,
 Хей та ено мене
 Дивча якъ калина,
 Квитомъ прикрывае,
 Квитомъ прикрывае
 И росить слозами:

(1) тресе се. (2) кадъ. (3) судићъ. (4) шубаре. (5) улю жива
 на ватру.

Милый въ той могилѣ,
Квиты на могилѣ,
Тай я буду зъ вами.

И птица е слобода наймилиа.

СЛОВЕНСКА (изъ Штаврске):

Втица поје в зеленеј паранчи,
Њо си гледа млада госпа с града.
Ходи втица къ мени у бели град!
При мени бош дробни цинц зобала,
Цинц зобала фараз, чо пила,
Пер краљичи младем беш седела,
Бош седела, песнице (1) му пела. —
Не чем, не чем млада госпа к теби!
Ти би мене в бели град заперла (2);
Рај (2) одлетим си ја в лог зелени,
Се назоблем ромене пшеничке,
Се напијем лепе фришне воде,
Но запојем с моје драге воле.

СРБСКА. Славуй чезне за лугомъ, еръ само тамо може
добро певати.

Лепо пева славујак
У зеленој шумици,
У зеленој шумици
На тананой гранчици.
Отуд иду три ловца,
Да стрељају славуја,
Он се њима молио:
Немојте ме стрељати,
Ја ћу вама певати
У зеленој башчици
На руменој ружици.
Уватише три ловца
И однеше славуја,
Метнуше га у дворе,
Да им драге весели,
Не ће славуј да пева
Него оће да јади.
Однеше га три ловца

(1) песнице, (2) затворила, (3) радій.

И пустише у луге.
 Стаде славуј певати:
 Тешко другу без друга!
 Тешко другу без друга
 И славују без луга!

С Р Б С К А :

Два се драга на ливади љубе
 Они мисле нико их не види;
 Ал' њих гледа зелена ливада,
 На казује стаду бијеломе,
 Стадо каза својему пастиру,
 Пастир каза на путу путнику,
 Путник каза на води возару,
 Возар каза ораховој лађи,
 Лађа каза студеној водици,
 А водица ђевојачкој мајци.
 Љуто куне лијепа ђевојка:
 А ливадо, не зеленила се!
 Б'јело стадо, поклали те вуци!
 А пастиру посјекли те Турци!
 А путниче ноге т' усануле!
 А возару вода т' одијела!
 Лака лађо, ватра т' изгорела!
 А водице, ти га усанула!

М А Л О Р У С К А :

Ишовъ (1) перейшовъ мисяцъ по небу,
 Та стривъ ся (2) мисяцъ зъ ясной зарею:
 Ой зоря, зоря! Де въ Бога була!
 Де въ Бога була, де маешь стати? —
 Де маю стати? У пана Ивана,
 У пана Ивана та на его двори
 Та на его двори, та у его хати.
 А у его хати та дви радости:
 Першая радость — сына женити
 А друга радость — дочку (3) отдавати;
 Сына женити — молодця Коминка,
 Дочку отдавати — молоду Настасью.
 Бувай же здоровъ молодче Коминку.
 Та не самъ съ собою — съ отцемъ, съ матерью!

(1) ишао. (2) срео се. (3) кћерь.

И зъ милымъ Богомъ, и со всемъ родомъ,
Исусомъ Христомъ, святымъ Божествомъ!

Овамо падаю и свадбе животиня. Славенско уображенъ прави животинъ особама и по томе, што различнима по себи допушта женити се и свадбу чинити, на кою се различити важни гости искупе, те се по людскомѣ обичаю веселе и играю. Уображенъ славенско заиграва се у томе смотреню са животиняма поглавито смешности и шале ради, кое е, натай начинъ изврѣући важно на ништаво, веома по вољи нашемъ народу, особито кодъ западнихъ му племена Чеха и Словака, у коихъ смешне те свадбе поглавито и налазимо.

С Л О В А Ч К А: Kosi zajac otavu
Liška pohrabuje,
Komar kopy naklada (1),
Muška potlačuje.
Komar k mušce priseda,
Rad by sa ženiti,
Ovad (2) boty obuva,
Rad by družbom (3) byti.
Vzal si on za pytača (4)
Neboheho vrabca,
Ktory jeho otcovi
Dosial žito vracia.
Ona za oddavača
Mravca si pozvala,
A jeho sa radila (5)
Či by zaň ist' (6) mala и т. д.

При самой свадби:

Ovad jakož-to družba
Všade predok viedol,
Piskal, vyskal, tancoval,
Skakal ako vedel.
Potknul sa na komara,
Komar s ochotnosti
Bežal domov pre šablu
A tam nechal (7) hosti.
Keď si šablu priniesol,

(1) насађуе кретине. (2) обадъ. (3) деверъ. (4) проводациа. (5) саветовати се. (6) исти, ићи, поћи. (7) оставио.

Za'al do ovada,
Z toho bitka velika,
Stala sa, i vada.

Naposledy komara

Ovad o zem pleštil,

Tak že dušu vypustil

A oči vytreštil и т. д.

И таковихъ словачкихъ песама има више:

Keď komara ženili и т. д.

Kam že ideš, kam že ideš zajačko и т. д.

Vlk sa chtel ženiti, kazal namluvati (1)

Sebe kozu pannu и т. д.

ЧЕШКА:

Vlk se ženit chtěje,

Namluvenou maje

Kozu pannu choti и т. д.

Далъ:

Kocour (2) byl zadružku,

Stal myši na službu

S zajicem mladencem,

Osel za pekaře,

A tehoř za kuchaře

S urozenym kancem и т. д.

Далъ:

Když po jidle bylo,

Komu se libilo (3)

K tanci se chapali:

Mladenec zajiček

Činil bystry (4) skoček,

Dostal facaliček

Od panny družičky,

Překrasne lističky,

Kteraž na něj brala;

Když se bystře točil

A proti ni bočil,

Hned mu věnec dala.

Chrt mu to zaviděl;

Že krasnou pannu měl;

Jak po žradle (5) bude,

Chce do pole jiti,

Jeho pobidnouti

(1) просита. (2) мачакъ. (3) ко е имао волю. (4) брзь. (5) ждеранъ.

V kordy neb pistole.
 Zajíc se mu ozval,
 Huncvutem jej (1) nazval,
 Že se mu postavi,
 Jakož poctivy je,
 Že se branit bude,
 Záda sve nastavi (2) и т. д.

Има у Чеха и друга песма одъ оте врсте :

Vimt' ja ptačka jednoho,
 Dudek (3) se 'menuje,
 Ktery se oženit chce (4),
 Sojku brat si bude и т. д.

И Русини имаю такихъ песама, едну сасвимъ наликъ на словачку :

Другу : Kosil zajac otavu, liška pohrabuje и т. д.
 А шчигель думаетъ, громаду зберае,
 Шчо не має зъ кимъ мешкати,
 Женити ся має и т. д.

У другой опетъ врабаць одъ добре волъ чини гозбу.

Срби немаю овакихъ редкихъ свадба (5), него имаю женидбу сунца и месеца. У одной одъ отихъ сунце и месецъ просе едну девойку, она не полази за сунце, ерь е сунце огнѣвито, него пође за месецъ :

Јер се мјесецъ промјенује,
 Она има својте доста :
 Све звијезде за јетрве,
 Преходницу другарицу,
 А даницу заовицу.

И при таковимъ женидбама биваю на свадбу позвани и Господъ Богъ, и свети апостоли, и различни свеци, на име св. Никола и св. Илія, и добываю по обичаю дарове, на пр. Богъ небеске висине, св. Илія мунѣ и стреле и т. д.

У староме славенскомъ погледу видимо месецъ и даницу представљне као драгога и драгу, или као оно у Срба као брата и сестру. Кодъ южнихъ Славена налазимо ихъ на штитовима, где, безъ противне, значе любовъ, тако и у Словачкой на старимъ кулама опажа се тай знакъ любви.

(1) га. (2) леђа своя намести. (3) пуважаць. (4) хоће (5) испореди С. Н. П. књ. I. стр. 531 и ост. песме 716. 717. 718. и 719.

Найпосле и природне, невештаствене силе и ходъ времена удараю на се рухо личности, кое особито чини санъ у прекраснимъ славенскимъ песмама кое се певаю узъ люлянъ.

РУСИНСКА: Ой ходитъ сонъ
Коло в-оконъ
А дримота
Коло плота;
Пытае ся
Сонъ дримоти:
Де будемо
Ночовати?
Де хатонька
Тепленькая,
Де дитонька
Маленькая.

СРБСКА: Нинај, нинај (1), злато моје!
Чуј, ђе ми те санак зове,
Сан те љуби и говори:
Ушикај се (2) драго моје,

Или: Сан ме мори, сан ме ломи,
Спавала бих ја;
Али мене санак не ће
Него Јова мог;
Чувај, санко, Јова мога,
Чувао вас Бог!

Или: Санак иде уз улицу
Води Јова за ручицу;
Санак Јову говораше:
Ходи, Јово, у бешику (3),
Да се санка наспавамо,
И у јутру подранимо,
И водице донесемо,
Нашу мајку одм'јенимо.

А у русинској гони човекъ прошла лета на коньима:

Запряжу чотыри кони,
Кони вороніи,
Та пойдѹ я доганяти
Лита молодіи.

(1) у Дубровнику дечина речъ м. спавати, (2) „ушикати се“ значи у Приморю: заспати. (3) колевку.

Ой догнавъ же лит^ѣ свои

Въ калиновѣмъ мости:

Верните ся лита мои

Хоть до мене въ гости!

Лита-жь мои, лита мои,

Лита молоденьки!

Коли доля (1) несчастлива —

Будьте коротеньки!

У досадъ наведенимъ приликама славенске поезіе представля се человекъ у унутрашней свези са природомъ, или природа се управо особомъ прави; али у поезіи нашей налази се и друга споляшня свеза съ нѣомъ, у коіой се осеѣаня или догаѣан коѣ песма слевава, са природомъ, нѣнимъ появива и производима сравнюю и єдни съ другима испореѣую ради веѣе угледности и образности, коя є у поезіи необходимо потребна. У томе случаю природа є више украсъ народне наше поезіе, и у овомъ виду преходи є свуда.

С Л О В А Ч К А :

Mesičik svieti, hviezdy (2) kolom neho,
Moj mily na koni, chlapei kolom neho. —

Или: Veje victor po doline,
Moja mladost' len tak hynie
Len tak hynie, len tak hynie,
Jako listok v bukovine. —

Или: Hora, hora, vysoka si,
Moja mila d'aleko si,
D'aleko si za horama,
Vädne laska (3) medzi nama и т. д.

Или: Smutne slavik spieva
V kletce (4) ulapeny,
Ked' sa rozpomenie
Na hajik zeleny:
Veru si i ja tak
Neveselo spievam,
Ked' sa na predošle
Časy rozpomínam.

Ч Е Ш К А : „Забой, Славой и Людѣкъ“ у кральодворскомъ рукопису :

(1) Каѣ є судьбина. (2) звезде. (3) веѣе любовь. (4) кавезъ .

S črna lesa vystupuje skala,
Na skalu vystupi silny Zaboј.
Obzira krajiny na vse strany,
Zamuti sie ot krajín ote vsech
I zastena plačem holubínym.

Овде су црна шума и стена, која се выше нѣ пенѣ, само зато наведена, да бы се забоева жалость и гнѣвъ за потлаченомъ отачбиномъ и нѣгово око, кое у томе гнѣву и жалости преко нѣ преходи, сасвимъ живо видело:

М О Р А В С К А :

Hajičku zeleny, už sem tě dohajíť,
Galenečko (1) moja, už sem k vam dochodil,
Hajičku zeleny, kdo tě hajit bude,
Galenečko moja, kdo k vam chodit bude и т. д.

Р У С И Н С К А : Далась мене, моя мати,

За мужъ молодую,

Якбы тую конопелку

Въ воду зеленою;

Ой якъ тяжко конопелци

Сери въ води гнити,

Еще тяжше молодци

На чужини жити и т. д.

Тога рода су у обште польске народне песме, тако зване

К Р А К О В Я К Е :

Miła mi ta strona, gdzie (2) słonieczko wschodzi (3),
Lecz (4) mi jeszcze (5) milsza, gdzie kochanka (6) chodzi.
Świeci miesiąc, świeci, między gwiazdeczkami (7),
Najmilsza mi moja między panienkami.
Gołębica siwa, gołabeczek siwszy,
A mój kochaneczek ze wszystkich (8) najmilszy.
Terazniejsze (9) chłopcy jak polne motyle (10),
Chociaż się pokocha (11), to tylko na chwilę (12) и т. д.

Р У С И Н С К А по начину краковяка :

Ой хлопчино, хлопчинонько, такешъ ми миленьки,

Яко въ лити при дорози яворъ зелененькій

(1) девойка. (2) ч. гђе. (3) ч. вехођи. (4) ч. љечъ; али. (5) ч. вшче.
(6) драга. (7) ч. свѣћи мѣсийонць — мѣндзи — међу звезде-
цама. (8) одъ свию. (9) садашній (10) лентиръ, лентиръ. (11)
ч. хођажъ свѣн — ако се и залюбе. (12) на кратко време.

Туда лозы хылили (1) ся, куда имъ похыло,
Туда очи хылили ся, куда серцю мило.

СРЪСКА. У песни се жели младенцима срећа и песма се овако свршуе:

Да б' сте дуго поживјели!
И поштени род родили!
И с родом се подичили,
Као паун златним пером,
А шеница равним пољем,
И лозица бибер-грожђем
И пучина сланим морем;
Тако е вама мила мајка!

Особито юначка руска песма „Слово о плъкоу Игоревъ“
(2) преопуна е овакихъ прилика:

Боянъ бо вѣщій, аще комоу хотяше пѣснь творити, растѣкашетеся мыслию по древоу; сѣрымъ влъкомъ (3) по земли, шизымъ (4) орломъ подъ облакы и т. д. — Ярославнинъ гласъ слышитъ: зегзицею (5) незнаемъ, рано кычетъ (6) и т. д.

РУСКА: Среди двора три терема стоятъ,
Въ первомъ терему свѣтель мѣсяць,
Въ другомъ терему красно солнце,
А въ третьемъ терему частыя звѣзды;
Свѣтель мѣсяць — Петръ, сударь
Свѣтъ Ивановичъ
Красно солнце — Анна Кириловна,
Частыя звѣзды — то дѣти ихъ и т. д.

Поређенъ таково, кое у обште, као што рекохъ, славенска песма употребљава да угледнима учини свое предмете, служи јој при томъ инакъ и за друге намере, не само къ особитоме одликованю и украшаваню своєга предмета, као у наведеной русской песни или у горе наведеной песни русинской:

Ой изъ за горы за зеленои
Выходятъ же намъ чорна хмароњка,
Але не е то чорна хмароњка,
Але но е то напередовець,
Напередовець красный молодець и т. д.

(1) нагнуле. (2) сръбскій преводъ — М. Светића — види у „Голубици“ за г. 1842. (3) као сурый вукъ. (4) као сивый. (5) као кукавица. (6) кука.

у којој начелникъ и „красный молодецъ“ јошъ изъ далека тако треба да упадне у очи, као облакъ кадъ излази иза горе; него и у предметима кои поглавито утичу на осећанъ и срце те га или приятно раздражую, или напротивъ умирују, полако приправљајући га на саму стваръ, къ укланяню пренаглавня. Къ дубльму и стаалнѣмъ утиску служи на пр. у песни „Jelen“, у краљодворскомъ рукопису, што се заедно наводи еленъ и младнѣ у горама :

Biehaše jelen po horach,
Po vlasti (1) poskakova,
Po horach, po dolinaeh
Krasna parohy nosi,
Krasnyma parohama
Husty les proraže и т. д.
Aita junoše po horach chodiva,
Dolinami chodiva v lute boje,
Hrdy braň (2) na sobie nosiva и т. д.

Али

Nenie juž junoše v horach,
Podskoči naň zdie lstivo luty vrah,
Uderi tiežnym mlatem v prsi,
Aj tu leže, tepla krev
Za dušicu teče za otleslu.

Него јошъ: Chazieva jelen s krasnyma rohama,
Skače na požicieh ručiech,
Vzhoru v listie piena table hrdlo (3),

опоминиоћи се свагда, да: Nenie juž junoše v horach!

Къ ублаженю утиска е на пр. у србској песни прилика:

Шта с' оно чује на оној страни?
Ил' звона звоне, ил' петли поју?
Нит' звона звоне, нит' петли поју —

па сада текъ иде, да то сестра у робству турскоме плаче и моли брата да е ослободи :

Већ сестра брату свом поручује
Ја сам ти, брате, Турска робиња,
Искуп' ме, брате, из Турски руку и т. д.

Славенска песма ради живога описиваня обично започинѣ еликама, али често се крозъ целу песму у њима наставли, часъ

(1) областъ, предель. (2) оружъ. (3) цевъ високій вратъ.

придавши значенъ, а часть га сасвимъ прећутавши, у коемъ до-
гађаю постаю алегорійске песме. Съ приданимъ значенъмъ на пр.

С Л О В А Ч К А :

Zasadil som čerešničku v zime,
V tej nadeji (1), že sa ona primé.
Začala ta čerešnička pukat',
Začal šuhaj (2) za dievčatky kukat';
Začala ta čerešnička kvitnut',
Začal šuhaj za dievčatky lipnut' (3);
Začala ta čerešnička rodiť
Začal šuhaj za dievčatky chodit' и т. д.

Са прећутанъмъ значеня:

С Л О В А Ч К А :

Kačena divoka (4) letela z vysoka,
Šuhaj, dobry strelec, strelil jej do boka,
Odstrelil jej krídlo i pravu (5) nožičku,
Horko zaplakala, sadla na vodičku:
Mily mocny Bože! už sem dolietala,
Už som moje mile deti dochovala.
Moje drobne (6) deti na kamenci sedia,
Kalnu vodu piju, drobny piesok jedia.

Али свакъ види, да ту ядикуе угнѣтана удовица за своимъ
сиротама. Или

С Л О В А Ч К А :

Po zahrade (7) chodila, rukama lomila:
Ach Bože moj, prebože! čo som urobila.
Vypustila som si ja sokola pre pava,
Išla bych ho ja hladat', neviem kde sedava.
Sedava on, sedava na suseda dvore,
Tam je on uviazany na hodbabnej šnore (8).
Ta hodbabna šnorečka, velice tenučka,
Vrezala sa mi ona do meho srdečka,
Vrezala sia, vrezala, viac sa nevyreže,
Už mi v mojej nemoci nikdo nespomože.

Овде тугуе остављѣна драга за драгимъ, кога е любовъ
друге везала.

И у песни СРБСКОЙ:

(1) наданъ. (2) детиѣ. (3) жудети. (4) дивля патка. (5) досну.
(6) ситне. (7) врту. (8) свилена врвца.

Јелен попасе смиљ по загорју,
Више га тлачи, нег' што га пасе и т. д.

момакъ се сасвимъ представља као еленъ.

У юначкимъ спевима бива то сравњиванъ и на парабол-
скій начинъ. Красанъ за то примеръ има у песни „Zaboj Slavoj
a Ludiek,“ где Забой казуе своимъ скупљњима причу (парабо-
лу) о умрломъ оцу, напуштеној одъ туђина потлаченој отач-
бини, и о два брата, што помоћу друге одрасле браће побеше
и изагнаше туђине и вратише отачбини иѣно некадашињ бла-
женство :

Otčik zaide k otcem
Ostavi v diedinie dietky svoje
I svoje lubice, i nереče nikomu:
Batio, ty mluvi k niem oteckymi slovy.
I priide cuzi (1) usilno v diedinu,
I cuzimi slovy zapovida и т. д.

У некимъ опетъ песмама нацртана е предминость текъ
као прилика опоменути се миліега времена, за коимъ срце чез-
не, на пр. у чешкой песни кральодв. рукоп. што иде :

Aj ty růže, krasna růže!
Čemus ranně rozkvetla,
Rozkvetavši pomrzla
Pomrzavši uvadla (2),
Uvadnuvši opadla?
Večer sem dlouho seděla,
Až kohouti (3) zpivali.
Nic dočkati nemohla,
Třisky (4), loučky spalila.
Usnu a zda mi se ve snu,
Jakoby mně ubohe
Na prave ruce s prsta
Svlekl sa zlaty prstenek,
Smekl (5) se draby kamenek.
Kamenek sem nenašla,
Mileho nedočkala,

Тако и у руской песни на ову веома наликъ :

Ахъ, ты садъ (6) ли мой садочикъ,
Садъ, да зеленое виноградъ!

(1) туђинъ. (2) петли. (3) увела. (4) иверъ. (5) смакнуо. (6) вртъ

Къ чему ты рано садъ разцвѣтаешъ,
 Разцвѣтавши садъ засыхаешъ?
 Землю листьемъ садъ устилаешъ и т. д.

у коіой се далъ тужи драга, да га е за драгога садила, а садъ да се суши, и да га славуѣ оставля, а нѣнъ драгій да къ нѣой више не долази.

Или е такавъ нацртай само лагано приправлянъ къ ономе, што треба да следуе.

С Л О В А Ч К А :

Pozri Janko, pozri pole,
 Čo tam vidiš, všetko tvoje.
 Vidiš ty tam šibeničky,
 Na nich sedia holubičky,
 Kebych ja bol o tom vedel,
 Že ja na nich viset' budem,
 Bol bych jich dal vymalovat',
 Striebróm, zlatom, pozlačovat' и т. д.

Често в предметность нацртана само зато, да бы се догађай, кои песма спевава, угледнѣ представіо, на пр. у песни „Čestmir a Vlaslav“ у кральодв. рук.:

Stoja hory v pravo
 Stoja hory v levo,
 I na ich vrcholi na vysokej
 Zira jasne slunečko.
 Horami zdie odsud,
 Horami tam otud
 Tahu voje (1), bitvu v s'bie nesu и т. д.

Често е тако представлѣный предметъ текъ као чистъ погледъ, кои самъ собомъ занима духъ нашъ.

С Л О В А Ч К А : Holubica siva
 Neurobi škody,
 Sadne si na jarčok,
 Napije sa vodu.

Найпосле између предметности и помисла нема никакве свезе у песни, и спевава се само на махъ по потреби, или текъ нека се пева, и ту се по томъ, само да бы сликъ изашао, свашта утрпа и уплете. Таковихъ песама безъ икаквога далъгъ значеня има особито међу польскимъ, названимъ краковяке, кое

(1) пролазе войске.

су поглавито севане, као што е познато, при играма, где игро-
вођа мора по нешто заневати, кое после свакога обрта остали по-
навляю. На тай = ачинъ се свашта попева:

Po zielonym gaju skacze sobie sroczka (1)
Spodobały (2) mi się u dziewczyny (3) oczka.
Leciała (4), leciała przepióreczka płocha (5),
Niechaj ten nie żyje, co się we dwóch kocha (6).
Srokaty (7) koniczek, cztery białe nogi,
Kochaj mnie panienko, choć jestem ubogi.
Siwy konik, siwy, siwy, jabkowity,
Byłbym dawno mnichem (8), żeby nie kobiety (9) и т. д.

И у Словака има такихъ песама:

Z gruňa (10) do doliny a z vršku do hory,
Kym dievča nevidim, nič mi je nie k yoli.
Horička horarom, sekera rubarom,
Moja frajerečka byva mi za Vahom. —
Červena biela fijalka,
Zanechala (11) ma frajerka и т. д.

Где пакъ то бива смешности ради, тамо јошъ има смисла

Čierna vlna na bielom baranci (12),
Kde že ideš, kučeravu (13) Janči?

У осталомъ неспоитость та може бити и знакъ народне
поезіе која се губи, где она у нашимъ песама суштаствена свеза
съ природомъ престав и свестъ о нъој све више исчезава. Я
мислимъ, да знакъ тога на себи већъ носе Краковяке и гдеекое
словачке песме. У песама источно-южнихъ Славена, у колико
ихъ я познаемъ, нема јошъ тога.

У индійскоме пантеизму има особенихъ створеня и при-
роднихъ предмета, кои му се чине да изврстніе и савршеніе являю
божанство него остали. И у народной славенской поезіи неке
твари и предмети милии су одъ другихъ, и често се у нъој спо-
миню, заиста зато, будући да имаю нешто на себи, што душу
славенску мами, што јој годи и са славенскимъ се карактеромъ
у обште најболъ слаже. Такови су любимци Славена на небу:

(1) сврачица. (2) допале. (3) ч. ђевчины. (4) ч. лећала. (5) ч. пше-
пјуречка — препелица плашљива. (6) люби. (7) шаренъ. (8) монахъ.
(9) женскиѣ. (10) стрмени. (11) оставила. (12) ягнѣшце (13) кудра вый.

сунце, месецъ, звезде, даница и облаци, наиме месецъ и даница у особитоме горе споменутомъ одношеню; на земљи: широко полъ, гора, гай (лугъ) ради свое самоће и тихости, река, особито Дунавъ, кои се кодъ Славена у обште, што е и у исторійскоме обзиру знаменито, споминъ и спевава са своего угледногъ тека и дубине; могила (1) која се подиже висомъ по зататранскимъ равницама, и која се са сетнимъ меланхоличнимъ карактеромъ Славена добро слаже, ветаръ достижный и кои нагло преходи дальне красве; међу билъмъ и цвећемъ поглавито имъ е драго ово: ружа, любичица, льилянъ (богородичино цвеће), Русинима особено зимзеленъ, у нѣихъ знакъ наданя и любви, Русинима и Русима василякъ (различакъ), Србима емилъ и босилъ, лозица, Словацима и Русинима рута; међу дрвећемъ: липа, яворъ, калина, дубъ, Русинима јошъ къ томе лозина, нека врста врбе, и оскоруша (ярабина), Русима и Словацима бреза, Чесима смрека (яловець); међу птицама: соко, голубъ, лабудъ, славуј, кукавица, о којој се међу Русинима и Србима приповеда, да е то, ради своего велъгъ и непрестаногъ ядикования за братомъ, у птицу претворена сестра, далъ патка (утва), а Србима јошъ къ отоме паунъ, Русинима и Русима орао; између осталихъ животиня еленъ, а ратницима сврхъ свега милый конь. И споляшный, бојомъ означеный видъ ние Славенима равнодушанъ. Наймилие бое, будући се најчешће споминю у славенскимъ песмама, есу бела, црвена, плава, плаветна, у обште небесна, кое се очи најчешће сећаю у нашимъ песмама, па и зелена. русинска песма разяшнюе неке бое овако:

Ой дуброво, дубровонько!
 Ты доброго пана маешь,
 Шчо ся у одномъ року (2)
 Трома барвы (3) приодиваешь;
 Одна барва зелененька;
 Всему свиту миленька,
 Друга барва жовтенъка (4),
 Всему свиту сумненъка (5),

(1) мы прометнувши сугваснике кажемо: гомида; хумацъ, хумка на гробу. (2) година. (3) съ прометанъмъ звукова место: варва (4) жута. (5) жалостна.

Трета барва биленька,
 Всему свиту студенька.

Токъ времена и промена различнихъ доба године, као што се по себи разуме, не могу остати такођеръ безъ велика учина на духъ славенскій, кои е съ природомъ онако тесно скопчанъ. Пролеће, кое све оживљава, слави се у своимъ появива највише у нашимъ песмама, па јошъ и особитимъ свечаностима. Тако у Словачкой и садъ јошъ износи Морену, некадашню богиню смрти и зиме, у почетку пролећа, обично на Цвети („смртну или цветну недѣлю“), изъ села, бацаю е у потокъ и тако проганяю зиму, а на повратку певаю како доноси пролеће. А деца словачка, чујући прву кукавицу, вичу е съ радошћу: „Kukulienka! kde si bola, ked' ta tuha (1) zima bola? или: „Daj Pan Boh slnca do noveho hrnca (2).“ Лето има исто тако своє свечаности, у почетку и на краю жетве тако зване „обжинке, дожинке, выжинке,“ а всень у почетку своє „обсивке, заживне“ и т. д. У всень се већъ растає човекъ съ лугомъ и полѣмъ а то е духу нашега народа тужно. Срби у Далмаціи, идући са своимъ стадомъ съ гора кући на зимованъ, туже за њима у песмама, и растајући се съ горомъ слушаю последний путъ јошъ изъ далека, плачели за њима кои одлазе горска вила. И словачкій старый чобанинъ, оставляјући преко зиме татранске брегове, попева одъ жалости:

Ja som bača velmi stary
 Nedožijem do jari (3),
 Nebudu mi kukučku kukat'
 Na tom mojom košari.

Зима, као што никога не згрева, тако не може побудити ни духъ нашега народа. Тада ћути и лугъ и полѣ. Али опетъ нашъ светъ наплаћує себе за њѣну строгость тако названимъ *вечеринькама*, прелима, која су у обште кодъ свию Славена у обичаю, на којима се и песме оре, али особито старе приповедке обрѣју.

У природу најпосле, која е са Славениномъ свагда и свуда нераздрешномъ свезомъ скопчана, може се и самъ човекъ сва-

(1) люта. (2) лонаць. (3) пролеће.

кояко променити и претворити, по песмама и приповедкама славенскимъ. То е остатакъ прастарога и првобытнога славенскогъ погледа на светъ, по коемъ е, као што горе рекохъ, човекъ съ природомъ едно, шта више васелъный е светъ едно исто само у различнымъ чиновима, кои се могу промельвати. Метаморфозе старога света такођеръ су истицай тога погледа, кои е првобытно у најстаріе давнине быо заедничкій свію индійско-европскихъ народа. Претваранъ то у песмама и приповедкама славенскимъ бива съ томъ намеромъ, да бы претвореный могао доћи онамо, куда као човекъ не може доћи, да не бы быо познатъ одъ своихъ, којма не сме да дође у правоме облику или да бысе сакрїо испредъ неприятельской силе, коя га гони.

РУСИИСКА:

Ганушева матиочка
 Передъ Богомъ стоятъ,
 На окрестъ руки держитъ,
 Бога си проситъ:
 Спусти мене Боже!
 Надъ село хмароу (1),
 А въ село дрѣбнымъ дождемъ,
 Яснымъ сонцемъ — оконцемъ;
 Найже я си подивю
 Чи красно дитя убрано (2)?
 Убрано якъ панятко (3),
 Посаджене якъ серотитко.

Друга: Доле (4) моя, доле, дежъ ты ся подила,
 Чи ты моя доле въ мори утонула,
 Чи с' доле въ огни згорела,
 Слись (5) въ мори втонула, приплынь къ береженьку;
 Але еслись доле въ огни погорела,
 Жалбы моему серденьку.
 Приехали (6) свати до нашої хати,
 Та вже хотятъ мене, мене молоденьку,
 За нелюба за мужъ дати.
 Мене мати дала, тай наказывала:
 Шчобы ты у мене, моя рѣднѣ доню (7),
 Черезъ симъ литъ (8) не бувала.

(1) црнь облакъ. (2) обучено. (3) господичиѣ. (4) среѣна. (5) „ес-
 лись“, ако. (6) дођоше. (7) кѣри. (8) седамъ лета.

Я не вытерпила, за рѣкъ (1) прилетила,
 Перекинуламъ ся въ сиву зазуленьку,
 Въ калиновѣмъ гаю сила (2),
 Якъ взяла ковати (3), жалибно спивати,
 Ажъ ся взяли къ земли лиси калинови
 В-ѣдъ голосу розлигати.

Выйшла моя мати, стала на порози (4),
 Пригадала соби свою рѣдню дочку,
 Обліати ею слозы:

Еслись моя дочка, прошу ты до хати,
 Але еслись сива пташка зазуленька,
 Лети въ зеленъ лисъ ковати.

Та иста песма, само у другомъ теку:

Дала мати дочку далеко в-ѣдъ себе,
 И заказала и (5) не бути за симъ литъ у себе.
 А я не стерпила, за рѣкъ прилетила,
 Ой сила я си — сивою зазульою
 Въ вишневоѣмъ садочку;
 Ой сила я си, тай стала ковати,
 Выйшла стара мати, тай стала плакати:

Ой не куй-же зазуленько въ вишневоѣмъ садочку,
 Хейси, Хейси зазуленько въ темный лисъ ковати!
 А я молоденька того не стерпила,
 Полетела до сестроньки, стала ю зганяти; —
 Хейси, Хейси зазуленько въ темный лисъ ковати.
 Выйшоль до ней браточокъ, зъ нею сталь ся розмавлати (6):
 Еслись сива зазуленька — въ темный лисъ ковати!
 А если-жесь моя сестра — прошу-жь ты до хати!
 Ой выйшоль-же мой рѣдний братонько и сталь плакати,
 Ой прошу-жь ты, рѣдна сестро, прошу-жь ты до хати!
 Ой якъ варила стара мати, стала плакати,
 Ой отворила дверы изъ сиви до хати (7);
 Прилетела зазуленька, тей повила: куку!
 Подай, подай моя мати мини теперъ руку!
 Ой якесь ми стара мати: якесь ми жимлива (8),
 Щось ты мини мого вина (9) нигды не вручила,
 Мене мужъ забуває: иди жоно до батенька,
 Иди жоно до матинки вино в-ѣдберати!

(1) година. (2) села. (3) кукати. (4) прагу. (5) ч. жи; іой. (6) раз-
 говарати. (7) себе. (8) наклонѣна. (9) „вѣно“, миразъ.

Друга: Не сиза завуленька въ темномъ лузи ковала,
 Не дробная яташка въ садку шчебетала;
 Сестра зъ братомъ изъ далека розмовляла,
 Поклонъ посылала:

Братійку мой милый,
 Якъ голубонько сизый,
 Прийди до мене въ чужой стороны,
 Потужи мене при лихой години (2).
 Сестро моя рѣдненька,
 Якъ голубка сизенька!
 Якъ я маю прибувати
 Тебе навишчати?
 За темными за лисами,
 За дальными за степами
 За бистрыми за водами?

Черезъ темный лисъ — яснымъ соколомъ лети,
 Черезъ бистри води — билимъ лебедемъ пльиви,
 Черезъ степы далеки — перепелочкомъ бижи,
 А на моимъ, брате, подвѣрѣи — ты голубочкомъ нади,
 Добре слово заговори, мое сердце сиротское звесели и т. д.

С л о в е н с к а (изъ Штаерске):

Млада Вида је просо плела,
 Рано, рано мед (1) зорјама,
 Как до конца је перплела,
 Степено (3) је најшла росо.
 Да би Бог дај мојо било,
 Кај ницој (4) је тод ходило.
 Да до конца је перплела,
 Си је најшла велко качо (5),
 Велко качо заглавачо.
 Качо је 'мело девет репов,
 На сакшем (6) репи девет кличов.
 Мимо је влегла гладка стеза,
 По стези јаше (7) млад штидентич.
 Хала, хала млада Видо!
 Втергај си ти дробно шибо,
 Втергај си ти дробно шибо,
 Ки за лето дни је зрасла. —

(1) зао часъ. (2) меј' (3) вгажену. (4) ноћу. (5) патку. (6) сва-
 комъ. (7) иде.

Млада Вида втерга шибо,
 Ко за лето дни је зрасла;
 З шибој вујдре велко качо,
 Велко качо заглавачо.
 Как је леко њо вујдерла,
 З репа кличе њој је збила,
 Кача па се је зливила,
 В млад'га кралица спременила.
 Хала, хала млада Вида!
 Кај си желила, си добила;
 Била проста си деклица (1),
 Здај па светла бос' кралица.

У другој опетъ словенској драгій умире одъ жалости за
 умрломъ драгомъ, и пошто обое погребу, нѣга према истоку а
 ню према западу сунца, изъ нѣговога гроба израста ружа а изъ
 нѣнога бео льилянъ те расту заедно ѣа до неба.

По народној поезіи славенској може човекъ бити претво-
 ренъ у природу и за какву у жестини учинѣну погрешку или
 за тешке грехе, кое бива клетвомъ.

С Л О В А Ч К А :

Dole pod Smolenskym zamkom,
 Pretekava voda jarkom,
 Ked' hviezdičky vychadzaju,
 Husky sa tam kupavaju.
 Dve husičky, dve sestričky,
 Zaklňte od mamičky.
 A keď ony vychadzaju,
 Tak sa ony shovaraju:
 Sestra s zlatyma kriedlami,
 Už su hviezdičky nad nama,
 Plujme (2) na dol po tom jarku,
 Až k tomu našemu dvorku.
 Mati sedi u lavičky (3)
 Drobi korky do vodičky,
 Drobi korky aj striedočku
 Zlatým huskam do jaročku:
 Sbierajte si moje deti
 Čo vam drobi smutna mati.
 Tak sa ony shovaraju

(1) девојка. (2) пловимо. (3) брвина.

A milostne objimaju,
 Na sv'u biedu nariekaju,
 Svěj mati sa zaželaju,
 Až do šereho svitania,
 Až do ptačeho spievania.
 Keď hviezdičky zapadaju,
 Žalostne sa rozlučaju,
 Každá (1) dava svojej mati
 Z kriedelenka perek zlaty (2)
 Z kriedelenka perek zlaty,
 Čo stojí za peniaz zlaty.

У другой опетъ словачкой майка є кћерь свою, што іой є доцканъ съ воде долазила, проклела да се окамени, и:

Krhla skamenela
 Meravym kameňom,
 Ana zdrevenela
 Zelenym javorom.

Идући око тога явора два младића, свирачи, примете, да та-
 ковогъ явора іошъ несу нашли, захте имъ се дакле да одсеку
 одъ нѣга на гусле, те ту:

Prvy raz zaťali,
 Krev z neho ronila,
 Hned' sa polakali,
 Na zem popadali;
 Druhy raz zaťali,
 Slovo ušlyšali:
 Rubajte, rubajte,
 Len srdce neraňte,
 Ništ sa vy nebojte,
 Ale si odtnite (3)
 Na jedny husličky,
 Na druhe slačiky (4),
 Chod'te prehudajte
 Pred mej matky vrata:
 Toto je ta panna
 V javora zakliata,
 Toto su husličky
 Z tej vašej Aničky,
 A teto slačiky

(1) свака. (2) златно перце. (3) одсеците. (4) гудалце.

Z tej pravej ručičky. —
 Išli ti mladenci
 Žalostne hrajuci (1).
 Keď maika slyšala,
 Na okno bežala:
 Ach mladenci moji,
 Chod'te že preč (2), chod'te,
 A žial mi nerobte (3),
 Však ho ja dosti mam,
 Že Aničky nemam.

С Р Ь С К А: Рани мајка девет мили сина
 Све с преслице и деснице руке;
 Сви је девет иженила мајка,
 А кад и' је иженила мајка,
 Стали сини говорити мајци:
 Наша мајка, наше поругање;
 Већ да оће, наша мила мајка
 Да отиде у гору зелену,
 Да је ује каквогод звериње. —
 То зачула мила стара мајка,
 На је њојзи врло жао било,
 Пак узима штаку и павлаку,
 На отиде у гору зелену;
 За њом не ће нитко да изађе,
 Доли једна два млада унука:
 Врат' се натраг, наша стара мајко! —
 Не ктеде се натраг повратити;
 Сусрео је свети Димитрија,
 На беседи свети Димитрија:
 Врат' се натраг мила стара мајко! —
 Стара мајка свеца послушала;
 Кад се она натраг повратила,
 Ал' код куће девет мили сина,
 Девет сина — девет каменова,
 Девет снаа — девет ладни стена,
 Два унука, два златна голуба,
 Они лете одъ стене до стене.

Проклетство се особито у приповедкама нашимъ пречесто налази, и тамо ћу о нѣму више коју рећи.

(1) свирајући. (2) далъ. (3) не чините.

Природный светъ свагда в само една страна, съ коіомъ човекъ има посла, и ма га како уображенъ оживлявало, ипакъ в друженъ нѣгово съ человекомъ посредовано мишлю, оно в текъ привидно. Представляо себи человекъ што му драго о нѣму, и ступао у ма какву свезу и дотицао се съ нѣмъ: све су то само представе нѣговогъ уображеня, лепе и за поезію врло згодне, али кое нигда доиста не бываю, несу истините. Може се человекъ чимъ годъ хоће обратити къ природноме свету, да бы га на саосеѣанѣ позвао, онъ га опетъ не ће разумети нити ће му се у осеѣаньима тимъ игда одазвати, еръ нема духа, коимъ га првобытно и живо уображенъ напуня. Човекъ потребуе дакле друженъ и съ другомъ страномъ света, коя осеѣа као и онъ, мисли као и онъ, коя му се одазвати може у еднакимъ осеѣаньима, и то нарочно и изрекомъ, и коя в доиста кадра своя осеѣаня и мисли очитовати, а то друженъ потребуе особито чувства пуный, живый и речитый человекъ Славенинъ. Само у томе друженю добья и оно привидно друженъ съ чисто природнимъ светомъ, у кое управо человекъ ступа само кадъ душа чувствено прекипи, знаменитости занимливости. Друга та страна света, пуна духа, естъ човештво, съ коимъ человекъ таки ступа у свезу, како се съ найближимъ себи человекомъ дружити почне. Съ човештвомъ као таковимъ истина не може се нико дружити, али га представля свака особа на свой начинъ. Крозъ поедине особе саставля се свакій человекъ съ човештвомъ у обште, и како према нѣма стои, по томе се у обште суди о нѣговомъ одношеню къ човештву и нѣговой човечности. Найближа природна свеза човечія крозъ поедине особе съ човештвомъ уобште естъ породица (родина), пре знаменита речъ у славенскомъ езику, найчувственія у устима нашего народа. Она иде свагда изъ дубине душе, и као што се живо осеѣа, тако се свагда ватрено у непоковаренога Славенина и изговара, и већъ отуда може се познати, шта ће рећи и одъ какве в важности у славенскомъ животу. Друге се речи изговараю съ поштованьмъ, скрушеношћу, страхомъ, жаромъ, а та съ најживльимъ осеѣаньмъ. У породици в пола природность, пола духъ; Славенину дакле онако мила природа у нѣой в скопчана съ духомъ. Природность в у породици истоветность крви, духъ в

у нъой породична наравь: жива, узаямна любовь („пажня“), поштованѣ и почастъ къ старіимъ нѣнимъ члановима, а старанѣ, надгледанѣ и пожртвованѣ овихъ за млађе сроднике. У той є свези нашему човеку найболѣ, у нъой се осеѣа найсретнімъ, у той чистой и живой любви, коя се радує цвету и напредку другога као и своему, коя се жртвує за другога као и за себе. Песме и приповедке наше пуне су слављня те породичне пажнѣ, као ясанѣ доказъ чисточовечне тежнѣ и богоугоднихъ труда нашего народа. И по томе ће свако разумети, зашто мы Славени, напунѣни любовлю къ породици, съ такомъ мрзношћу и гнушанѣмъ гледамо разоръ породичногъ живота, те основе свакоме людскомъ животу у обште, кои се чини у европскоме западу различнимъ мутняма и трудбама. Хоће ли онай, кои и најближимъ своимъ любовь свою одкида, умети добро чинити другимъ и бити човекомъ међу людма, кои ние человекъ у правоме смислу у првоме маломъ округу своего дома? или заръ онай, кои се вѣе любовлю око прве наше дружбе на овоме свету, не ће бити радѣи и подобнѣи да є учини и другимъ, не ће ли пређе бити међу людма човекомъ?

Песме и приповедке славенске описую породичну пажню, да бы є узорито представили, поглавито у таковимъ приликама, у коима се показує у целой своіой пунини и дирљиво у очи пада. Такове су прилике поглавито оставлянѣ отачкога дома растанакъ съ породицомъ, было на неко време, было на неизвѣстно или за навекъ.

РУСИНСКА :

Ой краче, краче чорненькій воронъ,
 Та на глубокой долини,
 Ой плаче, плаче молодой Козакъ
 По несчастливой години;
 Ой краче, краче чорненькій воронъ,
 Та у лузи надъ водою,
 Ой плаче, плаче молодой Козакъ
 На конику та на вороному.
 Вороный коню, 'грай подо мною,
 Та розбій тугу мою,
 Розбій, розбій тугу по темному лугу

Козакови молодому. —
 Ой иде Козакъ дороженькою (1),
 Та слозеньками умываесть ся:
 Десь моя пенька (2), десь моя старенька,
 Та за мною убиваесть ся!
 Та въ понедилокъ рано раненько,
 Якъ 'ще сонце не всходило,
 Тай жалила ся моя родина,
 Тай мене выпроваджала;
 Выпроваджалась мя родинонько,
 Та чи не жаль тобі буде,
 Якъ я поиду та зъ Украйны,
 Межи чужіи люде?
 Ой згадай (3) мене, моя стара нене,
 Сидяючи та обидати (4),
 Десь моя дитина въ чужій сторони
 Безъ в-отця и мати!
 Ой згадай мене, моя стара нене,
 Якъ сядешъ у вечера исти,
 Десь моя дитина въ чужій сторони,
 Та нема одъ неи висти.

Друга:

Ой мала вдова сына сокола
 Выгодовала, до вѣйска дала,
 Найстарша сестра коня вывела,
 А середущча сиделце несла,
 А наймолодша выпроважала,
 Выпроважала, брата пытала:
 Ой брате, брате, братоньку нашъ,
 Коли-жь (5) ты приидешъ въ гостиноньку до насъ? —
 Ой идите сестры краемъ Дунаемъ,
 Найдете соби золоте перо,
 Пустите его въ Дунай та на дно,
 Якъ тое перо на дно утоне,
 Тогда я до васъ въ гостину прийду. —
 Уже-жь золоте перо на дно утонуло,
 А 'ще вдовина сынка зъ вѣйны не видати;
 Выйшла на гору — вси полки идуть:
 То мого сына коника (6) ведуть!
 Пытада она всей старшины:

(1) путемъ. (2) майка. (3) спомени. (4) ручати. (5) надъ. (6) коньца.

Чи не бачили (1) сына сокола? —
Турки, Татари голову стяли,
А мы гришнее тило сховали (2),
Воронъ коника на знакъ привели.

Или: Въ недилю рано, не во вси дзвонны дзвонили,
Якъ въ вдовинѣмъ дому гомонили (3).
Лихій в-ѣтчимъ (4) Козаченька молодого лае (5),
Мати къ сыну слезно промовляе (6):
Иди ты, сыну, межъ чужіи люде,
Чи не лучше тобі на чужини буде!
Нехай тебе чужій батко,
Сыночку, не лае —
Счастья твого козачкого
На викъ не збавляе!
Тяжко, тяжко мини тебе
Зъ дому одправляти,
А 'ще тяжче биля себе
Въ незгоди держати.
Хоть пойдешъ ты на чужину,
Сльозы мини дити,
Хоть зоставлю тебе, сынку,
По всякъ часъ тужити! —
То старша сестра коненька выводить,
Середня зброю срибную выноситъ,
Шчо найменьша — рыдае,
Словами промовляе:
Изъ якои тебе, брате,
Сторононьки ждати (7)?
Чи одъ чистого поля,
Чи одъ чорного моря,
Чи одъ славного Запорожа? —
Возми ты, сестро, жовтого (8) писку,
Та посій ты, сестро, на биломъ камини:
Коли (9) буде жовтый писокъ виростати,
Зеленымъ барвинкомъ (10) каминь устилати (11),
Въ той часъ буду, сестро, да васъ пробувати.

Бо якъ тяжко на безводьи
Рыби пробувати,

(1) спавили. (2) погребли. (3) кошкаху се. (4) злобный очухъ. (5) кара. (6) проговара. (7) чекати. (8) жутога. (9) кадь. (10) зим-зеленъ. (11) осути се.

Такъ тяжко на чужини
Безрѣдному проживати!

То тее промовлявъ, на коня сидавъ, опрошченъе пріймавъ,
Смутне зъ двора отцевсого Козакъ выизжавъ,
Довго (1) они на могили край села стояли,
Довго, довго Козаченька в-очьми проважали,
А 'шче довше в-они его дома оплакали.

С Л О В А Ч К А :

Kvitni že mi kvitni, krasna ratoliestka (2)
Už mi dohorela u mej matky sviečka.
Už mi dohorela na postred pitvora (3),
Keď som ostatni raz dvere zotvorila,
Zostavajte zdvavy teto naše klučky,
Čo vas otvaraly moje biele ručky.

Или: Dolina, dolina, na doline jetel (4),
Veť som opustila pre šuhajka mater.
Akože tam u nas, keď mňa doma nemaš,
Na koho, na koho mat' moja zavolaš (5)?
Na koho že by som, dievka má, volala,
Čos ty robievala, už ja musim sama.

Или: Na doline, na zelenej,
Pri studničke, pri srubenej,
Stoji konik osedlany,
Pod nim Janik dorubany (6).
Prišla k nemu jeho mati,
Počala ho nariekati:
Syn moj sladky, premileny,
Čože t'a tak velmi boli?
Ak t'a hlavka, uviažem ti,
Ak t'a boček, namastim ti и т. д.

ЧЕШКА: Kdyby tě šidili (7),
Nebo tě bili,
Dej pozor, dceruško,
Kudy sme jeli (8):
Kudy to vozovou,
Kudy pešinkou,
Aby si trefila
Za svou mamínkou.

С Л О В Е Н С К А. У одной одъ тихъ песама удала майка свое
(1) дуго. (2) гранчица. (3) предня соба. (4) детелина. (5) пови-
кати. (6) посеченъ. (7) мучили. (8) ишли.

три ћери па после некога времена ишла да ихъ види, да ли се добро удаше, питајући сваку:

Черка моја драга,
 Је л' је теби добро,
 При тем сивем морји,
 Сивем но глебокем?

друга пакъ:

Ву тем равнем поли,
 Равнем но широкем?

а трећу:

Ву тих стерних горах,
 Стерних но високих?

Прве се две хвале, али трећа одговара:

Добро ми је, добро,
 Да се смилу Богу!
 С сузама се вмивлем,
 Но с целином бришем —

па се после тужи, како има мужа убилца, кои јој е донео већъ две мртве главе, одъ коихъ една бејаше брата њѣнога, а друга сестрина. Убивалацъ тай по томъ јој донесе и главу майчину, што кадъ спази,

З в-устми се смејала,
 В серци се жокала,
 В серци се жокала,
 Но душицу дала.

У другой одъ тихъ песама ухвати Турчинъ девојку, која е у полю руже брала, и узме са собомъ у робство, она му се моли да е пусти натрагъ матери:

Пусти к матери ме вас
 Ст'орну бош ми злати час —

и Турчинъ јој то обећа најпре докъ роди сина; па онда на поновљѣне молбе, хоће ли га одгяти, пустиће е, вели, кадъ буде сину седамъ година; напоследку после тихъ година каже јој, да већъ не ће отићи матери, кое чувши:

Аничка паде, омедли,
 Душе пер ти прич пусти.

Срби имаю прекраснихъ песама одъ те врсте. Ради њихове обширности наводићу ихъ понаввише у уломцима; само неке навешћу у целости.

Они у особитимъ песмама ядикују за умрлимъ сродникомъ у туђинству, ерѣ тамо:

И туђи те оплакали,
Туђа уста наљубила!

— — — — —

Што се смрти не умоли?
Ал' оружем не одбрани?
Да те пушти дома доћи,
Да ти начин учинимо,
И мртва те наљубимо.

Кружићева Бла жанюћи предъ своіомъ мобомъ рани се яко, и пошто нико не знаде уставити крвѣ, метнуше е на постелю,

С које ти се (вели она свекрви) ни дигнути не љу;
Па доведи моју милу мајку!
То изусти, па душицу пусти.

Гласници отидоше одмахъ по Блину мајку, али боѣћи се да е не упрепасте жалостнимъ гласомъ, кажу јој:

Тебе Кружић у гозбину зове,
У Јеле се мушко чедо нашло —

чимъ обрадована мајка хоће кѣри и детету да спреми неке ствари на даръ, али кадъ гласници стадоше хитати говорећи да свега тога има кодъ куће у преправности, опреми се мајка на путъ, али већъ почне слутити жалостный догађай, ерѣ, вели:

Нешто мени десни образ гори,
Чини ми се, добра бити не ће —

која се слутня потврђуе јошъ тимъ, што налази дворе отворене и слуге где иду гологлави. Најпосле дође до двора, сиђе се съ кочія па отиде горе:

И кад вид'ла милу јединицу,
Тужно тужи Јеличина мајка:
Ој Јелице, мила јединице!
Дошла ти је у пооде мајка,
А што љутиш, што ми не беседиш?
Или си се на ме расрдила,
Што се мајка чеду радовала?
Ти си рано оставила мајку
Ал' теб' мајка оставити не ће. —
То изусти, па душу испусти.

Стоянъ Янковићъ допаднувши турскога робства, оставля дома у жалости стару майку. После много година пакъ ослободи се срећно робства, те пође давно невиденимъ дворима. Јошъ у пољу нађе своју майку где везуе виноградъ, нѣговъ рукосадъ:

Нађе мајку Јанковић Стојане,
 Нађе мајку у свом винограду:
 Косу реже остарила мајка,
 Косу реже, па виноград веже,
 А сузама ловицу залива
 И спомиње свог Стојана сина:
 Ој Стојане, јабуко од злата! и т. д.

Али јој се Стоянъ јошъ ту не да познати, дошавши пакъ кући, дозна майка одъ жене Стоянови, да јој е синъ дома, ког кадъ чуе и позна сина Стояна, одъ радости

Мртва мајка на земљицу паде. —

Имала майка едну ћеръ и деветъ синова, па шћаше удати кћеръ у суседство, а браћа е даваху бану испреко мора, и сестра послуша нѣихъ, еръ су јој се обећали:

Ми ћемо те често походити,
 У години свакога мјесеца,
 У мјесецу сваке неђељице,

али наскоро после сестрине удае помори куга свихъ деветъ брата; сестра ихъ чека у походе, прођу и три године, па — нигде никога! Она жалосница ядикуе збогъ тога, но Богъ смитавши се на ту нѣну жалостъ пошлѣ два анђела, кои ће јој најмлађега брата оживити на неко време духомъ своимъ, одъ гробаму начинити коня, и тако га опремити милой сестри у походе. Кадъ Јованъ тако беше сестриноме двору на помолу:

Далеко га сеја угледала,
 Мало ближе пред њег' ишетала,
 Руке шире, у лице се љубе —

па му набаца, што тако позно долази, дивећи се скупа што изгледа као да е подъ земљомъ быо. Онъ се изговара, да е браћу женио и куће имъ зидао, те съ тога они да несу дошли а онъ да е тако у лицу потамнео. Сестра обрадована нѣговимъ доласкомъ и одговоромъ опреми се сместа съ даровима да даруе браћу и снахе; Јованъ е врло уставля да остане дома, али она не да то

себи бранити него оде съ њиме. Кодъ њиховогъ двора беяше пребела црква, ту е Јованъ заустави, еръ, вели, мора ићи за цркву да потражи прстенъ што е изгубио кадъ су среднѣга брата женили, па онда оде и спутивши се у гробъ више не дође. Блица чеба, али не дочекавши никога оде за цркву, те ту виде многе нове гробове и познаде ихъ одмахъ чии су. Ояђена похити двору майчиномъ, коя видећи где се женска особа приближуе двору вапие:

Ид' одатле, од Бога моријо,
Девет си ми сина уморила,
И мен' хоћеш остарилу мајку?

а надъ Блица одговори, да она ние морія, него њѣна мила кћи, стара майка отвори јој врата па онда

Закукаше, кано кукавице,
Рукама се б'јелим загрише,
Обје мртве на земљу падоше. —

Имала мати два сина,

Лепа им је имена надела:
Једном Предраг, а другом Ненаде.
Предраг мајци до коња дорасте,
А до коња и до бојна копља,
Пак одбеже своју стару мајку,
И прибеже гори у ајдуке.
Оста мајка ранећи Ненада,
Ненад браца ни зазнао није.
И Ненад је мајци дорастао,
А до коња и до бојна копља,
Пак одбеже своју стару мајку
И прибеже гори у ајдуке.

Обоица дакле, чимъ дорастоше до коња и до бојна копља отидоше одъ старе майке, еданъ за другимъ, у „хайдуке,“ то естъ да буду авантурници, четуюћи и светећи се тако своимъ угниѣтачима, не знаюћи еданъ за другога. Ненаду добро беяше у гори, дружина га учини начелникомъ, али пошто хайдукова три године зажели се майке па рече дружини:

Ој дружбино, моја браћо драга!
Ја сам вам се зажелио мајке,
Ајте, браћо, да делимо благо,
Да идемо сваки својој мајци.

Стара майка съ радощѣу га дочека и угости, за вечеромъ пакъ Ненадъ се на ню жали, еръ на деоби нагомиланого блага за потврду, да нико ние ништа више задржао за се,

Сваки ми се заклињаше тешко,
Који брацем, а који сестрицом,
А ја мајко, собом и оружјем
И добријем коњем испод себе,

што му ние родила брата. Насмея му се майка па му на то рече, да и онъ има брата и да е за нѣга разабрала, да хайдукуе у зеленой гори Гаревници и да е начелникъ у дружини. Ненаду се захте видети и познати родного брата, опреми се тамо не оклевајући ни мало и дошавши у речену гору стаде кликтати:

Гаревнице, зелена горице!
Не раниш ли у себи јунака,
Предрагога мог брата рођена?
Не раниш ли у себи јунака,
Који би ме с брацем саставио?

Подъ еломъ зеленомъ седи Предрагъ на пие руйно вино. Кадъ саслуша гласа рече дружини, да му доведу незнаногъ юнака, али нека гане бію и не оглобе. Дружина отиде по заповести и сагледавши силного юнака стаде га издалека стреляти, на кое Ненадъ расрдивши се удари на нѣхъ, те едне погази конѣмъ, друге мачемъ посече а остале разагна по гори. Разагнани огласише Предрагу да е зло и по нѣхъ и по нѣга, на кое овај дирнутъ скочи на ноге, заседне за влу па га стане стреляти,

На зло га је место ударио,
На зло место, у срце јуначко.

Ненадъ врисну на коню повіяјући се по нѣму у болѣи, и рече:

Десница ти усанула рука,
Из које си стреле испустио!
И десно ти око искочило,
С којим си ме, море, намотрио!
Још те твога брата жеља била,
Кано мене и брата мојега!
Што ме, тужан, овуд потерало,
Наопако а по моју главу!

Чувши Предрагъ те речи приступи му те га упита ко е и одкудъ е, на кое Ненадъ кадъ одговори, Предрагъ позна у нѣму брата свога,

Пак притрча раѣну јунаку,
 Скида њега с коѣа на травицу:
 Та ти ли си, мој брате Ненаде!
 Ја сам Предраг твој братац рођени.
 Можеш ли ми ране преболети?
 Да подерем танане кошуље,
 Да те видам и да те завијам. —
 Раѣен Ненад њему одговара:
 Та ти ли си, мој брате рођени!
 Вала Богу, кад сам те видео,
 Те ме жива моја жеља мину;
 Већ ти проста моја крвца била;
 То изусти, па душицу пусти.
 Над њим Предраг јаде јадикуже:
 Јо Ненаде, моје јарко сунце!
 Рано ти ми ти беше изишло,
 Па ми тако рано ти заседе!
 Мој босиљче из зелене башче!
 Рано ти ми беше процватио,
 Па ми тако рано ти увену! —
 Па потрже ноже од појаса,
 Те удара себе у срдашце,
 Мртав паде покрај браца свога.

Тако нариче хайдукъ, коме станъ бејаше гора а посао мачъ и пушка, за братомъ, кога е први путъ у животу видео. Самъ га е убио незнана, али и онъ паде својомъ рукомъ на нѣгово мртво тело!

У Мостару имала мати два сина, па ихъ одгајала, сиромашна будућа, „тугомъ и невольомъ, све преслицомъ и куђельомъ туђомъ,“ али после одъ неволъ мораде ихъ пустити изъ куће, и даде ихъ на войску, едного одъ Беча ћесару а другога Цару (турскоме). До мало времена ови завойште еданъ на другога, али пре боя излази изъ войске ћесарске „добаръ юнакъ“ па зове, ко бы му съ турске стране изишао на мейданъ. Многи му излажаху, али юнакъ све поби, докъ му најпосле не изиђе нѣгова прилика. Предъ удвоємъ

Руке шире, у лице се любе,
Еданъ другомъ животъ опростио —

па онда ударише еданъ на другога, најпре копљима, па онда мачевима, па најпосле буздованима, него не могући свимъ тимъ еданъ другомъ наудити, дохватише се за поясе па се стадоше рвати. Али ни тако не дође до решења. Седну дакле еданъ до другога на траву те побуђени узаямнимъ юнаштомъ стану еданъ другога испитивати, и тако се познаду да су браћа, синови сиромашне майке.

Руке шире, у лице се любе,
А питаю за юначко здрављъ,
Ал' Милинко бесѣди Милошу:
Е л' намъ, брате, у животу майка? —
Богме јоште мой милосный брате!

И тако познавши се и уверивши се о животу материномъ,

Кадъ е нама Богъ и срећа дала,
На мейдану те не изгинусмо,
Кое бысмо добро учинили,
Накомъ себе споменъ оставили —

развију се ка своима на то позориште зачуђенимъ царевима, те ихъ преклоне на миръ. Обацара хоће да имъ даду пребогату награду у своимъ земляма после тако сретнога свршетка, и позиваю ихъ, нека изберу себи што хоће, браћа пакъ:

И единако оба бесѣдише:
Фала вама оба цара наша!
Фала вама, но и фала Богу!
Кадъ се браћа родна састадосмо
На мейдану по дугу земану;
Мы у васке ништа не желимо,
Већ идемо својой старой майци,
Да насъ майка стара не проклинѣ и т. д.

па тако и учине, оставляјући сва блага и обећаня.

Кралъвићъ Марко освећуе смртъ брата своѣга, кои е одъ турскихъ хайдука изъ преваре убиенъ, издаіомъ крчмарице, посестрима маркове, смрћу тридесетъ турскихъ хайдука и грознимъ уништенѣмъ неверне посестрима.

Сужанъ опетъ србскій, седећи у Скадру и очекујући блиску

смртъ, вели другимъ сужњима, кои сличну судбину очекую и разговараю се, шта е коме на свету најжаліе оставити:

Мене, браћо, югросъ најжаліе
 На домъ баба и старицу майку,
 Брѣ неймаю до мене еднога,
 Не има ихъ ко хранит' до смрти.

Напоследку навешћу јошъ песму о смрти майке Југовића, кои съ царемъ Лазаромъ падоше на пољу Косову, и то целу, кои описујући и благу любовъ матерню и духъ юначкій, има високу поетичку цену:

Мили Боже, чуда великога!
 Кад се слеже на Косово војска,
 У тој војсци девет Југовића
 И десети стар-Јуже Богдане;
 Бога моли Југовића мајка,
 Да јој Бог да очи соколове
 И бијела крила лабудова,
 Да одлети над Косово равни,
 И да види девет Југовића
 И десетог стар-Југа Богдана.
 Што молила Бога домолила:
 Бог јој дао очи соколове
 И бијела крила лабудова,
 Она лети над Косово равни,
 Мртви нађе девет Југовића
 И десетог стар-Југа Богдана,
 И више њи девет бојни копља,
 На копљима девет соколова,
 Око копља девет добри коња,
 А поред њи девет љути лава.
 Тад' завришта девет добри коња,
 И залаја девет љути лава,
 А закликта девет соколова;
 И ту мајка тврда срца била,
 Да од срца сузе не пустила,
 Већ узима девет добри коња,
 И узима девет соколова,
 Пак се врати двору бијеломе.
 Далеко је снае угледале,
 Мало ближе пред њу ишетале,

Закукало девет удовица,
 Заплакало девет сиротица,
 Завриштало девет добри коња,
 Залајало девет љути лава,
 Закликтало девет соколова;
 И ту мајка тврда срца била
 Да од срца сузе не пустила.
 Кад је било ноћи у по ноћи,
 Ал' завришта Дамјанов зеленко;
 Пита мајка Дамјанове љубе:
 Снао моја, љубо Дамјанова!
 Што нам вршти Дамјанов зеленко?
 Ал' је гладан шенице бјелице,
 Али жедан воде са Звечана?
 Проговара љуба Дамјанова:
 Свекрвице, мајко Дамјанова!
 Нит' је гладан шенице бјелице,
 Нити жедан воде са Звечана,
 Већ је њега Дамјан научио
 До по ноћи ситну зоб зобати,
 Од по ноћи на друм путовати;
 Пак он жали свога господара
 Што га није на себи донио.
 И ту мајка тврда срца била,
 Да од срца сузе не пустила.
 Кад у јутру данак освануо,
 Али лете два врапа гаврана,
 Крвава им крила до рамена,
 На кљунове бјела пена тргла;
 Они носе руку од јунака,
 И на руци бурма позлаћена,
 Бацају је у криоце мајци;
 Узе руку Југовића мајка,
 Окретала превртала с њоме,
 Па дозивље Дамјанову љубу:
 Снао моја, љубо Дамјанова!
 Би л' познала, чија ј' ово рука?
 Проговара љуба Дамјанова:
 Свекрвице, мајко Дамјанова!
 Ово ј' рука нашега Дамјана,
 Јера бурму ја познајем, мајко,
 Бурма са мном на вјенчању била. —

Узе мајка руку Дамјанову,
 Окретала, превртала с њоме,
 Пак је руци тијо бееједила:
 Моја руко, зелена јабуко!
 Гдје си расла, гдје л' си устргнута!
 А расла си на криоцу моме,
 Устргнута на Косову равном! —
 Надула се Југовића мајка,
 Надула се, па се и распаде
 За својије девет Југовића
 И десетим стар-Југом Богданом.

Не умире мајка Југовића, видећи своихъ деветъ синова на пољу Косову где за отачбину своју падоше; не плаче нити сузе пушта, видећи деветъ њиховихъ коња, живе остатке њиховога юнаштва; не ражали јој се чујући любе (жене) своихъ деветъ синова где за њима наричу; не тужи чујући у поноћи Зеленка, коња дамяновогъ, кои га е однео на бойно полъ, где вришти; али кадъ добы мртву руку дамянову, која е на њномъ крилу расла, кадъ јој на умъ дођоше синови њни као матери, тада одъ жалости пада и умире. За дивљинъ е нежностъ и умностъ те песме!

РУСКА: Разлилась, разлелълась
 По лугамъ вода вешняя (1),
 Унесло (2), улелъило
 Чадо милое, дочь (3) одъ матери,
 Оставалася матушка
 На крутомъ, красномъ бережку;
 Закричитъ она громкимъ голосомъ;
 Воротись (4), мое дитятко,
 Воротись, мое милое,
 Позабыла (5) трои ключи,
 Трои ключи золоты.
 Со колцомъ со серебрянымъ,
 А внутри вызолоченымъ.
 Какъ первый-то ключикъ
 Отъ зеленаго садика (6),
 А другой-то ключикъ
 Отъ високаго терема,

(1) пролетна. (2) однето. (3) „дочерь,“ кћерь. (4) врати се. (5) заборавила. (6) вртићъ, башчица.

А третій-го ключикъ
 Отъ кована ларчика (1). —
 Государыня матушка!
 Позабыла я не трои ключи,
 Не трои ключи золоты:
 Позабыла я, матушка,
 Волю батьшкину,
 Нѣгу матушкину,
 Пріятство сестрицино.

Славенске песме, као што се изъ наведенога види, опева-
 ваю найнежнію любовъ породичну. У њима се особито одликуе:
 любовъ родителя къ наймлађемъ сину и овога узаямно къ њима,
 као и къ стариіой браћи, у обште къ целой породици, па онда
 любовъ матере къ деци и любовъ сестре ка браћи и напротивъ.
 Што се породична пажня поглавито у та три одношеня у песмама
 и приповедкама нашимъ у найвећой срдчности и сили представля,
 има добрихъ узрока и укоренѣно е у славенскомъ карактеру, кои се
 съ толикомъ упружношћу држи породичнога живота. Наймлађій
 синъ (мезимаць или млѣзинаць) е последня свеза узаймичне ро-
 дительске любви, а заедно и последний представникъ породице
 коя се њимъ завршуе; онъ е узъ то іошъ, као наймлађій међу
 браћомъ, найманъ самосталанъ, найнежній, кои помоћи и роди-
 тельске пажнѣ найвише потребуе: е ли чудо дакле, што е онъ
 у нашимъ песмама и приповедкама любимаць родителя? И у
 праву славенскомъ стои наймлађій синъ подъ найвећомъ по-
 мнѣномъ и заштитомъ закона, унаточъ немачкоме праву и нѣго-
 вомъ маіорату; њѣму припада по нашемъ праву кућа отачка и т. д.
 А онъ, као іошъ найнежній и найманъ самосталный, и у свести о
 особитой облюби кодъ родителя, нагинѣ се найнежніекъ њима, а
 исто тако и къ стариіой самосталниіой браћи, осимъ осталихъ
 побуда, одъ саме оне бесконачне любви, коя га за родителѣ веже,
 коихъ су и они синови. Отаць е озбиљній, и по дужности има
 више са светомъ посла; али мати е пуна чувства, коя определѣна
 будући на кућу и на породицу, стална е и найверній друга сво-
 имъ рођенима — отуда она особита пажня деце къ матери и ове
 къ деци, кою наша поезія слави. Сестра, као женска пуниа осе-
 (1) скриня.

ѣаня и увекъ манѣ самостална него мушко а у свету оставлѣнїя, мора се наравно топлїе прилюбити къ браћи, якимъ и самосталнимъ мушкарцима, кои су неуданима единый заклонъ; а ови опетъ управо съ тога прате сестру, свою осетливу и оставлѣнїю другарицу, особитимъ окомъ братске любви. У до садъ наведенимъ песмама любовь се породична найвише у тимъ одношеньима блиста, да бы е пакъ навластито означїю у одношеньима тимъ навешћу юшъ неке. У почетку навео самъ словачку песму, коя проицаво описуе любовь сестрину къ брату и напротивъ, овде ѣу е юшъ единомъ навести у подпуниѣмъ варїанту:

Hory, hory, čierne hory,
 Šak nad vami smutno stojí,
 Sestra bratu hlavu myje,
 Do vojny ho vypravuje.
 Hoj Bože moj premileny!
 Kedy že ty prideš z vojny? —
 Sestra moja premilena,
 Prid' že ty von (1) po tri rana. —
 Prve ráno (2) von vyzrela,
 Biele zore uvidela,
 Hoj Bože moj premileny!
 Už je brat moj pripraveny.
 Druhe rano von vyzrela,
 Červene zore videla,
 Hoj Bože moj premileny!
 Už je brat moj v prudkom (3) ohni.
 Tretie ráno von vyzrela,
 Čierne zore uvidela,
 Hoj Bože moj premileny!
 Už je brat moj dorubany (4).
 Všetci pani domov idu,
 Mojho brata koňa vedu:
 Pani, pani, radni pani,
 Kam že ste mi brata dali? —
 Vet' sme ti ho nestratili
 Ani darmo nezrnili,
 Tam ti leži pri Dunaji,
 V čiernej zemi zahrabany.

(1) на полѣ. (2) ютро. (3) самоу. (4) посеченъ.

Друга СЛОВАЧКА:

Ked' som sa prevažal z Pešte do Budina.

Plakala moja mať, aj cela rodina;

Neplačte že mamko, ani ty sestrička,

Že sa mi ligoce (1) pri boku šablička.

Ked' som prišol z vojny, na tom sivom koni,

Vet' ma nepoznali rodičova (2) moji;

Ale moja sestra, ta ma poznávala

Po koni, čo mi ho do vojny sedlala.

И у другимъ словачкима, поглавито пакъ у русинскимъ песмама, сестре, као за знакъ особите любви, седлаю конъ браћи, коя се растаю съ отачкимъ домомъ.

У другой опетъ песни нико не ће да се заузме за жену кою мужъ злостави, ни отаць, ни мати, ни сестра, до единый братъ:

Ej Bože, Bože, zase ma biješ,

Ked' ty mňa nikdy nepolutuješ,

Ide moj bračok, ten ma lутuje (3),

Ešte len bračok dvere otvara:

Nieže tak, švagre, nie tak,

Dam ti hlavu zoťat' (4)

To je kru (5) moja!

Красна Катарина, кћи оца кои е пао у турско робство, дав сама себе у замену за оца, те га тако ослобођава:

Kad' on prišol domov,

Sadol si za stolic,

Hlavku si zalomi:

Tatik moj premily!

Čože vas tak boli,

Či hlava, či ruce,

A či život biely? —

Hlava mňa nebolí,

Ani život biely,

Ale som ťa oddal

Turkom do väzeni (6).

— — — — —

Katuška, dcera ma,

Vyjdi na pavlačku,

(1) блиста. (2) родители. (3) сажалув. (4) одсећи. (5) крвь. (6) сужанство.

A pozerať odtiaľ
 Dolu na Sabatku,
 Či su to mrakavy,
 Či su to čiernavy,
 Či sa to už hrnu,
 Ti Turci pohani? —
 Nie su to mrakavy,
 Nie su to čiernavy,
 Ale sa už hrnu
 Ti Turci pohani. —

— — — — —
 Keď na koč sedala,
 Žalostne plakala,
 Tým svojim rodičom
 Pekne ďakovala (1):
 Tatick mojej milý,
 Dobré sa tu majte,
 O malý, krátky čas
 Chyry načúvajte (2) и т. д.

МОРАВСКА:

Zakazali na vojnu
 Sedlačkovi (3) do domu.
 Sedlaček prijel z pola,
 Sedl si na kraj stola.
 Ty nejstarši dcero m'a,
 Idi na vojnu, jdi za mňa. —
 Ja tatinko nepůjdu,
 Ja bojovat nebudu. —
 Ty postredni dcero ma,
 Jdi na vojnu, jdi za mňa. —
 Ja tatinku nepůjdu,
 Ja bojovat nebudu. —
 Ty nejmladši dcero ma,
 Jdi na vojnu, jdi za mňa. —
 Ja, tatinku, ja půjdu,
 Ja bojovati budu,
 Kupte koňa vraneho,
 Zlaty sersam na neho. —
 Jak na koňa sedala,
 Otec, mati plakala и т. д.

(1) лепо захвалила. (2) глась очекуйте. (3) селяку.

На ту в песму наликъ сасвимъ една словачка :

Kral na vojnu verbuje и т. д.

и тамо иде наймлађа сестра , кадъ се старіе пећаю, за оца на войску.

У другой песни мужъ издаіомъ свое жене пада Турцима у руке, кои гасвежуи одведу у сужанъство, а ню узевши са собомъ даю паши за милосницу. Съ оцемъ мораде и неякій синчићъ на тешкій путъ поћи, кои идући пешке посуста па говори свезаноме оцу :

Красни бабо Новаковић Грујо!
 Нејакѣ су ноге у Стевана,
 Већ не могу с коњма путовати,
 Турц' у гори остати не даду,
 Камџијама бију по очију. —
 Просу сузе Новаковић Груја:
 О Стеване, моје чедо драго!
 А шта ће ти баба учинити?
 Кад су баби савезане руке;
 Иди моли Максимију мајку,
 Еда би те приватила мајка,
 На бабина кићена зеленка. —
 Моли дете Максимију мајку:
 Максимија, моја мила мајко!
 Привати ме на коња витеза,
 Нејакѣ су ноге у Стевана,
 Те не могу с коњма да путују. —
 Ал' орјатка, орјатско колѣно,
 Са коња га удара камџијом:
 Ид' од мене орјатско колѣно!
 Да сам тела на коња примати,
 Те вас не би предала у Турке.

Али у сужанъству неякій синъ помогне оцу да се ослободи, донесавши му оруђе, коимъ ће пресећи коношце, а овај дочепавши се слободѣ посече Турке, одведе са собомъ неверну жену те в страшно казни упаливши в живу. Она гори намазана воскомъ и смоломъ, одозго, моли се мужу, али бадава, а кадъ ватра дође до прсию, синакъ, кои в и пре тога и путемъ одъ майке злостављѣнъ и съ оцемъ Турцима изданъ :

Заплака се нејаки Стеване:
 Красни бабо Новаковић Грујо!
 Изгореше мојој мајци дојке,
 Које су ме одраниле, бабо,
 Које су ме на ноге подигле. —
 Ражали се Новаковић Груји
 Гледајући нејака Стевана,
 И он стаде сузе просипати;
 Што остаде то је угасио,
 И оно је саранио лепо.

А у едной словенској песми сестра Аленчица иде на коњу
 и подъ оружѣмъ осветити се Турцима, кои су њој брата убили.

С Р В С К А: Сувце зађе за Невен за гору,
 Јунаци се из мора извозе,
 Бројила их млада Бурђевица,
 Све јунаке на број набројила,
 До три њена добра не наброји:
 Прво добро Бурђа господара,
 Друго добро ручнога ђевера,
 Треће добро брата рођенога.
 За Бурђем је косу одрезала,
 За ђевером лице изгрдила,
 А за братом очи извадила.
 Косу реже, коса опет расте;
 Лице грди, а лице израста;
 Али очи не могу израсти,
 Нити срце за братом рођеним.

Турци разоре државину браће Димитрија и Стевана Јкшића,
 кои су далеко одъ дома, злоставише имъ майку а сестру одве-
 доше у робство. Стеванъ добые о томъ писмо:

Књигу чита а сузе промѣва,
 — — — — —

Дворе су намъ изгорѣли Турци,
 Поніели благо свеколико,
 Милу су намъ сестру заробили,
 А старицу майку потурили,
 Јданъ брата, за нашегъ живота.
 Болъ брата да пиесмо живи!

и прва имъ е мисао наћи и ослободити сестру, ерѣ

— што ћемо сада одъ живота?

Стеванъ вели:

Ет' имамо јоште доста блага,
Айде, брате, билу Биограду,
Гради дворе разговарай майку,
А я идемъ у землю Турѣю,
Тражит' нашу сестру Анѣлию,
Ол' в наѣи, ол' никадъ не доѣи.

али Димитриѣ не допушта то Стевану, еръ, вели, онъ ние учио школа и не зна езика, а онъ (Димитриѣ) ихъ зна дванаестъ; по-годе се дакле и Димитриѣ се опреми на путъ. Идуѣи, блудѣи деветъ година, потроши сво благо што е са собомъ понео, и онъ оголи, и конъ му обоси, а не хте се проѣи своѣга предузетка. После деветъ година, у Аранској земљи, доѣе на едно езеро, на коме бејше девояка, хотеѣи напити се воде, али му девойке браняху, еръ е, веле, то вода отровна, и саветоваху му, да иде у оближній градъ да се наѣе вина:

Айде, брате, нашемъ граду билу,
Има у насъ у граду госпоя,
Коя чини млоге задушбине,
Мукте пои конѣ и юнаке,
Мукте пию ништа не плаѣаю,
Но за здравлѣ браѣи намѣнюе;
Каже, има на свомъ вилаету,
Она има два роѣена брата,
Јкшиѣъ Митра и Јкшиѣъ Стѣпана.

Тако Димитриѣ наѣе сестру и чувши то:

Одъ радости пѣва иза гласа,
Чула нѣга изъ двора сестрица,
Позна брата по грлу юначкомъ,
Позна брата и подъ нѣимъ Дората,
И Дорату гриву изброила,
Седамдесетъ и три плетенице,
Што в нѣму златомъ увіала;
Боса трчи кули низъ скалине.
Кадъ в сестра брата угледала,
Обѣси се брату око грла.

Али в братъ отуруе, еръ в она садъ Туркиня, на кое му Анѣ-
лія одговара:

Не бой ми се, брате, добро мов,

Юшъ самъ, брате, права вѣра Српска,
па текъ онда, Руке шире, у лице се любе.

И тако Димитрије ослободи сестру Анђелию и одведе е дома.
На путу наиђу юшъ на Стевана, кои е оставио грађенъ разорен-
нихъ двора па отишао у светъ за сестромъ и братомъ. Дошавши
кући примише одъ старе майке благословъ.

Наликъ на ову песму има српска изъ лужице. И тамо тражи
братъ седамъ година изгублѣну сестру, кою украдоше возачи,
домаивши е првенемъ ябукомъ. После седмолетнога траженя,
дође у одну сеоску крчму на ноћиште, ту га девојка послужуе,
а онъ е пита:

Maruška, si da ty domiaca
Aby (1) si, Maruška, služomna?
Je da ton korčmar tvoj pravy nan (2)
Je da ta korčmarka tvoj' prava mać? —
Korčmar nie neje moj pravy nan,
Korčmarka neje moj' prava mać. —
Čeja da, Maruška, tola si ty? —
Z cuzeje (3) zemje, Kajfalerec džovka. —
Maruška, si ty Kajfalerec džovka,
Da si ty moja najmladša sotra,
Sydom sym (4) ljetkov ja v-okol jezdžil,
Sydom sym konjov ja zajezdžil,
Nietk (5) sym pak tulej će namakal (6) и т. д.

одведавши е дома:

Stara mać novy dvor v-očineše (7),
Z ručkoma-j Marušku vitaše (8),

Ни после предругога растанка майка не испушта кѣри изъ
срца, а и ова, ако е и одрођена, не одриче се майке.

РУСИНСКА:

Шчо си у поли забилило,
Ой чи гусы, чи лебеди?
Теперь (9) гусы не литають,
А лебеди не плывають —
Татарове полонъ женуть (10);
Одинъ полонъ зъ жиночками,
Другий полонъ зъ дивочками,
Третий полонъ зъ диточками,

(1) или. (2) отаць. (3) туђе. (4) седамъ самъ. (5) докъ. (6) те
нашао. (7) отвораше. (8) поздравляше. (9) сада. (10) пленъ гоне.

Стали кошомъ (1) пѣдъ Ярышомъ,
 Та (2) ввѣли си паіовати (3):
 Дивка впала паробкови (4),
 А тешченька (5) зятенькови.
 Взавъ в-ѣнь ею по при кони,
 Ой кѣнь бижить дорогою,
 А тешченька терпиною;
 Назадъ себе поглание,
 Кроуця слиды (6) заливае,
 Чорный воронъ залитае,
 Тоту кроувцю изпивае.
 Приздае в-ѣнь до двору:
 Выйди, выйди Татарочко!
 Прививъ емъ (7) ти невѣльницу,
 А до смерти робѣтницу. —
 А в-она и (8) тай завела,
 Три работы загадала:
 Оченьками стадо пасти,
 Рученьками кузиль (9) прѣсти,
 Ноженьками колисати (10).
 Тешча дитя колисала
 И дитини приспивала:
 Люлю, люлю Татарчатко!
 По доневъци (11) уиучатко!
 Бодай стадо выздыхало,
 Бодай кузиль попелила (12),
 Бодай дитя скаменило! —
 Учувъ того вирный слуга:
 Чи чули вы панъенонько,
 Якъ вамъ кляла робѣтница:
 Бодай стадо выздыхало
 Бодай кузиль попелила,
 Бодай дитя скаменило. —
 Ой побигла Татарочка,
 Бигла боса безъ пояса,
 Та вдарила по личеньку,
 Свою рѣдну мативоньку! —
 Ой ты доню (13), моя доню!
 Не тѣлькомъ ты годовала,

(1) уоколили се. (2) те, и. (3) делити. (4) момку. (5) пуница. (6)
 крвца трагъ. (7) довео самъ. (8) ч. ји; е. ю. (9) преслица. (10) лю-
 ляти. (11) кѣри. (12) постала пепео. (13) кѣри.

По личеньку ты не била. —
 Мамкожь моя старенькая,
 По чомъ жесь мя изпознала,
 Шчось мя донепькомъ назвала? —
 Въ недилюсь барвинокъ (1) ризала,
 Тай-сь си палчикъ в-одризала
 И по томумъ ты пѣзнала. —
 Мати моя, мила мати!
 Скидай зъ себи тѣ латы (2),
 Возьми дорогіи шаты (3),
 Будешь зъ нами пановати. —
 Лиши мои убоги латы,
 Нижъ дорогіи твои шаты
 Я не хочу пановати,
 Пѣйду въ свѣой край загибати (4). —
 Служижь мои тай вирніи!
 Пряжитъ кони вороніи,
 Везитъ мамку въ еи край!

Бесконачна любовъ наймлаѣга брата ка браћи стариой и целой породици, коя се себе одриче, представля се у думи козачкой „Побѣгъ трехъ братьевъ изъ Азова“, кою ѣу као бисеръ простонародне славенске поезіе целу навести:

Ой тоди то не сивы туманы (5) вставали, то зъ города Азова три брата зъ тяжкой неволи (6) Турецкой втикали. То браты старши родни, обидва конни (7), а найменьшій братъ пѣшій пѣхотою (8) за конными братами уганяе, на сирѣе коренья, на бѣлы каменья ножки свои Козацкіи постѣвае, крвою слѣды заливае, до конныхъ братьевъ уганяе, за стремена хватае, дробными слезами обливае, словами промовляе:

Браты мои старшьє, родненькье! Прошу я васъ хочъ трошке надождите (9) конье свои Козацкіи попасите, мене найменьшого брата межъ себе на кони возмите, до города Христьянскаго хочъ мало подвезите, нехай же я буду знати, куды въ городи Христьянски до отца, до матки дохожати! Прошу я васъ, браты мои старшьє, хоча мене на коней возмите, хочъ (10) минѣ зъ плечъ голову здоймите (11), въ чистому полѣ тѣло Козацке схроните, птицѣ и звѣрю на поталу не пустите.

(1) зимозелець. (2) приѣ. (3) хальине. (4) умрети. (5) магле. (6) робство. (7) на коню. (8) у русинскомъ ч. ѣ свуда као: и. (9) мало почекате. (10) или или. (11) укинути.

То старшій братъ тоє зачуває, до найменьшого брата словами промовляє: Брате нашъ найменьшій, родненькій! Рука наша не здойметь ты, сердце не зосмелить ся. Булатна (1) шабля не име тебе, найменьшого брата, рубати, лучше будемо, брате, тернами та баряками гуляти (2), будемо тобѣ верховѣть ся у терновъ стипати, будемо тобѣ на признаки на шляху покидати (3).

То бѣгли ти браты не день, не два, не три и не четыре, а найменьшого пѣшого брата на Азовскому степу покидали: а якъ стали съ терновъ, зъ баряковъ выбѣгати, и того и сего найменьшому брату на признаки покидати. То середульшій братъ старшому брату словами промовляє:

Брате мой старшій, родненькій, прошу я тебя: тутъ травы зеленье, воды здоровье, очереты (4) удобнье! Станьмо хочъ мало не много конье свои попасѣмо, своего пѣшого брата хочъ трохе наждѣмо на коней возмѣмо, въ города Христьянски хочъ мало надвезѣмо. Нехай же нашъ найменьшій братъ буде знати, куды въ города Христьянски до отця до матки дохожати.

То старшій братъ до середульшого брата словами промовляє:

Брате мой середульшій родненькій! якъ будемо своего брата пѣшого надждати, то буде за нами зъ города Азова велика погонь (5) уганяти, буде насъ конныхъ братовъ доганяти, буде насъ на три штуки рубати, або буде насъ въ горшу неволю живьемъ завертати, а нашего найменьшого пѣшого брата буде въ тернахъ, въ барякахъ на спочинкахъ минати — то мы своего брата пѣшого не звезѣмо, а сами зъ Азовской Турецкой неволи не втечемо.

То той середульшій братъ добре дбає, одинъ на собѣ каптанъ має, та зъ подъ того жовтьє та черньє киты (6) выбирає, своему найменьшому братови на шляху покидає. Тоди бѣгъ той найменьшій братъ не день, не два, не три а не четыре, ставъ зъ терновъ, зъ баряковъ выбѣгати; ставъ жовтьє та черньє китыцьє зъ подъ каптана знахожати. Въ руки хватає, дробными слезами обливає, словами промовляє:

Ой не дурно (7) моихъ братьевъ китыцьє по шляху не валяють ся. Певно (8) моихъ братьевъ обоихъ на свѣтѣ немає! Певно за ними зъ города Азова погонь уганяла, моихъ конныхъ братьевъ доганяла, на три штуки рубала, або ихъ 'ще въ горшу неволю живьемъ завертала, а мене пѣшого у тернахъ та барякахъ га спочинку минала. Колибъ минѣ Богъ помогъ хоча ихъ тѣло неживое у степу знахожати, могъ бы я ихъ тѣло Козацке у степу поховати (9)

(1) челична. (2) ходити, (3) на трагъ бацати. (4) треске. (5) потера. (6) чупе. (7) узалудъ. (8) заиста. (9) погребсти.

птицѣ и звѣрю на поталу не подати. Ой годижь минѣ за конними братами уганяти, часъ минѣ Козацкимъ ногамъ польгу (1) дати.

Що одно безводье, а друго безхлѣбье а третье буйній вѣтеръ во полѣ повивае, бѣдного Козака зъ ногъ валяе. Ставь тоди найменьшій братъ пѣшій свою Козацкую голову склоняти! Стали туди сизокрыли орлы налѣтати; на черныи кудри (2) наступати, зъ лоба (3) очи выдирати.

То в-онъ добре дбае, до сизокрылѣхъ орловъ словами промовляе:

Ой вы орли сизокрыли, вы гости не любите и не мили! И дождите хочъ мало не много; якъ буде душа зъ тѣломъ разлучати ся тоди будете налѣтати, зъ лоба очи выдирати.

Тоди 'шче и дробна птица налѣтала, коло жовтой кости тѣло обдирала. 'Шче и зазули налѣтали, у головахъ сѣдали, якъ родные сестри куковали. 'Шче и вовки сѣроматные (5) нахожали, жовту кость по балкахъ (4), по тернахъ розиошали, жалобненько квилили, проквляли. Тожь в-они все Козацкій похоронъ (6) одправляли.

Стали конные братья до городовъ Христьянскихъ дохожати стала къ ихъ сердцамъ велика туга налягати. То середульшій братъ до старшого брата словами промовляе:

Братуку мой старшій родненькій! Не дурно къ нашимъ сердцамъ велика туга налягае, певно нашего брата меньшого на свѣтѣ немае! Якъ будемо, брате, до своего отца и до матери дохожати, якъ будутъ в-они насъ пытати, то шчо брате родный станемо казати?

То старшій братъ до середульшого промовляе: Скажемо: мы не въ одного пана въ неволѣ бывали, ночной пори зъ неволи втѣкали, его сонного будили, не збудили, та тамъ его въ неволѣ зоставили.

То середульшій братъ тое зачувае, до старшого брата словами промовляе:

Якъ не будемъ отцю и матери правды казати, то буде насъ отцовска и материнска молитва карати.

Тоди старшье братья у лѣси Самарски заѣзжали, то надъ рѣчкою Самарю опочивку собѣ мали, коней попасали. Въ той часъ безбожныи Бусурманы (7) набѣгали, та и тѣхъ двихъ братьевъ поймали, въ кайдапы (8) заковали, на степу розѣзжали а послѣ тѣло Козацке карбовали (9), у чистому полю раскидали, головы на сабли вздويمали, та глумовали (10).

(1) одморъ. (2) власе, косу. (3) чело, глава. (4) вуци сури. (5) гудура. (6) погребъ. (7) мухамедовци. (8) вериге. (9) злоставили. (10) играти се.

Отъ же то, Панове, хоча и легли, полегли головы трехъ братьевъ, та слава ихъ не помне межъ Царами, межъ Панами, межъ православными Христьянами.

Дай Боже, міру Царскому, міру Христьянскому, всеѣмъ здравье на многа лѣта. Аминь!

Какве високе помисли народа чине основу той прекрасной думи! Изврстно е лице у нъой наймлађій братъ, кои одбаченъ и оставленъ одъ браће, коя се само за себе стараю, ипакъ и после, налазећи парчета одъ нъиховихъ халбина по тряцима, и мислећи, да су браћу гонители посекали, парчадь ту „въ руки „хватае, дробными слезами обливае, словами промовляе: Певно „моихъ братьевъ обоихъ на свѣтѣ немає! Колибъ минъ Богъ „помогъ хоча ихъ тѣло неживое у степу знахожати, могъ бы я „ихъ тѣло Козацке у степу поховати“ — и у той жалости, малксао, и глађу и жеђу лишенъ снаге, умире пораженъ одъ ветра, говорећи орловима да му іошъ у очи не дираю, него нека причекаю малко. А за умрлимъ тузи степъ и кукавица, и вуци, и чине му козачкій погребъ. Она два брата пакъ, кои су се опростили робства, а немаху праве любви къ брату, постизава казанъ не далеко одъ дома отачкога! Свршетакъ думе као да е позній додатакъ певача бандуриста.

Ко наведе на неверу према светой свези породичной, коя е Славенима навластити мила, тай, по песмама и приповедкама славенскимъ, скупно плаћа. Ни женидбена свеза не учува наводителя одъ страховите казни. У с р б с к о й песми Милановица, жена еднога одъ браће коя се врло миловаху, наведе мужа, да брату своему Драгутину ради о глави, еръ иначе не ће му угодити любви; али кадъ Драгутинъ уследъ тога коварства у лову у опасности живота суста, и ништа о невери не слутећи завика:

Бе си, брате, беже Милан-беже?

— Тада му је жао брата било —

те побуђенъ любовлю и жалошћу потрчи брату у помоћ, али већ доцканъ. Видећи да му е братъ погинуо, обузетъ тугомъ и гнѣвомъ, похити дома, ту свою младу жену, коя га е на то навела, баци съ висине доле на дворъ, где оста мртва,

Па посједе коња великога,
 Он остави дворе и тимаре,
 Па отиде главом по свијету.

Тако у другој песми на ову наликъ, жена лакома на иманъ свекрово, наведе мужа да му иде о глави, али место свекра мужъ јој дође у опасностъ у лову. Братъ му брзо притрчи у помоћ те га одбрани; жену постигне тешка казанъ, а братъ брату опрости. По другој песми братъ самъ замисли радити брату о глави, него у тој црној мисли изда забрану на ловъ, угледа на езеру утву, на коју пусти сива сокола, али утва соколу сломи крило а не да се ухватити, на то ловацъ упыта сокола:

Како ти је, мој сиви соколе,
 Како ти је без крила твојега? —
 Мени јесте без крила мојега,
 Као брату једном без другога.

И то му се тако да на жао, да е одустао одъ свакога коварства противъ брата и съ њиме се помирио.

Кадъ се оставља отачка кућа и у њој породица, то побуђуе, као што смо видели, срце нашега света къ великоме болу. Болъ тай при сеоби изъ отачкога дома не ублажава се, кодъ онихъ кои одлазе, ни радостнимъ помишљаемъ, съ коимъ га остављамъ, помишљамъ на осниванъ нове породице и на тамошнъ потомъ избиранъ себи постоянна живљѣња, едномъ речю, кадъ се изъ отачкога дома жене или удаю. Према породичномъ дому, око коега се нашъ светъ съ толикомъ любовљу вѣе, чини се и нова породица, која е јошъ непозната, и новыи породичный животъ, кои не бејаше сведокомъ узраста и цвета онихъ кои се селе, као да е туђинство. Зато е и занимљивъ у нашимъ песмама растанакъ съ породицомъ, која се оставља, и не може проћи безъ молбе за опроштенъ и благодареня са учинѣну любовљу. А кадъ на поласку нема такове помисли, и растанакъ бива безъ наданя вратити се и видети се јошъ кадгодъ съ породицомъ на овоме свету, тада осетљивимъ срцемъ облада болъ и уништи у њѣму волю и далъ живети.

ЧЕШКА: Bůh vas žehnej (1),
 Můj tatičku, tenkrat!

(1) благословити.

Děkuju (1) ja vam,
Děkuju ja vam,
Tatičku, na stokrat!

Bůh vas žehnej,
Ma matičko, tenkrat!

Děkuju ja vam,
Děkuju ja vam,
Matičko, na stokrat!

Děkuju vam
Za to vychovani (2),
Za vaše starosti
Od moji mladosti
Až do toho vdani (3).

Bůh vas žehnej,
Me mile panenky (5),
Ktere jste byvaly
Moje kamaradky.

Bůh vas žehnej,
Mi mili mladenci (5),
Kteri jste byvali
Moji milovnici (6).

Byvali jste,
A už nebudete!
Take-li vy na mne,
Smutnou, zarmucenou
Někdy vzpomenete?

Bůh vas žehnej,
Všickni moji znami!
Za všecko děkuju,
Štěstí vam vinšuju (7),
Budiž pan Bůh s vami!

Už mě vezou
Za hory, za lesy:
Kdož pak mě tam samou,
Smutnou, zarmucenou,
Kdož mě tam potěši?

Už mě vezou,
A ja nic nevim kam,

(1) вахвалюемъ. (2) одгаянъ. (3) удая. (4) госпођице. (5) младићи.
(6) любимця. (7) срећу — желимъ.

A když mě dovezou,
 Pak všickni odejdou,
 Jen ja zůstanu tam.
 Za horama,
 Za tím černým lesem,
 Tam ja musím bydlet,
 Nic nebudu vědět,
 Ma mamičko, kde jsem! и т. д.

Друга: Už vas opouštím, tatičku,
 I moju rozmilou matičku,
 Děkuju vam za vaše chovani (1)
 Až do toho-to provdani (2),
 Mé srdečko, mé vnitřnosti
 Vadnou (3) z te velké žalosti,
 Že se musím s vami rozloučiti,
 A pryč do ciziny (4) jítí.

РУСИНСКА:

Розвивай ся, сухій дубе, завтра (5) морозъ буде:
 Выберай (6) ся, Михашеньку, завтра походъ буде.
 Я морозу не бою ся, листьемъ покрию ся,
 Я походу не бою ся, въ сей часъ выберу ся;
 Гаюмъ коню, гаюмъ коню, гаюмъ зелененькимъ,
 Вызджае зъ того села хлопецъ молоденькій
 Вызджае на ворота, зъ коня похыливъ ся,
 Выбачай (7) мигромадонько (8), можемъ зъ кимъ сваривъ (9) ся итд.

РУСКА:

Свѣтелъ мѣсяць, родимый батюшка,
 Красно солнышко, родима матушка!
 Не бейте вы полу о полу,
 Не хлопайте вы пировъ о пировъ,
 Не пробивайте вы меня бѣдную,
 Не давайте вы меня горкую
 На чужу дальню сторонущку,
 Къ чужому отцу, къ чужой матери.
 Какъ чужье-то отецъ съ матерью
 Безжалостивы уродилися,
 Безъ огня у нихъ сердце разгорается,
 Безъ смолы у нихъ гнѣвъ раскипается;
 Насижусь-то я у нихъ, бѣдная,

(1) одгаиѣ. (2) удая. (3) вену. (4) одлазити у туѣинство. (5) су-
 тра. (6) спремай. (7) праштай. (8) чето. (9) свадіо.

Ко конецъ стола дубоваго,
Нагляжусь-то я, наплачуся.

РУСИНСКА :

Ой поихау (1), Романонокъ,
До Сучави на ярмарокъ (2),
Тамъ состротіу (3) его Турокъ :
Ой Романе, Романонокъ,
Чи маешь ты родиноньку? —
Ой маю я родиноньку,
Одну сестру Оленоньку. —
Ой Романе, Романочку,
Продай сестру Оленочку,
За коники вороніи,
Та за сидла золотіи
За в-уздела шоуковіи (4)
И за станлье (5) золотіи,
Дамъ ти коня вороного,
На другого срибра много. —
Пришоу Романъ до домочку,
Склоніу на стѣль головочку,
Тай гадае си думочку (6),
Чи продати Оленочку?
Встау, зирвау-ся, пошоу въ шумомъ,
Тѣлько вихоръ за нимъ свиснуу,
Дошчь ударіу въ яснимъ громомъ,
Романъ въ очій на винъ згинуу! —
Сестра бидна ся дивуе,
Певна глядитъ конца тому,
Серце ей ся крае въ жалю,
Що Романа нема дома.
Иде Романъ до домоньку,
Спустіу на дѣль головоньку.
Выйшла сестра Оленочка,
Пытае ся в-она его :
Ой братчику, Романчику,
Де ти того коня взяу? —
Мини Турчинъ подаровау,
Дау ми коня вороного,
На другого злота много.

(1) пошао. (2) саямъ, вашаръ. (3) сусрео. (4) свиленъ. (5) стр-
мени, узенѣіе. (6) мисао.

Ой сестричко, Оленочко,
 Та свитлоньки повымитай (1),
 И въ покою показаджай! —
 Ой братчику, Романчику,
 Таже завтра не недиля. —
 Ой сестричко, Оленочко,
 Помій двори мостовіи,
 Застель столи кидровіи,
 Помій и миски (2) срибрніи,
 И лѣжечки (3) золотіи! —
 Ой братчику, Романчику,
 Таже завтра не Великдень. —
 Ой сестричко, Оленочко,
 Русу косу соби измій,
 Тай красно соби заплети
 Гостей завтра сподивай ся. —
 Ахъ погляне в-она въ поле:
 Ой братчику, Романчику,
 Шчо то въ поли за димове?
 Чи то в-ѡрли крилма бьютъ ся,
 Чи овчарье зъ турмы гонятъ? —
 Такъ сестричко, Оленочко,
 В-ѡрли крилма землю вбили,
 Порохами скопотили. —
 Ой Ромаше, Романоньку,
 Шчо то въ поли за димове?
 Чи то в-ѡрли крилма бьютъ ся,
 Чи овчарье зъ турмы гонятъ? —
 Ой сестричко, Оленочко,
 Скажу тобі правду шчиру (4):
 То въ поли не димове;
 Ни то в-ѡрли крилма бьютъ ся,
 Ни овчарье зъ турмы гонятъ,
 Лишь то Турки и Татари,
 А вси твои суть бояри (5). —
 А Олена якъ то вчула,
 На слугу вирну крикнула:
 Ой кухарко, кухарочко,
 Дай ми ножа остренького,
 До завоя тоненького; —

(1) чистити. (2) чиніє. (3) ожице, кашике. (4) истину сушту. (5) девери.

Тонкій завѣй укроила,
 Нѣжъ у сердце си встромила (1). —
 Ой надбигъ братъ Романонько:
 Ой сестричко, Оленочко,
 Шчо-жь ты соби изробила!
 На шчо-жь ты ся тай пробила? —
 В-она ему в-ѣдновила:
 Лучше тутки погигати,
 Нижъ съ Турками пробувати. —
 Пріизджають Туркѣвъ много
 До Романа на подвѣрье:
 Отвори намъ Романоньку,
 Идемъ до тя у гостину;
 Чи дасишь намъ, Романоньку,
 Твою сестру Оленоньку? —
 Ой не вийшоу Романонько,
 Выйшла тѣлько кухаронька. —
 Ой де той нашъ Романонько?
 Питають ся Турки ее. —
 Ой поихау Романонько,
 Тай до лиса по дрифонька (2). —
 А дежь тота его сестра,
 Его сестра Оленочка? —
 Днесъ завѣй соби кроила.
 Нѣжъ у сердце си встромила. —
 Бигли Турки до свитлоньки,
 Видять тило Оленоньки;
 Взяли Турки Оленочку,
 Вытягнули на подвѣрье,
 Тай взяли до ней стреляти,
 А потѣмъ въ штуки рубати,
 Шчо ажъ калинови луги,
 Зъ великой душе туги,
 Зачали ся розлигати.

На ову е песму сасвимъ наликъ словачка о красной Катари-
 тарини, одъ кое првѣй део наведохъ веѣъ горе. И Катарина уз-
 има сама себи животъ као и Блена, молеѣи Турке кои в воде, да
 юй допусте напити се воде изъ Дунава:

Jednou ručkou pila,
 Druhou se topila:

(1) убола. (2) у шуму по дрва.

Tak veliku hanbu (1)
Turkom ugobila.

И мртва одговара старој Туркињи, која за њомъ жали:

Lepši (2) je ten Dunaj
Než harem turecky,
Lepšia smrt' krest'anska
Než život pohansky.

И Моравци имаю сасвимъ такову песму, а тако и Словенци у Штаерској о красной Анчици.

Самртника у родбини, кои свој за навекъ оставља, прате Славени са многимъ нарицанъмъ. Познате су намъ запевке за својтомъ у Словачкој, и међу простимъ народомъ тако звано „vuhladaie nad mrtvum,“ чега ће за цело бити и кодъ другихъ братскихъ племена. Срби баръ имаю тога, штавише у песмице сложена, одъ коихъ ћу едну навести на огледъ. Надъ гробомъ:

Јесу л' ово твоји двори?
Љуто уски и тијесни,
А без врата и прозора;
Како ћеш се обикнути
Иза сваког добра твога
Без свјеџице, без стражице,
Без дружине изабране,
Без господе збора пуне,
Без љубљења и нуђења,
И без добра свакојега?
Ма ли ће те Бог помоћи,
Е ћеш тамо добра паћи:
Дивну киту својте твоје:
Наћ' ћеш тајка, наћ' ћеш мајку,
Имаш милу браћу твоју
Који ће те дочекати,
У путу те сусретати
И жељно те загрлити,
„Јеси л' трудан?“ упитати,
И тебе ће посадити
У златноме своме столу,
Пак ће тебе принијети

(1) срамоту. (2) болій.

Један имбрик ладне воде,
А у други рујна вина,
Да им љепше проговориш,
На питања одговориш.

Жалостъ закружуе целу породицу при одласку у вечностъ еднога члана нѣзинога, али највећма ваљада рани смртъ родитеља заосталу децу, јошъ неодгаену „до човештва недоведену“ сирочадъ, коихъ се жалостно станъ представља најпроницавије у песмама славенскимъ. И прилично, и славенскоме појму о породици сасвимъ следствено. Сиротни су лишени све оне радости, коју Славенинъ налази у породици, они су већъ „остављени туђему свету;“ нема се више ко за њихъ старати, и што е по славенскоме појму главно, нема се ко радовати њиховоме узрасту и цвету, а они немају коме више къ срцу приносити ни свое јаде ни свое радости.

С Л О В А Ч К А :

Sihote (1), sihote, zelene sihote!
Komu že je horsie ako mne sirote!

Или: Mati moja, mati, za dvoma horama!
Už ma hlavka boli, čo plačem za vama,
Hlavička ma boli, len tak pobolieva,
Vet' ma moja mati malu odomrela. —
Dievelenka moja! čo že za krivdu maš,
Keď mi v čiernej zemi odpočinku nedaš? —
Čierna zem, čierna zem, pust' moju mamku ven (2),
Nech sa mojej mamke horko požalujem.
Kebych sa začala nad hrobom žalovať,
Musela (3) by ta zem nado mnou zaplakať.
Už sa ta fialka davno vysypala,
Už sa moja mater davno rozsypala!

М О Р А В С К А :

Teče voda, teče pod Pavlovske mlyny,
Ubozi sirotci plakavali u ni.
Teče voda, teče pod široky kamen,
Ubozi sirotci plakavali na něm,
Kde sirotek plače, všude se zem třase (4),
Kde slza upadne, znameni ostane.

(1) острова. (2) ванъ, на полѣ. (3) морала. (4) тресе.

„Opuštěna“ у кралъодв. рукопису:

Ach vy lesi, tmavi lesi,
 Lesi miletinšti,
 Čemu vy sie zelenate
 V zimie, v lietie rovno?
 Rada bych jaz neplakala,
 Nemutila srdce:
 A rekniete dobri ludie,
 Kto by neplakal zdie?
 Kdie moj otčik, otčik mily? --
 Zahreben v rovečce.
 Kdie moje mati, dobra mati?
 Travka na niej roste.
 Ni mi brata ni mi sestry,
 Junošu mi vzechu.

На ову сасвимъ наликуе РУСКА:

Какъ у ключика у гремучего (1),
 У колодезя у студеного,
 Добрый молодець самъ коня поить,
 Красна дѣвица воду черпала,
 Почерпнувши воды поставила,
 Какъ поставивши призадумалась (2),
 А задумавшись заплакала,
 А заплакавши слово молвила (3):
 Хорошо (4) тому жить на семь свѣтъ,
 У каго есть отецъ и мать,
 Отецъ и мать, и братъ, сестра,
 Ахъ и братъ, сестра, что и родъ племя.
 У меня-ль, у красной дѣвицы,
 Ни отца нѣту, ни матери,
 Какъ ни брата, ни родной сестры,
 Ни сестры, ни роду племени,
 Ни того-ли мила друга,
 Мила друга, полюбовника.

РУСИ НСКА:

Ходжу, нуджу понадъ берегъ,
 Тяженько вздыхаю:
 Биднажъ моя головонька,
 Шчо доли (5) немаю.

(1) жубор-врело. (2) замислила се. (3) говорила. (4) лепо; добро.
 (5) среће.

Гулажь мене моя мати
 Въ рици (1) утопати,
 Нитли таку несчасливу
 На сей свить пустити.
 О якъ тяжко каменеви
 Подъ воду плынути:
 Ешче тяжше сиротоньци
 На чужини бути.
 Журила ся мати мною,
 Якъ рыба водою,
 Дала мене межи люде,
 Жалуе за мною.
 Ахъ ты Боже мѡй единый,
 Ты моя потиха!
 Потиш' мене несчасную,
 Выбав' зъ того лиха (2).

РУСКА:

Ты несчастной доброй молодець,
 Безталанная (3) головушка!
 На роду тебѣ написано (4)
 Со младыхъ дней горемыкати (5):
 Въ колыбелѣ, родной матери,
 Въ малыхъ лѣтахъ, ты отца отсталъ (6),
 Во слезахъ прошелъ твой красный вѣкъ,
 Со стенами молоды лѣта и т. д.

У словенской песни изъ Краньске „Реенка,“ дете кое е за
 младости дано туѣинима, а неговано добро као кодъ куѣе, дознавши
 одъ свое хранительке, коя се спрема да е уда, да не може ви-
 дети своихъ родителя, о коима нико ништа не зна, умире одъ
 бола за тимъ.

Родители на умору знаю, шта ће бити съ будуѣимъ си-
 ротама нѣховимъ; славенска песма описуе найживлѣ ту най-
 дирльивию жалость.

РУСКА:

Ахъ палъ туманъ (7) на сине море,
 Вселила ся кручина въ ретиво (8) сердце.

(1) у реки. (2) зло. (3) несретна. (4) на роѣню ти е суѣено. (5) ку-
 бурити. (6) изгубио. (7) магла. (8) ядъ у неспокойно.

Не схаживать туману са сивя моря,
 Злодѣйкѣ кручинѣ съ ретива сердца.
 Что далече, далече во чистомѣ полѣ
 Стояла тутъ дубровушка зеленая,
 Среди ея стоялъ золотой курганъ (1),
 На курганѣ раскладенъ былъ огонечекъ,
 Возлѣ (2) огонечка посланъ войлочекъ (3),
 На войлочкѣ лежитъ ли доброй молодець,
 Припекаетъ свои ранушки боевыя,
 Ранушки боевыя, кровавыя.
 Что изъ далеча, далеча, изъ чистаго поля
 Приходятъ къ нему братцы товарищи (4),
 Зовутъ доброва молодца на святую Русь.
 Отвѣтъ держитъ доброй молодець:
 Подите, братцы, на святую Русь,
 Приходить ли мнѣ смерть скорая,
 Отцу, матери скажите челобитьице,
 Роду, племени скажите по поклону всѣмъ,
 Молодой женѣ скажите волюшку (5) свою,
 На всѣ ли на четыре на сторонушки,
 Малымъ дѣтушкамъ скажите благословеньице.
 Ахъ не жаль-то мнѣ роду, племени,
 Не жаль-то мнѣ молодой жены,
 Мнѣ жаль-то малыхъ дѣтушекъ,
 Остались дѣтушки малешеньки,
 Малешеньки дѣтушки, глупешеньки,
 Натерпятъ ся холода и голода (6).

У р у с и н с к о й п е с н и о т а ц ѣ и п о с м р т и ж е л и в и д е т и
 своега сирака:

Серая землейка
 Тяжкіи дверейка,
 Ходи ихъ в-отворати:
 Ани в-оконця
 Ясного сонця
 На тебе ся подивити. —
 Южь мѡй батейко, мѡй соколейко,
 Передъ милымъ Богомъ стоитъ,
 Вирне ся Богу молитъ:
 Спустижь мене, Божейку!
 Зъ неба на землейку,

(1) брегъ. (2) поредъ. (3) пустыня. (4) другови. (5) слободу. (6) хлада
 и глада.

Найже я ся подивлю
На свое детятойко.

Очухъ и маѣя, то есть человекъ или жена кои ступе у породичну свезу на место умрлога оца или майке, остаю той породици, по славенскимъ поймима, баремъ у народномъ мишлѣню и поезіи, не манъ туѣни, отуда су у песмама и приповедкама нашимъ велике на нѣихъ жалбе. И само име маѣеа као да е у негодливости кодъ Славена, кое потврђую и нословице: „macocha gasocha (1),“ или „kde macocha, tam i oĉim (2)“ и т. д.

М О Р А В С К А :

Matiĉko, matiĉko, promluvte (3) sloviĉko. —
Mě ditě, nemohu, mam na sobě hlinu (4). —
Ja hlinu odhazim, kameni odvalim,
Promluvte sloviĉko, ach draha matiĉko! —
Jdi ditě, jdi domŭ, maš tam jinou (5) mamu. —
Ach to zla macucha, od sebe mne štucha (6);
Když hlaviĉku češe, po zadech (7) krev teče,
Když košulku pere, div (8) mě neprokleje,
Když chlebiĉek kraji, po mně nožem hazi (9).

Новѣ породице везую се женидбомъ. Къ женидби води сполна любавъ, коя у томе обзире, као она коя води къ саставляню новихъ породица, има широко полъ у простонародной славенской поезіи, и то шире онамо, где су племена изгубивши свою самосталность и истиснута съ исторійскога поля, ограничена била на домаѣий и породичный, одъ явнаго нижій, животъ. Тако е кодъ Словака, Словенаца у Краньской, Штаерской и у обште кодъ западнихъ грана славенскихъ, тако у лужичкихъ Срба, кои одавно саранише свою самосталнотъ, а скупа и у познімъ створовима простонародне поезіе кодъ Чеха и на Морави; а напротивъ песме у Срба, у Малоруса, Козака, певаваюћи навластити знамените догаѣае, далеко су претежнѣ своимъ садржаемъ одъ ниже поезіе лиричке, коя се бави скровитимъ осеѣаньима, ядима и сладостима. За времена устроенихъ уреднихъ обштина и држава не може се рећи да прияю простонародной поезіи; у таковимъ обштинама све е едно према другоме одреѣено у на-

(1) рутина. (2) очухъ. (3) проговорити. (4) лопчарека земля. (5) другу.
(6) отуруе. (7) чешля, по леѣима. (8) чудо. (9) баца.

редбама и законима, делови држе тврдо съ целимъ, држава е крозъ нѣхъ обезбеђена, и одъ наглихъ опасностейъ заклонѣна, доброй воли дакле поединихъ людѣй, нѣховой отважности и сили, нѣховоме суду и готовности мало е што остављено; на-противъ протонароднимъ песмама годе онака времена, у којима се самосталанъ народъ силно труди, да бы се и унутрашнѣ и спољашнѣ уединю, где јошъ ние изражена и утврђена една воля, следствено где е сила, воля, отважность, готовость, умъ поединихъ людѣй, кои иду за свеобштомъ целю народа, сасвимъ јошъ на своме месту. Такова времена есу времена Србѣе и после пада нѣнога. Србске земљѣ јошъ пре пада своѣга немаху тврдога споснѣя и распоредка, а после пада, кодъ ратоборнога духа народногъ, бејаше сила поединихъ людѣй сама одъ себе раздражена къ непрестаноме бою за браћу, кою гази нога окрутничка; такова времена есу времена Чеха у оно доба, изъ коега произлазе най-узвишеніе песме кральодворскога рукописа: „Забой, Славой и Людѣкъ,“ „Честмиръ и Влаславъ,“ „Бенешъ Хермановъ,“ а слична цвѣтаху Козаштву за нѣговимъ Днепарскимъ скоковима (водонадима), времена слободне свезе и високе ревности, пуна невезаности. Великоруси немаю те богате народне поезіе као други Славени, едно зато, што е тамо хладнѣя и потмурнѣя клима, а друго што су већъ одавно састављени у држави обезбеђеној едномъ силномъ вольомъ. Племена, која се несудумела одржати у времена угодна вишой народной поезіи, којима први покушаи за јавный животъ несудиспали за рукомъ, немаю, као што напоменухъ, выше народне поезіе, наиме јуначке; у нѣхъ се на полю народне поезіе развила само лирика, у којој е сполна љубавъ еданъ одъ најчешће спеванихъ предмета. Предметъ овај као што рекохъ, нема тако широко пољѣ кодъ племена, кои суделикій део своѣга живота самочиновно покретали, али и тамо спада онъ међу предмете, кое народна поезія живо одгая. Али, колико се радо поезія наша съ тимъ предметомъ занима, и на различне га начине описуе, съ очевиднимъ се дакле заљубљѣнѣмъ кодъ нѣга бави: опетъ се онъ у нижой поезіи нашој, која за свою средреду има породичный животъ, къ овоме само односи, и поглавито зато е тако обљубљѣнъ, што води къ саста-

вляню и разграняваню породичнога живота. Любавь романтичка има другій положай и позивъ. Човекъ подузетъ нъоме живи савъ у нъой, и налази у нъой свое коначно подмиренъ, безъ чега све остало, найближа му околина и целый светъ, губи занъ цену, и кое кадъ не постигне гине и самъ. У нашей народной поезиі не бива тако, нашъ човекъ на другій начинъ мисли и ради. Онъ, онако живъ и отворенъ, скопчанъ толикимъ свезивима са природомъ и породицомъ, съ людствомъ и у обште са светомъ, има свагда и после прекида еднога, ако и по себи якога свезива, много іошъ другихъ, коя га држе, коя га вежу за овай светъ и чуваю одъ очаянихъ корака изъ едностранихъ побуда. И кадъ не уделотвори некое одъ своихъ тежня опетъ му остае свагда и „божій светъ“ и „породица“ и „добри люди“ те тако и радованъ са нъима, и оне помисли, кое има у погледу на нъихъ, коихъ извршенъ кодъ Славенина, кои много више къ истиности тежи, него што люби абстрактну размишлѣность, напоследку све остало предходи. Онъ мисли свагда, да припада и Богу и свету и своему дому своіой породици; не држи дакле за богобоязно и пристойно, меняти самовольно течай судбине, прекидати о своіой глави посвећене свезе и силомъ се отрзати одъ другихъ, себи и своимъ тежняма за любавь. Любавь, кою наша поезія спевава, нема знакова такове саможивости; Славенинъ се ради любави не дели одъ другихъ, испуњаваюћи ню не остае самъ за себе, него нъоме ступа опетъ у нову свезу, расширяе округъ своего сродства, не одриче се никако пређашнихъ породичнихъ свеза, већъ имъ дае онаку важность као и пре тога, ако не већу. То подпуно сведоче навике, обичаи и права славенска. По стародревнимъ навикама не бива новомъ женидбомъ у нашимъ породицама никаква деоба породичнога иманя, као што то видимо на западу; женска добые прію (особину) а мушкарци остаю и пошто се ожене на заедничкоме иманю породичномъ, као и пре тога. По двадесетъ и по тридесетъ различныхъ породица у смыслу запада живе у скупу на заедничкоме иманю, и чине само едну породицу у нашемъ смыслу. И у стародревнимъ нашимъ обштинама владаше подпуна заедница иманя, као што се данасъ іошъ у рускима храни, чимъ се целе обштине саставляю тако рећи у

едну породицу. У ту свезу повукао бы Славенинъ да може целый светъ; то в тайна а погдешто већъ и изречена тежня нѣгове душе. Сполномъ любавлю оснива се нова породица, али то е породица која текъ постае одъ свезе, која е везана између лица изнайпре сасвимъ туђихъ, и будућность е нѣихова неизвестна; а напротивъ породица, изъ кое младенци излазе, стои одавно и одъ постаня е између себе добро позната, збогъ чега се и упоезиі нашой та предпоставля оной, па се и любавъ нѣнихъ чланова између себе чистіе и топліе представля него любавъ сполна. У наведенимъ песмама видесмо, съ каквомъ страшльивошћу младенци оставляю домъ породичный, съ каквимъ се боломъ преселяваю у новъ станъ „къ туђему оцу, къ туђой майци,“ и ону изврштину која се дае отачкой породици испредъ породице која настае, а како се топліе придржаваю оне прве описую многе іошъ песме славенске.

РУСКА: Перекатно (1), красно солнышко,
Ты звѣзда перекатная,
За облакъ звѣзда закатила ся,
Прочь отъ свѣтлаго мѣсяца.
Перешла наша дѣвица
Изъ горницы (2) во горницу.
Изъ столовой во новую;
Перешедъ, она задумала (3) ся,
А задумавшись заплакала;
Во слезахъ слово молвила:
Государь мой, родный батюшка,
Не возможно ли того сдѣлати,
Меня, дѣвицу, не выдати (4)?

На ову наликуе сасвимъ и друга руска песма, у којој девојка исто то пита оца. А опетъ у другој русской песни девојка на нарочито питањъ своего заручника, ко іој е міо? одговара прво отацъ, па мати а иза нѣихъ само онъ, нѣнъ заручникъ. Већа е такођеръ по песмама нашимъ любавъ очина, материна, сестрина него любавъ драгина.

РУСИНСКА:

Ой вилетилъ соколъ, та зъ лиса на поле,

Ой силъ (5) соби соколъ на высокій гори,

(1) преходно. (2) соба. (3) замислила. (4) „вы-“ из-. (5) сео.

А зъ гори полетилъ на високу сосну (1).

Витеръ повивае,

Сосна ся хылае;

Не хылай ся сосно,

Бо-й такъ мени тоскно (2)!

Ой вдарила стрилка зъ високого неба.

Когожь она вбила? Вдовиного сына:

Нема кому дати

До ненецки (3) знати,

Щчобы прійшла ненька

Сына поховати.

Ой надлетило дви, три зазуленьки,

Вси три просивеньки,

Та вси три смутненьки.

Ой одна упала по конецъ головки,

А другая впала по конецъ ножичокъ,

А третья впала по конецъ серденька.

По конецъ головки — то ненька старенька,

По конецъ ножичокъ — сестричка рѣдненька,

По конецъ серденька — то его миленька.

Де ненецка плаче — кровавая ричка (4),

Де плаче сестрица — слизная керничка (5),

Де плаче миленька — сухая стеженька.

Бо ненецка плаче, в-ѣдъ року (6) до року,

А сестрица плаче, кѣлько си сгадае,

А миленька плаче, иншу гадку мае,

Иншу гадку мае — о инымъ гадае (7).

Сва славенска племена имаю песме тога истогъ садржая:

РУСИ: Подъ кустикомъ подъ ракиновымъ
 Лежить убитъ доброй молодець,
 Избитъ, израненъ, исколатъ весь.
 Что не ласточки, не касаточки
 Вкругъ тепла гнѣзда увивають ся, —
 Увиваетъ ся тутъ родна матушка,
 Она плачетъ какъ ручей (8) течеть,
 Молода жена плачетъ, какъ роса падеть,
 Красно солнышко взойдетъ, росу высушить.

МОРАВЦИ: Leži Janko zabity,
 Rozmarunem zakryty.

(1) ела. (2) страхъ ме е. (3) матери. (4) река. (5) честа. (6) година.

(7) мисли. (8) потокъ.

Plače oňho, nařika
 Otec, mati, milenka,
 Otec, mati slzami,
 A mileňká vzdychami:
 Škoda meho mileho,
 Neměla jsem nad něho.

Готово исту имаю и с л о в а ц и :

Ženie šuhaj dva voly и т. д.

И с р в и имаю такођеръ сличну:

Умре Јово, жалосна му мајка,
 Закукаше до три кукавице:
 Једна кука, никад не престаје,
 Друга кука, јутром и вечером,
 Трећа кука, кад јој на ум падне;
 Која кука, никад не престаје,
 То је јадна Јованова мајка;
 Која кука јутром и вечером,
 То је тужна Јованова сеја;
 Која кука кад јој на ум падне,
 То је млада Јованова љуба.

Истина налазе се неке поедине песме, као на пр. кодъ с л о -
 в а к а :

Rasol Janko kragu a Anička ragu и т. д.

и кодъ словенаца у штаерској:

Втица лепо поје дол под белом градом,
 То не поје втица, то је млади јунак и т. д.,

или у руса:

Ты воспой, воспой младъ жавороночикъ (1),
 Сидючи весной на проталинкѣ (2);
 Добрай молодецъ сидитъ во темницѣ,
 Пишетъ грамотку (3) къ отцу, къ матери и т. д.,

у којима се љубавъ драгина ка драгоме представља већа одъ љубави нѣговихъ родитеља, сестара или браће, али то текъ онда бива, кадъ синъ или братъ својомъ кривицомъ изгуби љубавъ породице, коју е увео у срамоту или у другу какву несрећу, тако да га се одрекла, на кое му едина драга, и после злихъ дела, остае верна. И то е знакъ особите богобоязности нашихъ поро-

(1) шева. (2) оно место где се снегъ отопио. (3) писамце.

дица, што саблазнива и безбожна дела прекидаю оне побожне и срцу нашега народа онако драге свезе породичне, те се родители одричу синова, сестре и браћа браће, кои учинише зла дела. По томе породица славенска стои и држи се на начелима страха божія, и свеза нѣна престае онамо, где та начела недостаю. Драге не узимаю стварь тако строго; любовь на природной сполной склонности основана нема онаке побожности као любовь породична. Ко не опажа у такомъ народномъ осеѣаню Славена сакривено дубоко морално значенѣ? У напоменутихъ песмама, словачкой и руской, помажу драге своимъ любазницима свакояко изъ сужаньства на слободу, родители пакъ оставляю ихъ, а у руской, што иде, одричу се сина кои се моли да га искупе:

Какъ отецъ и мать отказали ся
И весь родъ племя отрекали ся:
Какъ у насъ въ роду воровъ (1) не было,
Воровъ не было и разбойниковъ.

Текъ после претрпене казни и заглаѣене кривице смилява се у рускимъ песмама породица надъ теломъ мртвога, саранююћи га, у словачкимъ и последнѣ дужности извршуе само драга.

С Л О В А Ч К А :

Nevešajte ma na duby,
Lebo ma zedia holubi,
Leš ma vyveste nad vodu,
Kam mila chodi na vodu.
Keď si vodičky naberie (2),
So mňa ptačata zoženie (3):
Ej hežu, hežu ptač ata,
Už mu je hlavka pačata и т. д.

У томе подчинѣномъ положаю држи се сполна любовь у свима своимъ сукобима у народной нашей поезіи. Не испуни ли се којой годъ страни воля нѣна, ступити съ люблѣномъ особомъ у женидбену свезу, то опетъ, ако се и доста на то жалует у нашимъ песмама, не следуе никакво одричанѣ самога себе света, никакво очаянѣ, ступанѣ у манастире или самоубійство као другде, него се любазникъ смерно покорава судбини. У обште изъ народне наше поезіе и изъ пословица нашихъ може се видети,

(1) лупежъ, крадаць. (2) нахвата. (3) птице отера.

да женидба, при примећеной наклоности едне и друге стране, бива више преко родитеља любазничкихъ, него нѣма самимъ.

РУСКА: Идетъ дѣвица изъ терема,
 Что было лице заплакано,
 Ясны очи помутили ся,
 Бѣлы руки опустили ся,
 Не стрѣла сердце поранила,
 Не змѣя его ужадила,
 Красна дѣвица промолвила:
 Ты прости (1), прости мой милой другъ (2),
 Ты прости душа отецкой сынъ,
 Въ вечеру меня промолвили,
 Завтра будутъ повзжалые (3),
 Повезутъ меня въ церковь божію;
 Я достану ся иному другу,
 И вѣрна буду до смерть мою.

И притомъ се држи за дужность, као што се изъ песме види, хранити верность и неизбраноме. Тако и у словачкима и у другимъ песмама удане одвраћаю одъ себе мамљиве очи:

Nepozeraј za mnou, oči ti vupadnu,
 Bolо ti pozerať, keď som bola rannou (4).

И женици раде у нашої поезіи, као невеста у руской песми. Кома се одъ нѣхъ невеста присуди было родбиномъ, было нѣномъ наклоношћу, тай е узме, а остали, безъ очаянн, обраћаю свое погледе на другу страну.

СЛОВАЧКА:

Za tým Vahom biely dom,
 Jest tam pekne (5) dievča v ňom.
 Keby mi ho chceli dat'
 Vedel bych ho milovat'.
 Ale mi ho nedaju,
 Nech že si ho trimaju!
 Brani otec, brani mat',
 Brani sestra, brani brat,
 Brani cela rodina,
 Preneš'astna hodina (6)!

(1) збогомъ. (2) приятелю! (3) быће сватови. (4) девойкомъ. (5) лепо. (6) часъ.

Отмица, то естѣ узиманѣ девојка за жену противѣ волѣ родительске, одѣ кое се трагови налазе коегде у славенскимѣ песмама, бѣше заиста редакѣ догађай и изузетакѣ. А воеванѣ момака за девојку, кое намѣ две, три месме наше сиоминю, безѣ сумнѣ е, као што и саме песме показую, плодѣ новѣихѣ, западнимѣ утицаемѣ дирнутихѣ времена.

Невестама, кое одлазе у кућу нове родбине, даю оцеви, матере или и сами женици важне опомене и науке, какве треба да су у новой родбини, не охолое и узношљиве, него старѣима у кући послушне и понизне, а према осталима улюдне и любавне, Тако у руской песми женикѣ одговара невести, коя се тужи, како е чула да му е отацѣ охолоица:

Душенька; Машенька,
Будь сама добра!
Держи голову поклонную,
А сердце покорное;

тако ѣой одговара и кадѣ рече, да е чула за охолость нѣгове майке. А кадѣ му се на браћу и сестре стаде жалити, вели ѣой:

Будь сама добра!
Будь ласкова, привѣтлива (1),
Во всемѣ догадлива да смѣтлива (2),
Вѣ чужихѣ словахѣ незамѣтлива,
А вѣ своихѣ проста, да умѣтлива!

Тако и у срѣьской песми женикѣ саветуе невесту:

Не бој ми се, душо,
Ја ћу те сјетоват',
Како ћеш ми, душо,
Мајци угодити:
Кад мајка ускара,
Ти не одговарај;
Када л' моја браћа
Из лова доходе,
Ти их л'јено сретај,
Оруже им примај
И њима говори:
А добро ми дошли,
Мој' млади ѣевери!

(1) учтива, улюдна. (2) помњива и смотрена.

Мој' злати прстени! —
 А кад моје сестре
 У родбину иду,
 Далеко их сретај,
 Колјевке им примај
 И њима говори:
 А добре ми дошле,
 Миле заовице,
 Како и сестрице!
 Тако ћеш ми, душо,
 Свјема угодити.

При свој подчинѣности сполне любви подъ породична од-
 ношеня може речена чюбавь, као она која започинѣ новъ животъ,
 бити тако топла и дубока, да кадъ една страна, њоме свезана,
 остави светъ, и другу нехотице за собомъ потегне. У србској
 песми „Смрт Омера и Мериме“ момакъ Омеръ, кои е залюблѣнъ
 у Мериму, послуша истина свою майку, која га нуди да узме де-
 войку и лепшу и богатію одъ Мериме, њгове драге, али одмахъ
 после свадбе умире одъ бола, а Мерима видећи га мртва одлази
 за њимъ у вечностъ, обое не самоубійствомъ, него што имъ
 срце пуче одъ жалости. На ову е наликъ и песма „Дамљан и
 љуба његова:“

У Омера више Сарајева
 Зелена му гора око двора,
 И у гори зелена ливада,
 На ливади коло уваћено,
 У том колу љуба Дамљанова:
 Све је коло главом надвисила,
 А љепотом коло занијела.
 Проговара из кола Никола:
 Покриј лице, љубо Дамљанова;
 Данас ће ти Дамљан погинути
 Са твојега лица бијелога.
 Још то они у ријечи били,
 Пуче пушка из горе зелене,
 Те удари у колу Дамљана.
 Дамљан паде, а љуба допаде:
 Мој Дамљане, моје јарко сунце!
 Лјепо ти ме бјеше обаејало!
 Ал' ми брже за горицу зађе. —

Љубо моја, питома ружице!
 Лјепо ти ми бјеше процватила!
 Ала' залуду, кад е' не витих тобом.

Тога чина има и една русинска. Него ту двоє драгихъ одъ радости падаю мртви видећи се изненада.

Дивчина упала на билу постилоньку,
 Молодый Козакъ подъ билу березоньку;
 Надъ дивчинонькоу отецъ и мати плаче,
 А надъ ей милымъ чорненкїй воронъ краче и т. д.

Любавъ пакъ не може кодъ Славенина ни на коиначинъ учинити, да нѣ ради прими на себе какавъ посао, те да се збогъ нѣ одрече другихъ своихъ тежня и наклоностїй.

С Л О В А Ч К А :

Ked' my cez hory pojdeme,
 Čože tam jedať budeme,
 Čože tam jedavať, moje srdenko, budeme?
 Lepšia je korka dubova:
 Ako striedočka chlebova. —
 Ked' ti je lepšia, jedz si sam,
 A ja sa s tebou rozžehnam (1) и т. д.
 Ked' som išieu cez dva vršky (2),
 Našieu som si tam dva rožky,
 Ked' som počau na nich trubit',
 Začaly ma dievky lubit',
 Radšej budem šablu nosit',
 Šablu, šablu malovanu,
 Od cisara darovanu.
 Cisar, cisar, daj mi koňa,
 Pojdeme mi do tabora.
 Tabor, tabor, otvaraj sa,
 Idu chlarci (3), zverbuju sa.

Тако и Козакъ, кои се спрема на бой, не да се одъ тога задржати никаквимъ молбама и запевкама драгинимъ. У песни русинској

За Немень иду,
 Хей коню мѡй, коню,
 Заграй подо мною,
 Дивчино прошчай (4) —

(1) опростићу се. (2) ишао крозь — брега. (3) момци. (4) збогомъ

одговара напоследку Козакъ девоици, коя га заклинь любовлю да остане дома:

Якъ воронъ тебе
 Въ оконце закрече:
 Зъ за мора прискаче
 Козаченько твоѣй.
 Якъ яворъ зелену головоньку склонить,
 Зазуля кукукне, дуброва застане,
 И конь подъ тобою поткнетъ ся, вздохне:
 Тоды вже не буде на свити мене.

А у другой песни русинской

Ихавъ (1) Козакъ за Дунай,
 Казавъ: дивчино прашчай,
 Ты коняку воронику, на силу гуляй —

одговара Козакъ драгой коя плаче:

Билыхъ ручокъ не ломай,
 Черныхъ очокъ не стирай,
 Мене зъ войны со славою
 Къ соби ожидай.

Исто тако любовь ние кадра израдити ни кодъ кога, да нъ ради учини грехъ према родбини, или збогъ нъ да остави выше ствари и узнесеніе интересе.

СРБСКА: Везак везла сеја тефтедара,
 На чардаку на дебелу ладу,
 Туд' пролази Раде неимаре,
 Вели њему сеја тефтедара:
 Лијеп ти си, Раде неимаре!
 Да се хоћеш јунак потурчити,
 Дала бих ти пола Сарајева,
 И по блага брата тефтедара.
 Ал' говори Раде неимаре:
 Ој Бога ми, сејо тефтедара!
 Не бих ти се јунак потурчио,
 Да ми дадеш и све Сарајево,
 И све благо брата тефтедара.

То ние романтика!

Составляють женидбе — веренъ или заручиванъ, венчанъ, свадьба, веселье, части и т. д. — осниванъ нове породице

(1) „ѣхаль“, ишао, яхао.

и расшириванъ, томъ свезомъ, породичнога округа, естъ най-већа и найрадостнѣя свечаность славенскога домаћегъ живота. Они много различни обичаи, кои се извршуютъ предъ венчанъ и после венчана — доконавке, просидбе, заренчине, у Русина печенъ коровая, колача, одъ кога на свадби сваки гостъ мора добыти, плетенъ деревца, гране, коя се олете различнымъ значливимъ цвећемъ и воћемъ те се предъ младенцима носи, посађиванъ невесте на женинство (прѣию), на клупу белимъ сукномъ застрту, на којој ѿой међу венацъ на главу, оно молѣнѣ ва опроштенъ, захвалыванъ и благосилянъ предъ венчанъ, а после венчана великолепно свечаности, што следуютъ, метанъ капе на главу (убрађиванъ) и свечана возня невесте у кућу будущаго мужа нѣногъ, они многи дарови, кои се кодъ Словака у тай паръ даютъ младенцима особито пакъ невести на поштену лепоту, а она опетъ узаямно момцима поглавито пакъ деверима, оне различные песме, које се певаютъ при свакомъ обичаю и пре и после венчана, она многа достоинства и почастне службе (кумови, стари свати, сватови, девери, дружичке, просци, звачи), у коимъ су особито сръбске свадбе пребогате, при свему хранѣна што е могуће већа великолепность и обилность, — све ово поставяту свечаность, коя е толикимъ поетичкимъ духомъ надхнута и коя се тако радостно одправя, безъ одпора, на прво место у нашемъ домаћемъ животу. Човекъ простъ, кои своіомъ чиновношћу не допире у веће округе, има и онако само три главна догађая у своемъ животу: рођенъ, женидбу и смръть, одъ коихъ се само онај средный са свешћу одправя, зато человекъ и полагае нанъ тако велику важность као на догађай найзнаменитиі у своемъ жићу. Али после сваке радости настае промена, на тако и после свршене женидбе наступи жалость, коя долази не само отуда, као што горе напоменухъ, што се мора оставити кућа отачка, кућа породична съ целомъ нѣномъ добро познатомъ околинномъ, него и съ помисли, да е већъ иза прве младости, да настаю помучна стараня око новоосноване породице и тако оно „слободно станъ“ већъ было на прошло. Пре тога беяху само наданя, радостни погледи и више игра са животомъ, а садъ е већъ наступила озбиљность живота. Многе славенске песме

оплакую ту слободу „за момаштва“, „за девојштва“, предста-
вляюћи женидбу као опало цвеће.

СЛОВАЧКЕ:

Letela biela hus, letela nad vodou,
Zaplakalo dievča za svojou slobodou!
Kvitne ruže, kvitne, veť aj moja bude,
Pride taky šuhaj (1), čo ju trhať bude.
Daj ma mamko moja, keď ti ma pitaju (2),
Keď ružička kvitne, vtedy ju trhaju.
Ruža som ja, ruža, pokiaľ nemam muža,
Keď budem mať muža, spadne so mňa ruža.
Kvietok (3) som ja, kvietok, pokiaľ nemam dietok,
Keď budem mať dietky, spadnu so mňa kvietky.

Vydalo sa dievča, akoby zomrelo.
Akoby ho nikdy na svete nebolo.
Vydalo sa dievča dolu do vidiека,
Čo na horu pozre, iba (4) prenariека.
Vydalo sa dievča až na veky amen,
Akoby zalučiu (5) do Dunaja kameň.

A ta dolu na doline rozmarin zeleny,
A kdo nevie (6), čo je bieda, nech sa len oženi.
A tam dolu na doline fialka (7) prekvita,
Ktora nevie, čo je bieda, nech sa ona vyda и т. д.

Тако е и у русинским и у другимъ славенскимъ песмама.
У одной русинской пыта майка сына Ивашенька, кои седла
- коня да иде на венчанъ, зашто плаче, а онъ на то одговара:

Ой якже мени,
Моя матенько,
Молодому не плакати!
Самъ я незнаю,
И не згадаю
И не скажуть люде,
Яко ми доля (8) буде!

Као што е пакъ частно ступанъ у женидбено станъ по на-
родной нашої поезіи, тако она одбацуе злоупотреблѣнъ сполне
любави на саму пуну телесность. Они кои упадну у тай грехъ

(1) момакъ. (2) просити. (3) цветињъ. (4) само. (5) баціо. (6) не
зна. (7) любичица. (8) срећа.

и кои се у нѣму ухвате губе после свое поштованѣ, особито женско лице, којой е лепота и невиностъ единый готово штитѣ живота нѣногѣ, и коя е по пристойномѣ мишлѣну нашего народа ограничена само на домѣ и родбину. И зато кадѣ изгуби венацѣ девочкѣй, изгуби готово све на свету.

Што се више Славенство удаюе кѣ европскому западу, то и сполна любовѣ добува више самосталности, тимѣ се више и наслађиванѣ на нѣой слави у простонароднимѣ нашимѣ песмама, али заедно, утицаемѣ туђега мишлѣня и примера, губи се у нѣой и простота и живость славенска, као што се познати може на песмама онихѣ племена, кои су близу запада. Найкраснѣе, најпростѣе и најпристойнѣе су у томѣ обзирѣ песме руске и србске, у обште православного славенства, правый украсѣ поезіе и нашего народногѣ мишлѣня. Такове су и русинске, али где се приближую Поляцима, тамо имѣ е у многеме страдала простота и карактеристика славенска.

Породице сѣ породицама чине обштину, расширену породицу у славенскомѣ смислу. У обштини долазе люди у друштво, а живый и отвореный Славенинѣ, кои е обдаренѣ толикомѣ наклоншћу кѣ людма у обште, има радо людско друштво и жельно га тражи. Да бы се друштво одржало и неуговело, требаю му забаве, а тихѣ има славенско друштво у обилности. Међу те забаве спадаю поглавито игре. Игра показуе радость животу, коя га чини приятнимѣ и у обште прекрађуе време, она расте-руе едновидность и сухопарность свакидашнѣга живота, стои противна задубльиваню у себе и одлучености одѣ света, и сведочи, да човекѣ нема бавити се само сѣ потребама свакидашнѣга живота, завести се у люта стараня за ваздашнѣй животѣ, него и поговети себи на свету и извести се изѣ трудба живота. Игра е знакѣ раздраганого младеначкогѣ живота и пристон се млађанима, поетичкимѣ духомѣ обдаренимѣ народима, као што некадѣ беше влинскѣй и као што е данасѣ нашѣ. Игре су пакѣ различне; Енглеза забавляю скокови расрђенихѣ петлова, Шпаньолца беснило и боденѣ дивльихѣ бикова, Немацѣ сврхѣ свега радо седи и забавля се у театрима, а Славенинѣ у забави својой хоће поглавито чиновну учестѣ, да, као што му игра духѣ, тако

да бы му играло и тело. Славенину е противно сасвимъ, да не бо у игри трпи, акоће и „божіе створенъ“ или човекъ, онъ самъ; трпєня и мучєня има и онако доста на свету, а игра му е управо растериванъ свою тешкихъ мислїй и укланянъ свакога неспокойства. А ни оно „неразумно створенъ“ ниє да се мучи и да тученъмъ своимъ буде другима на радость; така забава не бы се Славенину никако допала. Видели смо већъ горе, у каквой свези живи Славенинъ съ природомъ, како се съ ньоме дружи, како е има радо; па и она и нѣне твари по нѣговоме мишлѣнью валя да се радую себи даноме животу. У нѣговой игри мора учестовати и духъ и тело, онъ савъ, и зато су Славенима наймилїє забаве оне, у коима се показує, окретность, увештбаность, снага и хитрость тела: утркиванъ, трка пешице и на коню, скаканъ, бацанъ камена и колутанъ, рванъ, игранъ илити танацъ, чега е народъ нашъ великій любитель. Осимъ тихъ има јошъ премного другихъ игара и забава. Има ихъ свакій узрастъ: деца, момци, одрастни; свакій сполъ: люди и жєне; свако доба године: пролеће, лето, всєнь и зима, а мимо то се при свима знаменитимъ случаема и свечаностима држе различне игре и забаве. Деца у Словачкой имаю свое игре: жмуренъ, лобду (лопту), слєпу бабу, злате прасє, козу и т. д.; у Руса: голубє, сѣраго волка, захарку и др.; момци и девойке у Словачкой игру: гуси и пави, краликє, локешъ и т. д.; у Русїи: горѣлке, жмуркє веревочку; у Срба: Додолу (прпоруше) и др.; девойке за себе у Словачкой: гускє, коло, у коємъ поздравляю пролеће, и т. д.; у Русїи: первенчикє, камушкє и др.; у Срба: кральїцє. И одрастни често у тимъ играма имаю дела, а често другє почињу, у Руса на пр. жєне и девойке играю се кумє, матере съ децомъ сорокє, старицє съ децомъ захаркє и т. д. Съ пролећа, кадъ гора позелєни, праве се майнице, управо детиня забава, али при којой и старїи изъ народа радо саучестую, осимъ тога међу се ма и предъ куће любазница; лето се поздравля огнѣмъ ваяннымъ (кресови); всєнѣ и зимнѣ вечєри пролазе у прелима, заслађиванима причанѣмъ старихъ приповєдака, песмама и загонеткама. Осимъ тога у свако доба године падаю јошъ другє игре, као на пр. коло у Словака лєти, вођєнъ мнишака у

есень, игра Словака на крале такођеръ предъ зиму; Микулашъ и Луцие у зиму и т. д.; кодъ Руса горѣлке, камушке играю се само лети, жмурке, кулючке, дергачи само у есень или у зиму и т. д. Особите прилике и годишиѣ свечаности не могу такођеръ проћи безъ игара и славнихъ обичая: на бадный се данъ лева подъ прозорима и многи стари обичаи извршуютъ, на Божиѣ иде се съ Витлеемомъ, по новой години иду момци съ гадомъ (змиюмъ), на Три Краля са звездомъ, црквена лица иду после нове године съ коледомъ, која е у другомъ обреду и кодъ Срба позната, на Ускрсъ су купачке, на Троице или Духове иските се цркве и приватне куће зеленимъ гранѣмъ и т. д. Многе садашнѣ игре беяху у старо доба вероисповедни обреди, као на пр. изношенъ Морене, Додола, вајоне и т. д.; а коледа е јошъ и дан-данасъ задржала религијный знакъ. Споменуте игре биваю понавѣше съ песмама, удешенима према игри и нѣноме течаю. Штета, што се те игре већиномъ, баремъ кодъ западнихъ племена, помало губе и гину.

Игре и забаве, као што неке одъ наведенихъ потврђују, иду Славенину изъ душе. А и онака забава, где се срце пиѣмъ развесели, веома му е по вољи. Племена наша нѣ да немаю песама и при таковимъ веселимъ друштвима, шта више оне се туче као пчеле изъ кошнице. Често кадъ су мисли доведене у добро расположењъ, обрѣћу се песме, и свакиј кой пиѣ мора певати. Словачко племство, колико е у последнѣ време одрођено те свой рођеный народъ баци и одриче, не могаше ипакъ нигда у таковимъ друштвима затаяти свою наравъ, у којима изъ све душе певаше народне песме обрѣћујући се. Хрвати управо у таковимъ друштвима чиняху общину, и играху се веселога домаћинства, куће-газдовства и другихъ важныхъ общинскихъ служба. Любљно пиѣ славенско беше негда медовина, али то се већъ слабо опажа у песмама. Србске песме хвале садъ само „руйно вино,“ съ којимъ имаю доста посла, а и словачке се само виномъ подкреплюю, Чеси напѣваю пивомъ, Руси виномъ и пивомъ, а Русини понавѣше само бедномъ горилкомъ. Особитихъ песама, кое се односе на тако друштво, имаю наша племена доста, словацки на пр.:

Naš pan gazda dobry gazda,
Dobre vino dava,
A my z jeho lasky (1)
Pime z tejto flašky.
Naš pan gazda dobry gazda,
Dobre vino dava.

Или:

Pi, Janko, pi.
Len (2) sa neopi.
Čo prepíšeš sto zlatych,
Šak to (pan, pani, žena итд.) zaplati.
Pi, Janko, pi,
Len sa neopi.

Или:

Pije Kuba do Jakuba,
Jakub do Michala;
Pije vino, pije vino
Kompanija cala (3),
A kdo nevypije,
Toho ve dva kuje (4) и т. д.

А СРБИ имаю у таковимъ приликама особите почашнице,
ноє се певаю свакоме назочномъ лицу, одъ коихъ ђу изнети неке
на огледъ. Господару:

Господар сједи у златну столу,
А ноге држи у хладну воду,
Ни воду мути, ни зло говори,
Него говори: Боже помози!
Помог'о Бог кућу и његов дом!
А пролеће га здраво застало,
Здраво застало, тере весело!

И око и чело

Све вам, браћо, весело!

Невести:

У садих лозу сред винограда,
Наведох воду са три хладенца,
Да ми је лоза вазда зелена,
Наша невеста вазда весела.

И око и чело

Све ти, сестро, весело!

Хвалиши:

Јунак поткива коња храбрена,
Виђела га је жаба зелена,
Подигла погу јунаку рекла:

(1) љубавь. (2) али. (3) цело друштво. (4) бити.

Поткуј и мене, млади јуначе,
Нека бих коњем у гору утекла!

И око и чело

Све ти, жабо, весело!

Простонародна поезія жели и слави друженѣ са суседствомъ, и у обште съ човечіимъ друштвомъ, онаково као съ породицомъ, богобоязно и човечно. Съ людма онако као у породици, и увекъ „съ людма людски,“ то е гласъ душенашега народа. И определѣне свете свезе породичне расшируе Славенинъ у томе осећању, те пушта у њихъ люде другога рода, туђине, кои тимъ долазе до посвећенога и породичнога права: права на обрану одъ свакога нападања, права помоћи у невољи, права да ихъ сматраю у друженію као члана породице, узаямно се пакъ и обвезую на све то. То бива тако званимъ побратимствомъ и посестримствомъ у Срба, кое се и особитимъ црквенимъ обредомъ освештавало а по свой прилици и данасъ освећуе. Кодъ другихъ Славена нема, баремъ у колико е мени познато, особита за то обрета, али и онде братимљивѣ или узаймично званѣ речю „братрѣ“ има особито значенѣ, и свезуе тако збраћене уже къ узаямној любви и помоћи. Тако е и са сестренѣмъ. У Срба кадъ когодъ дошавши у опасностъ назове другога „братомъ“ — „Богом га је братимио“ обичный е изразъ србскихъ песама — и позове у помоћъ, позвани држи за свету дужностъ, у тай парѣ притећи му у помоћъ, шта више и съ метанѣмъ на коцку своєга живота. Страшна казанъ постизава онога, кои се огреши према дужности побратимској, или кои се съ невалялимъ помишляемъ приближи посестрими. Горе самъ навео песму, у којој се краљвићъ Марко страшно осветіо посестрими, коя е брата му издала. Освета та не бы была тако страховита, да издайница ние была посестрима маркова. А у другой песни девойка Мара, коя е зашла у Бугарску, моли Перу Бугарина:

Богом брате, Перо Бугарине!

Извед' мене из земље Бугарске,

и

— То њој Перо за Бога примио —

те учиніо съ места. А кадъ на путу дођоше на еданъ студенацъ, и Мара се, пошто се ту уми, покаже предъ Перомъ у својој

красоти, овај приближивши се къ нѡй стаде іой говорити :

Ој Марија, Богом посестримо!
 Ја ћу твоје лице обљубити,
 на Што рекао Перо Бугарине,
 Што рекао, то и учинио;

али одмахъ на то

Сину муѡа из неба ведрога,
 Те удари Перу Бугарина;
 Љуто куне Марија девојка:
 Бог убио свакога јунака!
 Који љуби Богом посестриму.

Горе самъ већъ навео, кое грехе свестъ нашега народа, у песми изречена, држи за тешке: неслогу съ ближњимъ, варанѣ другога за ѡубавъ добитка и нечисто друженѣ съ другимъ спо-ломъ. Чистотно друженѣ, човечно поступањъ съ човекомъ, скромно владанѣ, естѣ оно, што песма наша выше свега велича, а ништа іой ние тако противно као саможивость, употребљаванѣ другога на свою користъ, надувеность и хвалѣвность. С Р Ъ С К А песма овако говори човеку:

О човече праведниче!
 Један Божиј службениче!
 Ако мислиш Божиј бити,
 Чини добро за живота,
 Поштуј брата старијега,
 И тебе ће млађи твоји;
 У добру се не понеси,
 А у злу се не поништи,
 На туђе се не лакоми и т. д.

А друга песма цени мудрость и поштенѣ сврхъ свию украса тела:

Златни кове и сребрни, лијепо ти сјаш!
 Првијенче, мудра главо, да много ти знаш!
 На тебе су златна пуца и свилени пас;
 Више ваља мудра глава и твој поштен глас,
 Нег' на тебе златна пуца и свилени пас.

Быти ближњима у помоћи, особито пакъ онима кои су судбиномъ безъ свое кривице у несрећу пали, одъ природе несретнима, сиротама и богальима, хвалѣно е у песми славенской.

Између свию одъ рођеня несретнихъ поглавито къ сленима показуе нашъ народъ дубоко саосећанъ.

У СРЪСКОЈ ПЕСМИ СЛЕНАЦЪ ОВАКО ПРОСИ:

Мили Боже, на свему ти фала!

Мили Боже и недељо млада!

Мили Боже, помози свакоме,

Сваком брату и добру јунаку,

Који оре, на сироте рани,

И сироте, и црва и мрава.

Дарујте ме, ранитељи!

Ранитељи, родитељи;

Дарујте ме, браћо моја

Племенита и честита!

Браћо моја милостивна!

Немојте ме пролазити,

Мога дара проносити,

Мога дара убогога,

Убогога, маленога;

Крајцара је мален дарак,

Ал' голема задужбина;

Већ подели и памени,

Своје мртве све спомени;

Молићу вам молитвицу

За све куће добре среће,

За тежака и волака,

За путника и војника,

Зарад' ђака ученика,

Радосна му мајка била! —

Дарујте ме, мила браћо!

Так' овако не гледали!

Слепа чеда не имали

Ни у дому ни у роду,

И у свет га не спремили,

Како мене моја мајка

Што је у свет оправила

У незнању туђу земљу

А за туђим очицама,

Да се бијем и пребијам

Од немила до недрага,

Као вода о брегове. —

Видиш, брате милостиви!

Мене воде туђе очи,
 Мене ране ваше руке,
 Ваше руке, тешке муке;
 Ја сам жељан бела света,
 Бела данка, жарка сунца,
 Жарка сунца и месеца,
 И по свету погледати,
 И све браће око себе,
 Црне земље испред себе,
 Ведра неба изнад себе. —
 Мене воде туђе очи,
 Ја с' немогу сам помоћи
 А без ваше десне руке:
 Нити могу узорати,
 Нити могу усконати.
 Што су вама бели дани,
 То су мени тавне ноћи,
 Тавне ноћи без месеца. —
 Видиш, брате, сужничара,
 Сужничара, тавничара,
 Јер не видим бела данка,
 Тешке путе да путујем,
 Тешке броде да бродујем;
 Нит' ког знадем ни познајем,
 Већ се бијем и пребијам
 Од дрвета до дрвета,
 Од камена до камена,
 Од немила до недрага;
 Као вода о брегове.
 Сужан ће се опростити,
 Из тавнице изодити,
 Ја слепоће ни до века,
 Ни до часа умрлога,
 И до конца самртнога и т. д.

И у Словачкој на саймовима и осталимъ већимъ саборима
 слепци дирљиво излажу своје жалостно стањ, певајући кадшто
 особите песме узъ гусле или другу коју справу, као што пока-
 зуе ова што иде:

СЛОВАЧКА:

Ludia Boži, ludia
 Nechže vas prebudia (1)

(1) пробуде.

Hysličky biedneho
 Žebraka (1) slepeho.
 Kdo chudym daruje,
 Pan Boh ho miluje.
 Kdo chudym ukrati,
 Pan Boh ho ztratí (2).

Греси кои горе поменутимъ добродетельима стое противни: творенъ неслоге, зависть и т. д. подлеже у песмама нашимъ тешкой казни. У сръбској песни два брата, Павле и Радуле, имаху велику любовъ еданъ къ другоме, а исто тако миловаху и свою сестру Ђлицу, посведочавајући любовъ свою често красивимъ даровима. То јој Павловица завиђаше те измишљаваше коварства на заовицу Ђлицу, приписујући нъојзи зла дела, која сама чиняше. Збогъ братове велике любви къ сестри оно се изнајпре ние примало, али кадъ закла чедо Павлово у колевици, па обеди за то заову подметнувши јој крваве ножеве: тада Павле не верова више сестри, која се насвою праведность дирљиво позиваше, него нареди да в коньѣ растргну.

Бе је од ње капља крви пала,
 Онђе расте смиље и босиље;
 Бе је она сама собом пала,
 Онђе се је црква саградила.

Али наскоро дође на Павловицу страшна казань:

Разбоље се млада Павловица,
 Боловала девет годин' дана,
 Кроз кости јој трава проницала,
 У трави се љуте змије легу,
 Очи пију, у траву се крију,

и у тимъ мукама мољаше мужа, да в одведе цркви што в надъ заовицомъ израсла, где се надаше добити опроштенъ, али на путу јој нешто говорило, да јој ни црква опростити не ће, тада замоли мужа, да и ню да свезати коньма за реповове нека в растргну. Мужъ в послуша и

Бе је од ње капља крви пала,
 Онђе расте трње и коприве;
 Бе је она сама собом пала,
 Језеро се онђе провалило,

(1) просяка. (2) покарати.

По језеру враџац коњии плива,
 А за њиме злаћена колевка,
 На колевци соко тица сива,
 У колевци оно мушко чедо,
 Под грлом му рука материна,
 А у руди теткени ножеви.

Највешій грехъ е бити родителъ, а казанъ е за то престра-
 шна. То е по Србској песми учиѣио царъ Костантинъ, па на славу,
 коју е у пролеће славио, позвао четири патријарха, дванаестъ вла-
 дика, три ста калуђера и три ста ђака, међу којима бешче и „ђаче
 самоуче“ и посадио ихъ за столове, патријархе и владике за злат-
 танъ, калуђере за сребрнъ, а ђаке за сто одъ шимширова дрвета.
 Пошто поседаше, царъ Костантинъ пошета одъ стола до стола,
 почевши одъ онога, где сеђаху патријарси съ владикама, и по-
 клонивши се смерно уныта, шта бы му валяло чинити, да бы се
 тешкога греха опростио! Патријарси и владике одговоре, нека да
 начинити златнихъ и сребрнихъ круна, те нека ихъ поклони па-
 тријарсима и владикама, па ће се тако избавити греха; али

Не говоре Богу по закону
 Већ говоре цару по хатеру.

Калуђери одговараю, нека пише њима три ста парусија, а осимъ
 тога нека гради манастире, у којима ће живети многи калуђери
 и за њѣга молити Бога безъ престанка; али ни они

Не говоре Богу по закону,
 Већ говоре цару по хатеру.

Дошавши царъ до ђачкога стола, на предложено пытанъ ђаци
 ђуте, али беседи „ђаче самоуче,“ него

Не говори цару по хатеру
 Већ говори Богу по закону,

нека да начинити лучеву ћелию, и намазати е лоемъ и катраномъ,
 па нека се у њо затвори и даде е запалити, те нека тако гори
 одъ вечера до ютра, па ако остане живъ, онда се греха остаяо.
 Царъ учини тако, али место себе затвори у њо „ђаче самоуче“
 па запали зграду, која стаяше у ватри одъ вечера до ютра; а у
 ютру дође да види шта е одъ ћелие и самоучета:

Од ћелије ништо до пепела,
 Насред њѣга самоуче ђаче,

У руку му књиге салтијери,
Те се моли Богу по закону.

Видећи царъ тай ненаднѣи и неочекиванѣи появъ, да одмахъ начинити другу таку зграду, па се затвори у њо и даде в запалити, а зграда као и пређашња гораше одъ вечера до света. У јутру порани „ђаче самоуче“ на гариште, кадъ тамо али

Од ћелије ништа до пепела,
Оно тражи цара по пепелу,
Десну му је находило руку,
Рука му се десна посветила.
Што се цару рука посветила,
Њом је млога добра учинио:
Млоге гладне јесте наранио,
А жедне је царе напојио,
Голе, босе јесте преођео,
Надгледао ништа и убога;
За то му се посветила рука.

Позора в достоино и то у песми, што само самоукъ, мудростъ саморасла, говори по закону божиѣмъ, не осврћући се ни на што, до на єдину свету истину.

Као што се зла дела наказую, тако добра не пролазе безъ награде. Сужанъ Тодоръ у србској песми ядикуе у тамници, што сустрданъ нема чимъ крено име да прослави, пакъ братими („Богомъ брате“) вратара одъ тамнице и моли га, да му отвори тамницу па да га пусти „на Бога на јемца,“ да бы могао отићи међу трговце, да испроси хлеба и вина, те тако сутра да нахрани бедне сужнѣ у тамници. Вратаръ молбу „за Бога примио,“ те га на божиє ємство пустио изъ тамнице, и тако Тодоръ отиде; али не имаше ништа, за што бы купио, до єднихъ позлаћенихъ ножева, кое погађајући се прода трговцима за четири дуката. Одъ тихъ новаца купи за дукатъ бела хлеба, за другій вина, за трећій различнихъ єстива, те свимъ тимъ нахрани уочи Светога бедне сужнѣ, а четврти остави да ихъ даруе.

Вечерају, пију вино ладно,
Сетише се лепе славе Божје,
Уста Тодор, у славу напија:
О убава лепа славо Божја!

Свети Борђе, крено име моје!
Опрости ме тамнице проклете!

Текъ што онъ то доврши, али на вратима куца юнакъ и дозива „брата, војводу Тодора“ да изиђе предъ тамницу на две на три речи, а Тодоръ му одговара нека му опрости, што не може, еръ е тамница затворена и забрављена, али юнакъ съ поля понови, да изиђе, кадъ сва деветора врата стое широмъ отворена, кое чуюћи Тодоръ учини тако, изиђе на полъ те тамо нађе дивна юнака на зелену коню, одевена у скерлетъ, у великолепномъ калпаку, кои му каза, да изиђе на ноћ изъ тамнице, и даде му советъ, коимъ му путемъ валя ићи, да бы отишао безъ опасности. Тодоръ тркне у тамницу, да да юнаку чашу вина, али кадъ се врати, а овога нема; онъ утрчи јошъ едномъ унутра, па яви сужнѣвима да су врата отворена, те тако и онъ и сви кои су съ њимъ сужнѣвали изиђу на полъ и отиду свакиъ на свою страну. Тодоръ дошавши дома угости јошъ едномъ на светый данъ све приятелъ и знанце, и свакога ко му е дошао.

Колико су противна нашему народу дела недостойна човека, то ипакъ любви одважностъ и дела што изъ њъ произлазе, која се управо не држе свагда у строгима законитимъ границама. Простонародна наша поезія има радо авентурнике, кадъ само не иду смерајући на крађу или може быти на гнусна убійства (у „пржибабе“), него кадъ то бива више одъ любви къ необузданой слободи по горама, по широкомъ полю, и безбрижноме животу одъ дана на данъ. Овакавъ положай годи веома уображеню нашега народа, кое има одзива и у поезіи његовой. Оно неко господаренъ надъ горама, оно невођенъ бриге о свакидашнѣмъ живљѣню, оно презиранъ опасностій веома мами и некимъ удивљѣнѣмъ напуња духъ његовъ, зато таке авентурнике и не назива погрднимъ именима, него се у словачкимъ песмама зову „добри хлапци“ — момци — или само „хлапци“:

V tych Zvolenskych horach tiehy ohnik hori,
Okolo ohnika dvanast' chlapcov stoji.

Кодъ Руса се такавъ авентурникъ зове „удалой молодець“ — одважанъ момакъ. Јошъ у већој мери занимаю духъ народа онакови авентурници, кои своје авентурованю заступаю народну добыть,

тудећи се поглавито око поластице угњѣтаного народа, као србски хайдуци, или баремъ кадъ имъ общіе мишлѣнїѣ народа приписуе такову намеру, кое на свакій начинъ ниѣ безъ узрока, као словачкій народъ повестноме свомъ Яношику. Србскій народъ не прима за сло своимъ хайдуцима, када тана изъ нѣхове дуге пушке стигне Турке у гори, или кадъ у чистомъ полю своимъ ханѣарима укидаю турске главе, ерѣ е свакій Турчинъ несносанъ разбойникъ народа, свакій где годъ може и како му е воля отима Србину иманѣ, животъ и сву породицу нѣгову. Зато и прати народъ такове авентурнике, када су зло те падну у сужанство, са симпатиомъ и на последнѣ место, на губилиште, — као што словачкій простъ народъ веруе до данасъ о Яношику, да они, кои су га на смрть осудили, и садъ юшѣ занъ платити мораю, — и каже ихъ да скончаваю одважно, мушки. И доиста тако скончава већина авентурника, ерѣ плачљивци и не иду у авентурнике. У руской песни иде такавъ „доброї молодець“ крозъ мноштво народа безъ найманѣга протрнућа на смрть, предъ нѣмъ губитель съ мачемъ, а за нѣмъ отацъ, мати и жена съ плачемъ и молбама, да се покори и да владоца моли за милость; али „камено нѣгово срце“ вели песма, „за милость не моли него умире безъ речи.“ А Яношикъ, веле, да е подъ вешалима поношљиво одбіо милость, коя му по верованю народа управо беше дошла. Шта више и само оно место смрти, вешала, ниѣ тако гнусно и погрдно у простонароднимъ нашимъ спевима, као другде, него се представля више као место, на коему скончава буянъ духъ и одважность, кое се може видети и изъ некихъ већъ наведенихъ песама.

Позора е достойно напоследку, да се и авентурници каю за свое грехе. Тако Яношикъ — о коме Словакъ пева:

Janošik, Janošik, samopašne (1) diet'a,

Kebys nebol zbijal, nevešali by t'a! —

Vet' som ja nezbijal chudobu sedliakov (2) и т. д. —

радо, кажу, даваше у горама себи и своимъ друговима говорити проповеди, у коима ихъ проповедникъ мораше по дужности до-

(1) себи остављиво. (2) сиротињу одъ селяка.

бро искарати за нѣиховъ занатъ. Тако старый и ранѣный авентурникъ у песни словачкой моли свое другове за погребъ:

Na vysokych horach
 Jasny ohnik hori,
 Kdože pri ňom sedi?
 Dvanasti zbojníci
 A trinasty stary,
 Všelek dorubany:
 'Tavaryšia (1) moji!
 Tu moju šabličku
 Na dvoje rozlomte,
 A s tym tenšim koncom
 Hlavu mi odtnite (2),
 A s tym hrubšim koncom
 Jamu mi vykopte!

И Руси имаю свое народнимъ песмама прославлѣне юнаке, кои одъ свое волѣ и на свою руку свршую велика предузећа, а на име: Илію Муромца и Ђирила Пленковића, кои су пакъ у песни одевени у полубаснена прекривала. Песме ихъ поставляю у времена Владимира Великого и приписую имъ необычне юначке чинове, као савладанѣ страшнихъ разбойника и различныхъ чуднихъ неподоба. Самъ Владимиръ награђуе нѣихова юначка дела, шта више долази имъ као гостъ у дворе, кои су по речима песме обточени гвоздемомъ оградомъ.

Додія ли коме животъ у друштву, у обштини, што можда на нѣму тежакъ притисакъ лежи, онъ отиде по песмама нашимъ или у авентурнике, или на войску. Тако се говори о Яношику, да е отишао „роза буѣку“ збогъ великого притиска племињскогъ поданства у оно време, а друго потврђую доста песама, на пр.:

Panština, panština, ty tvrda panština,
 Nech t'a parom vezme idem do Budina.
 Idem do Budina, na to Rakoš-pole.
 Tam strasem so sebä sedliačke mozole (3).

Или: Necheem ja viac poddanym byt'
 Radšej pojdem krajne služiti;
 Čo mi daju, to mi daju,

(1) другови. (2) одсеците. (3) тегобе.

Len si ma tam radi maju.

А тако и:

Už som bez starosti (1), zbaviu som sa pana,
 V Levicach verbuju, dam se za husara.
 Daju mi tam šablu, čižmy s ostrohami,
 Čo mi budu brinkat' (2) hore Levicami;
 Šablička brusena, to je moja žena,
 Karabin, pištrole, to su deti moje.

У томе в осећаню певао словачкій народъ и:

Počkajte vy pani, uhorska zemäni,
 Bude sa probuvat' (3) Bonoparte s vami и т. д.

Авентурништво скопчано съ ратомъ естъ Козаштво, славно у Славенству, исторично у осталоме свету. — Племя малоруско беяше непрестано нападано одъ свакоякихъ нападача, кои се изъ Азіе у Европу повремено роише, или на границама нѣговимъ скитнички и разбойнички живеше, као одъ Печенега, Половаца, Татара и т. д., и зато многи у нѣму духомъ одважливїи омрзнувши на неизвѣстанъ животъ, изложени непрестано опасности пленѣня, и по томе не хотећи тежити тврду землю на користъ нападача, оставе плугъ и домъ свой и промене ихъ съ мачемъ и станомъ у густима непрегледнимъ поднепарекимъ шумама и многима угоднимъ островима нѣговимъ, и удруживши се упусти се и сами у бой противъ тврдоглавихъ нападача. То е зачетакъ историчноме Козаштву. Къ тима одважнимъ молодцима, кои у своіой првобытности не трпляху никаквихъ жена међу собомъ, и кои се населише, као што е споменуто, у средъ широкихъ и дугачкихъ црнихъ шума на Днепру и на островима нѣговимъ, кадъ изиђоше ратници, нагрну авентурници и незадовольници са свихъ страна, лате се съ нѣима заедно мача и коня, и вално множаху брой нѣиховъ. Становници по шумама, на островима, скоковима Днепра и за нѣима, живляху у разделима, ограђиваху зграде свое прекопима, ярковима и колима, обезбеђиваху ихъ тайнимъ изласцима, а о заедничкимъ нападаньима и предузећима договараху се и свршиваху у общемъ савету. Умножени разпространише се на Днепру, нара-

(1) бриге. (2) звечат и. (3) огледати.

стоше у куреня (оделѣнѣ кућа), хуторе и населя, свезиваху се са најдальнѣмъ местима своѣга племена, даваюћи тако целоме животунѣговомъ ново обличѣ и новѣ правацѣ. У првобытнимъ козачкимъ Сѣчама, као што називаху прва своя населя на чистинама усредѣ густихъ шума, где не беше никакве безбедности, него непрестано преѣлаше опасностъ, где дакле мушка одважность едина имаше цену, не беше допуштено женити се, потонѣмъ пакъ населѣницима допушташе Сѣча, као што они кажу, обабити се, и тимъ утврди образованѣ и устројванѣ Козаштва, кое е напунила своимъ духомъ. И у устроѣномъ Козаштву, као оно у првобытној Сѣчи, договарало се и разгаѣало о заедничкимъ предузећима у заедничкомъ савету; за войсковоѣу у боевима бирао се „отацъ атаманъ,“ кои пакъ за све свое чинове мораше одговарати савету старешина. Не беше ли среѣанѣ у ратнимъ предузећима, было по својој кривици или безъ кривице, то поднадаше подѣ строгѣ судѣ старешина, те кадшто плаѣаше несреѣу и своимъ животомъ. Осимъ заедничкихъ предузетака могаше свакиј уживати слободу по најбольој воли својој, свршивати авентуре противъ обштихъ неприятеля, кадѣ е годѣ смео, оно пакъ, што добыеделяше съ „браћомъ Козацима“. Съ временомъ развіо се у Козаштву, кое се изнајпре беше саставило за заедничку обрану и одважно ударанѣ на неприятеля, и вышій духъ. Познѣи главни неприятельи Козаштва были су поглавито Мухамедовци, Турци и Татари, кои удараюћи суровомъ окрутншоѣу (сверепшоѣу), где годѣ могаху, на хришћанске народе, узбудише у ратоборнимъ Козацима свестъ и освету Хришћанства противъ Мухамедовства — „Бусурманства невѣрнога.“ Тимъ духомъ напуни се све Козаштво, и нѣмъ се начини у Хришћанству источно витештво. Сила и само име козачко беяху страхотиня „Бусурманомъ клятымъ,“ кои више пута одѣ мача и копля козачкога покрише неброснимъ телесима днепарске и донске степове. И Азовъ кримскій, па и самъ Цариградѣ пленяху Козаци, долетевши на Црно море на своимъ лакимъ шайкама. Други околни народу владаху се смотрено према сили козачкој; Литавци и Поляци тражише нѣихово приятельство, ови пакъ последнѣи, хотећи ихъ покорити својој „rzeczypospolitej“ —

республици“ и мачеве у њиховимъ рукама заменити плуговима, увбунише брзо противъ себе Козаштво и искусише такођеръ страшный мачъ нѣговъ. Уследъ тихъ догађая Козаци, обколѣни силнѣима и уређенѣимъ државама, покорише се, кадъ дође време да се покоре, царевима свое вере, владоцима рускимъ православномуъ. Тако исчезоше Козаци као самостални съ исторійскога поля, а съ њима нестаете поява, кои у својой необузданой слободи, коя у осталомъ беше као што треба у време и на свомъ месту, у својой добровольности, неведеной и неуређеной никакимъ прописима ни заповестима, у својой мушкој одважности и юначкомъ пожртвованю, скончанъ и съ авентурованѣмъ и съ узмешенимъ трудбама, естъ најсѣйніе чиновно поетичко появиште славенскога света.

Обштине съ обштинама, докле се годъ простиру съ народомъ кои еднимъ езикомъ говори, чине отачбину; тако су баръ одъ искона постаяле отачбине. Отачбина у славенскомъ смислу естъ земля са свимъ онимъ, што ена нѣной површинности, съ бреговима и равницама, горама и полѣмъ, потоцима и рекама, езерима и свимъ осталимъ, населѣна людма еднога езика, еднихъ обичая, наравѣи и закона. То ние држава у западноевропскомъ значеню и смислу, него Славенинъ, кодъ коега мисао мора имати одеђу, кодъ коега поямъ съ предметомъ скончанъ добья текъ подпуну живость, кои не одређуе ствари съ абстрактне помисли, захвата у мисао отачбине люде и землю скупа, нѣму живи само едно съ другимъ. Народъ нашъ толико е привезанъ за люде своѣга езика, колико и за землю где тай народъ живи, и зато е онако нерадо оставля, и растаянѣ съ њомъ навекъ бива кодъ нѣга съ највећимъ боломъ. Русъ, кадъ речѣ „святая Русь,“ мисли и свое цркве православне, и своѣга цара, и скупъ кои нѣгову волю извршуе, и свой домъ, и свое люде, и „матушку Волгу,“ и „молодца Дона,“ и шта јошъ притомъ не мисли: едномъ речю, нѣму притомъ падне на умъ сва руска земля у својой величини, у своему животу, са свимъ што носи на себи и што е божіе. Тако осећа и Полякъ при својой „ойчизни,“ тако Србинъ и т. д., а кадъ се прекине та свеза, тада гине и она яка привезаность къ отачбини, и опада првобытна славенска свестъ. Да

Славенинъ къ той тако мишльной и на угледъ ставльной отач-
бини мора имати бесконачну любовь, то е природна и неизбежна
стварь, па зато и ликови, кои остале превазилазе при нѣномъ
образованю или опаду, дубоко се урезаю у живу нѣгову душу
и онъ ихъ слави гласнимъ песмама. Песме те што величаю юнаке
есу спевови юначки, епични. Простонародно наше певаштво од-
гая и таке песме, и врхъ нѣиховъ есу песме кральодворскога
рукописа, кое се не могу оценити, коима су друге србске юначке
песме, а овима опетъ козачке думе украинске. Песме те славе
люде, кои своимъ саединѣнѣмъ сачуваше отачбину, коя е уве-
дена у опасность было унутрашнѣмъ насилнимъ противлѣнѣмъ
или туѣомъ наваломъ, као чешки спевови и славный рускѣй
спевъ „Игоръ Светославићъ;“ славе такоѣеръ мушке чинове,
извршене у различномъ положаю живота огромномъ силомъ ду-
ховномъ а понайвише и телесномъ снагомъ, и тиме, што духъ
нашега народа за найкраснѣе у друженю людскомъ држи, из-
врстне, као србске песме и думе козачке; или славно скончанѣ
юнака, кои се своимъ чиновима у народу засіяше као те мало
часъ именоване песме.

У кральодворскомъ рукопису слави се храбрость и мудрость
Вигонѣва и Олдрихова, кои узеше изъ руку Поляна, Златный
Прагъ, столицу отачбине чешке; одважность Бенеша Херма-
нова, што порази Немце Сасе, кои упадоше у чешку отачбину
ради пустошеня и пленѣня; юнаштво забоево и славоево, кои у
бесконачной ревности за слободу свое отачбине —

Aj ty Zaboju pieješ srdce k srdcu,
Piesnu z streda hore. Jako Lumir,
Ky slovy i pieniem bieše pohybal
Vyšehrad i vše vlasti:
Tako ty mie i všiu bratr.
Pievee dobra miluju bozi,
Piej, tobie od nich дано,
V srdce protiv vrahom (1). —
Zre Zaboju na Slavojeva
Zapolena zraky (2) и т. д.
Aj Ludieše, ty si parob na parobu krále!

(1) неприятеля. (2) очи.

Ty rci svemu ukrutniku,
Ze dymem jest nam velenie (1) jeho —

помлатише Немце Франке, кои дођоше да ихъ уведу у робованѣ,
и изагнаше ихъ са срамотомъ изъ землѣ; сила Некланова и
Честмирова, кои понизи „владику“ Власлава, што се найвышшой
сили противляше; срчаность ярославльва, кои порази подъ Го-
стиномъ на Морави дивль Татаре. Обсада чешке войске траяше
већъ више дана, лютый се бой обнавляше свакий данъ, Татари
се све више множаху —

Ajte rozmnozie sie Tatar mnoštvie,
Jak sie mnozie večernie tma v jeseň,
I u povodniu sich Tatar lutyh
Kolebaše sie voj křestian středem —

и малый пукъ ярославльвихъ Чеха у лютой обсади, мученъ при-
томъ жеђу, коя гори, на летной припеци на берегу, не виђаше по-
моћи ни ослобођеня. У таковомъ положаю

Deň sie rozhorieva na poledne,
Křestiene padachu trapnu žižniu (2),
Vypražena usta otvierachu,
Pievše chrpavie k materi božiei,
K niei sva umdla zraky obracachu,
Žalostivo rukama lomichu,
Ot zemie do oblak teskno (3) zřechu —

Вестонъ саветуе, да се предаду те сачуваю животъ:

Nevzmožno nam dele žižniu trati,
Nevzmožno pro žižň vojevati;
Komu zdravie, komu drah životek,
Tomu v Tatarch milosti ždati. —
Tako řechu jedni, tako druzi:
Trapnieje shynuti žižniu (4) meča,
V porobě nam bude vody dosti.
Za mnu, kto tak smysle — vece Veston —
Za mnu, za mnu, koho vy žižň trapi!

Али Вратиславъ скочи на издаицу:

Tu Vratislav jak tur (5) jary skoči,
Vestonia za silnie paži (6) chvati,

(1) заповесть. (2) мучна жеђь. (3) страшно. (4) него одъ. . . . (5)
бикъ. (6) прси.

Die: Prorado, skvrno (1) křestian viečna!
 V zahubu chceš vrci dobre ludi?
 Ot boha na milost ždati chvalno,
 Ne v porobě od svieřepych Tatar.
 Nerod'te bratřie spieti v pohubu!
 Přetrpěchom nailutejej vedro (2),
 Boh ny silil v rozharale poldne,
 Boh nam sešle pomoc ufajucim.
 Zastyd'te sie mužie takych řeči,
 Ač sie hrdinami (3) zvati chcete,
 Pohyniem-li žizniu na siem chlumce,
 Smrt sie bude bohem zamieřena (4),
 Vzdamy-li (5) sie mečem našich vrahov,
 Sami vraždu nad sobu spachamy (6).
 Mrzkost jest poroba Hospodinu,
 Hřiech v porobu samochtiec dati šiju и т. д.

Рускій юначкій спевъ: „Игоръ Светославићъ,“ опевава игоровъ походъ противъ Половаца, грабљивихъ неприятеля руске землѣ. Игоръ изиђе у полъ, па не дочекавши опреме оставихъ кнезова и не марећи за знаменъ кое му предсказиваше несрећу:

Солице емоу тьмоу поутъ застоупаше, ноць стоноуци емоу грозю птицъ оубоуди, свистъ звѣрнѣ въ стазби, дивъ кличетъ врѣхоу древа —

упусти се у бой.

Чръленъ стягъ (7), бѣла хорюговъ, чрълена чолка, сребрено строужіе (8) храброму Святъславличю, Русичи великая поля чрълеными щиты прегородиша, ищочуи себѣ чти (9) а князю славы,

али премда се юначкій біяху, ипакъ не могоше одолети множини Половаца:

Биша ся день, биша ся другый, третьяго дни къ полоуднію падоша стязи Игоревы. Тоу ся брата (Игоръ и Всеволодъ) разлоучиста на брезѣ быстрой Каялы. Тоу кроваваго вина недоста; тоу пиръ докончаша храбрии Русичи: сваты попоиша а сами полегоша за землю Рускоюю. Ничить трава жалощами, а древо съ тугою къ земли

- (1) погрдо. (2) врућину. (3) юнацима. (4) наређена. (5) предамо ли. (6) убійство — учинићемо. (7) застава. (8) коплѣ. (9) части.

преклонилось. Оуже бо, братіе, невеселая година вѣстала, оуже поустыни силоу прикрыла.

Игоръ падне у робство:

Тяжко ти головы кромѣ плечю, зло ти тѣлоу кромѣ головы:
Роуской земли безъ Игоря,

али ослободивши се уткомъ дође у свой завичай на велику радость целе землѣ:

Солнце свѣтитъ ся на небесѣ, Игорь князь въ Роуской земли. Дѣвици поють на Доунаи. Вьютъ ся голоси чрезъ море до Кіева. Игорь ѣдетъ по Боричевоу къ святѣй Богородици Пирогощей. Страны ради, гради весели, цѣвше цѣснь старымъ княземъ, а по томъ молодымъ. Пѣти слава Игорю Святѣславлича, Боуй-Тоуроу Всеволодѣ, Владиміроу Игоревичоу. Здрави князи и дружина побарая за христьяны на поганья плѣки. Княземъ слава, а дружинѣ Аминь!

Чини ли юнакъ поредъ юначкихъ чинова и дела, коя долазе одъ човечнихъ, души нашего народа онако милихъ, побуда, прима ли се угнѣтанихъ и кои несуну криви, и стои ли у целоме своемъ твореню према свакоме, быо онъ у каквомъ му драго оделу и у ма каквимъ околностима, као према ближнѣму и човеку: то такавъ юнакъ омили народу мимо све и постане правый любимацъ нѣговъ, а име му прелази съ колена на колена и остае бесмртно у духу и устима народа кои га слави. Такавъ е юнакъ кралъвиѣ Марко срвскомѣ народу.

Кралъвиѣ Марко свршуну свуда, где годъ затреба, юначке чинове, и онъ е тако силанъ, да му се готово не може одолети. Седе Марко са старомъ майкомъ вечерати суха хлеба и „црвена вина,“ а дођоше му три писма, едно одъ „Стамбола града,“ у коемъ га (турскій) Царъ позива, да му дође да помогне у бою противу Арапа, друго одъ „Будима града,“ у коемъ га кралъ зове у сватове,

Да га вјенча с госпођом краљицом,

а Трећа књига од Сибиња града,

Од војводе Сибињанин-Јанка,

да дође да му крсти двоицу синова. Марко запыта майку куда му валя ићи, али не размишляјући дуго одлучи на войску, кое и майка похвалюе:

Иди, синко, на цареву војску;

И Бог ће нам, синко, опростити,

А Турци нам не ће разумјети.

Спреми се дакле на войску, па како дође у Цариградъ, а царъ
одмахъ дигне силну войску те отиде съ Маркомъ

..... преко мора сињег,

На Арапеку љуту покрајину,

где Марко одмахъ съ царевомъ войскомъ узе четрдесетъ и
четири града. Али Окана не могаше узети за три године дана,
макаръ што сечаше арапске главе као коса траву, што видећи
Турци и завидећи му за милость султанову, говоре цару, да
Марко мртвима одсеца главе па ихъ доноси нѣму, да се похваля.
Чуюћи то Марко измоли се одъ цара, да сутраданъ по закону и
по обичаю прослави свое крсно име, кое царъ не могући одбити
учини му по вољи, и тако Марко отиде съ боишта, те у зеленой
гори подалеко одъ войске разапне шаторъ, и тамо славећи кр-
сно име, пияше „мрко вино.“ Сутраданъ одмахъ познаю Арапи
да у войсци нема Марка, а стража арапска повиче, садъ нека се
удара на Турке, еръ

Нема оногъ страшнога јунака

На шарену коњу великоме,

па кое се Арапи ослободе те навале на Турке, и, као што песма
гласи, побію 30,000 турске войске. Царъ пише Марку, нека дођ
еръ му е войска яко страдала, али Марко, хотећи турску зависть
іошъ већма казнити, остане и иза тога у зеленой гори пиюћи вино.
Другій данъ се понови, што се еданъ данъ пре тога збыло, арап-
ска стража повиче на свое, ови ударе на Турке те ихъ 60,000
побію. Зло е цару око срца, па пише и моли Марка да дође, а онъ
се еднако одпира хотећи іошъ већма казнити зависть, те тако
трећій данъ потуку Арапи 100,000 турске войске. На поповлѣну
крепку молбу цареву, да му Арапи већъ целый око утаманише,
дође напоследку Марко, уседне на Шарца, когга кадъ опази
Арапи одмахъ повиче, нека се уступа предъ страшнимъ юна-
комъ, удари међу нѣихъ, и растера имъ войску на три стране,
па едну сабљомъ исече, другу погази Шарцемъ а трећу догна
предъ цара. Марко свое сврши, па свршивши гођаше себи. На
нѣму бејаше седамдесетъ рана, кое да извида, дае му царъ одъ

велике захвалности 1000 дуката, питајући га притомъ, нада ли се излечити, да му самъ тражи лекъ и лекаре; Марко му одговори да се нада, узме 1000 дуката, и иђаше — а за њимъ слуге царева, које ваља да гледају, да му не буде штогодъ — изъ крчме у крчму, где е болъ вино, те тако се исцели и ране му се залечише.

Као јунакъ брани Марко угњѣтане и кои несу криви. Девойка една, коју дванаестъ Арапа ухватише и у мучномъ робству држаху, прибегне Марку подъ шаторъ, па га братими и моли да е одбрани и сачува одъ окрутника, а Марко готовъ прихвати е за руку, па е посади и угости. У томъ допадне дванаесторица Арапа, те ударе на Марка. Насмея се Кралъвићъ Марко па имъ рече да га се прођу, да не бы вели морао о њихъ огрешити душе, али они не даду себи договорити, стану кварити шаторъ хотећи га оборити. Тада Марко уседне на Шарца, посади девојку за се и за тренуће ока поби све Арапе.

Пак се ману преко поља равна,
 Како звезда преко ведре неба,
 Оде право ка Прилипу граду,
 Ка својему двору бијеломе,
 Пак дозивъе Јевросиму мајку:
 Јевросима, моја стара мајко!
 Моја мајко, моја слатка рано!
 Ево, мати, Богом посестрима,
 Ран' је, мајко, мене каконо си,
 Удоми је, како чедо своје,
 Да би, мајко, стекли пријатеље. —
 Ранила је Јевросима мајка,
 Ранила је и удомила је и т. д.

Тако се у другој песми „Косовка девојка“ тужи Марку, кои иде Косовомъ, како е „Арап прекоморац“ закупио одъ цара турскога све Косово, па како му свакиј, кои се жени мора платити по 34, а која се удае по 30 дуката, осимъ тога како мора бити младий и девојка изъ целе околине редомъ Арапину и његовимъ слугама на вољу. Како е она сиромашна па нема одкуда дати толико дуката, како е тай данъ на њо редъ дошао да иде у араповъ шаторъ али она му не ће отићи:

Ил' љу јадна у воду скочити,
Или љу се млада обесити;
Волим, брате, изгубити главу,
Нег' љубити свој земљи душмана.

Марко е богато обдари, и дознавши одъ нѣ где стои шаторъ араповъ, хити да иде тамо. Девойка га одвраћа, еръ вели одъ арапове руке погибе већъ 77 юнака, али Марко:

Добра Шарца врло расрдио,
Из копита жива ватра сева,
Из ноздрва модар пламен лиже;
Срдит Марко језди низ Косово,
Рони сузе низ јуначко лице,
А кроз сузе гњевно проговара:
Ој давори, ти Косово равно!
Шта си данас дочекало тужно,
После нашег кнеза честитога,
Да Араци сад по теби суде!
Ја срамоте поднети не могу,
Ни жалости велике трпити.
Данас љу вас браћо осветити,
Осветити или погинути.

Слуге се арапове препадоше видећи такова яхача где се приближуе, и са страхомъ являю господару чудна юнака, али онъ имъ вели нека га само приме и уведу подъ шаторъ, еръ безъ сумнѣ хоће да плати свадбарину. Слуге тада изиђу Марку на сусретъ али угледавши га близу

Не смедоше пред Марка изићи —

шта више покриваю оружъ што болъ могу. Марко се сиђе съ коня, и пошто му тихо рече да се добро држи и да се нађе на вратима готовъ, уђе подъ шаторъ, каже да е донео одкупъ, али баци само три дуката, еръ вели нема више. Помамльный Арапинъ стаде га бити буздованомъ, а Марко се насмея на га ушгта шали ли се; а кадъ Арапинъ одговори да то одъ збилъ чини, Марко га удари те му скиде изъ рамена главу. На то посече слуге и сарани изнесене главе сръбскихъ юнака.

Кодъ свега своегъ юнаштва Марко е скроманъ и припознавао. — Турчинъ Алил-ага, видећи Марка нелагодна, зове га

да се надстрелюю и поставля погодбе, ако Марко нѣга надстрели, нека му узме дворе, иманѣ и жену, а ако онѣ надстрели Марка, не тражи му ни двора ни любе, него ће му узети Шарца а нѣга ће обесити. — Марко га одбѣя, да се тога прође, али Турчинѣ не да му мира, докѣ најпосле и Марко пристане. Алилага не уздаюћи се у себе хоће да подмити судію кои ће имѣ дати потврду на уговорѣ нѣиховѣ, али Марко опазивши то запрети судіи тако, да овога грозница попадне. Стреляху у дальину и Марко далеко престрели Алилага. Кадѣ виде Турчинѣ да е изгубіо спонадне га страхѣ, и моли Марка са сузама да га не обеси, а даће му драговољно иманѣ и жену.

А беседи Краљевићу Марко;
Мене твоја жена не требује,
У нас није, како у Турака;
Ја на дому имам љубу верну,
Племениту Јелицу госпођу.

Обрадованій Турчинѣ грли и люби Марка, и части га за три дана.

У Крушеву у крчми седе за столомѣ двадесетѣ войвода на пию вино, препирући се, ко е одѣ нѣихѣ најбољій юнакѣ; понанили тврде, да е войвода Јанко најбољій а краљевићѣ Марко најгорій. Марко кодѣ свога вина не одговара на то ни речи, него излазећи на полѣ да напои Шарца виномѣ угледа юнака на вранчини где яше полѣмѣ, кои место штита држи у руци елу, на вративши се у крчму яви то войводама, додаюћи, да такова юнака несу јошѣ видели, него нека му се сви поклоне, чимѣ уђе у крчму. Увређене войводе одговараю, да му се не ће поклонити нити ће га поздравити, али у томѣ юнакѣ приспе у крчму, затвори за собомѣ врата да се сва кућа затресе, и ступи у собу. Како уђе у собу а войводе му се поклоне и поздраве га редомѣ, Марко га поздрави подоцне, единый бановићѣ Секула не поздравля га никакo, на кое се юнакѣ расрди па га позове на удвой. Секула му изиђе преко волѣ на мейданѣ, ослањаюћи се при томѣ на помоћ осталихѣ; па се и обоица дохвати, али юнакѣ тресну Секулу тако о землю, да е овай повикаo „јой мене майко!“ зовући войводу Јанка у помоћ. Позваній не дође, него Марко видећи да е зло, при-

скочи и за часъ учини край юнаку. Вративши се укрчму не нађе тамо никога, еръ се войводе беяху све разбегле, а Марко ихъ позове натрагъ, они се врате, па наново сви седну за сто къвину, те садъ единодушно признаду кралъвића Марка за најбољга юнака.

Муса двораше турскога цара, пакъ пошто му досади дворенъ одметне се и сагради кулу у приморю, изъ кое пленяше околину и вешаше све службенике цареве, кои му падоше шака. Тужбена тужбе долажаху цару на Мусу, на кое царъ разгнѣвлѣнъ шалъ на нѣга повестне юнаке, одъ коихъ се ни еданъ не враћа натрагъ. Царъ притешнѣнъ сети се Марка, пусти га изъ тамнице, у кою имаше већъ три године дана, како га е баціо, снажи га неко време доволно виномъ, овновиномъ и белимъ хлебомъ, и кадъ се тако Марко мало опорави, опреми га на одметника. Съ новимъ мачемъ, али горе кованимъ него што беше мусинъ, отиде Марко на свомъ Шарцу противъ Мусе, нађе га у недељу негде на пољу и позове га на удвой. Біо се копљима, буздованима и мачевима, па поломише све а не учинише еданъ другоме ништа. Тада поскачу съ коня и ухвате се у коштацъ. Носише се пола летногъ дана, докле Мусу не попаде бела пена а Марка бела и крвава, напоследку Муса обали Марка на зелену траву и седе му на прси. Процвиле Марко па зовну посетриму вилу у помоћ, кою му обећала беше у свакој прилици, а вила являюћи му се изъ облака кори га што се у недељу упуштао у бой. Муса зачуђенъ гласомъ изъ облака гледну горе, Марко пакъ то употреби, те га ножемъ распори и са себе збади. Видѣћи Марко Мусу мртва:

Проли сузе низ бијело лице:
 Јаох мене до Бога милога!
 Ђе погубих од себе бољга!

Узъ свою скромность Марко е и правичанъ и у свакоме случаю онај, кои истину говори. — По смрти цара Душана роди се завада о наследништву србскога престола; својъ царева шћаше удалити одъ престола сина нѣговогъ, малолетнога Уроша, и присвоити га свако себи. На Косову кодъ Самодреже пр-

кве састану се отимачи престола: Вукашинъ краљ, марковъ отацъ, войвода Угљша и войвода Гойко съ малолетнимъ царевићемъ Урошемъ да се расправи парница. Кадъ се диже распра, у којој свакиј себи присвајаше царство, а само нејакій Урошъ ђуташе, пошлю гласнике по протопопа Неделька, душановогъ духовника, у кога беху „књиге староставне,“ кои ће најболъ моћи казати, коме припада царство. Неделько одговори, да е онъ истина исповедію Душана на самрти, али да га ние пытао за царство, него нека иду у Прилипъ градъ краљвићу Марку, нѣговомъ ђаку, кои е кодъ нѣга књигу научію а кодъ Душана писаръ быю, у нѣга су „књиге староставне“ и онъ може решити „на коме је царство.“ А Марко ће казати истину :

Јер се Марко не боји никога.

Разма једног Бога истинога.

Тада гласници отиду Марку и позову га на Косово да расправи стваръ. Марко ихъ добро дочека, пытаюћи :

Јесу л' здраво Србљи витезови,

И честити цареви и краљи ?

и яви матери узрокъ нѣиховога доласка :

Кол'ко Марко тежио на правду,

Тол'ко моли Јевросима мајка :

Марко сине једини у мајке !

Не била ти моја рана клета,

Немој, сине, говорити криво,

Ни по бабу, ни по стричевима,

Већ по правди Бога истинога,

Немој, сине, изгубити душе ;

Боље ти је изгубити главу.

Дошавши Марко на Косово сви га дочекаю съ радошћу, а свакиј у наданю, да ће нѣму присудити царство. Отацъ се радуе, што ће синъ бити судія, коме ће по смрти очиној остати царство ; Угљша обећава синовцу, да ће обоица заедно царовати ; Гойко такођеръ узда се у синовца, когга е вели іошъ кадъ е малый быю миловао као златну ябуку и павію, и свуда га са собомъ водію. При надима и обећаньима свакога одъ нѣихъ Марко ђути,

ништа не говори, већ отиде нејкомъ Урошу и тамо се бављаше. Кадъ у јутру, отиду сви у цркву, а после службе божіе посаде се предъ цркву у столове, Марко съ књигама староставнима, у кое гледајући говори:

А мој бабо, Вукашине краљу
Мало л' ти је твоје краљевине?
Мало л' ти је? Остала ти пушта!
Већ с' о' туђе отимате царство.

Тако као оца осуди и Углѣшу и Гойка, и царство пресуди Урошу:

Књига каже, на Урошу царство,
Од оца је остануло сину,
Бетету је од кољена царство,
Њему царство царе наручио
На самрти, кад је починуо.

Отацъ разљутивши се на сина хоће да га прободу, кое видећи

Бјежи Марко испред родитеља,
Јер се њему, брате, не пристоји
Са својим се бити родитељем,

а отацъ за њимъ, гонећи га око цркве; те обтрче трипутъ око њѣ, и отацъ текъ што ние сустигао сина. У томъ Марку проговори нешто изъ цркве, да утрчи унутра, па му се у еданпутъ отворе врата и за њиме се затворе, а краљ удари по њима мачемъ, и видећи крвѣ где покапа изъ њихъ стане се кајати, врене мачъ у ножнице, али ипакъ проклињ Марка, наиме:

И да би ти душа не испала,
Док Турскога цара не дворио

Царъ га напротивъ, коме в Марко пресудио право, благосиља:

Твоје лице свјетло на дивану
Твоја сабља сјекла на мејдану
Нада те се не нашло јунака
Име ти се свуда спомињало,
Док је сунца и док је мјесеца —
Што су рекли, тако му се стекло.

По народноме верованју Марко уследъ те клетве мораше дворити Турчина, као што одъ времена до времена и чиняше „по невољи“ съ боломъ; уследъ благослова пакъ постао в јунакъ кои се у сву будућностъ споминѣ.

Приманѣ остављенихъ и човечно поступањѣ са свакимъ ближњимъ лежи Марку тако на срцу као света истина. — Два побратима, Костадинѣ и кралѣвићѣ Марко, яшу заедно полѣмъ. Костадинѣ хвалећи се говори Марку, да му дође у есенъ, о Митрову, кадѣ онѣ слави крсно име, па да види части и лепа дочека, на кое му Марко хладно одговара, нека му се съ тимъ не хвали. Онѣ се вели едномъ у есенъ управо о крсномъ имену у двору нѣговомъ десно, па му е онда познао дочекъ и гошћенѣ, и видео три нечовештва. На питањѣ Костантиново, каква су то нечовештва, одговара Марко:

Прво ти је, брате, нечовештво:

Дођоше ти до две сиротице,

Да ј' нараниш леба бијелога

И напојиш вина црвенога;

А ти велиш двома сиротама:

Ид'те одатле, један људски гаде!

Не гад'те ми пред господом вина. —

А мени је жао, беже, било,

Жао било двеју сиротица.

Па гледајући, вели, то изѣ прикрайка да е нахраніо и напоио отеране сироте, и свукавши съ њихъ сиромашно одело, обукао ихъ у скерлетъ и свилу, па ихъ онда послао нѣговомъ двору, нато пакъ да ихъ е Костантинѣ удворно дочекао, едно одъ сирочади узео на десну а друго на леву руку и посадивши ихъ за сто рекао имъ:

Јед'те, пијте, господски синови.

Друго нечовештво на той части да е приметіо, што е старе господаре у старимъ халѣинама посадіо у донѣй, а нове господаре у коихъ беше ново одело у горнѣй сто; треће пакъ, што му оца и майке не беаше за столомъ да му пию прву чашу вина.

Самъ Марко, као што песма сведочи, части о крсномъ имену свакога ко му дође; за еднимъ столомъ седе владике, за другимъ господа хришћанска а за трећимъ ништи и убоги. Само се бои, да му на свето не дођу и Турци, съ којима се „за невољу“ дружи, и зато нареди слугу, кои ће затворити врата и Турке, ако бы дошли, непустити. Турци пакъ дођу, обореврата па из-

бію слугу. Слуга отиде у дворъ плачући, коє видећи Марко пита га што плаче, ако є, вели, гладанъ, ето има ела, ако є жеданъ, ено му хладна вина, дознавши пакъ правый узрокъ плача, узе оружъ и хтеде валяно вратити Турцима, али на проицаву молбу материну, да се на светый данъ ни съ кимъ не сваѣа него свакога нека угости, дочека ихъ и угости. Угошѣени Турци кои се дома спремаю говоре турски меѣу собомъ, али Марко ихъ разуме, еръ є седамъ година дворіо цара турскога, па є чисто турски научіо, покаже имъ свой буздованъ па вели да плате слуги лекарину за ране одъ нѣиховихъ буздована, што су му на плеѣа наброили. Турке попадне грозница кадъ видеше марковъ буздованъ, съ радощѣу дакле плати свакій по двадесетъ дуката лекарине, а осимъ тога марковой люби, коя вели ние робинѣца, што є, носећи нѣима ела, на себи свилу помрчила, свакій по десетину дуката. После тога одкупа Марко кликѣ своіой майци

Не узимам блага од Турака,
 Не узимам, што ја блага немам,
 Већ узимам благо од Турака,
 Нек се пева и нек приповеда,
 Шта ј' чинио Марко од Турака.

Турци, изашавши изъ двора, потихо меѣу собомъ беседе, да на таку часть више Каурину не ће долазити, еръ:

Што дадосмо за једну ужину,
 Била б' рана за годину дана.

Учинивши преступакъ Марко се кає и жао му є. У єдној несми пита га майка, зашто гради толике задужбине, а онъ одговара, што єдномъ кадъ бејаше у земљи Арапској и допаде сужаньства, у коємъ проведе седамъ година, кѣи краля арапскога залюбивши се у нѣга помогне му на слободу, надаюћи се да ће му бити любазницомъ; а онъ да немаше къ нѣой никакве наклоности, шта више да му ни сужаньство не беше тако додіяло као та Арапкиня, али не хтећи у тамници живъ трунути да є употребіо нѣну помоѣь, ослободіо се и утекао съ нѣоме. А на слободи да га є озловедила, намеѣући му се своіомъ любовлю, тако да ю є потегнувши саблю пресекао. Зато вели чини многе задужбине. — И после дела не злихъ, него необходимыхъ;

Марко се кае. После рата арапскога, у који беше отишао „по невольни“, на желио цара турскога и у њему побіо онолике люде, Марко иде Светой гори те се тамо кае и причешћуе, што е онолике люде погубіо.

Марко Кралъвићъ, као што га описую србске песме, естъ юнакъ по души и вољи народа, као да му е изъ ока пао. Нагао и у наглости готовъ на пренаглъићъ, али свагда приступанъ любовномъ договору, који му особито майка њгова често чини; юначки одважанъ и непоколебљивъ, притомъ скроманъ, некористолюбивъ, покоранъ, правичанъ, после преступака онај који се кае, онъ е узоръ свега юнаштва славенскога, које се у печемъ јошъ треба да усаврши. А главниъ знакъ њговога славенскогъ духа естъ, да што годъ ради, ради са свешћу дужности, куда га пакъ сама њгова природена наклоностъ неодолетно вуче. То се види изъ свию њговихъ дела, као што су у песмама описана. У распри о царству говори истину по закону књига староставнихъ, али песма изрекомъ каже:

Кол'ко Марко тежио на правду,

и дае тимъ на знанъ, да му за то не бы требало материне напомене. Косовку девојку, и жене србске ослобођава одъ срамоте, еръ срамота хришћанства и хришћанскога Србства мучи му душу:

Шта си данас дочекало тужно и т. д. —

али скупа га на жалостъ побуђуе погледъ на те несретнице:

Рони сузе низ јуначко лице.

Сиромaxe и сироте одбити одъ себе а не снабдети држи за нечовештво, за дело нехришћанско, и таквихъ одбаченихъ прима се онъ самъ и снабдева ихъ:

А мени је жао, беже, било,

Жао било двеју сиротица.

Онамо, где природна наклоностъ и дужностъ стое една другой противне, решава кодъ њга дужностъ. У распри о царству не пресуђуе своје оцу престолъ, него изриче судъ по правди.

Узъ кралъвића Марка стои у србскимъ песмама јошъ цео низъ юнака, изврстнихъ одважношћу, юнаштомъ у бою и мушкимъ сношењемъ свакоякихъ мука. Еданъ е између њихъ Јуришићъ

Янко, кои седи три године дана у турской дубокой тамници, а свагда е свежъ и одважанъ као на слободи. Цару турскоме, кои га пита, кои оно беху юнаци, што на Косову онако храбро кр-дисаху Турке одговара мушки: еданъ да беше кралъвићъ Марко, другій Огнянъ, сестрићъ марковъ, а трећій, што ихъ на копль набіяше и у реку потезаше, да беяше онъ. Између начина смрти, кое му царъ предлага, избра себи юначку смртъ, да га на зломъ коню и съ рђавомъ сабљомъ пусти у бой са двеста янъичара, кои сви погибоше нђговимъ юнаштомъ. И одъ хайдука обдаренихъ юначкомъ силомъ многи пређоше у србске песме. Тако хайдукъ старацъ Вуядинъ, ухваћенъ са своя два сина и видећи кулу у кою ће поћи у тамницу и на муке, дае наукъ синовима, да никога не издаю, ко ихъ е хранио или кодъ кога су оставляли благо:

Видите ли проклето Лијевно,
 Ђе у њему бијели се кула?
 Онђе ће нас бити и мучити,
 Пребијати и ноге и руке,
 И вадити наше очи чарне;
 О синови, моји соколови!
 Не будите срца удовичка,
 Но будите срца јувачкога,
 Не одајте друга ни једнога,
 Не одајте ви јатаке наше,
 Код којих смо зиме зимовали и т. д.

И стављенъ на речене муке Вуядинъ не уздахну, нити кога одаде речю.

А умрети у сужанъству, дати се уморити онако безъ юначке замене, то србскоме юнаку најтеже пада. За люто сношенъ те жалостне судбине стои србска пословица: „Ко се не освети, онъ се не посвети.“ У тамници скадарской седе три сужня, кои предвидећи брзу смртъ казую еданъ другоме, шта ће коме бити најжаліе оставити. Првый вели, да му е највећма жао старихъ родителя, кои сами себи не могу зарађивати; другій, да му е највећма жао скоро доведене любе; а трећій,

Ђе срамотно погинут' хоћемо,
 Безъ икакe замѣне юначке.

У томе ихъ и Турчинъ стаде едногъ по едногъ изазивати изъ тамнице, као да ихъ пусти на одкупъ; прва два падну предъ вратима одъ саблѣ нѣгове, а трећий говори му, да не крвави скупоченога нѣговогъ одела, него болѣ нека скине чисто, учини га лакомимъ на одело, и у томъ истргне му саблю, посече и нѣга и друге, и нагне сретно дома:

Здраво пође, весела му майка!

У такovo юнаштво залюбљении юнакъ жели и по смрти само о нѣму да слуша. Младый Секула коме е суђено да умре, има на ујака, кои до нѣга стои, ову последню молбу:

Већ кад мени судни часак дође,
Укопај ме на друму широку,
Да с' наслушам трунка од коњица
И јаука од добри јунака. —
То изусти, на душу испусти.

Думе украинске налику на юначке песме сјевавају такођеръ дела одъ юнака козачкихъ, поглавито прослављенихъ атамана: Хмелницкога, Ничая, Морозенька и т. д., или и другихъ съ юнаштва гласнихъ людий, као: Димитрија Вишновецкога, кои іошъ и на умору разбія непријатељ. У обште пакъ ваља приметити, да у нѣима има више чувствености него у юначкимъ србскимъ песмама, и неко нагињанѣ ка драматичкоме представљању: думе су више лиричне, а юначке србске песме просте, чистіе, епичне.

Какавъ е животъ юнака, онакова имъ е и смртъ; тимъ славнија, што е юнакъ извртнии. Знаменита е смртъ маркова. И збогъ самога чина, и збогъ бесконачне красоте навешћу целу песму која пева смртъ маркову:

Поранио Краљевићу Марко
У неђељу прије јарког сунца
Покрај мора Урвином планином.
Када Марко био уз Урвину,
Поче њему Шарац посртати,
Посртати и сузе ронити.
То је Марку врло мучно било,
Па је Марко Шарцу говорио:
Давор', Шаро, давор' добро моје!

Ево има сто и шесет љета
 Како сам се с тобом састауо,
 Још ми нигда посрнуо ниси,
 А данас ми поче посртати,
 Посртати и сузе ронити;
 Нека Бог зна, добро бити не ће,
 Хоће једном бити према глави,
 Јали мојој, јали према твојој. —
 То је Марко у ријечи био,
 Кличе вила с Урвице планине,
 Те дозива Краљевића Марка:
 Побратиме, Краљевићу Марко!
 Знадеш, брате, што ти нош посрће?
 Жали Шарац тебе господара,
 Јер ћете се брзо раставути. —
 Али Марко вили проговара:
 Б'јела вило, грло те бољ ело!
 Како бих се са Шарцем растао,
 Кад сам прош'о земљу и градове,
 И обиш'о исток до запада,
 Та од Шарца бољег коња нема,
 Нит' нада мном бољег јунака!
 Не мислим се са Шарцем растати
 Док је моје на рамену главе. —
 Ал' му б'јела одговара вила:
 Побратиме, Краљевићу Марко!
 Тебе нитко Шарца отет' не ће,
 Нит' ти можеш умријети, Марко,
 Од јунака ни од оштре сабље,
 Од топуза ни од бојна копља,
 Ти с' не бојиш на земљи јунака;
 Већ ћеш, болан, умријети, Марко,
 Ја од Бога од старог крвника,
 Ако д' ми се вјеровати не ћеш,
 Када будеш вису на планину,
 Погледаћеш с десна на лијево,
 Опатићеш двије танке јеле,
 Сву су гору врхом надвисиле,
 Зеленијем листовом зачиниле,
 Међу њима бунар вода има,
 Онђе хоћеш Шарца окренути,
 С коња сјаши, за јелу га свежи,

Наднеси се над бунар над воду,
 Те ћеш своје огледати лице,
 Па ћеш виђет', кад ћеш умријети. —
 То је Марко послушао вилу,
 Кад је био вису на планину,
 Погледао с десна на лијево,
 Опасио двије танке јеле,
 Сву су гору врхом надвисиле,
 Зеленијем листом зачиниле;
 Онђе Марко окренуо Шарца,
 С њега сја'о, за јелу га свез'о,
 Наднесе се над бунар над воду,
 Над водом је лице огледао;
 А кад Марко лице огледао,
 Виђе Марко, кад ће умријети,
 Сузе проли, па је говорио:
 Лажив св'јете, мој лијепи цв'јете!
 Л'јеп ти бјеше, ја за мало ходах!
 Та за мало, три стотин' година!
 Земан дође, да св'јетом пром'јеним. —
 Па повади Краљевићу Марко,
 Па повади сабљу од појаса,
 И он дође до коња Шарина,
 Сабљом Шарцу осижече главу,
 Да му Шарац Турком не допадне,
 Да Турцима не чини измета,
 Да не носи воде ни ђугума;
 А кад Марко посијече Шарца,
 Шарца коња свога укопао,
 Боље Шарца, нег' брата Андрију;
 Бритку сабљу преби на четверо
 Да му сабља Турком не допадне.
 Да се Турци њоме не поносе,
 Што је њима остало од Марка,
 Да ришћанлук Марка не прокуне;
 А кад Марко бритку преби сабљу,
 Бојно копље сломи на седмеро,
 Па га баци у јелове гране;
 Узе Марко перна буздована,
 Узе њега у десницу руку,
 Па га баци с Урвине планине
 А у сиње у дебело море,

Па топузу Марко бесједио:
 Кад мој топуз из мора изиш'о,
 Онда 'ваки ђетић постапуо. —
 Када Марко сактиса оружје,
 Онда трже дивит од појаса,
 А из цепа књиге без јазије,
 Књигу пише Краљевићу Марко:
 Когоћ дође Урвином планином
 Међу јеле студену бунару,
 Те затече онђе дели-Марка,
 Нека знаде, да је мртав Марко;
 Код Марка су три ђемера блага,
 Каква блага? Све жута дуката,
 Један ђу му ђемер халалити,
 Што ће моје т'јело укупати,
 Други ђемер нек се цркве красе,
 Трећи ђемер кљасту и слијепу,
 Нек слијепи по свијету ходе,
 Нек пјевају и спомињу Марка. —
 Када Марко књигу накитио,
 Књигу врже на јелову грану
 Откуда је с пута на погледу;
 Златан дивит у бунар бацно;
 Скиде Марко зелену доламу,
 Прострије је под јелом по трави,
 Прекрсти се, еједе на доламу,
 Самур-калпак над очи намаче,
 Доље леже, горе не устаде.
 Мртав Марко крај бунара сио
 Од дан' до дан' неђељицу дана,
 Когоћ прође друмом широкијем,
 Те опази Краљевића Марка,
 Сватко мисли да ту спава Марко,
 Око њега далеко облази,
 Јер се боји да га не пробуди.
 Ђе је срећа, ту је и несрећа,
 Ђе несрећа, ту и среће има:
 А сва добра срећа изнијела
 Игумана Светогорца Васа
 Од бијеле цркве Вилиндара
 Са својијем ђаком Исајијом;
 Кад игуман опазио Марка,

На ђакона десном руком маше:
 Лакше, синко, да га не пробудиш,
 Јер је Марко иза сна зловољан,
 Па нас може оба погубити. —
 Гледећ' кале како марко слава,
 Више Марка књигу проучио,
 Књига каже, да је мртав Марко.
 Онда кале коња одсједнуо,
 Па привати за делију Марка,
 Ал' се Марко давно преставио.
 Проли сузе проигуман Васо,
 Јер је њему врло жао Марка;
 Отпаса му три ђемера блага,
 Отпасује, себе припасује.
 Мисли мисли проигуман Васо,
 Ђе би мртва саранио Марка,
 Мисли мисли, све на једно смисли:
 Мртва Марка на свог коња врже,
 Па га снесе шору на јалију,
 С мртвим Марком сједе на галију,
 Одвезе га право Светој гори,
 Извезе га под Вилиндар цркву,
 Чати Марку, што самртну треба,
 На земљи му тјело опојао,
 Насред б'јеле цркве Вилиндара,
 Онђе старац укоцао Марка,
 Биљеге му никакве не врже,
 Да се Марку за гроб не разнаде,
 Да се њему душмани не свете.

Оданостъ и љубавъ къ отачбини показуе се или у чиновима, у деломъ явлѣнимъ осећанјима безъ да ихъ они, кои чине, исказую; или у самой сентименталности, која се излива у песму, иза кое често и чинъ какавъ долази, али га осећанѣ, кое се песмомъ виѣ, претеже, или се љубавъ къ отачеству pojavљуе у самимъ осећанјима, одкуда постаю песме чисто лиричке. Отачбина садржи готово све оно у себи, што е нѣнимъ домородцима најдраже, природно е дакле, да се и нѣой песма одзива, такођеръ и наша славенска. Славени управо збогъ велике оданости къ породичноме животу, збогъ попуштаня узда осећанјима у многоме обзиру, не сачинише у старо доба сами собомъ силнихъ

отачбина, него већиномъ дочекаше брзу погибао нѣихову; съ друге пакъ стране известно в, да отачбини у оноемъ смислу, као што в горе определихъ, нико ние више оданъ одъ Славенина. Следствено и о нѣой гласа песма нѣгова. Песме те есу различнога рода. Величина и моћность отачбине побуђую къ песми нѣойзи у славу.

РУСКА: Слава Богу на небѣ,

Слава!

Государю нашему на сей землѣ!

Слава!

Что бы нашему Государю не старѣть ся,

Слава!

Его цвѣтному платью (1) не изнашивать ся,

Слава!

Его добрымъ конямъ не изъѣживать ся,

Слава!

Его вѣрнымъ слугамъ не измѣнивать ся,

Слава!

Что бы правда была на Руси,

Слава!

Краше солнца свѣтла,

Слава!

Что бы Царева золота казна,

Слава!

Была вѣкъ полнымъ полна,

Слава!

Что бы большимъ-то (2) рѣкамъ

Слава!

Слава неслась до моря,

Слава! и т. д.

Изъ кральдворскога рукописа:

Na ty naše slunce, Vyšehrade tvrd!

Ty smiele i hrdie na pŕiekre stojieš,

Na pŕiekre stojieši všem cuzim postrach,

Pod tobu řeka bystra valie sie.

Valie sie řeka Vltava jara.

Славна прошлость отачбине и нѣна пропасть побуђую къ жалостну севу. **С Л О В А Ч К А:**

Nitra mila, Nitra,

Ty vysoka Nitra,

(1) одеу. (2) већимъ.

Kde že su tie časy,
 V ktorých si ty kvitla?
 Nitra mila, Nitra,
 Ty slovenska mati,
 Čo pozrem na teba,
 Musim zaplakati.
 Ty si bola niekdy
 Všetkých krajín hlava,
 V ktorých tečie Dunaj,
 Visla i Morava.
 Ty si bola sidlo
 kral'a Svatopluka,
 Keď tu panovala
 Jeho mocna ruka.
 Ty si bola svate
 Mesto Methodovo,
 Keď tu našim otcom
 Kazal Božie slovo.
 Teraz (1) tvoja slava
 V toni (2) skryta leži:
 Tak sa časy menia,
 Tak tento sviet beži.

Удалъность одъ нѣ наводи на сетну чежню.

МАЛОРУСКА:

Сидить Козакъ на могилѣ, тай думку думае,
 На Украину поглядае, тяженько вздыхае:
 А ни витерь не віе, ни сонце не гріе,
 Ено краємъ край Дунаю трава зеленіе.
 Высока могила зъ витромъ говорила:
 Не вий витре буйнисенькій, шчобымъ не шчорнила.
 Бодай тая ричка шуваромъ заросла,
 Шчо мене молодого въ чужій край занесла и т. д.

А несреѣна пропасть отачбине, безъ наданя нѣноме изба-
 влѣню, доводи и до очаяне смрти. Навешѣу одну прекрасну сръ-
 ску песму, коя овамо спада, целу:

Жош зорица не забијелила,
 Ни даница лица помолила,

(1) садъ. (2) пропасть.

А од дана ни помена нема,
 Пошетала Маргита ђевојка
 У Сријему по Сланом камену;
 Рано шета боса по камену,
 Рано шета, танко попијева,
 А у пјесми кунијаше Рајка:
 Бог т' убио Рајко војевода!
 Чим ти наста на Сријем војвода,
 Тако нама Турци додијаше;
 А док бјеше војевода Мирко,
 Ми Турчина нигђе не чујасмо,
 А камо ли очима виђасмо;
 А данас нам додијаше Турци,
 Турски коњи ноге скидаше
 Шетајући јутром и вечером,
 На плочама ноље развијеше
 Међући се циде и лобуда. —
 Тако пјева Сријемка ђевојка,
 Она мисли, нико је не слуша,
 Ал' то Рајко и слуша и гледа,
 Па дозива Маргиту ђевојку:
 Селе моја, Маргита ђевојко!
 Немој кмети војеводу Рајка;
 Шта ће коме учинити Рајко?
 Шта ће себе, шта ли ће Сријему?
 А шта ли ће у Срјему Турцима?
 Докле бјеше војевода Мирко,
 Бјеше тада много војевода
 По нашијем редом градовима;
 Па ме чекај, Маргита ђевојко,
 Стани мало на камену Слану,
 Стани мало, да ти кажем право
 Све војводе и градове редом:
 На бијелом граду Дмитровици,
 Онђе бјеше старац Кузун-Јањо,
 Бјеше њему триста и три љета;
 На Поцерју покрај воде Саве,
 Онђе бјеше Обилић Милошу,
 Везир бјеше славноме Лазару;
 На ономе Биограду стојну,
 Онђе бјеху два Јакшића млада:
 Јакшић Дмитар с војводом Стјепаном;

На бијелу граду Смедереву,
 Онђе бјеше стари деспот Ђурђе
 Са његова два вриједна сина:
 Са Стјепаном а и са Гргуром;
 А на оној на равној Ресави,
 Онђе бјеше војвода Стеване;
 На Сталаћу на високој кули,
 Онђе бјеше војвода Тодоре;
 На Крушевцу граду бијеломе,
 Онђе бјеше славни кнез Лазаре
 А са сином високим Стеваном;
 На Прокупљу граду бијеломе,
 Онђе бјеше стари Југ Богдане
 С девет сина с девет Југовића;
 На бијелу граду Куршумлији,
 Онђе бјеше Бановић Страхиња;
 На Топлици на води студеној,
 Онђе бјеше Топлица Милане;
 А на оној равној Косајници,
 Онђе бјеше Косајчић Иване;
 А на Нишу граду бијеломе,
 Онђе бјеше војвода Станиша;
 На Тимоку златноме потоку,
 Ту бијаху двије војводе:
 Једно Бјелић, друго Златнокосић;
 На Видину граду бијеломе,
 Онђе бјеше бего Радул-бего
 С' својим братом Мирком војеводом;
 На нашему пространу Сријему,
 Онђе бјеше Мирко војвода;
 На бијелу граду Вучитрну,
 Онђе бјеше војвода Воине
 Са три сина три Воиновића;
 На Загорју мјесту питомоме,
 Онђе бјеше Љутица Богдане;
 На Пазару граду бијеломе,
 Онђе бјеше Реља Крилатовић;
 На Сјеници на равној паланци,
 Онђе бјеше војвода Стеване;
 А на оној на Босни поносној,
 Онђе бјеше Бошко Бошњанине
 А са братом дели Радивојем;

На Травнику граду бијеломе,
 Онђе бјеше Бранковићу Вуче,
 Везир бјеше славном Лазару;
 А на ломној на Херцеговини,
 Онђе бјеше Херцезе Стјепане,
 На бијелу граду Пиритору,
 Онђе бјеше Момчило војвода
 С девет браће с девет војевода;
 На Цетињи на води дебелој,
 Онђе бјеху два бега голема:
 Иван-бего и с њим Обрен-бего,
 Оба два су Турци потурчили;
 На ономе ломном Шекулару,
 Онђе бјеше Петар Шекуларац;
 А на Скадру на води Бојани,
 Онђе бјеше Вукашине краљу
 А са братом војводом Угљешом
 И са братом Гојком војводом;
 На приврену мјесту питомоме,
 Онђе бјеше Српски цар Стјепане
 А са сином нејаким Урошем;
 На ономе равном Дукађину,
 Онђе бјеше Лека капетане;
 А на оном на Косову равну,
 Онђе бјеше војвода Мијајло;
 А на оној на планини Старој,
 Онђе бјеше Старина Новаче
 С Татомиром и с Груицом младим;
 На Софији граду бијеломе,
 Онђе бјеше Грчићу Манојло;
 На Кратову граду бијеломе,
 Онђе бјеше Кратовац Радоња;
 На бијелу граду Куманову,
 Онђе бјеше Костадине бего;
 На Солуну граду бијеломе,
 Онђе бјеше војвода Дојчине;
 На Прилипу граду бијеломе,
 Онђе бјеше Краљевићу Марко.
 Па чу л', селе, Маргита ђевојко!
 Све то бјеху наше војеведе,
 Све су били, па су преминули,
 Који, селе, они починуше,

А који ли они изгинуше;
 Данас тога нема ни једнога
 Сам остаде у Сријему Рајко,
 Као суво дрво у планини;
 Шта ће себе, шта ли ће Сријему?
 А шта ли ће у Срјему Турцима? —
 Па извади ноже од појаса,
 Удари се посред срца жива,
 Мртав паде на земљицу црну.
 Рајко паде, Маргита допаде,
 Пишти љуто, како змија љута:
 Браћо моја, Српске војеведе!
 Како бисте, како преминусте,
 А како ли робље остависте!
 Робље ваше све Турско подножје,
 Намастери Турске потпирдице. —
 Па довати Рајкове ножеве,
 Удари се посред срца жива,
 Мртва тужна покрај Рајка паде.

И отачбина жали узаямно свое изврстне синове.

РУСИНСКА:

Ой Морозе, Морозеньку! ты славный Козаче!
 За тобою, Морозеньку, Украина плаче.

— — — — —
 Ой з-за горы каминни гердо вѳйско выступае,
 По самъ передъ Морозенько сивымъ конемъ выгравает,
 Склонивъ же в-ѳнъ головоньку своему коню на гривоньку:
 Биднажь моя головонька! отъ чужая сторононька!
 По пѳдъ гору каминную покопани шанци,
 Ой злапали Морозенька вѳ неди леньку зѳ ранци,
 Хей злапали Морозенька, назадъ руки звязали,
 Хей назадъ руки звязали, до суду в-ѳддали;
 Посадили Морозенька на тесевомъ стѳльци:
 Зняли, зняли зѳ Морозенька шовковую сорочку (1),
 Посадили Морозенька на высокій могили:
 Хей поглядай ся Морозеньку по всей Украины! —
 Украина! милый Боже, якъ то гердо вѳйско!
 Прощай-же ми стара нене (2) и ты любая причко!
 Ой Морозе, Морозойку, ты славный Козаче!
 За тобою, Морозойку, вся Краина плаче! и т. д.

(1) свилену кошулю. (2) мати.

Народъ еднакога порекла ниє свагда ограниченъ на отач-
бину која є известнимъ границама затворена. Свесть о сродству
народномъ и иза граница отачбине явля се у славенскимъ пе-
смама, на име у срѣскимъ. У одной одъ нѣхъ царъ москов-
скій шалъ даре цару турецкому, а овай, не знаюћи шта да му по-
шлѣ за ударъ, саветує се самногима, па најпосле пошлѣ по са-
вету патриарха цариградскога:

Златну круву цара Константина,
Креш барјак Српског Кнез-Лазара,
И одежду светого Јована,

али паша Соколовићъ препадне се што ти дарови послани беху
цару московскомѣ, па говори своѣ цару:

Султан-царе, огријано сунце!
Буд ти посла хришћанска знамења,
За шт' не посла кључе од Стамбола?
Послије ћеш дат' их на срамоту:
Оно ти је и држало царство.

Кадъ се тако обрати позоръ султановъ на то, а онъ заповеди
да се иде у потеру за московскимъ посланицима, па да имъ се
одузму дарови, али већъ бејаше позно. Споменути дарови по об-
штемъ мишлѣню Срба налазе се у Руси. Друга песма таква са-
држая доноси, да є царица „госпа Јелисавка“ сама искала те
ствари одъ султана, на име да јој се пошлѣ:

Златна круна цара Симеуна,
И одежда светого Јована,
Креш барјак цара Константина,
Златна штака светог оца Саве,
Бритка сабља Силога Стефана,
И икона оца Димитрија,

а она нѣму да ће, као ударъ, дати мира за тридесетъ година,
и узъ то јошъ ишенице да храни войску за деветъ година.

У одной одъ новихъ песама явля се и свесть о Славенству.
Петаръ Великій, царъ рускій, заративши се съ Турцима, пише
узъ ратъ Црногорцима, да му буду у помоћи, велећи између
осталого, као што се у песми наводи (писмо то, послано по М.
Милорадовићу, налази се и садъ на Цетиню у Црној гори):

И уздамъ се у вишиѣга Бога,
 И у мишцу србскога народа,
 Особито славна Црногорца,
 Да ће мени бити у помоћи,
 Да хришћанскій народъ избавимо,
 И славенско име прославимо.

— — — — —
 Вы сте съ Рус'ма единого рода,
 Исте вѣре, славенска езика,
 Быт' сроднии већъ неймамо куда,
 Кадъ к'о Руси есте и юнаци,
 Но скочите ка' сте Црногорци,
 Покликните окружне Хришћане,
 Све юнаке на старе палике,
 Пакъ на турску земљу навалите.

— — — — —
 Црногорци кадъ то разумѣше,
 Сви кликнуше а единоголасно :
 Фала да е Богу великоме ,
 Те смо кнѣиге ове видѣли ,
 Одъ нашега цара славенскога,
 Славенскога пакъ и ришћанскога.

— — — — —
 А кадъ чуо и за наске знаде,
 Ево наше саблѣ при поясу,
 Ево наше пушке у рукама,
 Садъ и вазда справни и готови,
 Сви единако срца веселога,
 Овчасъ ћемо удрити на Турке,
 И што брже, то е нама драже,
 Што ли пређе, то е нама слађе.

— — — — —
 Нейма тога, изванъ самогъ Бога,
 Црногорце тко бы уярмио,
 И ако бы ихъ найпре погубио,
 Но и то бы јошъ мучниѣ было.

Выше свега земальскога подиже се Законъ, кои саставля
 човека съ Богомъ. Онъ узбуђуе, утврђуе и освештава сва до-
 бра чинѣня човечія, као и све знаменитіе догађае людскога жи-
 вота. Славенскій народъ, онако топло побожанъ, показуе духъ
 тай и у свима световнимъ песмама, поставляјући Законъ выше

свакога земальскогъ блага. Одъ деветъ браће Юговића, кои иду на бой на Косово, не може сестра Милица, жена цара Лазара, ни еднога да задржи дома ни на кои начинъ, ради утехе и покоя свога, коя ће остати дома да самоћуе, него на молбу сестрину одговараю еданъ за другимъ:

Идем, сејо, у Косово равно,
За крет часни крвцу прољевати
И за вјеру с браћом умријети.

У другој песми владика црногорскій, зовући на бой народъ свой противъ Турака, говори му:

Да юначки Турке дочекамо,
Ради свете вѣре православне,
Рад' слободe миле и предраге,
Да мы нашу крвцу проліємо,
Да у робство турско не панемо;
Брѣ е болъ, браћо, погинути,
Но слободу свою изгубити
И ршћанску вѣру испустити!

А Якшићъ Степанъ, кои е пао у турско робство, никаквимъ обећањима, ни претњама, ни кадъ му се давало везирство надъ више земаля, ни, после тешкихъ затвора, окрутнимъ лицемъ султановимъ, ни ласкавимъ речима турскихъ девојка не да се одвратити одъ вере хришћанске, него единако и султану и везиру и пашама понавля:

Нигда ти се не љу потурчити
На одрећи од крета мојега,
Ни Христову вјеру похулити,
Да ме сједнеш у твоје столове,
Да ми подаш благо од свијета;
Но за вјеру хоћу погинути.

Войвода Пріезда опетъ, видећи да после несретнога боя мора пасти у турско робство, воли своевольну смртъ, па пыта лубу, на кою Турци збогъ нѣне красоте одавно беху бацили очи, шта ће она чинити, на кое

Сузе рони Јелица госпођа:
Волим с тобом часно погинути,
Нег' љубити на срамоту Турке;
Не љу своју веру изгубити,

И часнога крста погазити. —
 Па одоше на беден Сталаћа,
 Па беседи Јелица госпођа:
 О Пријезда, драги господару!
 Морава нас вода одрапила,
 Нек Морава вода и сарани. —
 Па скочите у воду Мораву.

Найтежа клетва нашега народа лежи на ономъ, који се за што му драго, било ради користи било одъ страха одмеће одъ свете вере христове.

Позора е достојно притомъ, да се у србскимъ песмама и Христосъ спаситель, и майка божія и остали светители наводе као народу добро позната лица. У особитимъ песмама излаже се крштенъ христово одъ Јована крститеља, на коемъ:

И гора се Христу поклонила:
 А није се небо саломило,
 Но анђели небо расклоише,
 Да гледају, ка' Христа крстимо и т. д.

Начинъ представљања у нашимъ песмама естъ пластичанъ, не који пописуе, него који живо наводи, живописанъ. Лица и предмети чине се да стое живи предъ нама. Никаква друга народна поезія у томе обзиру није ни издалека равна нашој, и само отуда већ може се судити, какво живо уображенъ игра у нашемъ народу. Живо то описиванъ могло се свуда видети у наведенимъ песмама, зато њу се садъ ограничити само на неколико угледа. У Бенешу хермановомъ у краљевдв. рукопису:

Aita hnievi uchvatichu
 Krutostiu obie strapie,
 Vzbuřichu sie v utrobach
 Rozozlenych muž.
 Rozohnichu zraky (1) jeju
 Protiv sobie strařlivo,
 Vstanu kyje (2) nad kyje.
 Kopie nad kopie и т. д.

У Ярославу: Deñ se rozhorieva na poledne,
 Křestiene padachu trapnu žižniu (3).
 Vypražena usta otvierachu,
 Pievše chrapavie k materi božiei и т. д.

(1) очи. (2) буздованъ. (3) мучномъ жеђу.

У Честмиру и Влаславу:

Stoja hory v pravo,
 Stoja hory v levo,
 I na jich vrcholi na vysokej
 Zira jasne slunečko.
 Horami zdie otsud,
 Horami tam otud
 Tahu voje (1), bitvu v sobie nesu и т. д.

У Забою: S črna lesa vystupuje skala (2),
 Na skalu vystupi silny Zabor,
 Obzira krajiny na vše strany,
 Zamuti se ot krajín ote všech,
 I zastena plačem holubinyм.
 Sedie dlugo, i dlugo sie mutie и т. д.

Далъ:

Slunce přejde poledne,
 I ot poledne juž na pol k večeru;
 I valeno (3) ješče, ni siemo, ni tamo ustupeno,
 I valeno zdie i valeno tamo ot Slavoje и т. д. —

далъ:

Huči diva řeka,
 Vlna (4) za vlnu sie vale,
 Hučiechu vši voi skok na skok,
 Vše sie hnaše přes buřinu řeku и т. д.

Китица: Vieje vietřiček s kniežeských lesov;
 Bieže zmilitka (5) ku potoku и т. д.

Ягоде: Laskachom sie, milovachom,
 Slunce na zachodie:
 Pojed', mily, ruče domov (6)
 Slunečko nam zajde.

Игорь Светославиѣ пунѣ е таковога живогъ пластичногъ представляня, на пр.:

Прысноу море полоуночи: идоуть сморци мъглами. Игореви князю Богъ поуть кажетъ изъ земли Половецкой на землю Роускою, къ отню златоу столу. Погасоша вечероу зари: Игорь спить, Игорь бдить, Игорь мыслию поля мѣритъ отъ великаго Доноу до мадаго Донца. Комонь (7) въ полоуночи. —

И зато и има у себи байну красоту, коя се лакше осеѣати може него исказати.

(1) иду войске. (2) стена. (3) борити се. (4) валъ, таласъ. (5) девойче. (6) брзо дома. (7) конь.

СЛОВАЧКЕ:

Belehrad, Belehrad, turecke pomedzi,
 Ne jednej mamičky synáčok tam leži;
 Ktory dorubany, ktory dostrielany,
 Ktory nebožiatko, koňmi došliapany (1). —
 Ti Trenčianski pani divaju sa z brany (2),
 Čo robi Janičko pod šibeničkami (3).
 Čoby robil? Visi! Keď zaslužil musí,
 Zmokla mu košielka od studenej rosy и т. д.

Veje vetrik po doline,
 Moja mladost' len tak hynie,
 Moja mladost' i podoba
 Tak mi hynie jako voda:
 Voda zhynie, druha pride,
 Moja mladost' už nepride.

РУСИНСКЕ:

Ходжу нужду понадъ берегъ
 Тяженько вадыхаю:
 Биднажь моя головонька,
 Шчо доли (4) немаю и т. д.
 Ой по подъ гай зелененькій
 Ходить Добушь молоденькій,
 Тай на рожку налегае,
 Топорцемъ (5) ся подперае,
 Тай на хлонци покликае и т. д.

СРБСКЕ:

Разбоље се Краљевићу Марко,
 Цокрај пута друма јуначкога,
 Више главе копље ударио,
 А за копље Шарца привезао,
 Још говори Краљевићу Марко и т. д.
 Вино пије Краљевићу Марко
 Са старицом Јевросимом мајком и т. д.

Сличнимъ живимъ представляњемъ почињу се готово све србске „женске“ песме:

Момчић иде странцицом,
 Накити се гранцицом,
 Па погледа низ брдо,
 Како Јана, мете двор:

(1) погаженъ. (2) врата. (3) вешалима. (4) среће (5) секиромъ.

Ој ти Јано, бисер мој!
 Откуд тебе прстец мој? —
 Дао ми га братац твој,
 Ако Бог да, девер мој!

РУСКА:

Что далече, далече во чистомъ полѣ
 Стояла тутъ дубровушка зеленая,
 Среди ея стоялъ золотой курганъ (1),
 На курганѣ раскладенъ былъ огонечекъ,
 Возлѣ (2) огонечка постланъ войлочекъ (3),
 На войлочкѣ лежитъ-ли доброй молодецъ,
 Припекаетъ свои ранушки боевыя и т. д.

И зато наша поезія неисказано радо има предметне, уманѣне и увеличане појме, у глаголима садашња времена, а избегава где годъ може непредметне делове говора, кои служе само къ саставляню речій.

На увеличанѣ пластичнога живога описиваня употребљива она осимъ тога јошъ особенъ начинъ. Найпре наведе какавъ предметъ изъ природе, изврстанъ и кои упада у очи, па онда каже да то ние тай предметъ, него другій коегъ именуе, чиме овај последній хоће да одликуе и ономе да уприличи. То често бива у нашимъ песмама, на пр. у СРБСКИМА:

Два су бора напоредо расла,
 Међу њима танковрха јела;
 То не била два бора зелена,
 Ни међ њима танковрха јела.
 Већ то била два брата рођена:
 Једно Павле, а друго Радуле,
 Међу њима сестрица Јелица и т. д.

Нешто цвили у Стамболу граду;
 Да л' је гуја, де л' је вила б'јела?
 Нит' је гуја, ни бијела вила,
 Но је јунак Јуришићу Јанко;
 Ако цвили, и невоља му је и т. д.

Шта с' оно чује на оној страни?
 Ил' звона звоне, ил' петли поју?
 Нит' звона звоне нит' петли поју,
 Већ сестра брату свом поручује и т. д.

(1) брегъ. (2) край. (3) прострта пустина.

У русинской:

Ой изза горы за зеленою
 Выходитъ-же намъ чорна хмаронька (1),
 Але не е то чорна хмаронька,
 Але но е то напередовець,
 Напередосецъ красный молодець и т. д.

Агдешто не поставля, него просто само баши (ниче) предметъ природный, чимъ пакъ то исто хоће да постигне, то есть одликованъ предмета што следуе и њгово уприликованъ ка предмету башеноме. То е само скраћенъ одъ првога начина. Тако у думи малоруской:

Ой тоди то не сиви туманы (2) вставали, то зъ города Азова три брата зъ тяжкой неволи (3) Турецкой втикали и т. д. — као да човекъ гледа браћу на коньима где трче степомъ, у диму и праху кои се носи као магла; а дума вели да то ние была магла, и тимъ хоће управо да каже, да су наликъ на маглу ишли степомъ у облацима одъ праха.

Беседа нашихъ песама есть проста, кратка, и езгра одъ онога, ода шта е песма постала, и будући она коя саобштава, у ньой е мало обртая а разлаганя никаква. То е у обште характеръ свию нашихъ песама, али међу ньима у томе обзиру Кральодворскій Рукописъ превазилази остале, а уза нь одмахъ стое србске юначке песме. Простота и едрина у нашимъ песамама свакоме на првый погледъ упада у очи, зато њу текъ неколика примера изнети на среду. У Честмиру и Влаславу (у рукопису кральодворскомъ):

Ajta sie vale dym po diedinach (4) !
 I po diedinach stenanie
 Žalostivych hlasov.
 Kto sežže (5) diediny
 I kto rozplaka vaše hlasy, kto ?
 Vlaslav?
 Poslednie budi jeho vrastvo !
 Pomstu (6) i pahubu
 Voi (7) moi nan nesu.

(1) облакъ. (2) магла. (3) робство. (4) селима. (5) сажиче. (6) освету. (7) войска.

У Забою: Stupi Zabor najnižeje dolov.

Vze varito (1) zvučno:

Mužie bratrskych srdec

I jiskrenych zrakov (2)!

Vam pieju najniže z dola piesň,

Ide z srdce meho, z srdce najnižeje

Pohružena v hoři.

Očiek zajde k otcem,

Ostavi v diedinie dietky svoje

I svoje lubice (3) i neřeče nikomu:

Batio ty mluvi k niem oteckymi slovy и т. д.

— — — — —

Aj ty Zaboru pieješ srdce k srdcu,

Piesnu z středa hoře (4). Jako Lumir,

Ky slovy i pieniem bieše pohybal

Vyšehrad i vše vlasti,

Tako ty mie i vsiu bratr.

Pievce dobra miluju bozi,

Piej, tobie ot nich дано,

V srdce protiv vrahom.

— — — — —

Aj ty vraže (5), bies v tie!

Čemu ty nasu krev piješ!

Али за доказъ краткости и изрѣза пуне бесѣде морао быхъ навести целый рукописъ кральодворскій. — Колико бы о ономъ одъ прилике, што е овде наведено, данашній певачи развезли! Притомъ и у већемъ чипу, као што е на пр. у Забою, или у Бенешу хермановомъ, како е мало обртая! Све што се наводи, естъ заедно чврстомъ свезомъ састављѣно, и не наводи се ништа друго, залишно. Тако е и у србскимъ юначкимъ песмама. Свака наведена околность има свое узроке кои у целоме становито стоѣ, друго се тамо нема шта опазити. — Ко бы се о краткоски и едрини бесѣде у нашимъ песмама јошъ више уверити хтео, тога упућуемъ на песме наведене у овоме спису или на коѣму драго остале доиста народне.

Спољашнѣ обличѣ нашихъ песама естъ стихъ, безъ слика или сличнѣ, онај у старочешкимъ, рускимъ, србскимъ и бу-

(1) узе гусле. (2) ватренихъ очію. (3) люблю. (4) туге. (5) невријателю.

гарскимъ, а овај у русинскимъ, пољскимъ, новочешкимъ, моравскимъ и словачкимъ песмама. И едно и друго, растурено по различнимъ песмама, налази се у словенскимъ песмама изъ Штајерске, Краньске и Корушке, а мешовито, у едной песни, у лужичкима и у многимъ думама малорускимъ. Гдекоје думе као на пр. горе наведена, немаю стиховна обличя, али опетъ се изреци на краю понавше подударая, а у Игору Светославићу нема ни трага стиховима. Обличъ песама безъ слика есть, безъ одговора, старіе, я судимъ за то, што су се те песме, као и данасъ јошъ кодъ Срба јоначке песме а на Украини до скоро думе, дуже него кодъ западнихъ Славена, певале узъ музичне справе, које су и у наше доба јошъ познате, кодъ Срба у чину гусала и тамбурице, а кодъ Малоруса у чину бандуре. У рукопису краљодворскомъ споминъ се „варито,“ узъ које су песме певане. Што песме изгубише временомъ крозъ свирањъ, то су надокнадиле себи на западу сликомъ, подражаванъмъ музичнихъ гласова, еръ песме несу управо само за певанъ него и за свирањъ. Изнайпре су се све песме заиста не само певале, него и свирале, а после, кадъ гласна свирка постаде сама за себе, преузеше сликъ као накнаду за губитакъ. Претваранъ то одъ неслика у сликове може се лепо видети у малорускимъ думама и у словенскимъ и лужичкимъ песмама, у којима су, као што споменухъ, неке песме или у гдекоима неки стихови слични а у другима несу. И у србскимъ песмама, које су сасвимъ безъ слика, већъ се може у некимъ видети тежња на сликъ, безъ сумнѣ што и тамо већъ инструментна свирка узъ песме помало престае.

Стихови имаю слогова у различномъ броју. Има ихъ у едномъ по 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 и више, најмили су пакъ стихови одъ 8, 10 или 12 слогова. Србске јоначке песме све су готово састављене у десетосложне стихове. У њима е и у осмосложнима почивало (цезура) у обште после четвртога, а у онима одъ дванаестъ слогова обично после шестога слога.

У стиховима се пази на акценатъ, а где дужина слогова уманюе силу акцента, ту она претеже, које се отуда може познати, што е поредакъ, у којемъ речи у стиху стое, измеренъ и само се на штету благогласности стиха може преиначити.

И она особеностъ јошъ кодъ нашихъ песама заслужуе по-зорности, што се речи, на које песма полагае важностъ, често понављаю, и то на различномѣ месту, на пр.:

Morena, Morena, za kohos' umrela.

Hora, hora vysoka si.

Dobra noc, dobra noc, ale nie kazdemu.

Stoji lipka, stoji, na poli zelena.

Čie to dievča, čie to, čo na vodu ide —

а понављаю се не само прве, него и речи које остала места заузимаю, у обште оне речи, на којима песма навластито стои. То е начинъ паралелизма. Често се и цели стихови понављаю, као у СРБСКОЈ:

Сунце нам је на заходу, брзо ће нам заћ',

А невјеста на отходу, брзо ће нам поћ'.

Жали неву стара мајка, откле има поћ',

За то неве и не хаје, што је мајци ж'о;

Идем, мајко, добро моје, вријеме је поћ'. —

Сунце нам је на заходу, брзо ће нам заћ',

А невјеста на отходу, брзо ће нам поћ' и. т. д.

Или:

Пасла Маре пауниће

И бијеле голубиће,

На дан перце узимала,

У в'јенац га увијала,

Првијенца даривала. —

Пасла Маре пауниће

И бијеле голубиће и т. д.

Песме славенске певаю се, као што напоменухъ, свуда, у свакој прилици, узъ польске и домаће раднѣ, на породичнимъ светковинама, у забавнимъ друштвима и т. д. У пољу узъ радню и на домаћимъ светковинама певаю понављивше жене; у друштвенимъ забавама веселе се њима и люди. Искључиво пакъ певаю люди кодъ Срба јоначке песме, и то обично слепци, уза свое на едну струну удешене гусле. Седвувши гдегодъ на згодно место: украј пута, на тржиште, по варошима и варошицима, на саймовима и саборима кодъ манастира, у недељу и у светацъ кодъ цркве, певаю песме јоначке редомъ, а понављивше о кра-

лѣвићу Марку, на се око њихъ накупи гомиломъ народа, кои у радостномъ одушевлѣнью слуша чинове прошлихъ времена и своихъ юнака, што живе у спомену потомства. На поласку свакій по нечимъ даруе слепца, што у скупу бива повећий даръ, еле слепци у Срба не трпе никакве неволѣ. И у веселима многобройнимъ друштвима певаю слепци после части узъ обшту тишину. По Украины иѣаху до скоро, по сведочанству польскихъ писателя, тако звани бандуристе, певајући думе, понайвише изъ слободнихъ козачкихъ времена, и сабираху дарове за спевне спомене юначкихъ векова. За старіихъ времена бавляху се бандуристе и по дворовима польскихъ великаша, веселећи свако веће друштво певанѣмъ старихъ дума. Али они већ престаше, а съ њима замукую помало и думе. У праведномъ болу съ њиховога нестадка пыта Богданъ Залески, „славуй изъ Украине,“ у одной своіой песни:

Co się stało (1) ?

Gdzie to naszych dum połowa (2) ?

Zaporožskich dziś (3) tak mało !

A miłośna ta lubowa,

O trzech zorzach, trzech krynicach (4),

Siedmiu wodzach, stu dziewicach,

Rzekł-byś: że te dumy zlaty,

Przenuciwszy (5) błogie chwile (6),

Przenuciwszy smutne straty (7),

Z ludzmi głuchną (8) gdzieś w mogile.

У Словачкой такођеръ певаю слепци песме узъ гусле, милу справу славенску, у време саймова по варошицама (трговиштина) или идући изъ села у село, али поглавито само о своіой слепоти.

Славенске песме свию нашихъ племена и колена есу, као што ће се свакій ко ихъ испореди и прегледа подпуно уверити, ако и веома разнострука израстао, ипакъ еднога порекла. Заедничко оно дебло, на коемъ израстоше све наше песме, есу еданъ истый главный погледъ на светъ, еданъ духъ и една осећаня,

(1) шта бы? (2) пола. (3) ч. ѣисъ; данасъ. (4) зоре, три извора.

(5) претуривши преко главе. (6) времена. (7) жалостне губитке.

(8) глухиѣ.

а спољашнѣ рухо, у кое су ти погледи и та осећаня одевена, есть еданъ истый ѳзикъ само у различнимъ наречяма. Удивлѣня е достойна еднакостъ славенскихъ песама у свему, на іошъ и у томе, како се заедно допуњаваю къ целоме одъ народне поезіе. Што едномѣ недостае, има другій, то е пакъ слично умотвори- нама осталихъ племена и основано на обштой и заедничкой основи наше народне поезіе. Еднообразностъ славенскихъ песама до- пире, као што на то неколико пута обраћахъ позоръ, до сли- чности у некима, кое се една одъ друге слабо разликую, и до под- пуне сличности у осталимъ песама, и то кодъ племена, коя су земљописно удалѣна едно одъ другога, на пр. кодъ Чеха и Руса, Срба и Русина, Словака и Срба и т. д. Песме наше крећу се притомъ и у сличнима или управо у еднимъ истимъ обртаима, на пр. многе песме словачке и русинске, србске и руске и т. д. Све то ниѣ постало случайно, нити е узаймице позаймљно, него се тако збыло надахнућемъ еднoга истога духа у наше песме. Изъ свега тога може се најяснѣ видети, да народъ нашъ у свима своимъ племенима еднимъ духомъ дише, еднaкo мисли и еднaкo живи.

Осимъ поменутога карактера нашихъ песама, кои стои за све, сравнюю се оне іошъ у едной прти, и то у истой сетности и у жалостной некаквой сентименталности. Па и песме кое се певаю на веселю опоминю у своимъ мелодіяма свагда на нека- кву жалость макаръ се узрокъ за то и не показао. Жалостный тай карактеръ нашихъ песама свакояко су разяшњавали, погла- вито пакъ тумачили су га да долази одъ несретнихъ судбина нашега народа. Истина ни еданъ народъ ниѣ толико страдао, нити се толико напатіо и намучіо као нашъ, допуштамъ и то, да не- сретне судбине народа ударе на умотворине и цельй животъ нѣговъ печать жалости, али народъ нашъ имаше и има у пое- динима своимъ племенима и великихъ времена, времена среће и славе; онай пакъ жалостный карактеръ есть обштый и кодъ не- сретнихъ и кодъ сретнихъ племена, есть проицавъ и дубокъ, тако да, по моему мишлѣню, несрећа народа, макаръ и она коя удуготежи, не може быти единый узрокъ томе. Нѣга е заиста морала надахнути у наше песме сама на жалость склонита душа

народа. А склоностъ та, я мислимъ да долази одъ мереня свагда променљивога света и наипосле ипакъ одъ духа веѣга, кога заиста има у нашемъ народу, — кои не успокоява. Ступи у самотинѣ и пустинѣ па ће ти бити и тамо туге; пређи у уку и блеску света, и тога ћешъ се наситити; одай се нераду, быће ти дуго време; буди увекъ у послу, и одъ нѣга ћешъ временомъ одустати: едномъ речю, подпуно успокоенѣ може трајати само за тренуће ока, а колико е таковихъ тренутака у животу човечиѣмъ! Светъ овај нигда са свимъ не успокоява, и то е я мислимъ, што, кодъ несретнихъ нашихъ судбина, жалостно звони у песмама свега нашегъ народа.

Мелодіе нашихъ песама за чудо су нѣхъ достойне, и не зна човекъ чему пређе да се диви, да ли оное уображеню народа, што е такове и толике песме створило; или оное, кое ихъ е у веома разнострукимъ мелодіама у светъ пустило! Али то е едно съ другимъ скончано. Скупљанѣ, испитиванѣ и описиванѣ славенскихъ песама са стране гласа или мелодіе остављамъ нашимъ музици вичнимъ познавачима.

Славенске приповедке истекше изъ онога извора изъ којега су и песме наше, главный пакъ нѣховъ погледъ на светъ естъ много бистри, стари и больма удржанъ него у песмама. Тай погледъ на светъ естъ обожаванѣ природе, кое у народнимъ приповедкама славенскимъ има јошъ неограничену владу. Оно гледа у насъ са своју страна приповедака, съ позоришта, на коемъ се приповедке развјаю, и са изложенихъ у нѣима догађая. У нѣима се види главна, самочиновна, божанска сила природе, према којој и човекъ стои низакъ и подчинѣнъ. У првобытноме станю већимъ духомъ обдаренихъ народа, не може ни бити другѣе. Она голема природа, особито у Азиі и у Индиі, где е и нашъ народъ постао, нѣна узнесеностъ, нѣна голема чинѣня, они појви, у којима се повремено выше земљъ подиже, као у мунѣи и грому, ветровима и олујама, поражаваю мисао човека кои е јошъ ние испытао, и не уме показати узроке и учине тихъ појва. Нѣму, кои е на земљу стављѣнъ, чини све то природа сама одъ свое волѣ и силе, па зато и види у нѣой найвышу силу, којој се понизуе. А кадъ она еданиуть томъ найвышомъ силомъ,

у нѣговимъ очима, завлада, ништа іої после кодъ човека ние немогућно. Онъ іої приписуе појаве, које не види да се у нѣої догађаю, узумева у ню твари, које у природи нигда не онажа, и изображава себи вештаства и прилике, каквихъ у истиноме свету нигде нема.

То подизанѣ и обожаванѣ природе, и вечито променѣиванѣ у нѣнимъ сликама и приликама, а притомъ свагда подиуно единство явля се, као што рекохъ, свуда у нашимъ приповедкама. Природне твари и силе, часъ у своему обличю, а часъ као особе, владаю ту и надмећу се у владаню: ту човекъ долази сунцу, месецу, ветровима, стенама и тако далѣ, моли ихъ и саветуе се съ нѣима, шта далѣ да ради, куда бы му далѣ ићи валяло по своимъ намерама, а они му казую, саветую га или га одбѣяю. Сунце иде као младићъ по небу, или лети на коню, а у вече изнемогло враћа се майци у наручѣ, и тако га у дальной пустинѣ налазе у крилу майчиномъ где одпочива; ноћ обучена у дугачко мрачно прекривало, излази предъ вече изъ дальнихъ пустихъ гора те застире светъ своимъ прекриваломъ; ветрови пролазе дальне землѣ, и кадъ се доста напремећу, враћаю се у своѣ станове те одпочиваю; горе се разговараю съ горама, дрвета съ дрвећемъ и съ людма, а птице, понайвише гаврани, птице које особито знаду, већаю међу собомъ велике савете; различне животинѣ: лавови, мишеви и сличне придружую се човеку те му помажу своевольно у нѣговимъ намерама и т. д. Честимъ паданѣмъ у проклетство држи природа такођеръ моћну владу и надъ човекомъ. У проклетству постае човекъ дрво, каменъ, животиня и т. д. и у тай е паръ сасвимъ подложенъ природи, не владаюћи самъ собомъ, не ради ништа одъ свое вољѣ, него се креће као изгублѣникъ по наредбама природнихъ сила. Онъ упада у то станѣ са кривице было свое или туђе, и проводи у нѣму често много година. Али и безъ кривице, одъ свое драге вољѣ претвара се човекъ у природне твари, и постае птица, цвѣтъ, стена, ливада и т. д. као што напротивъ неживотни предмети постаю животни. Изъ тихъ претвора, кои се у песмама више текъ као игра уображена являю, а у приповедкама се за истините држе, просяуе очевидно обожаванѣ

природе. У томе смислу претвара се човекъ обично испредъ зле силе што га гонии која текъ што гание стигла, да га не бы познала, него прелашћена претворомъ да бы га мимошла. Али тешко нѣму, ако се позоръ зле силе, која га гони, обрати чимъ годъ на такавъ претворъ, еръ тада гонѣнога обично у тай претворъ прокуне. Иначе, ако ти претвори не падну сили што гони никако у очи, и она ихъ мине, они се опетъ прометну у люде па отиду своимъ путемъ. Таковий претвори обично се показую у краснима и умнимъ приликама. Гонѣни, понавше драгій и драга, претвараю се: онъ у шипакъ а она у ружу, онъ у рибнякъ а она у патку, онъ у ливаду а она у ружинъ жбунъ, она у црквицу а онъ у путника кои се кодъ нѣ Богу моли, или као у чешкой приповедци, у којой майка и кћи са своимъ драгимъ беже одъ грозна оца, што се претвара драгій у брезу, белу као снегъ, драга у сребропенаву чаплю, а майка у шуштаву трску. Мисли, кое опажаю у природи, као што наведохъ, онолику силу, и кое се поглавито у уображеню мичу, немогу да не ставляю у ню створеня и предмете, каквихъ у нѣ нема, и тако да не ствараю неистинскихъ догађая. Духъ на томе ступню не пыта юшъ за могућность и истинитость своихъ створова у свету, нѣму су сви могући и истински, како ихъ е уображенъ, кое може быти да е каква годъ маленкость на то побудила, створило. Опоменимо се у томе обзиру детиньскога свогъ доба, кадъ намъ дадилъ и хранительке приповедаху те приповедке у дугима зимњимъ вечерима; какавъ при томъ имађасмо позоръ и како ихъ веровасмо! Оно, што детинѣму нашемъ духу беше могућно и истинско, беяше тимъ више нашемъ народу, у ономе веку, у коемъ постаяху приповедке, много детинястїюй одъ насъ деци, вођеной юшъ одъ исконна ка свакоякимъ знанствима и къ познаваню правога Бога. Тако се сретамо у приповедкама нашимъ съ горама одъ саме меди, одъ сребра и злата, съ брдима одъ самога стакла, съ коньма кои се ватромъ хране и за часакъ по неколико стотина миля прелећу (сунчаный конь, сунце), съ чуднимъ створеньима, која буздованъ одъ 75 центїй бацаю као перце у висину, и са гвозденимъ калуђерима; у њима се сретамо съ путницима кои иду сунцу, месецу, ветровима и т. далъ; у њима намъ се являю

мачеви што сами секу, ли мунови, изъ којихъ искачу девојке, градови, кои се на кокошијой нози окрећу или кои на тополама стое; у њима се сяю на високимъ горама стаклени замкови, свираю свирале, на чій гласъ слећу ята птица да чую заповестъ, или се са свихъ страна скупляю гуе, и за тренуће ока израстаю дрвета, ствараю се градови а часкомъ опетъ нестаю и губе се. Ту се путницима придружую животинъ одъ свое волъ, помажу имъ и дрвета, и стене, и брвине; девојке полазе за проклету у медведе, у орлове или у рибе, и одъ више година мртви, пошкропљени особитимъ капљицама или помазани особитимъ мастима, оживе на ново те живују јошъ много година. Шта е немогуће уображеню, кое у оно време кодъ човека ние јошъ обуздано никаквимъ расудама сувога разума?!

И зато, што е у приповедкама нашимъ уображенъ сасвимъ слободно, што намъ не представя онај свакидашній, понајвише сувопарній, страданьима, на стотине, испрекрштанный светъ, него безъ икаквихъ умнихъ расуда створеный и живописный, зато, велимъ, те приповедке и забавляю осетливую, различнимъ расудама необтерећену и одъ страстливости чисту мисао некако байно, и то тимъ више, што е и позориште, на коме се представляю — она голема природа, што се наоколо протеже, и њѣна одъ ука и мука людскихъ празна самоћа — веома привачливо, узъ то јошъ и дела, коя се на томе театру представляю, несу безъ морална значеня. Явиште приповедака обично су широке, дугачке, пустегоре — какове у оно време, кадъ приповедке постаяху, заиста земљу, већиномъ, покриваху — стрма брда, шуштави лугови, цветасте ливаде и вртови, байне увале и зелене долине, и у њима или у вртовима езера коя се тихо колебаю, самотне по горама пећине, и, као што споменухъ, медене (бакрене), сребрне, златне и стаклене горе, и остала чудила.

Дела у приповедкама имаю мораланъ садржай; побуде су имъ оне, кое видимо у нашимъ песмама, само што су у приповедкама у много ужемъ кругу. Главна побуда делима есть любовъ сестрина къ браћи, братска, поглавито пакъ најмлађега брата ка браћи старијой, деце къ родителъима и њихова поглавито материна пажня къ деци. Али и противность породичне

нажнѣ, мржнѣ маѣйна къ пасторчадма, побуѣе кинѣне и го-
нѣве да траже среѣу и да се огледаю у широкомѣ свету. Осимѣ
тога и сама желя да човекѣ позна и искуси светѣ, одѣ свое волѣ,
одважность и сила коя се куша, обично наймлаѣега одбаченогѣ
сина царевогѣ, кои се у приповедкама зове „porelval“, што се
само по пецелу и коегде валя, отеруе у светѣ и на полѣ чинова.
Напоследку и природни несретни догаѣаи, као што е у словач-
кой одной песни изгубѣ сунчанога коня, на кое сву землю по-
паде тама, и сличне ствари, бываю побуде делима у нашимѣ при-
поведкама. Люди кои учине дело што морално чувство осуѣе,
кои угуше осеѣанѣ родительске любви те баце свое у несреѣу,
као на пр. у одной чешкой приповедци сиромашни родители,
не могавши са сиромаштва одгоити свою децу, што ихѣ оста-
више у пустимѣ горама, одкуда сиромаси не могуѣи погодити
дома беяху тамо изложени погибли; или люди, кои се на махѣ
забораве на изреку моралнимѣ осеѣанѣма противну речѣ, као у
чешкой приповедци „kvitko pѣti bratrѣ“ оцацѣ надѣ синовима,
кои се изѣ несретнога лова враѣаю дома; или као у словачкой
приповедци „Troja zhavraneli bratia“ мати надѣ синовима рас-
калашнимѣ, — подпадаю у првомѣ случаю сами подѣ казанѣ, а
у другомѣ увалюю у несреѣу оне кое постиже несретна речѣ.
Таква казанѣ или несреѣа обично е проклетство, то естѣ претва-
ранѣ человека у сасвимѣ природно быѣе, у коме таковѣй несрет-
ници, лишени свое волѣ, мораю да извршую наредбе природнихѣ
сила, осеѣаю болный растанакѣ одѣ своихѣ, муче се свакояко и
страдаю страховито. У проклетство долази человекѣ, у осталомѣ,
и на другѣ начине: злобомѣ природнихѣ на человека разгнѣвлѣ-
нихѣ сила или крозѣ вештце, на пр. у словачкой приповедци
„Tri zakliate kniežata“ падаю унѣ осветомѣ вештчевомѣ. Про-
клетство то быва речю или врачарскомѣ за то одреѣеномѣ спра-
вомѣ, као на пр. прutomѣ ежибабинимѣ, и естѣ различно. Некоѣ
се протеже на цело време пребывания на земљи, друго само на
неколико година, а притомѣ у течаю своемѣ може быти онаково
кое трае и не прекида се, или наполично кое повремено престае.
У томѣ случаю трае обично по пѣ дана, као у словачкимѣ при-
поведкама о три уклетѣ княза и о три „згавранела“ брата, вла-

даюћи се у обште у своме току по речима изреченимъ при уклетви, одкуда се може такођеръ видети, каква се сила придае речи јошъ у првинама нашега народа. Родбина проклетника, обично сестре или браћа, па и деца и родители, кои имаю къ њима врелу любовъ, иду да ихъ ослободе одъ такве несреће, али то бива скопчано съ највећимъ сметњама и одпорима коима се готово не може одолети, и любовъ ослободителя ставля се подъ тешко кушанъ. Ослободители мораю путовати дальне путе и на њима много претрпети, мораю у највећимъ опасностима тражити савета и помоћи различнихъ природнихъ сила да свое одкуну, мораю често по више година провести у искушеню и показати највећу стрљивость подносећи страхъ и ужасъ, гладъ и жеђъ, и извршуюћи свакояке тегобе, поглавито пакъ ђутећи, мораю на одређено време имати највећій позоръ итд.; кое кадъ све сретно сврше, обично помогну своима да се опросте клетве и враћаю се съ њима дома на неисказану свю њихъ радостъ. А и сви остали предузимачи у нашимъ народнимъ приповедкама, мораю се упустити у сличне послове и опасности, и узъ одважность показати еднаку смерность, еръ иначе не ће быти сретни у своимъ предузећима. Особито се пакъ у славенскимъ народнимъ приповедкама велича некористолюбивость, која се явля у свршиваню добрихъ дела безъ икаквихъ изговора и безъ приманя награде.

Индіянацъ, да бы се изедначио съ божанствомъ, заводи се у дубоку сетность безъ икаква мишљня, хотећи угушити свако свое осећанъ и уништити сваку волю; или узима себи животъ, бацаюћи се у реке или подъ дивска кола бога Вишнюа, или се лаћа мучнихъ а излишнихъ послова и огледа, кои смераю да униште сваку личну живость па и животъ њговъ: кодъ Славена напротивъ у самимъ првинама њиховимъ, јошъ у веку приповедака, човекъ кои свршуе богоугодну трудбу и добро дело, да бы помогао несретнима и вратио изгубљне њиховомъ завичаю, мора истина подхватити се различнихъ послова, огледа и опасностей, али онъ треба при свршиваню добра дела да се одрече само своихъ желя и наклоностей, а не као Индіянацъ естаствено себе да уништи. Или, кадъ ослобођава места или целе пределе

увалѣне у жалость одъ шкодливихъ неподоба, лотихъ гуя и змаєва, мора показати одважностъ и силу, да уништи злу моѣь. И тако се свршую сва добра и племенита дела: радньомъ, одважношћу, одрицанѣмъ самога себе, своихъ желя и наклоностій, а најкраснїи венацъ нѣиховъ естѣ неузиманѣ за то никакве награде. Тако осеѣаше Славенинъ юшъ у прво доба свога быѣа. Онъ е истина постанкомъ своимъ изъ Индіе, и нѣгове се приповедке осниваю на погледима на светъ кои су онде црпени: али каква е разлика веѣъ у томе првомъ осеѣаню и мишлѣню меѣу Индіянцемъ и Славениномъ!

Само проклетство, безъ сумнѣ познїи створъ, показуе веѣъ подизанѣ човека надъ природномъ силомъ.

Приповедке, основане на најстарїима славенскимъ погледима на светъ, на нѣиховоме представляню божанства и света, несу ни у другоме обзиру безъ важности. Да су све верно до насъ дошле знали бысмо богословію и козмогенїю (науку о постаню света) најстарїихъ своихъ предака. Али изъ онаковихъ, као што су, могу се скупити зрна къ познаваню тога. У нѣима се прича о три надъ осталима узвишена цара: о цару огня, цару ветрова и цару мора (сравни Троглава и индійску троїцу, кою чине Брама, Вишню и Сива); изъ нѣихъ дознаемо о дванаестини людїй, кои стое на високу брду те чуваю вечну ватру, коя се не гаси (дванаестъ знакова, којима сунце преходи, дванаестъ месецїй); изъ нѣихъ познаемо сродство вышихъ сила, да Белена (Берена) беяше кѣи Ђжибабина; а горе споменухъ како се у приповедкама представя сунце, како ветрови и т. д. Тражити у нѣима исторїйскихъ каквихъ догаѣая была бы слаба радня, коя не води ни до каквихъ резултата, еръ таквихъ у нѣихъ нема, али одъ богословіе и козмогенїе старихъ Славена одиста се изъ нѣихъ много зрно може добыти. Зато ми е чудно, што Славенство како у томе тако и у морално-народноме обзиру до садъ тима приповедкама покланяше онако мало позорности.

Беседа приповедака као стародревнихъ створова, осимъ езика заимста најстарїега споменика нашихъ старихъ, естѣ невезана и коя казуе, а у казиваню своме кратка и одмерена. Кратки изреци иду еданъ за другимъ, за то беседа избегава причешѣа, коя свезую

изреке, а пази на живописностъ и угледностъ. Понавлявъ благогласнихъ и угледнихъ речій, и онихъ коѣ буде любопитство, има радо особито у почетку приповедке, а у течаю држи се заокружености.

Приповедке спадаю у епичну врсту наше поезіе, и надмашаю своимъ векомъ, као што се и по садржаю и по спољашњему обличу, невезаной беседи и коя казуе, съ известношћу судити може, све остале плодове наше народне поезіе. Поезія та дели се у обште на епичну, старію, и на лиричну. Къ епичной врсти наше поезіе припадаю: речене приповедке, рускій Игоръ Светославићъ, изъ кральдворскога рукописа: Честмиръ и Влаславъ, Забой и Славой, Бенешъ Хермановъ, Олдрихъ и Болеславъ, Людиша и Люборъ, и Ярославъ; србске юначке песме и многе малоруске думе. Епична поезія представя дела, у лиричнимъ песмама казуе певачъ своя осећаня. Међу тимъ су у веома многима лиричкимъ песмама састављена осећаня спевачева са догађајима, кои су наведени као ради лакшега и јасниѣга казиваня осећаня; или се наводе мањи догађаји, кои ихъ узбуђую и изазиваю. Епика узаймице прелази на полъ лирике, показуюћи намъ у особитимъ обрѣтаима или самога спевача, или особу деломъ узбуђену и коя се у тој узбуђености изриче. Изъ тихъ узрока, збогъ прелаженя, то естъ, едне врсте наше поезіе у другу, показуе она велику склоностъ ка драматици или къ излаганю чинѣница, коѣ долазе одъ личнога осећаня, мишлѣня и одлуке наведенихъ особа, што ће свакоме у очи пасти, кои се иоле по нашимъ песмама буде обазрео. Драматика е зајета саставакъ оба напоменута начина поезіе: лиричне и епичне; лица коя се у нѣой представляю чине сама дело; напротивъ у епичной поезіи, гдѣ спољашнѣ околности утичу суштественю у дела, те ихъ као развѣяю, лица се више представляю у делу. Найправѣе епичне славенске поеме есу осимъ приповедака: Игоръ Светославићъ, Честмиръ и Влаславъ, Бенешъ Хермановъ, Ярославъ и србске юначке песме, одъ коихъ се особито последнѣ, што се тиче епичне простоте, могу најпређе испоредити са старинскимъ узнесенимъ умотворинама.

Најстаріи плодови прстонародне славенске поезіе есу, као што споменухъ, приповедке коѣ допиру у векове, после коихъ

намъ осимъ нѣхъ и ѣзика никаквихъ другихъ споменика ние
остало. Превелику нѣхову старость потврђуе и садржай, и на-
чинъ представляя и казиваня. Не даймо се онимъ обманути,
што се у приповедкама наводе називи, изражаваня и свойства
новѣихъ времена, ерѣ се стари пойма, изашавши временомъ изъ
обичая, многоструко променьиваху у новѣе. Изъ другога кола
епичне поезіе найстаріе су неке чешке песме Кральдворскога
Рукописа, поименце: Снѣмы (саборъ) Честмиръ и Влаславъ,
Забой и Славой, основане на поганско-вероисповеднимъ пред-
ставама и обичаима нашихъ предака, кои ту живе у свой своіой
сили, коя е само могла изаћи изъ подпуна увереня сачините-
лѣва. Спевови ти есу постанкомъ своимъ изъ 9. и 8. столећа.
Иза нѣхъ иду Бенешъ Хермановъ, Олдрихъ и Болеславъ, най-
млађий е пакъ одъ нѣхъ Ярославъ, кои спевава догађай кои се
догодіо у 13. столећу. Игоръ Светославићъ есть умотворина
12. века. Србскихъ юначкихъ песама немамо старѣихъ одъ 14.
столѣћа; наскоро предъ пропасть србскога царства на Косову и
неколика столѣћа после постаяху найзнаменити створови одъ
те врсте. Малоруске думе произлазе поглавито изъ времена
слободнаго Козаштва. Беседа приповедака, векомъ найстаріега
створа, есть сасвимъ невезана. Така е и у Игору Светославићу.
Остале юначке песме сложене су у стихове али безъ слика; само
у козачкимъ думама меняю се стихови безъ слика са сличнима.

Лирика е у обште млађа него юначке песме; новія іой е и
споляшня одећа, коя е сва, съ малимъ изузетцима, сличный стихъ.
Што е старія наша поезія, што се верніе држи савеза съ приро-
домъ, тимъ е обично и живля и краснія. Новѣе юначке песме
србске заостаю далеко за старіима, а тако и кодъ осталихъ на-
шихъ племена новѣе песме не постижу красоте старѣихъ. Као да
већ и кодъ насъ Славена пролази песмотворно време, и као да
морамо изаћи изъ тога рая на полъ самотворнихъ чинѣница.

Кадъ се обазремо на поедина наша племена, каква е у кобга
народна поезія што се тиче вернога нацртая славенскога духа
и просто вештачке красоте, то безъ противне припада првенство
чешкой старой поезіи, на онда србской, малоруской и руской.
Изъ нѣ се најболъ познае, како недодирнутый духъ нашега на-

рода и кои се ние јошъ покваріо никаквимъ туђимъ утицаемъ, долази тако рећи мимовольнимъ дахомъ свету, у чему тражи красоту, съ чимъ се најрадје забавля и где му е најболъ. Къ той недарнотости и чистоти народнога духа у песмама именованихъ племена премного е заиста принела и црква источна, која нигде не стаяше противна народноме животу, него се на противъ скланяше къ нѣму, одржаваюћи га и подпомажући знаменито. Несу тако праве, тако чисте песме осталихъ славенскихъ племена, која су више нагнута европскоме западу и съ нѣмъ различно помешана. Чеси, променувши одмахъ у почетку своєга исторійскогъ живота славенскій обредъ за латинскій, одступише одъ сѣзве која савезиваше славенску породицу, они истина изађоше народъ који неко време цветаше и беяше силанъ, али не могући сами одолети страшнима одъ запада непрестано задаванимъ ранама, падоше, премда текъ после јуначкога боя, те се после подчинише сасвимъ незнамимъ утицаима, кои имъ сатрше много одъ нѣхове некадашнѣ славенске чистоте. Новія имъ е поезія нижа, која често као забаве ради лагдише и која очевидно мирише на туђе примере. Правія е поезія словачка а одъ чести и моравска. Истина ни една одъ нѣхъ не диже се високо, ни у одной не обявлюе се исторія племена, народна свестъ у томе обзире спава јошъ кодъ обадва, али Словацци беху у едноме смотрењу сретни одъ другихъ, што живећи у земљи, која е удржала самоуправу община и жупанія, уживаху у домаћему свомъ и у друштвеномъ животу подпуну слободу, која годи извођењу песама. Граниченъ и различни сукоби Мараваца са Словацима оживляваху оне, којима сврхъ тога одъ користи беху седишта удалѣнія, одъ запада. Поезія племена која се јошъ далъ на западъ простиру: Словенаца у Штаерској, Краньској и Корушкој, Срба у Лужицама, кои свою самосталностъ готово ни по успомени не знаю, и кои су проникнути многострукимъ утицаемъ суседства, не само да е знатно нижа, него е и таквимъ утицаемъ сасвимъ подузета, премда имъ се мора уписати у частъ, што су народну поезію, и онакову као што е, одржали баремъ за споменъ Славенства. У свој осталој нашој поезіи нема песама на начинъ немачкихъ романца, само се налазе кодъ Словенаца и лужичкихъ

Срба. Поляци осимъ краковяка немаю управо никаке друге народне поезіе, ерѣ песме извођене на нѣну прилику не могу се узети за такове. Тай кодъ Славена необычный появъ многи су различно тумачили, наиме страшнимъ уярмљѣнѣмъ народа. До душе подъ великимъ притискомъ мучно се пева, али и у осталима славенскимъ земляма живляше народъ у великой, ако и не управо у тако лютой невољи као у Польской, а русинскій народъ, единако угнѣтанъ као и польскій, одржао е ипакъ и има богату народну поезію; узрокъ дакле валя другде тражити. По моме мишлѣнью недостатакъ народне поезіе кодъ Поляка начинила е одъ чести латинска црква, коя е особито у Польской одмахъ чимъ се увела оштро устала на све народно као незнабожачко, коя народне песме, приповедке и обичае као нехришћанске осуђиваше и искореняваше, шта више коя покушаваше народный ѣзыкъ коначно да искрчи, и то съ не малимъ успехомъ, где га е у целоме явномъ животу заменила съ латинскимъ, на га наметну и домаћему животу свію надъ простимъ народомъ подигнутихъ сталежа; съ друге стране нечувена сила племства, кое по целой земљи у свакой готово общини становаше, кое се на различне саборе, заедничке устанке и наяхиваня непрестано по земљи проганяше, и народу сву самосталность и миръ узимаше, а наипосле и сама Поляцима прирођена лакоумность. Што бы некако и подузело народну мисао, ние пустило дублѣга корена, а узъ непрестанный покретъ ние ни могло. Изъ краковяка гледа жестоко подузета мисао, али и коя е у тиска брзо лишена, а при томъ е у нѣиховомъ саставу очевидна хитня, као да се песме пе ваю само кришомъ и нагло. Хрвати такођеръ мало народне поезіе имаю да покажу, и найвише се нагивю къ србскимъ певачима као найближима.

Зборници славенскихъ песама, кое употребихъ при саставляню овога списка, есу ови што иду:

Rukopis Kralodvorsky, a jine vytečnejši narodni zpěvopravne básně, vydan od Vaclava Hanky. V Praze 1835.

Igor Svätoslavič (Слово о плькоу Игоревѣ), hrđinsky zpěv o tažení proti Polovcům, od Vaclava Hanky. V Praze 1821.

Српске народне пјесме, скупио их и на свијет издао Вук Стеф. Караџић. Књига прва, друга и трећа. У Бечу 1841, 1845, 1846.

Пјеванія Црногорска и Херцеговачка, сабрана Чубромъ Чойковићемъ Црногорцемъ (С. Милутиновићемъ), издана Јосифомъ Миловукомъ. У Будиму 1833.

Сказанія Русскаго народа, собранныя И. Сахаровымъ. Книга первая, вторая, третья и четвертая. Изданіе третіе. Санктпетербургъ 1841.

Peśni Polskie i Ruskie ludu Galicyjskiego, zebrał i wydał Wacław z Oleska. W Lwowie 1833.

Pieśni ludu Ruskiego w Galicyi, zebrał Żegota Pauli. Tom pierwszy, tom drugi. Lwów 1839, 1840.

Русалка Дивстроя. У Будимѣ 1837.

Slovanske (славенске) narodni pisně, sebrane Frant. Ladisl. Čelakovskym. Díl první, druhý, třetí. V Praze 1822, 1825, 1827.

Pisně narodni v Čechach, sebral Karel Jaromir Erben. Svazek první, druhý, třetí. V Praze 1843, 1845.

Narodni Zpěvanky, čili pisně světske Slováků v Uhrach, sebrane od mnohých, vydane od Jana Kollara. Díl první, díl druhý. V Budině 1834, 1835.

Moravske narodni pisně, sbirka nova od F. S. (Fr. Sušila). V Brně 1840.

Narodne pjesni ilirske, koje se pievaju po Štajerskoj, Kranjskoj, Koruškoj i zapadnoj strani Ugarske. Skupio i na sviet izdao Stanko Vraz. U Zagrebu 1839.

Piesnički horných i del'nych Lužiských Serbow, wudate wot Leopolda Haupta a Jana Ernst Smolerja. Grymi 1841.

А зборници приповедака ови:

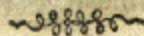
Slovenskje (словачке) povesti, usporjadau a vidau Janko Rimavski. V Levoči 1845.

Slovanka, sbirka narodnich pověsti, vydana Frantou Vrančevićem a Slavomirem Tomičkem. V Praze 1833.

Између тихъ зборника одликују се укускимъ изборомъ песама србскій зборникъ Караџићевъ, човека кои за народну србску литературу има бесмртнихъ заслуга; рускій зборникъ Сахаровлѣвъ, и славнога Челаковскогъ изабраний зборникъ песама своју Славена. Међу болъ зборнике спадаю Жеготе Паулія зборникъ русинскихъ, Ербеновъ чешкихъ и Сушиловъ моравскихъ песама. Коларъ пакъ, на жалостъ, и Вацлавъ зъ Олѣска, премда, особито последній, веома краено и занимљиво беседе о народнимъ песама, помешане у свое зборнике народнихъ пе-

сама и песме „пучке,“ и тимъ су ихъ не мало закаляли. Поезія, и вештачка и прѣстонародна, естъ вештина, и као такова треба да гледи красоту, „пучкимъ“ пакъ песмама ние стало до нѣ, и зато побуђую само гнусность. Што е „пукъ“ себи створио то ние народанъ створъ, нити може служити занъ као сведочанство. И оне многе сухопарне, мешовите, маѣарско-словачке и латинско-словачке песме, кое е Коларъ заборавивши сасвимъ на народну поезію помешао у свой зборникъ, само су бодљике уврту наше поезіе. Та валяда намъ ние стало до множеня зборника, него до изношеня плода кои е израстао на нѣвивама наше поезіе. У томе обзиру тешимъ се наданѣмъ, да ће смотрена рука очистити поетичке наше вртове и многима ихъ јошъ краснимъ навртима расширити.

Најпосле споменућу и оно, како Челаковскій у своимъ створовима подражаваше рускима и чешкимъ народнимъ песмама. Подражанѣ таково истина ние вештина, кадъ и помисли и спољашнѣ обличѣ позајмлюе съ друге стране, али ипакъ ние безъ заслуге, ерѣ олакшава задубљиванѣ у духъ прѣстонародне наше поезіе, и у томе обзиру припада и Челаковскомъ наше признаванѣ. Я самъ зајста пуно уверенъ, да поете наше, кои хоће да гибаю срцемъ свега нашегъ народа, кои хоће у нѣму да прелазе съ колена на колена, мораю изводити свое поеме у народномъ духу, кои се у народнимъ умотворинама нехотице изліо. Славенство има великихъ поета, а сврхъ свию двоицу: Пушкина и Мицкѣвића, али доста се туђихъ узора и прилика лепе и око нѣховихъ створава, што бы се у особитој расправи могло лепо назначити; али я мислимъ, да ће, кодъ толике поетичне обдарености, какву е даровао Богъ нашему народу, са славенскимъ животомъ кои яча на све стране, и у преправама нѣговимъ къ чинѣницама, да ће, велимъ, настати јошъ веће поете, те прославити и вештину нашу и животъ. Правила се за то не могу никаква прописати, геніи, после многихъ напрезая, проникнуће у дубину наше поезіе и створиће спевове духомъ бесконачно обдаренимъ, и бесконачно вештбанимъ. Кадъ ће одъ прилике дочекати Славенство то време, и кои ће бити позвани нѣгови?!!

ПОПРАВКЕ.

- На страни 10. у врсти 2. место : духомъ — читай : рухомъ
- ” 19. ” 15. место : поплавили — читай : поплавиле
- ” 24. ” 27. место : духа — читай : духъ
- ” 27. у примедби 3. после : Златовиѣа — читай : Иг. Брлиѣа
- ” 28 у врсти 17. место : рѣне — читай : pride
- ” 35. у примедби 3. после : колиби — читай : соби
- ” 36. у врсти 18. место : съ њима — читай : къ њима
- ” 38. ” 17. место : на веки — читай : навекъ
- ” 50. ” 9. место : : — треба : .
- ” 54. ” 17. место : предминость — читай : предметность
- ” 65. ” 19. после : знаменитости — читай : и
- ” 66. ” 10. место : такомъ — читай : онакомъ
- ” 69. ” 13. место : zdvavy — читай : zdravy
- ” 87. ” 28. место : предругога — читай : предугога
- ” 90. ” 37. место : пѣшого — читай пѣшого
- ” 95. у примедби 8. — читай : скупъ, чета.
- ” 102. у врсти 28. место : се -- читай : в
- ” 112. ” 4. место : месме — читай : песме
- ” 115. ” 22. место : узнесеніе — читай : узнесеніе
- ” 119. ” 6. место : тученѣмъ — читай мученѣмъ
- ” 129. ” послед. после : кои — читай : у
- ” 133. ” 34. место : народу — читай : народи
- ” 171 ” 31. место : Искључиво — читай : Искључиво

НОМЕРЫ

1	1
2	2
3	3
4	4
5	5
6	6
7	7
8	8
9	9
10	10
11	11
12	12
13	13
14	14
15	15
16	16
17	17
18	18
19	19
20	20
21	21
22	22
23	23
24	24
25	25
26	26
27	27
28	28
29	29
30	30
31	31
32	32
33	33
34	34
35	35
36	36
37	37
38	38
39	39
40	40
41	41
42	42
43	43
44	44
45	45
46	46
47	47
48	48
49	49
50	50
51	51
52	52
53	53
54	54
55	55
56	56
57	57
58	58
59	59
60	60
61	61
62	62
63	63
64	64
65	65
66	66
67	67
68	68
69	69
70	70
71	71
72	72
73	73
74	74
75	75
76	76
77	77
78	78
79	79
80	80
81	81
82	82
83	83
84	84
85	85
86	86
87	87
88	88
89	89
90	90
91	91
92	92
93	93
94	94
95	95
96	96
97	97
98	98
99	99
100	100

У П И С Н И Ц И.

Београдъ.

(Попечительство унутрашнихъ послова.) Господа: Костантинъ Николаевиѣъ, попечитель, 2 ком.; Антоніе Майсторовиѣъ, помоѣникъ попечительства; Іованъ Ристиѣъ, изванредный секретаръ; Неволе, главный мерачъ (инцинирѣъ); Аѣимъ Медовиѣъ, секретаръ оделѣня санитарскогъ; Лазаръ Максимовиѣъ, рачуноводитель; Гаврило Перишиѣъ и Радоица П. Іовановиѣъ, столоначелници; Марко М. Бабиѣъ, войничкога, Стеванъ В. Поповиѣъ, санитарскогъ оделѣня, протоколисте; Станко Мутавѣиѣъ, водитель послова войничкога комисаріята Ілиа М. Ракиѣъ, Сава Марковиѣъ, М. Е. Теодоровиѣъ, Миланъ Васиѣъ и Павле Павлиѣевиѣъ, канцелисте; Глиша Протиѣъ, Миланъ Николиѣъ, Коста Антиѣъ, Радисавъ М. Христиѣъ, Любомиръ Вранялиѣъ и Радованъ Пеиѣъ, практиканти. (свега 23 комада).

(Попечительство правде.) Господа: Димитріе Црнобарацъ, помоѣникъ попечительства за правду и просвету; Іованъ Филиповиѣъ, начелникъ попеч. правде; Аѣимъ М. Димитріевиѣъ, експедиторъ; Нат. С. Филиповиѣъ, практикантъ. — За библиотеку попеч. просвете 2 ком. (свега 6 ком.).

(Попечительство иностранныхъ послова.) Господа: Алекса Симиѣъ, представникъ и попечитель; Димитріе Матиѣъ, начелникъ кнеж. канцеларіе; Костантинъ Цукиѣъ, начелникъ попечительства; Миланъ А. Петроніевиѣъ, капуѣехая; Любомиръ А. Петроніевиѣъ, секретаръ попечительства; Милославъ Протиѣъ, секретаръ кнеж. канцеларіе; Миланъ Ђ. Стоиѣевиѣъ и Марко Поповиѣъ, столоначелници; П. Х. Тривковиѣъ, протоколита; Миланъ Яковиѣъ, архиваръ; Коста Н. Х. Селаковиѣъ, експедиторъ; М. Ђ. Милиѣевиѣъ, канцелиста; Тодоръ П. М. Радойковиѣъ, Гавр. А. Іовановиѣъ и Димитріе Јоксиѣъ, практиканти; Петко Михайловиѣъ, татаринъ. (16 ком.)

Господа: Стефанъ Стефановиѣъ, председникъ земальскога савета, генералный маіоръ и витезъ; Пауиъ Янковиѣъ и Павле Станишиѣъ, чланови Савета пуковници и витезови; Іованъ Вельковиѣъ, Ефремъ Ненадовиѣъ, Стефанъ Магазиновиѣъ и Александаръ Ненадовиѣъ, чланови Савета, подпуковници и витезови; Алекса Янковиѣъ, чланъ Савета и витезъ; Риста Тодоровиѣъ, начелникъ главне контроле, маіоръ и витезъ; Сима Весовиѣъ, ванредный чиновникъ гл. контроле и председникъ окруж. суда; Коста Сретеновиѣъ, архиваръ гл. контроле за сина Мишу.

(11 ком.)

(Одъ г. Ник. Субашиѣа.) Пречастный г. Сава, архимандритъ горячкій; господа: д-ръ Янко Шафарикъ, С. Николиѣъ, Коста Бранковиѣъ, д-ръ Никола Крстиѣъ, професори у лицею; д-ръ Стоянъ Вельковиѣъ, проф. права, Милованъ Янковиѣъ, проф. политичкихъ наука; Матія С. Карамарковиѣъ и Коста Борисавлѣвиѣъ, треће године правници; Живко Стоиловиѣъ, руководитель телеграф. — Библиотека лицея србскога кнежества.

(11 ком.)

Господа: Ж. Весовиѣъ, председникъ, Ђ. Ристиѣъ и Д. Гаичиѣъ, чланови суда; I. В. Розмировиѣъ, Петаръ Марковиѣъ, Јосифъ Миовиѣъ, Борђе М. Давидовиѣъ и Борђе М. Буйдиѣъ, адвокати; Коста Атанацковиѣъ, експедиторъ; Белешевиѣъ; М. Сав. Карамарковиѣъ, треће године правникъ.

(11 ком.)

(Одъ Стойка Аѣимовиѣа и К. Зубана.) Г. Неделко Крстиѣъ, родомъ изъ Босне, слушаѣъ II. г. бословіе; Јованъ М. Станиѣъ, ученикъ 7. разреда гимназійскогъ; Димитриѣ Филиповиѣъ, Добриѣъ, Никола Поповиѣъ и Прокопиѣ Илиѣъ, Забрѣаниѣъ, ученици 3. разреда гим.; Алекса С. Борђевиѣъ, Никола Ісвановиѣъ, Милошъ Поповиѣъ, Петаръ Г. Радовиѣъ, Тодоръ Малешиѣъ, родомъ изъ Босне, и Пантелиѣ Протиѣъ, ученици 1. разреда гимн. — Господари: Стаменко Јовановиѣъ, за сина Јована; Светозаръ Јовановиѣъ, лимаръ (кломферъ).

(13 ком. — свега 91.)

Бечъ.

(Одъ Иг. Брлиѣа.) Племенитый г. Метело Ожеговиѣъ Барлабашевачки, цар. и кр. дворскій советникъ; господа: Васо Пауковиѣъ; Иванъ Вончина, у министарству унутр. послова; Павиѣъ, Хоргованъ, Сад. Хуберъ, Ивиѣъ, Илиѣ Луѣиѣъ, Иво Симуниѣъ, Павао Цјоковиѣъ, Успани; Александаръ Јосифовиѣъ, судійскій вештбеникъ; Бартулиѣъ, Д. Евриѣъ, Вас. Груиѣъ. Иг. Брлиѣъ, докторандъ права.

(16 ком.)

Г. Желесковиѣъ за свое уписнике 10 комада. Племенита госпоѣа Марія Атанацковиѣа одъ Милодола, консуловиѣа; госпоѣица Анка Атанацковиѣа одъ Милодола; господа; Вукъ

Стеф. Караџићъ ; А. Андрићъ, уредникъ „Световида“; Јованъ Петровићъ, Петаръ Петровићъ, Костантинъ одъ Сабо, Павле одъ Сабо адвокати; Ђвта Кретоношићъ, нотаръ изъ Кикинде; Алекс. Лаковићъ; Павле Недићъ; Владимиръ Жупунскій, правникъ; М. Д. Рашићъ; баронъ Тодоръ Николићъ одъ Рудне, А. Вукашиновићъ, Н. Лалошевићъ, Ђ. Милосавлѣвићъ; Стев. Павловићъ за свое уписнике 10 ком.; Д. Мусулићъ, Михаило Политъ 3 ком., докторанди права; А. Мештеровићъ, Г. Хадія, Д. Деметровићъ, Стев. Стоићъ, Ник. Јовановићъ, Ристо Михаиловићъ, Алекс. Шандровићъ, Јованъ Деспинићъ, Ђока Пасковићъ, правници; Павле Кузман 2 ком.; А. Тедићъ, П. Ковачевићъ, Ад. Лукшићъ, Мих. Димитријевићъ, Конст. Павловичъ, Дим. Павловъ, Рашко Петровъ, Спасъ Јовановъ, Н. Дука, А. Теодоровићъ, Ник. Недельковићъ, Ник. Малетићъ, Јов. Андресвићъ, слушаџи медицине; Јованъ Марковићъ, Люба Јовановићъ и Кузенъ, техниџи; Мих. Филимоновићъ и Мих. Борђевићъ, учениџи у цар. академii вештина; — Стеванъ Ранчевићъ; Светиславъ Касапиновићъ, Светозаръ Алексіевићъ, Младенъ Борђошкiй, Сава Крстићъ; Петаръ Видаковићъ, хирургъ; Радов. Јанковићъ, ливаџъ; Гаврило Јанковићъ, Петровићъ; Јованъ Касапиновићъ, књиговодителъ. (70 ком. — свега 96 ком.)

Будимъ.

(Одъ Богдана Космановића.) Борђе Вукичевићъ и Миша Сабовлѣвићъ, учениџи 8. разреда; Богданъ Космановићъ, Јосифъ Поповићъ Младенъ Јойкићъ, Сима Каракашевићъ и Nagy Béla, учениџи 7. разреда; Борђе Бастићъ, Лаза Костићъ, Марко Бурковићъ и Миланъ Костићъ, учениџи 6. разреда; Велизаръ Ристићъ, учен. 5.; Исидоръ Стойковићъ, учен. 4.; Богобой Лакићъ, учен. 3.; Борђе Лалошевићъ, учен. 2. разреда; Димитрије Сомборскiй, учениџъ у реалној школи. (16 ком.)

Винковци.

(Одъ Ф. Оберкнежевића.) Г. Младенъ Бошняковићъ, учитель; Пантелија Јанковићъ, Јованъ Груићъ, Сомбораџъ и Јованъ Борђевићъ, Новосађанинъ, учениџи 5. гимназијскогъ разреда. (4. ком.)

Вуковаръ.

(Одъ г. Јована Пеџикозића.) Господари: Јованъ Михаиловићъ 2 ком., Борђе Бира, Косто Адамовићъ, Јованъ Ронџићъ, Александаръ

Адамовићъ, Гошо Станићъ, трговци; Алекс. Пауновићъ, месаръ; Ми-
лошъ Стаићъ, абаѿија; Петаръ Бабићъ, сапунаръ; Јованъ Пеѿикозићъ,
ювелиръ. (11 ком.)

Гргуревци.

Г. Јованъ Николаевићъ, г. Борђе Марковићъ. (2 ком.)

Даруваръ.

Г. Петаръ Забрдацъ.

Дубровникъ.

Пречастный г. Борђе Николаевићъ, прота; г. Димитрије Мила-
ковићъ, витезъ. (2 ком.)

Дувно (у Херцеговини).

(Одъ г. Прокопија Чокорила.) Пречастный г. Јоаникије Паму-
чина, архимандритъ; частный г. Сава Ковачевићъ, ефимеріе мо-
старске православне цркве; частный отацъ Гаврило Балорда, еромо-
нахъ; г. Милићевићъ. (4 ком.)

Ђаково.

Господа: Лука Ботићъ, архиваръ властел. Ђаков. 10 комада;
Јосипъ Мишкатовићъ, клерикъ биск. Ђаков.; Младежь редовничка
босанска у Ђакову. (12 ком.)

Жабаль.

Г. Марковићъ, парохъ, 5 комада.

Зрмяна (у Хрватској).

(Одъ г. Илије Бркића.) Частный г. Иванъ Ивићъ, плованъ ри-
мокатоличкій у Паланци; г. Никола Шкундрићъ, стражмештаръ

администраціе у Зрманьї; г. Данило Продановићъ, клирикъ изъ При-
будића; г. Илія Бркићъ, любитель кнѣга, у Паланци. (4 ком.)

Карловци.

(Одъ Косте Руварца.) Племенитый г. Манойло одъ Замфиръ.
Господари: Александаръ Радовановићъ, Іованъ Чаркацићъ и Дими-
тріе Караматићъ, трговци; Андрија Андреевићъ, кожаръ; Миша Ђ. Дими-
тріевићъ; Димитріе Симоновићъ; Симеунъ Милутиновићъ.

(Богословска школа.) Господа: Урошъ Марковићъ, Аксентіе Пу-
тникъ, Борђе Мандровићъ, Борђе Іовановићъ, Лазаръ Іовановићъ,
Димитріе Бранковићъ, Миланъ Вучковићъ, слушаѣи II. год. бого-
словіе; Іованъ Руварацъ, Максимъ Якшићъ, Младенъ Георгіевићъ,
Илія Марковићъ, Павле Яковићъ, слушаѣи I. год. богословіе.

(Гимназія.) Никола Димитріевићъ, Алекса Антоновићъ, Павле
Поповићъ, Никола Михелѣианъ, изъ Ердеља, Алекса Іовановићъ, Іо-
ванъ Теодоровићъ изъ Лесковца и Светозаръ Савковићъ, ученици
6. разреда; Іованъ Недельковићъ, Илія Слаикаменацъ и Исидоръ
Николићъ, ученици 5. разреда; Любомиръ Ненадовићъ, Іованъ Бу-
ричићъ, Евта Ристићъ, Іованъ Петровићъ, Борђе Пеићъ, Тодоръ
Стояновићъ и Светозаръ Миладиновићъ, ученици 4. разреда; Сава
Стойшићъ, ученикъ 2. гимназійскогъ разреда. (Свега 38 ком.)

Кетфель (у Банату).

(Одъ г. А. Таназевића.) Частна господа: Іованъ Крениковићъ
и Атанасіе Таназевићъ, пароси; г. Борђе Бабићъ учитель; Лака
Петровићъ, касиръ и певацъ црквеный; Тодоръ Жикићъ, Иса Нена-
довићъ, Іованъ Ненадовићъ и Тима Перићъ, певци црквени; Алек-
сіе Митровићъ, тежакъ; Тодоръ Ненадовићъ, за сина Саву и Бука
Весинъ, за сина Буку, ученике србске школе. (11 ком.)

Кикинда.

(Одъ г. Г. Јорговића.) Пречастный г. Урошъ Трифунацъ, про-
топрезвит. намѣстникъ; частна господа: Софроніе Яконићъ, парохъ;
Іованъ Удицкій, протопр. капеланъ; Петаръ Поповићъ, капеланъ; го-
спода: Михаило Зарићъ и Александаръ Вайдићъ, учителя; Борђе
Радакъ, цар. и кр. срескій актуаръ; Александаръ Станоевићъ, адво-

каты; Борђе Стајковићъ, дистриктскій перовођа; господари: Костантинъ Стефановићъ, трговаць; Аца одъ Стояновићъ, грађанинъ; Павле Степинъ, млинарь. (12 ком.)

Которъ.

(Одъ г. Вука Поповића.) Пречастниъ г. Теофанъ Петраповићъ, настоятель маи. Савине; частна господа: Костантинъ Јовановићъ, парохъ, Лазаръ Ерцеговићъ, капеланъ и учитель; г. Борђе Срдићъ; гг. Лазаръ Берберъ, Спиридонъ Петровићъ, 2 комада, Јово Букилица, Симо Калуђеровићъ, Стеванъ Сеферовићъ, Тома Матковићъ, Борђе Алексићъ, Костантинъ Нетовићъ, племићъ, Тома Липоваць, Стеванъ Бъладиновићъ за сина Уроша, Илія Рамадановићъ; частниъ г. Вукъ Поповићъ, катихета, за сина Петра. (17 ком.)

Крагуеваць.

(Одъ г. Паштрмаца.) Госпође: Милева С. Паштрмаць и Любица Жабараць; господа: Стеванъ Новаковићъ, начелникъ среза грузанскога; I. Веселићъ, телеграфиста; Димитриѣ Тодоровићъ и Петаръ Кречаревићъ, професори.

(Гимназія.) Спасое Банковићъ, Алимпіѣ Савићъ, Коста Поповићъ, Владимиръ Милойковићъ и Јосифъ Николаѣвићъ, ученици 4. разреда; Тодоръ Поповићъ, Стеванъ Ракићъ, Радойко Поповићъ, Димитриѣ Смилянићъ, Димитриѣ Бабовићъ, Коста Рашковићъ, Марко Лазаревићъ и Обренъ Николићъ, ученици 3. разреда. (свега 19 ком.)

(Одъ г. Мойсила Бурића.) Господа: Јосифъ Веселићъ; Александаръ Вукомановићъ, Сретенъ Лазаревићъ, Марко Шарчевићъ, Тимотиѣ Борђевићъ, Сима К. Борђевићъ, практиканти суда; Коста Драгутиновићъ, секретаръ суда; Яковъ М. Жабараць, најстариѣ писаръ суда; Сима М. Божићъ, помоћникъ и капетанъ; Јованъ Јовановићъ и Миланъ Нешићъ, практиканти начелништва; Коста Маринковићъ, капетанъ; Димитриѣ Пуићъ, писаръ среза грузанскога; Любомиръ Радивоевићъ; Петаръ Стойковићъ, бранитель права; Милованъ Еремийъ. (16 ком.)

Мостаръ (у Херцеговини).

(Одъ г. П. Чокорила.) Господари: Вуко Шотрићъ за сина Бура, Петаръ Петровићъ, Тодоръ Милићъ за братића Борђа, Ристанъ Тута

за сина Димитрія, Симать Гавриловићъ за сина Гавра, браћа Ристо, Јованъ, Спиро и Павао Ковачевићи, Анто Шотрићъ, трговци; врстниъ г. Јованъ Шушићъ, учитель 3. разреда. (8 ком.)

Новый Бечей.

(Одъ г. А. Кириловића.) Частниъ г. Лазаръ Азуцкій, парохъ; госпођа Любица Кота, любителька србске књижевности; господа: Данило Деметровићъ, фишкаль; Димитріе Јовановићъ, цар. и кр. канцелиста; господари: Петаръ Симићъ, Аца Поповићъ и Сава Поповићъ, трговци; Борђе Биелићъ; Миланъ Михаиловићъ, тргов. калфа; господари: Димитріе Шпановићъ, кроячъ и Тодоръ Живковићъ, сапунаръ, майстори. (11 ком.)

Новый Садъ.

Госпођа Юліана Политъ; господа: д-ръ Јованъ Хаџићъ; Стефанъ Брашовачкій, саветникъ окруж. суда; д-ръ Јованъ Суботићъ; Костантинъ Николићъ, адвокатъ; Гаврило Јовановићъ, цар. и кр. окруж. суда помоћникъ; Александаръ Георгијевићъ, секретаръ окруж. суда; А. Шевићъ, адвокатъ; д-ръ Светозаръ Милетићъ, адвокатъ; Павле Мачванскій, цар. и кр. државниъ одветникъ; Јованъ Живковићъ, саветникъ окруж. суда; Александаръ Михайловићъ, помоћникъ окруж. суда; Жига Лбсъ, Борђе Димитријевићъ, и Радославъ Манойловићъ, цар. и кр. чиновници; Новакъ Радонићъ, живописаць; Костантинъ Стефановићъ, учитель; Младенъ Урошевићъ.

(Гимназія.) Борђе Глибоньскій, Тодоръ Стояковићъ, Василие Пушибркъ, Сомбораць, Јованъ Лубурићъ и Петаръ Бурчійићъ, ученици 4. разреда; Филипъ Бркићъ, Костантинъ Трифковићъ и Борђе Петровићъ, ученици 2. гимназійскогъ разреда.

Г. Лазаръ Бремићъ, крчмаръ. —

Господинъ Г. С. Раковскій, Бугаринъ, Котленаць одъ Старе Планине (Балкана).

Г. Јованъ Михаило Марандъ, изъ Маѣдоніе; г. Адолфо Павловићъ, изъ Панкоте кодъ Арада.

Частна господа: Михаило Зарићъ, парохъ у Дежанфалву; Никола Медаковићъ, админ. парохіе, у Двору (преко Костайнице).

Частниъ г. Андрија Монашевићъ, парохъ и чланъ конѣисторіе; госпођа Александра Маринковићка; госпођа Елена Косировићка; Гаврило Политъ, трговачкій калфа; Сретенъ Јовановићъ, кнеж. срб. правитель. питомаць. Емиль Савићъ, гимназиста; Стеванъ Николићъ, ученикъ нормалне школе. (Свега 39 ком.)

Ново Село (кодъ Панчева).

(Одъ г. Јос. Раића.) Частный г. Борђе Буричинъ, парохъ; господа: Чедомиль Петровићъ, учитель у немачкой школы; Димитрије Мургулъ, цар. и кр. наставникъ у немач. школы; Никола Михайловићъ стражм.; господари: Сава Јовановићъ, Василије Јовановићъ, Никола Ст. Зега, Димитрије Зафиръ и Сава Јовановићъ, за сина Павла, трговци; Атанасіе Поповићъ, ситничаръ; Светозаръ Јовановъ, столаръ; Јованъ Павловићъ и Сава Николићъ, майстори; г. Тодоръ Рудяннинъ, касиръ; Стеванъ Коићъ, граничаръ. (15 ком.)

Опово.

Пречастный г. С е в а с т і а н њ И л и њ њ, архимандритъ. (2 ком.)

Осекъ.

(Одъ Ђ. Путника.) Цар. и краль. велика гимназія осечка; г. Иванъ Чачићъ, професоръ; Андрија Станисављвићъ и Тома Адамовићъ, ученици 8. разреда; Юрай Марковићъ, Борђе Максимовићъ, Михаило Велендерићъ и Стеванъ Јанковићъ, ученици 7. разреда; Борђе Путникъ, Јованъ Ђирићъ и Павле Мухачевићъ, ученици 5. разр.; Василије Босанацъ и Діонисіе Јанковићъ, ученици 4. разреда.; Костантинъ Радуловићъ, ученикъ 3. разреда. (14 ком.)

Парацъ (у Банату).

Частный г. Јованъ Моргуловићъ, парохъ и протопрезвитерскій намѣстникъ; господа: Борђе Суреску, учитель II. разреда; Александаръ Путникъ, клирикъ; господари: Пера Јовановићъ, Марко Момировићъ и Антоніе Јовановићъ, трговци; Димитрије Поповићъ, локчаръ; Пера Момировићъ, ковачъ; Јоца Станко, Стея Станко и Софроніе Зарићъ, тежаци. (11 ком.)

Петрово Село (у Бачкой).

Г. Симеунъ Маинскій, ђаконъ.

Пешта.

(Одъ г. А. Хаџића.) Господа: Навао Коићъ, председникъ Матице србске; д-ръ Павле Ивановићъ; Гая Димићъ, Яша Миланковићъ.

Светозаръ Максимовиѣ, Іованъ Дилберъ и Скендеръ Емануель, слушачи медицине; Коста Коиѣ, Іованъ Іовановиѣ, Стеванъ Барусковиѣ, Бранко Рогоулиѣ, Милошъ Раиѣ, Скендеръ Іовановиѣ и А. Хаѣиѣ, правници; Степа Секулиѣ; Лаза У. Клаиѣ; Младенъ Борѣвъ Поповиѣ; Мита Іовановиѣ. (18 ком.)

Плашка.

(Одъ г. Г. Воиновѣ.) Пречастный г. Сергіе Каѣанскій, архимандритъ бездинскій и епархіе карловачке администраторъ; пречастный г. Гервасіе Иетровиѣ, архимандритъ гомирскій; пречастный г. Михаило Матеевиѣ, протопрезв. плашчанскій; частный г. Іованъ Поповиѣ, парохъ муњавскій и протопр. наместникъ; господа: Глигоріе Воиновѣ, консистор. вице-нотаръ; Стеванъ Болмавацъ и Михаило Рапаниѣ, консистор. канцелисте. (7 ком.)

Златный Прагъ.

(Одъ г. В. Главаша.) Господа: Павле Николасвиѣ, Урошъ Максимовиѣ, Коста Стоядиновѣ, Аца Триѣунацъ одъ Батѣе, Владимиръ Главашъ, правници; Иса Павловиѣ, ученикъ 7. гимназіѣскогъ разреда. (6 ком.)

Руша.

Частный г. Милошъ Ратковиѣ, парохъ и чланъ консисторіе; г. Бранко Іовановиѣ, помощникъ срескога суда. (2 ком.)

Сента.

Г. Андриѣ Николиѣ, бележникъ.

Сентомашъ.

(Одъ г. Л. Дунѣерскогъ.) Частный г. Аврамъ Георгіевиѣ, протоерейскій наместникъ и чланъ консисторіе и апелаторіе; господа: Тома Иваниѣ, нотарскій помощникъ, Лазаръ Манойловиѣ и Лазаръ Дунѣерскій. (4 ком.)

Скопль (у Старой Сербіи).

Г. Іорданъ Х. Констандиновићъ, чланъ србскога ученогъ друштва у Београду.

Сомборъ.

(Одъ г. Д. Поповића.) Частный г. Димитріе Поповићъ, парохъ; господа: Трифунъ Атанацковићъ, подпредседникъ кодъ цар. и кр. окруж. суда; Павло Радовановићъ, саветникъ окруж. суда; Александръ Теофановићъ, цар. и кр. државный подоответникъ; Любомиръ Маширевићъ, сенаторъ; Стеванъ Чордаровъ, бранитель права; Урошь Шимићъ, варошкій бележникъ; Сима Леовићъ, вар. егзакторъ; Антоніе Коньовићъ, варошкій землемеръ; г. Стеванъ Попићъ, торговаць. Частный г. Іованъ Момировићъ, парохъ. (Свега 11 ком.)

Темшваръ.

Г. Прокопие Космановићъ.

Турія.

(Одъ г. П. Класановића.) Частна господа: Ђоремъ Яковлѣвићъ и Петаръ Чолићъ, пароси; г. Пая Янковићъ; г. Петаръ Класановићъ (4 ком.)

Турска Канъџа.

Г. Сава Фиреџхаскій, бележникъ, 10 комада.

Феудвараць.

Г. Лука Крестићъ; г. Василіе Летићъ, бележникъ. (2 ком.)

Чаково.

(Одъ П. І. Бурића.) Госпоџа Ружа Іовановиќа за сина Манойла; госпоџице: Юліана Милицковића, Терезія Замѣировића и Софія Милошевића. (4 ком.)

Шабацъ.

(Одъ г. П. Радивоевића.) Нѣгово преосвещенство, господинъ **Михаило**, владика шабачкій, 2 кнѣге; пречастный г. **Іованъ Павловићъ**, протоерей шабачкій и чланъ консисторіе и апелаторіе; господа: **Янко Іовановићъ**, парохъ шаб. и катихета; **Стоянъ Бошковићъ** и **Борђе Берисавлѣвићъ**, професори; **Коста Ё. Янковићъ**, секретаръ консистор.; **Стеванъ Лазићъ**, учитель 3. и 4. разреда основнихъ школа.

(Гимназія.) **Дамянъ Гавриловићъ**, **Живанъ Радонићъ**, **Іованъ Марковићъ**, **Іованъ Теодоровићъ**, **Коста Поповићъ**, **Марко Марковићъ** и **Миланъ Лукићъ**, ученици 4. разреда; **Іованъ Илійъ**, **Іовица Янићъ**, **Євремъ О. Павловићъ**, **Петроніе Урошевићъ**, **Сава Н. Танацковићъ** и **Степанъ Добровићъ**, ученици 3. разреда; **Єротіе Михайловићъ** са братомъ **Любомиромъ**, крсячемъ мушк. одела, и **Ранко Рувидићъ**, ученици 2. гимн. разреда. (23 ком.)

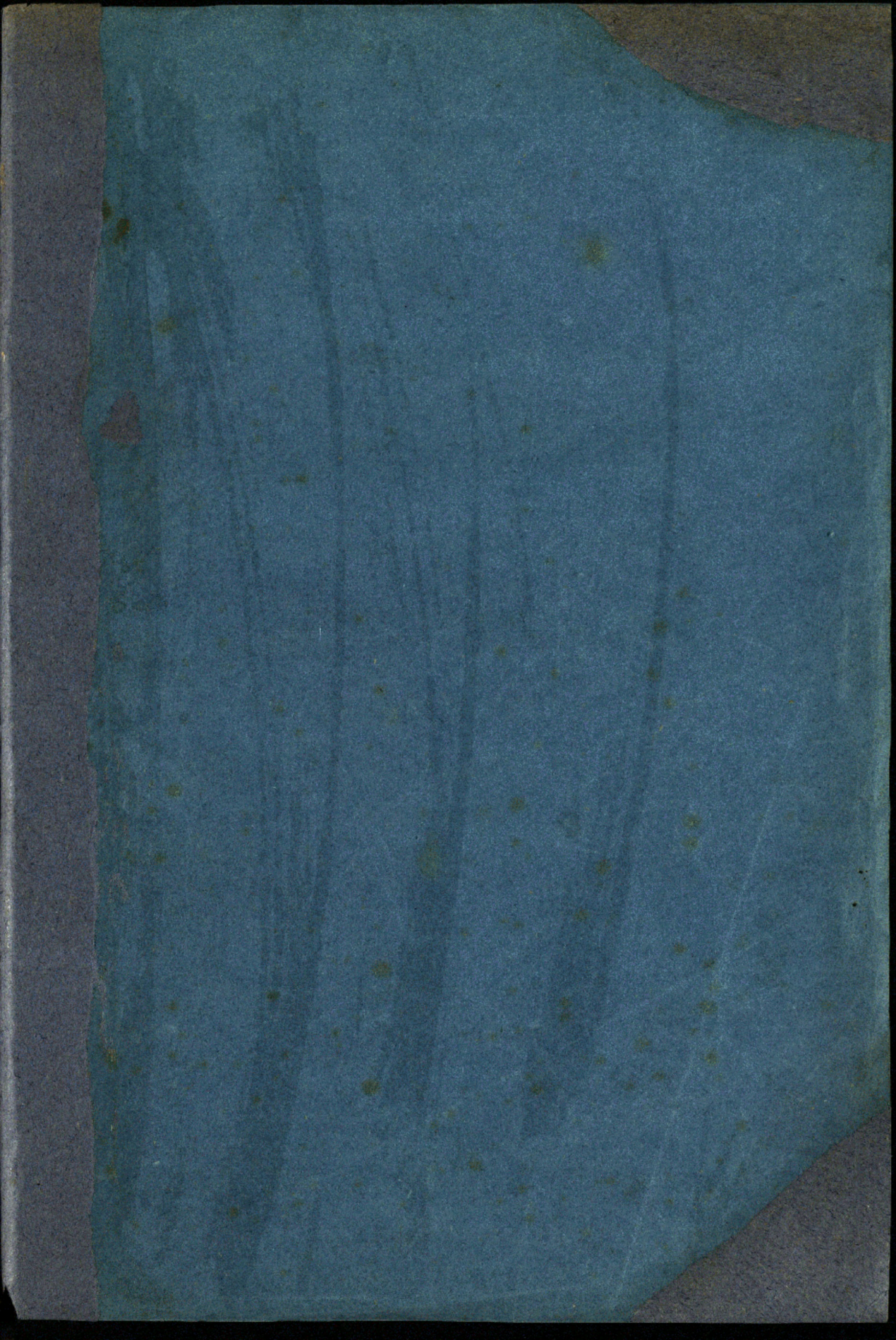
Господа: **Антоніе Нешићъ**, начелникъ среза посавскогъ, окружи шабачкогъ; д-ръ **Стеванъ Мачай**, варошкій лекаръ; **Миша Миленковићъ**, чланъ окруж. суда; **Іованъ Миленковићъ**, у оставци секретаръ. (4 ком.)

Шибеникъ.

Г. Спиро Поповићъ, 3 комада.

Єжевица (у Србін).

(Одъ г. Х. Илійћа). Частный г. **Вићентіе Поповићъ**, парохъ; г. **Вуко Прелићъ**, економъ; г. **Видосавъ Вучетићъ**, за свога синовца **Владимира Поповића**, ученика 4. разреда; **Глиша Блазинићъ** и **Милия Перунѣићъ**, ученици 3. разр.; **Милия Тутуновићъ** и **Сава Шушићъ**, ученици 2. разр.; **Паунъ Тутунъ**, **Стеванъ Ђоковићъ**, **Симеунъ Дмитровићъ** и **Милованъ Бошковићъ**, ученици 1. разреда. (11 ком.)

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

P₁₉СрIII 27.1

Стои 1 ф. или 3 дваестака.